

STUDIUM KRAJOBRAZU KULTUROWEGO MIASTA SŁAWNO

Autorzy opracowania:

mgr inż.arch. Ewelina Jarzemska
mgr Kazimiera Kalita-Skwirzyńska
dr inż.arch. Beata Makowska
mgr inż. Tadeusz Prajzendanc
mgr Anna Małgorzata Walkiewicz

Krajobraz archeologiczny
mgr Eugeniusz Wilgocki

Zieleń
dr inż. Marcin Kubus
mgr Anna Roguska

SZCZECIN 2003

1.	Wstęp.....	3
	Podstawa prawna opracowania.....	3
	Cel i zakres opracowania.	3
	Materiały wyjściowe do opracowania.....	3
	Obowiązujące dokumenty planistyczne.....	3
	Bibliografia.....	3
	Opracowania niepublikowane.	5
	Metoda opracowania.	6
	Słowniczek definicji i określeń występujących w tekście.	7
2.	Struktura przestrzenna.....	10
	Stan badań.	10
	Zarys historii politycznej regionu.....	11
	Zarys historii gospodarczej i społecznej miasta.	12
	Rozwój przestrzenny.....	21
	Okres średniowiecza.	21
	Okres nowożytny.....	25
	Rozwój miasta od 1800 do 1914 roku.....	29
	Rozwój przestrzenny miasta w okresie od 1918 roku do 1945 roku.	32
	Rozwój miasta po 1945 roku.....	34
	Ulice - nazwy współczesne i historyczne.....	35
	Zagrożenia dla krajobrazu kulturowego.....	36
	Zespoły jednostek urbanistyczno- konserwatorskich.	37
	Stare Miasto - ogólna charakterystyka planu i zabudowy.	37
	Obszar przedmieścia Słupskiego.....	44
	Ogólna charakterystyka planu i zabudowy.....	44
	Obszar przedmieścia Koszalińskiego.....	52
	Ogólna charakterystyka planu i zabudowy.....	52
	Obszar po południowej stronie przedmieścia Koszalińskiego.....	57
	Ogólna charakterystyka planu i zabudowy.....	57
	Obszar po wschodniej stronie miasta.	61
	Ogólna charakterystyka planu i zabudowy.....	61
3.	Krajobraz archeologiczny	64
4.	Zespoły zieleni w mieście.....	64
	Historia i układ przestrzenny terenów zieleni.....	64
	Charakterystyka terenów zieleni ogólnodostępnej	66
	Drzewa i krzewy.....	69
	Zasady ochrony	70
	Literatura wykorzystana w opracowaniu.....	73
5.	Opis granic stref konserwatorskich A, B, E, K, VII i VIII.....	74
	Strefa konserwatorska B	75
	Strefa konserwatorska E	76
	Strefa konserwatorska K	76
	Strefa konserwatorska VII	77
	Strefa konserwatorska VIII	77
6.	Tabele	77
7.	Dokumentacja zdjęciowa.....	77
8.	Rysunek	77

1. Wstęp

Podstawa prawna opracowania.

Formalnoprawną podstawą opracowania jest umowa zawarta pomiędzy Zachodniopomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, a Krajowym Ośrodkiem Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie na wykonanie opracowania: *Studium krajobrazu kulturowego miasta Sławno* /Umowa nr 60/2003; KOBiDZ/W/23903 z dnia 30 października 2003 roku.

Cel i zakres opracowania.

Celem opracowania jest wykonanie inwentaryzacji i analizy stanu zachowania krajobrazu kulturowego na tle rozwoju przestrzennego miasta wraz z przeprowadzeniem waloryzacji, polegającej na wskazaniu obiektów i obszarów, które posiadają walory zabytkowe i powinny podlegać ochronie konserwatorskiej, granic stref ochrony konserwatorskiej A, B, K, E oraz stref ochrony archeologicznej W oraz wskazanie koncepcji zagospodarowania przestrzennego i rewaloryzacji obszarów kulturowych miasta.

Zakres terytorialny opracowania określono w granicach administracyjnych miasta Sławno - przebieg granic przyjęto na podstawie Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy miasta Sławno /Uchwała Nr XX/142/96 Rady Miejskiej w Sławnie z dnia 14 listopada 1996 roku, wykonanego przez zespół architektów z Politechniki Gdańskiej; ze zmianami: Uchwała Nr II/15/98 Rady Miejskiej w Sławnie z dnia 21 grudnia 1998 roku oraz Uchwała Nr XXIX/267/2001 z dnia 19 grudnia 2001 roku./

Materiały wyjściowe do opracowania.

Obowiązujące dokumenty planistyczne.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy miasta Sławno (Uchwała Nr XX/142/96 Rady Miejskiej w Sławnie z dnia 14 listopada 1996 roku, ze zmianami: Uchwała Nr II/15/98 Rady Miejskiej w Sławnie z dnia 21 grudnia 1998 roku oraz Uchwała Nr XXIX/267/2001 z dnia 19 grudnia 2001 roku.)

Bibliografia.

1. *Architektura gotycka w Polsce*, t. II., Warszawa 1995 (hasło - dotyczy kościoła farnego w Sławnie).
2. Bastowska K., *Architektura sakralna Pomorza Środkowego*. (w:) *1000-letnie dziedzictwo chrześcijańskie Pomorza Środkowego*, Koszalin 2000.
3. Becker J., *Einiges zur Geschichte der Stadt Schlawe bis zu ihrer Bestrafung durch Herzog Bogisław X feld im Jahre 1485 mit 26 Urkunden aus den Jahren 1418-1486*. Th. IV. Schlawe 1878.
4. Bończa - Bystrzycki L., *Lokalia i kuracja katolicka św. Antoniego w Sławnie (1924-1945)*
5. Böttger L., *Die Bau und Kunstdenkmäler des Regierungs-Bezirks Köslin*, Bd.I, Stettin 1892.
6. Brüggemann L.W., *Ausführliche beschreibung Vor und Hinter Pommern*, Stettin 1784, Th. II Bd. II.
7. Dehio G., *Handbuch der Deutschen Kunstdenkmäler*, Berlin, 1922, Bd. II.

8. *Der Kreis Schlawe, Ein pommersches Heimatbuch* Bd. 2 Oprac. zbiór pod red. M. Vollacka, Husum 1989.
9. Deren S.K, *Gmina Żydowska w Sławnie w latach 30-tych XX wieku.* (w:) Sławno i Ziemia Sławieńska. Historia i Kultura. Oprac. zbiorowe. Pod red. W. Łysiaka. Poznań 2002
10. Dobbertin H., *Der Johanniter-Orden im Lande Schlawe.* (w:) *Der Kreis Schlawe...*,op.cit.
11. *Dollen H.v.d., Streifzüge durch Pommern.* Anklam 1885. Bd. IV. Hinterpommern.
12. *Dzieje Sławna.* Oprac. zbior. pod red. J. Lindmajera, Słupsk 1994.
13. Ellinor D., v. Puttkamer, *Die Swenzonen und das Land Schlawe.* (w:) *Der Kreis Schlawe...*,op.cit.
14. Framke E., *Das Schlawer Gymnasium.* (w:) *Der Kreis Schlawe...*,op.cit.
15. Tenże, *Die Schlawer Volksschule.* (w:): *Der Kreis Schlawe...*, op.cit.
16. Gwiazdowska E., *Czy dawny obraz Sławna znany jest tylko z mapy Lubinusa?.* (w:) *Sławno i Ziemia Sławieńska...*,op. cit.
17. Henkel W., *Diplomatische Geschichte der Lande Stolp und Schlawe bis zum Jahre 1317,* 1910.
18. Hinz J., *Pommern-Wegweiser durch ein unvergessenes Land.* KRAFT .b. r.
19. Hogeweg H., *Die Stifter und Kloster der Provinz Pommern,* Stettin 1924, Bd. I, II.
20. Kratz G., Klempin R., *Die Städte der Provinz Pommern,* Berlin 1865.
21. Kugler F., *Pommersche Kunstgeschichte. Kleine Schriften und Studien zur Kunstgeschichte,* Stuttgart 1853.
22. Keyser E., *Deutsche Städtebuch,* Berlin 1939. Bd. I.
23. Konarski P., *Dworzec w Sławnie.* (w:): *Spotkania z zabytkami* Nr 1 2003.
24. Lange G., *Die Marienkirche in Schlawe.* (w:) *Der Kreis Schlawe...*,op.cit.
25. Lindmajer L., *W feudalno-absolutystycznym państwie brandenbursko-pruskim 1648-1860.: Od upadku starych Prus do klęski II Rzeszy Niemieckiej 1806-1918.: Okres międzywojenny i druga wojna światowa 1918-1945.* (w:) *Dzieje Sławna...*,op.cit.
26. Matthias., *Zur Geschichte der Stadt Schlawe.* (w:): *Unser Pommerland, Jh. 10, H. V.,* Stettin 1925.
27. Meissner H., *Die Schlawer Kleinbahn.* (w:): *Der Kreis Schlawe...*,op.cit.
28. Michaelis E.H., *Die Liegenschaften der Stadt Schlawe,* (w:) *Der Kresi Schlawe...*op.cit.
29. Muszyński A., *W dobie rozdrobnienia feudalnego i zjednoczonego księstwa pomorskiego 1317-1648.* (w:): *Dzieje Sławna...*, op. cit.
30. Neitzel U., *Über die Mauer der Stadt Schlawe. Die gedankliche Rekonstruktion einer nicht mehr vorhandenen Stadtbefestigung.* (w:) *Pommern. Zeitschrift für Kultur und Geschichte* 2001, R. XXXIX, z.3,s.12.
31. *Ostpommern.* 1936.
32. Perlbach, *Pommersche Urkundenbuch,* Danzig, 1881.
33. *Pomorze Zachodnie,* Poznań 1959, t. I.
34. Poppe F., *Die Maschinenfabrik und Eisengiesserei.* (w:): *Der Kreis Schlawe...*, op. cit.
35. Popielas Szultka B., *Stosunki społeczno gospodarcze w miastach Ziemi Sławieńskiej w XIV wieku.* (w:) *Studia Bałtyckie, Historia,* t. I, Koszalin 1996.
36. Ramke E., *Zur Geschichte der Lateinschule in Schlawe.* (w:): *Der Kreis Schlawe...*,op.cit.-
37. Rohlhoff K.F., *Neue Heimatkunde von Pommern.* Köslin 1918.
38. Rosenau F.W., *St. Marien in Schlawe.* (w:) *Unser Pommerland, Jh. 10, H. V.,*Stettin 1925.
39. Rosenow K., *Alte Strassen in Kreis Schlawe.* (w:) *Heimat Kalender des Kr. Schlawe,* Regenwalde 1927.
40. Rosenow K., *Der Kreis Schlawe in dreissigjährigen Kriege.* (w:) *Heimatkalender für den Kreis Schlawe,* Regenwalde 1928.

41. Schlottke M., *Schlauer Kreishaus*. (w:) *Der Kreis Schlawe...*, op.cit.
42. Segler F., *Die Maschinenfabrik F.Segler in Schlawe*. (w:) *Der Kreis Schlawe...*,op.cit.
43. *Sławno. Dawne fotografie i pocztówki*. Sławno 2002.
44. Spors J., *Starożytność i początkowy okres Wczesnego Średniowiecza: We wczesnofeudalnym księstwie sławieńsko-słupskim i Gdańsko-Pomorskim w XII-XIV wieku (do 1306 roku) i pod krótkotrwałym panowaniem brandenburskim (1306 - 1317): Stosunki kościelne. Przedlokacyjny ośrodek miejski w Sławnie, joannicy i cystersi*. (w:) *Dzieje Sławna...*op. cit.
45. Sroka J., *Kultura*. (w:) *Dzieje Sławna...*op.cit.
46. Stein H.R. v., *Schlawe als Garnisonstadt*. (w:) *Der Kreis Schlawe...*,op.cit.
47. Stoebbe A., *Chronik der Stadtgemeinde u. Pommern*. Schlawe 1898.
48. Ślaski K., *Podziały terytorialne Pomorza w XII-XIII wieku*,. Poznań, 1960.
49. Vollack M., *Das Schlauer Land nach 1945*. (w:) *Der Kreis Schlawe...*, op.cit.
50. Wawrzyniak P., *Umocnienia miejskie Sławna*. (w:) *Sławno i Ziemia Sławieńska...*,op.cit.
51. Wesołowska S., *Dzieje progimnazjum w Sławnie*. (w:) *Sławno i Ziemia Sławieńska...*,op.cit.
52. Witt W., *Die Burgwälle den Stolper Landes. Beitrage zur Heimatkunde Hinterpommerns*. Stolp 1934.
53. Wybranowski D., *Przyczynek do genezy i rozwoju komandorii joannitów w Sławnie do połowy XIII wieku*, (w:) *Pomorze Sławińskie i jego sąsiedzi X-XV wiek*. Oprac. zbior. pod red. J. Hałuzińskiego, Gdańsk 1995.
54. Żurawski S., *Oświata i wychowanie*. (w:) *Dzieje Sławna...*op.cit.

Opracowania niepublikowane.

W zbiorach Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Delegaturze w Koszalinie znajdują się:

1. *Szkice pomiarowe i opisy 67 budynków z terenu Starego Miasta*. Oprac. D. Służewska, J. Bereźnicki, J. Rogulski, Sławno 1958 r.
2. Karty ewidencyjne zabytków architektury i budownictwa. (Karty opracowali - w latach 1963, 1988, 1989, 1997, 1998 - autorzy: D. Cieślik, J. Jaskóła, J.Kaczuba, D. Ptaszyńska, M. Rupecińska, Z.Radacki, J. K. Skwara, G. Uniejewski, K. Zielińska).
3. Kościół parafialny p.w. św. Antoniego.
4. Brama Koszalińska, ul. Jedności Narodowej.
5. Brama Słupska, ul. Curie Skłodowskiej.
6. Dom, ul. Cieszkowskiego 23.
7. Magazyn, ul. Cieszkowskiego b.nr
8. Rzeźnia Miejska, ul. Gdańska.
9. Kamienica, ul. Grotgera 8.
10. Kamienica, ul. Jedności Narodowej 4.
11. Dom, ul. Jedności Narodowej 6.
12. Dom, ul. Jedności Narodowej 10.
13. Dom, ul. Jedności Narodowej 12.
14. Dom, ul. Jedności Narodowej 15.
15. Dom, ul. Jedności Narodowej 24.
16. Dom, ul. Kościelna 3.
17. Budynek Gospodarczy, ul. Kościelna 3a.
18. Dom, ul. Kościelna 5.
19. Plebania, ul. Kościelna 12.

20. Dom, ul. Matejki 17.
21. Dom, ul. Polanowska 27.
22. Dom, ul. Polanowska 36.
23. Dom, ul. Polanowska 38.
24. Dom, ul. Pułku Ułanów 2.
25. Dom, ul. Pułku Ułanów 3.
26. Dom, ul. Pułku Ułanów 4.
27. Willa, ul. Pułku Ułanów?.
28. Dom, ul. Pułku Ułanów 19.
29. Gmach Starostwa ob. Urząd Miasta, ul. Curie Skłodowskiej 9.
30. Dom, ul. Curie Skłodowskiej 7.
31. Dom, ul. Curie Skłodowskiej 20.
32. Dom, ul. Curie Skłodowskiej 22.
33. Dom, ul. Curie Skłodowskiej 24.
34. Kamienica, ul. Curie Skłodowskiej 26.
35. Kamienica, ul. Curie Skłodowskiej 28.
36. Dom, ul. Szopena 4.
37. Kamienica, ul. Świerczewskiego 11.
38. Kamienica, Plac Zwycięstwa 2.
39. Dom, Plac Zwycięstwa 5.
40. Sala Gimnastyczna, ul. Cieszkowskiego 4.
41. Dom, ul. Bol. Chrobrego 32.
42. Dom, ul. Chrobrego 4.
43. Dom ul. Armii Czerwonej (ob. Gdańska) 25.
44. Dom, ul. Armii Czerwonej (ob. Gdańska) 23.
45. Park, ewidencja. Oprac. W. Wierzchowiecki 1975.
46. Cmentarz, ul. Armii Czerwonej (ob. Gdańska)

Karty adresowe:

122 fiszki adresowe budynków mieszkalnych i gospodarczych z fotografiami fasad wykonane zostały w latach 70-tych i 80-tych XX wieku wg wyboru autorów opracowań. Zasób ten nie obejmuje wszystkich historycznych obiektów w mieście.

Metoda opracowania.

W niniejszym opracowaniu przedstawiono diagnozę stanu i funkcjonowania środowiska kulturowego oraz zaproponowano kierunki polityki ochrony dziedzictwa kulturowego, zgodnie z zapisami art. 1.2.4 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, które po akceptacji wojewódzkiego konserwatora zabytków mogą być wnioskami do zmian w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy miasta Sławno, do zmian w planie zagospodarowania przestrzennego śródmieścia Sławna oraz wnioskami do budowania nowych planów miejscowych na terenach poza śródmieściem, dla których to dokumentów zgodnie z art. 10.1.4, art. 10.2.3 i 4 oraz art. 15.2.3 i 4 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym - uwzględnianie uwarunkowań wynikających w szczególności między innymi ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz kultury współczesnej, określanie między innymi obszarów oraz zasad ochrony krajobrazu kulturowego oraz obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej jest obowiązkowe.

Informacje o zasobie pochodzą z badań własnych autorów opracowania, badań terenowych i danych zawartych w archiwum Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Delegatury w Koszalinie.

Opracowanie składa się z:

1. części tekstowej, zawierającej opracowania analityczne oraz wnioskowe i zbiorcze w postaci tabel
2. z dokumentacji zdjęciowej
3. rysunku

W opracowaniu przeanalizowano trzy grupy zagadnień budujących krajobraz kulturowy miasta:

1. strukturę przestrzenną
2. krajobraz archeologiczny
3. zespoły zieleni miejskiej.

Każda z tych części opracowana została w oparciu o omówienie wartości zasobu środowiska kulturowego, zagrożeń, prawnych zasad ochrony oraz celów i formy ochrony wartości kulturowych.

Rysunek *Studium* wykonany został w skali 1:5000 i zawiera:

1. granice stref ochrony konserwatorskiej
2. stanowiska archeologiczne
3. obiekty i obszary:
 - R** ochronione wpisem do rejestru zabytków (stan na koniec roku 2003) oraz
 - PR** proponowane przez do wpisu do rejestru zabytków
 - PEW** proponowane do umieszczenia w ewidencji wojewódzkiej.

Z uwagi na brak aktualnych podkładów dla miasta, rysunek studium ma charakter poglądowy, wykonany jest w skali 1: 5000, w oparciu o osiem map w skali 1:2000 - centrum miasta oraz w oparciu o mapy pozostałego terenu, w granicach administracyjnych miasta, w skali 1:10.000 otrzymanych z Wojewódzkiego Ośrodka Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej w Szczecinie.

Słowniczek definicji i określeń występujących w tekście.

1. **jednostka urbanistyczno-konserwatorska** – fragment terenu miasta charakteryzująca się czytelną kompozycją zespołu, jednorodną funkcją (lub o funkcji dominującej), formami zabudowy, zagospodarowaniem i / lub posiadająca podobną metrykę, dla której sformułowane są wytyczne i wskazania konserwatorskie.
2. **historyczna dyspozycja terenu** – tradycyjny (czytelny w terenie lub na podstawie przekazów archiwalnych – ikonograficznych i kartograficznych lub możliwy do odtworzenia na podstawie analogicznych zachowanych form w najbliższym sąsiedztwie) sposób zagospodarowania parceli, rozmieszczenie obiektów, intensywność zabudowy, obsługa komunikacyjna, ogrodzenia, zieleni
3. **strefa A ochrony konserwatorskiej** (układu urbanistycznego miasta lokacyjnego) - teren pokazany na rysunku *Studium ochrony krajobrazu kulturowego miasta Sławno* objęty ścisłą ochroną konserwatorską - obszar zawierający historyczny, czytelny układ przestrzenny,

wyróżniający się wartością i wysokim stopniem zachowania historycznie ukształtowanej struktury oraz wypełniony oryginalną i mało przekształconą zabudową historyczną

Celami ochrony w strefie A są:

- zachowanie historycznych proporcji wysokościowych kształtujących sylwetę zespołu (z dominantami),
- zachowanie i odtworzenie historycznych cech charakteru wnętrza urbanistycznych,
- zachowanie i odtworzenie historycznego układu ulic i placów z zachowaniem ich przebiegu, przekrojów, dawnych linii rozgraniczających i linii zabudowy,
- utrzymanie i odtworzenie historycznych podziałów parcelacyjnych w postaci podziałów geodezyjnych lub poprzez ich uczytelnienie w terenie
- utrzymanie istniejącej zabudowy o wartości historycznej lub lokalnej-kulturowej oraz zachowanych elementów zagospodarowania terenu we właściwym stanie technicznym i funkcjonalnym,
- utrzymanie historycznej kompozycji obiektów z ograniczeniem zakresu dopuszczalnych przekształceń i z dostosowaniem elementów nowych do kompozycji istniejącej,
- nawiązanie w nowej zabudowie do zasad historycznej kompozycji zespołu i charakteru zabudowy sąsiadującej.

Realizacja celów ochrony powinno nastąpić poprzez:

- intensywności zabudowy, ustalenia parcelacyjne, inne ustalenia ochrony dóbr kultury, w tym wynikające z ochrony ustawowej terenu wpisanego do rejestru zabytków i zobowiązania zapisy planistyczne w zakresie ustalenia kompozycji urbanistycznej, ustalenia form zabudowy, publicznoprawne Miasta - uwzględniające wytyczne konserwatorskie,
- zapisy planistyczne zawierające wymogi sporządzania dodatkowych opracowań studialnych i wymogi udziału Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w procedurze lokalizacji inwestycji i procedurze wydawania pozwolenia na budowę

4. **Istrefa B ochrony konserwatorskiej** układu urbanistycznego - teren pokazany na rysunku *Studium ochrony krajobrazu kulturowego miasta Sławno* objęty pośrednią ochroną konserwatorską - obszar zawierający czytelne lecz nie dominujące historyczne zagospodarowanie, charakterystyczne w skali lokalnej, podlegającej ochronie poprzez utrzymanie ustalonych wybranych elementów istniejących oraz częściowe ograniczenie swobody kształtowania elementów nowych.

Celami ochrony w strefie B są:

- utrzymanie zasadniczego układu ulic i placów,
- utrzymanie historycznej zasady podziałów parcelacyjnych
- utrzymanie istniejącej zabudowy o wartości historycznej
- utrzymanie historycznej kompozycji obiektów z dostosowaniem elementów nowych do kompozycji istniejącej,
- zachowanie kompozycji układów zieleni wraz z koniecznością uzupełniania ubytków i kontrolą dosadzeń,
- nawiązanie w nowej zabudowie do zasad historycznej kompozycji zespołu i typu zabudowy sąsiadującej

Realizacja celów ochrony powinna nastąpić poprzez:

- zapisy planistyczne w zakresie ustalenia kompozycji urbanistycznej, ustalenia form zabudowy, intensywności zabudowy, ustalenia parcelacyjne, inne ustalenia ochrony dóbr kultury, w tym wynikające z ochrony ustawowej terenu wpisanego do rejestru zabytków i zobowiązania publicznoprawne Miasta - uwzględniające wytyczne konserwatorskie

5. **strefa E ochrony ekspozycji** - teren pokazany na rysunku *Studium ochrony krajobrazu kulturowego miasta Sławno* objęty ochroną konserwatorską - obszar zapewniający ekspozycję obszarów z określonych kierunków widokowych.

Celem ochrony strefy E jest:

utrzymanie i ochrona ekspozycji zespołów i obiektów poprzez ograniczenie lub wykluczenie realizacji kubaturowych, inżynierskich oraz nowych nasadzeń na terenach, które wartości były podstawą wyznaczenia strefy.

Realizacja celów ochrony poprzez:

zapisy planistyczne w zakresie ustalenia kompozycji urbanistycznej, ustalenia form zabudowy, intensywności zabudowy, ustalenia parcelacyjne, inne ustalenia ochrony dóbr kultury, w tym wynikające z ochrony ustawowej terenu wpisanego do rejestru zabytków i zobowiązania publicznoprawne Miasta - uwzględniające wytyczne konserwatorskie

6. **strefa K ochrony krajobrazu kulturowego** - teren pokazany na rysunku *Studium ochrony krajobrazu kulturowego miasta Sławno* objęty ochroną konserwatorską - obszar obejmujący historycznie ukształtowane formy pokrycia terenu, w szczególności zieleni o wartościach przyrodniczych wraz z obiektami architektonicznymi, podlegające ochronie poprzez utrzymanie ukształtowania i ustalonych elementów oraz ograniczenie swobody przekształceń obszaru.

Celami ochrony strefy K są:

- zachowanie i rewaloryzacja historycznych kompozycji układów zieleni
- zachowanie osi kompozycyjnych i powiązań widokowych,
- utrzymanie istniejącej historycznej zabudowy i nawiązanie w nowych i uzupełniających elementach do zasad historycznej kompozycji zespołu
- utrzymanie zasadniczego układu ulic i placów,

Realizacja celów ochrony powinna nastąpić poprzez:

- zapisy planistyczne w zakresie ustalenia kompozycji urbanistycznej, ustalenia form zabudowy, intensywności zabudowy, ustalenia parcelacyjne, inne ustalenia ochrony dóbr kultury, w tym wynikające z ochrony ustawowej terenu wpisanego do rejestru zabytków i zobowiązania publicznoprawne Miasta - uwzględniające wytyczne konserwatorskie

7. **Strefa W II** ochrony archeologicznej - teren pokazany na rysunku *Studium ochrony krajobrazu kulturowego miasta Sławno* objęty ochroną konserwatorską (...)

8. **Strefa W III** ochrony archeologicznej - teren pokazany na rysunku *Studium ochrony krajobrazu kulturowego miasta Sławno* objęty ochroną konserwatorską (...)

9. **typ zabudowy** - zespół następujących cech zabudowy: usytuowanie na działce, gabaryty, kształt dachu, materiał i kolorystyka. Jeżeli jest mowa o nawiązywaniu w nowej zabudowie do typu zabudowy istniejącej - typ ten określa zabudowa istniejąca w bezpośrednim sąsiedztwie projektowanej.

10. **zabudowa historyczna** – zabudowa realizowana przed 1945 rokiem niezależnie od funkcji
11. **zabudowa obrzeżna** - zabudowa ciągła wzdłuż przestrzeni publicznej ulic i placów.
12. **zabytek** - obiekt (lub obszar) wpisany do Rejestru Zabytków Województwa Zachodniopomorskiego, w trakcie procedury wpisu do rejestru lub znajdujący się w ewidencji gminnej, wojewódzkiej czy krajowej
13. **zespół jednostek urbanistyczno- konserwatorskich** – fragmenty miasta charakteryzujące się wspólną metryką, składające się z jednostek urbanistyczno-konserwatorskich; na terenie Sławna wyznaczono 5 zespołów jednostek urbanistyczno-konserwatorskich
14. **zespół zabudowy zagrodowej** - zespół zabudowy związanej obecnie lub tradycyjnie z produkcją rolną, składający się co najmniej z budynku mieszkalnego i budynku (lub budynków) inwentarskiego lub magazynowego przeznaczonego do przechowywania płodów rolnych wyprodukowanych u siebie.

2. Struktura przestrzenna.

Stan badań.

Historię rozwoju miasta przedstawiono w oparciu o literaturę poświęconą dziejom Sławna, która jest wyjątkowo bogata. Składa się zarówno z opracowań monograficznych jak i artykułów traktujących o jednostkowych problemach. Fundamentalnymi pozycjami dla dziejów miasta od średniowiecza po połowę XIX wieku są prace Johannesa Beckera, Augusta Stoebbego, W. Henkela i Gustawa Kratza, bazujące na źródłach dziś już w większości niedostępnych. Źródłowy charakter ma również niewielkie opracowanie L.W. Brügemanna zawierające opis miasta z ostatniej ćwierci XVIII wieku. Niemal wszyscy pozostali autorzy studiów i artykułów o Sławnie tacy jak: H. Hoogeweg, E. Keyser, Matthias, Rosenow, Z. Radacki czy J. Lindmajer czerpali z dzieł Beckera i Stoebbego¹.

Cennymi opracowaniami uzupełniającymi wiedzę o dziejach miasta z ostatnich dwustu lat są dwie pozycje, z których jedną wydano w Niemczech w 1989 roku, drugą w Polsce w 1994 roku. Praca niemiecka, będąca dziełem zbiorowym pod redakcją Manfreda Vollacka, obejmująca cały powiat sławieński, zawiera również kilka artykułów dotyczących historii miasta, szkolnictwa i kościoła farnego. Wartość pozycji podnoszą liczne fotografie oraz projekty budowli ilustrujące stan zabudowy Sławna w okresie przedwojennym. Dziełem obszernym i poruszającym niemal wszystkie zagadnienia związane z historią miasta jest monografia Sławna z 1994 roku opracowana przez polskich historyków pod redakcją J. Lindmajera. Rozdziały poświęcone historii nowożytnej i najnowszej opracowano na bazie źródeł archiwalnych ze zbiorów WAP w Szczecinie.

Dzieła architektury i sztuki omówione zostały w opracowaniach F. Kuglera, L. Böttgera, G. Dehio oraz w opracowaniu Z. Radackiego, który zarysował również etapy rozwoju przestrzennego miasta. Najwięcej uwagi poświęcono kościołowi farnemu, a następnie bramom miejskim, które pozostały jedynymi relikdami murów obronnych. Inne obiekty np. szkoły, gmachy urzędów czy domy

¹ Pełne tytuły wymienionych pozycji bibliograficznych zawarte są w rozdziale Bibliografia. W dalszej części opracowania odniesienia do literatury podawane będą w tekście. Będzie to mianowicie nazwisko autora i numer strony.

mieszkalne, w literaturze są jedynie wzmiankowane, natomiast szersze opracowania obiekty tego typu posiadają w formie kart ewidencyjnych bądź fiszek adresowych, przechowywanych w formie maszynopisów w zbiorach WKZ w Koszalinie.

Dla badań nad rozwojem przestrzennym i rozwojem zabudowy miasta niezwykle cenną pozycją jest album ze starymi fotografiami zabudowy Sławna wydany w 2002 roku. Zawiera on bardzo bogaty zbiór ilustracji - kart pocztowych i fotografii ilustrujących zabudowę miasta z okresu od schyłku XIX wieku do czasów współczesnych. Kilka fotografii z okresu przedwojennego znajduje się również w zbiorach Muzeum Narodowego w Szczecinie.

Zarys historii politycznej regionu.

Miasto Sławno założone zostało na początku XIV wieku, najprawdopodobniej na surowym korzeniu. W dokumencie lokacyjnym nazwano je Nowym Sławnem w odróżnieniu od nazwy dużo starszej miejscowości Stare Sławno położonej nad Wieprzą, 4 km na północny-wschód od dzisiejszego Sławna. Stare Sławno, noszące obecnie nazwę Sławsko, istniało od co najmniej X wieku i w okresie wczesnego średniowiecza było stolicą księstwa Sławieńskiego, nazywanego również księstwem Sławieńsko Słupskim a następnie Słupskim (J. Spors, s. 15-32).

Księstwo, wykształcone w X wieku obejmowało ziemie położone na wschód od rzeki Unieść aż po dolny bieg Łeby oraz ziemię bytowską na południu. Zamieszkałe było przez plemię pomorzan i miało własnych władców. Na początku XI wieku (1102-1118) księstwo podbite zostało przez księcia Polan Bolesława Krzywoustego i po bitwie pod Nakłem włączone w granice państwa polskiego na zasadzie zwierzchności trybutarnej. Rządzone było przez rodzimą dynastię, której protoplastą był Racibor I (zmarły w 1155/1156 roku). Po jego śmierci władzę przejął syn Bogusław, sprawując ją wspólnie ze swą siostrą Dobrosławą, a następnie syn Bogusława Racibor II (G. Kratz, Die Städte, s.346, Hoogeweg, s.869).

Na początku XII wieku miała miejsce chrystianizacja księstwa przeprowadzona najprawdopodobniej przez polskie duchowieństwo i przyporządkowanie terenu biskupstwu gnieźnieńskiemu. Około 1140 roku podległość tę zmieniono włączając teren księstwa w granice biskupstwa kamieńskiego.

Księstwo Sławieńskie, z uwagi na graniczne położenie pomiędzy większymi obszarowo księstwami zachodniopomorskim i wschodniopomorskim, narażone było na najazdy i roszczenia terytorialne nie tylko bliskich sąsiadów, ale również Duńczyków, którzy pod koniec XII wieku opanowali prawie całe wybrzeże Bałtyku. Po upadku zwierzchnictwa duńskiego, około 1227 roku księstwo zarządzane wówczas przez Racibora II, przyłączono do księstwa uznamsko-szczecińskiego, a na przełomie 1235/1236 roku zdobył je Świętopełk Gdański włączając zdobycze w granice swej dzielnicy. Wówczas nastąpił kres samodzielności księstwa, a jednocześnie podział na kasztelanię słupską i sławieńską.

Po śmierci Świętopełka w 1266 roku, teren dawnego księstwa ponownie zdobyli pomorzanie i książę rugijski Warcisław II, który w 1277 roku sprzedał je margrabiom brandenburskim z dynastii askańskiej. Z faktem tym nie pogodzili się miejscowi rycerze, tocząc do początku XIV wieku wojny z Brandenburczykami. W działania wojenne włączyli się również krzyżacy, którzy w 1309 roku wywalczyli prawa do Gdańska, podczas gdy ziemia sławieńsko-słupska pozostała własnością Brandenburczyków. Stało się tak za sprawą comesów gdańskich Święców, którzy w 1307 roku uznali władzę margrabiów w

zamian za co otrzymali prawa lenne do ziemi darłowskiej, sławieńskiej i polanowskiej oraz do miasta Tucholi i Nowego. Dziesięć lat później Święcowie założyli miasto Sławno.

Zwierzchność Brandenburczyków nad ziemią sławieńsko słupską utrzymała się do końca 1316 roku. Wówczas, margrabia Waldemar, w zamian za neutralność książąt wołogojskich, oddał te ziemie księciu wołogojskiemu Warcisławowi IV (księstwo wołogojskie powstało w 1295 roku po podziale Pomorza na dwie dzielnice i obejmowało obszary położone na północ od Piany, terytoria na wschód od Kamienia i Stargardu aż po ziemię kołobrzeską). Było słabsze od szczecińskiego, o mniejszym zasiedleniu i zurbanizowaniu. Jednocześnie było bardziej związane z Polską i Pomorzem Wschodnim.

W 1372 roku nastąpił podział księstwa wołogojskiego na gałąź wołogojską i słupską. Podział ten, pomijając dwa krótkie okresy zjednoczenia mające miejsce w XV wieku, utrzymał się przez 100 lat. Księstwo słupskie, które właściwie nigdy nie ulegało trwałemu rozbiću zarządzane było przez Bogusława V (zm. w 1375 r.), Kazimierza IV, Warcisława VII oraz Bogusława VIII i Barnima V (zm. w 1403 r.). Później rządy sprawowała wdowa po Bogusławie VIII, Zofia, następnie Bogusław IX, Eryk I i Eryk II. W 1463 roku, w wyniku waśni o schedę, ziemia słupska została podzielona. Zachodnią część kraju otrzymał Otto III, a wschodnią Eryk II. W 1478 roku doszło do zjednoczenia całego Pomorza Zachodniego. Władzę nad zjednoczonym księstwem objął książę Bogusław X. Po jego śmierci, w 1532 roku, znowu doszło do podziału na księstwo szczecińskie i wołogojskie. To drugie przypadło w udziale Filipowi I, następnie Ernestowi Ludwikowi (Muszyński, s. 91-135).

W 1534 roku, na mocy uchwały sejmu w Trzebiatowie na terenie Pomorza, w tym również dawnego księstwa Sławieńskiego, nastąpiła zmiana religii katolickiej na protestancką. Pierwsze wizytacje przeprowadzono na tym terenie w 1550 roku. Nowa organizacja kościoła protestanckiego z konsystorzami i synodami ustaliła się tu w 2 połowie XVI wieku. Kościoły z terenu gminy Sławno należały do synodu w Sławnie. Stan ten utrzymał się do 1945 roku. Po wojnie kościoły wróciły na łono kościoła rzymsko - katolickiego.

W 1618 roku Pomorze wciągnięte zostało w wir wojny trzydziestoletniej. W 1637 roku zmarł Bogusław XIV, ostatni potomek dynastii Gryfitów. Walkę o sukcesję podjęli Szwedzi z Brandenburczykami. W 1648 roku, w wyniku traktatu westfalskiego księstwo zostało podzielone pomiędzy te dwa państwa. Zachodnią część otrzymała Szwecja, wschodnią Brandenburgia. W granicach księstwa brandenburskiego, następnie królestwa i państwa pruskiego oraz niemieckiego dawne ziemie księstwa pozostawały do 1945 roku (Lindmajer, s. 143-190).

W 1945 roku, w wyniku ustaleń traktatu wersalskiego, Sławno wraz z terenem Pomorza Zachodniego włączone zostało w granice Polski. Do 1975 roku pozostawało w granicach województwa koszalińskiego, do 1998 roku w granicach województwa słupskiego, a obecnie w granicach województwa zachodniopomorskiego.

Zarys historii gospodarczej i społecznej miasta.

Dzisiejsze Sławno założone zostało w 1317 roku, w niewielkiej odległości od starszego znacznie ośrodka znanego pod nazwą Stare Sławno, powstałego w wieku X, a w dwunastym stuleciu pełniącego funkcję centrum polityczno administracyjnego księstwa Sławieńskiego. Tu, w grodzie zlokalizowanym nad rzeką Wieprzą, mieszkał książę Racibor i jego następcy, a zarazem potomkowie. Na północny-zachód od grodu już w X wieku wykształciła się osada przygodowa, przekształcona z

czasem w niewielkie miasteczko, którego rozwój zahamowany został upadkiem dynastii Raciborzyców i utraceniem samodzielności księstwa. W XIII wieku Stare Sławno pełniło już tylko funkcję ośrodka kasztelańskiego z siedzibą kasztelanów zlokalizowaną na terenie grodziska. Tam również znajdowała się posiadłość zakonu joannitów, подарowana rycerzom-mnichom przez księcia Racibora I około 1150 roku. Informacja o tym fakcie zawarta jest w bulli papieża Grzegorza IX z 1238 roku, który to rok przyjmuje się za datę osiedlenia się zakonników w Starym Sławnie (Hoggeweg, s. 869). Według dokumentu z 1273 roku joannici posiadali w Starym Sławnie prawo patronatu nad kościołem parafialnym p.w. św. Jakuba. Kościół ten wzmiankowany w źródłach w 1215 i 1273 roku (PUB VI, nr 3977, s.354) usytuowany był na terenie osady przyrodowej, co poświadczyły wyniki badań archeologicznych (Krajewski, s.135-141). Osada była wielokrotnie niszczona w czasie walk pomorsko brandenburskich.

W 1307 roku zarząd nad Starym Sławniem margrabiowie brandenburscy powierzyli potomkowi palatyna gdańskiego Piotra Święca - Jaškowi Święcowi, który mianował się kasztelanem i pieczętował się własnym herbem (Kratz, s. 349). Pomorscy zwierzchnicy ziemi sławieńsko-słupskiej utrzymali w mocy prawa lenne Święców, którzy władali kasztelanią sławieńsko-słupską do połowy XIV wieku. W kilka miesięcy po przyłączeniu Sławna do księstwa pomorskiego Jaško Święc podjął się misji założenia nowego miasta, które w dokumencie lokacyjnym z 22 maja 1317 roku określono nazwą "Nova Zlawna". Dokument podpisał Jaško wraz z bratem Piotrem z Nowogródka i Wawrzyńcem z Darłowa (PUB V, nr 3060, s.300-301).

Pod budowę miasta Święcowie przeznaczili teren położony, pod względem komunikacyjnym i obronnym, w znacznie dogodniejszym miejscu, niż to miało miejsce w Starym Sławnie. Obszar miasta wyznaczono bowiem bezpośrednio przy głównym szlaku komunikacyjnym prowadzącym z Lubeki do Gdańska, na wyspie chronionej od północy nurtem rzeki Moszczenicy, a od wschodu bagnami doliny rzeki Wieprzy.

Z dokumentu lokacyjnego wynika, że miasto otrzymało od feudałów 200 łanów ziemi podzielonych na cztery części. Pierwszą część stanowił główny trzon miasta z terenem przeznaczonym pod zabudowę, drugą były posiadłości ziemskie Starego Sławna, trzecią obszary nadrzeczne i pola uprawne, ostatnią największą część z owych 200 łanów stanowiły lasy. Każda z części podzielona była ponadto na 9 grup przeznaczonych pod zagospodarowanie w dłuższym okresie czasu.

Osadnicy otrzymali 8 lat zwolnień od danin i świadczeń, po upływie wolnizny mieli płacić właścicielom 50 sławiańskich talarów w dniu św. Marcina. Otrzymali prawo budowy młynów, przywileje żeglugi i rybołówstwa na wszystkich wodach aż do morza. Z czasem otrzymali pozwolenie na żeglugę promem po Wieprzy oraz pozwolenie na utrzymanie 3 łodzi (szkut) do połowu śledzi. Do odłożonych w czasie powinności mieszczan należało m.in. uiszczanie opłat od sukiennic, ław szewskich, jatek rzeźniczych, łaźni oraz czynszów od nieruchomości. Zyski z ewentualnie odkrytych kruszców miały po połowie należeć do miasta i do feudała - Jaška Święca, który w tym okresie miał swoją siedzibę na grodzisku w Starym Sławnie. (Matthias, s. 10, Spors, s. 86).

Zawarte w dokumencie lokacyjnym ustalenia wskazują na przewidywane źródła dochodów zarówno miasta jak i mieszkańców, mających trudnić się rybołówstwem, handlem, rzemiosłem oraz rolnictwem. Wskazują na to przyznane miastu obszary ziemi powiększane w późniejszym okresie o nadania i zakupy wsi Warszkowo, Kwasowo oraz powiększanie obszarów łąk przeznaczanych na pastwiska, nabytych w 1341 roku od Święców, a położonych po wschodniej stronie miasta tuż za

obwarowaniami (Kratz, s. 339). W procesie budowy gospodarki miasta czynnie uczestniczył Jasiek Święc, powiększając areal miasta oraz zezwalając, w 1330 roku, na budowę mostu na Wieprzy. Wiadomo również, że na własny koszt wybudował młyn miejski. W 1341 roku w Sławnie funkcjonowały już dwa młyny (Kratz s. 349). Szybko zaczęło rozwijać się rzemiosło, o czym może świadczyć fakt iż w 1342 roku Janowi Hegghartowi wydano zezwolenie na zbudowanie foluszu i garbarni (Muszyński, s. 99). Kupcy handlowali rybami, zbożem oraz drewnem wycinanym z pobliskich lasów. Składy drewna przez całe średniowiecze znajdowały się po wschodniej stronie miasta.

W pierwszych latach budowy, miastem zarządzał wójt książęcy, a dopiero później rada miejska, wymieniona w źródłach w 1326 roku. Władzę przejęła rada od wójta w 1342 roku. Rada miejska złożona była z kilku burmistrzów i rajców oraz przedstawicieli cechów, których źródła wymieniają od 1475 roku. Z późniejszych przekazów wiadomo, że urząd burmistrza był dożywotni, ale w ciągu roku 1/3 składu rady ustępowała aby po upływie roku ponownie wrócić na swe stanowiska. Sądownictwo również pozostało początkowo w rękach wójta, a od 1335 roku przejęło je miasto. Wójt sprawował władzę przy pomocy ławników i dwóch burmistrzów, o których istnieniu wspomina się w dokumentach w 1333 roku. Od tego czasu datuje się rozwój ławy. Wójt sądowy miał do pomocy dwóch asesorów. W XV wieku Sławno utraciło jednak prawo sprawowania sądów, odebrał je w 1486 roku książę Bogusław za skazanie na śmierć lennika książęcego Bernarda von Winterfeld z Grabna. Zgodnie z porozumieniem zawartym w tym samym roku pomiędzy księciem, a radą miejską urząd wójta obsadzał od tej pory książę, natomiast burmistrzów wybierała rada miejska. Dochody z opłat sądowych podzielono na trzy części: jedną pobierał książę, drugą magistrat a trzecią sąd. Zwyczaj ten utrzymał się do 1577 roku tj. do czasu kiedy książę Jan Fryderyk zrzekł się mianowania wójta w zamian za roczną opłatę w wysokości 25 guldenów rocznie.

Jako karę czy raczej pokutę za wyrok z 1486 roku, książę nakazał mieszkańcom postawienie krzyża pokutnego z wizerunkiem Chrystusa Ukrzyżowanego, który miał zostać ustawiony przed bramą miejską, zapewne przed bramą Słupską, gdyż tam znajdowało się miejsce kaźni.

W pierwszej połowie XIV wieku wpływ książąt pomorskich na rozwój miasta był niewielki. Sytuacja uległa zmianie w 1347 roku, kiedy w wyniku sporu Święców z książętami pomorskimi, feudałowie utracili Sławno. Od tego czasu datuje się wzrost autonomii miasta przy jednoczesnym zachowaniu przez książąt bezpośredniego wpływu na administrację miejską. W 1350 roku mieszczanie, w zamian za kwotę 250 marek rocznie otrzymali od książąt prawo do pobierania daniny od cystersów bukowskich i podatek od mieszczan sławieńskich. W 1354 roku Święcowie sprzedali miastu swoją rodzimą wieś Święcewo, a w 1357 roku Sławno nabyło książęcą wieś Bobrowinki, którą później rada miejska sprzedała Wawrzyńcowi, ostatniemu z rodu Święców (Muszyński s. 104).

W procesie budowy Sławna od początku natomiast uczestniczyć musieli joannici ze Starego Sławna, bowiem to oni otrzymali od Święców prawo patronatu nad miejską farą, wspomnianą w źródłach w 1326 roku, przy okazji fundacji wikarii przy ołtarzu św. Wojciecha (Becker, s.13). W 1343 roku joannici otrzymali od rady miejskiej działkę pod budowę siedziby, przy ulicy Młyńskiej, gdzie wkrótce potem się osiedlili, przenosząc się ze Starego Sławna (Hoogeweg, s. 882)

Pół wieku później grodzisko w dawnej stolicy księstwa sławieńskiego przestało istnieć, bowiem w 1402 roku napadli je mieszczanie sławieńscy, ograbili, wymordowali mieszkańców i spalili zabudowę. Decyzją księcia Bogusława, w 1403 roku, mieszczanie sławieńscy musieli wypłacić mieszkańcom Starego Sławna odszkodowanie, dzięki któremu miejscowość, a konkretnie dawna osada podgrodowa

została odbudowana, przy czym nie przywrócono jej charakteru zabudowy miejskiej, na co wskazuje skala nowego kościoła wzniesionego z cegły na początku XV wieku.

Tymczasem Sławno przez całe średniowiecze rozwijało się bez większych zakłóceń. Podstawą utrzymania mieszczan było rolnictwo, rybołówstwo, a następnie rzemiosło. Duże posiadłości ziemskie miasta oraz wartościowe gleby zapewniały byt przeważającej liczbie mieszkańców Sławna. Oprócz uprawy zbóż i roślin okopowych, mieszczenie hodowali bydło korzystając z nadrzecznych pastwisk. Zapewne uprawiany był chmiel bowiem pod koniec średniowiecza w Sławnie rozwinęło się znacznie browarstwo. Ze źródeł wynika, że pod koniec XV wieku działało 40 warzelnii piwa, a piwowarzy podporządkowani byli cechowi w Szczecinie. Istniała też warstwa kupiecka, stanowiąca patrycjat dzierżący władzę. Kupcy i kramarze zrzeszeni byli w swoim cechu. Do podstawowych gałęzi rzemiosła takich jak piekarstwo, rzeźnictwo, szewstwo, łaziebnictwo, kowalstwo, krawiectwo zaliczali się też sukiennicy i płóciennicy. O istnieniu cechu tych dwóch ostatnich gałęzi rzemiosła wspomina dokument z 1510 roku. Wiadomo że kupcy sprowadzali surowce z Anglii i Holandii, a gotowe tkaniny sprzedawali we wschodnich krajach nadbałtyckich. Dobre warunki dla działalności kupców i kramarzy stwarzały otrzymane wcześniej przywileje do urządzania aż pięciu jarmarków w skali roku. Na dwóch jarmarkach handlowano wełną, na trzecim ziarnem siewnym, a na pozostałych innymi płodami rolnymi. Miasto czerpało zyski z opłat za przewozy towarów promami kursującymi po Wieprzy od Sławna do Darłowa. Zyski przynosiła też huta miedzi założona przed Bramą Słupską, a pracująca w oparciu o rudy pochodzące z lokalnych pokładów. Nic zatem dziwnego, że Sławno pod koniec średniowiecza zajmowało wysoką, dziewiątą pozycję wśród wszystkich miast pomorskich (Muszyński, s. 91-135).

Stosownie do pozycji ekonomicznej Sławno odgrywało też niepoślednią rolę na płaszczyźnie społeczno politycznej regionu. Już od początku XV wieku zaczęło uczestniczyć w związkach i porozumieniach zawieranych z innymi miastami. I tak w 1418 roku wraz z Darłowem i Słupskiem zawarło porozumienie w sprawie przestrzegania sprawiedliwości na podległych im terenach. W 1439 roku zawarło kolejny związek ze Słupskiem i Darłowem w obronie przed nadmiernym obciążaniem miast świadczeniami. Posiedzenia tego związku odbywały się w Stargardzie aż do 1716 roku. W 1471 roku z kolei miasto przystąpiło do związku miast pomorskich utworzonych w obronie przed brandenburczykami. Udział w stowarzyszeniach typu obronnego był możliwy dzięki utrzymywaniu uzbrojonych oddziałów w liczbie 40 osób w tym 25 ze szpicami, 8 halabardników i 6 konnych. Z dokumentów z 1583 roku wynika, że miasto w razie potrzeby było w stanie wystawić aż 100 zbrojnych. Zapewne tamtych czasów sięgała tradycja bractwa strzeleckiego, które działało w Sławnie do II wojny światowej.

W omawianym okresie miasto przeżywało też trudne chwile, spowodowane przede wszystkim pożarami i zarazami. Wprawdzie większych pożarów źródła nie odnotowały ale można założyć iż nie oszczędzały one drewnianej przecież w większości zabudowy. O powstałych w wyniku pożarów ubytkach świadczy informacja z 1589 roku o istnieniu w Sławnie dużej liczby tzw. pustek, czyli nie zasiedlonych parceli (Muszyński, s. 109). Natomiast epidemie dziesiątkujące ludność miasta wielokrotnie, odnotowano w dokumentach w 1439, 1489 i 1589, przy czym ostatnia zaraza zebrała największe żniwo.

Dokładna liczba mieszkańców z czasów średniowiecza nie jest znana. Według szacunków i porównania danych z początku XVII wieku, przyjmuje się, że w Sławnie w XV- XVI wieku mogło mieszkać do 2500 osób, głównie w obrębie murów obronnych oraz na dwóch przedmieściach. Ta liczba osób mieszkała w około 250 domach, rozlokowanych na wąskich parcelach w obrębie około

dwudziestu kwater obrzeżonych taką samą liczbą ulic. Podziału na ulice, kwartały i parcele - czyli wytyczenie planu miasta dokonano w 1317 roku. Pod zabudowę przeznaczono obszar 12 ha wytyczony w formie owalu o długości 400 metrów (Muszyński, s. 104). Oprócz domów mieszkalnych, wznoszonych w konstrukcji szkieletowej, w ciągu XIV wieku w Sławnie rozpoczęto budowę monumentalnej fary, ratusza i fortyfikacji. Proces budowy tych obiektów przeciągnął się w głąb XIV wieku.

Wielkim przedsięwzięciem była budowa systemu obronnego, który oprócz pierścienia murów z trzema bramami, kilkoma furtami i licznymi basztami, składał się z nasypów ziemnych (wałów) oraz z fosy zasilanej wodami rzeki Moszczenicy opływającej Sławno od strony północnej. Od strony zachodniej, południowej i wschodniej wykopano kanał fosy, który po stronie wschodniej uzyskał znacznie większą szerokość i połączony został z nurtem rzeki Wieprzy. W pobliżu kanału, w północno-wschodnim narożniku miasta, wkrótce po lokacji, powstał młyn stojący w tym miejscu do XIX wieku (Böttger, s. 104,105, Becker, s. 12).

Poza murami obronnymi, u wylotu głównych bram, już w XIV wieku zaczęły rozwijać się przedmieścia nazywane tak jak bramy przedmieściami: Słupskim i Koszalińskim. O istnieniu przedmieść świadczą wzmianki źródłowe o zespołach opiekuńczo-szpitalnych zakładanych poza murami już od XIV wieku. Według danych zebranych przez Beckera, poza murami obronnymi znajdowały się trzy zespoły opiekuńczo szpitalne z kaplicami. Przed Bramą Koszalińską stał szpital św. Jerzego, a przed Bramą Słupską szpital św. Gertrudy. Trzeci szpital i przytułek św. Ducha, miał się znajdować przed Bramą Łąkową, to jest u wylotu obecnej ulicy Grottgera. Kaplice w zespołach szpitalnych zbudowane były z trwałych materiałów, o czym świadczy informacja z 1565 roku, mówiąca o użyciu kamieni z rozebranej kaplicy św. Ducha do budowy szkoły po północnej stronie fary. W ten sposób też dowiadujemy się, że w XVI wieku powstała szkoła miejska (Böttger, s. 104, 105).

Poza murami obronnymi lokalizowane były również składy, większe warsztaty i zakłady. Nad kanałem młyńskim od 1379 roku stał folusz i farbiarnia dla tkaczy i sukienników, przed Bramą Słupską znajdowała się kuźnia miedzi. Na łąkach pomiędzy kanałem Młyńskim a Wieprzą były składy drewna. Wokół szpitali i zakładów musiały stać pojedyncze domostwa i zapewne stodoły i owczarnie.

Wykształcony w okresie średniowiecza kształt utrzymało Sławno do czasów Wojny Trzydziestoletniej (1618-1648), a pochodzący z 1628 roku wykaz budynków w mieście, w którym odnotowano 160 domów, 108 bud i 13 ziemianek, można traktować jako punkt orientacyjny w szacunkach stanu zabudowy średniowiecznej. W latach 1439, 1489 i 1589 miasto nawiedzały zarazy w wyniku których zmarło wielu mieszkańców. Największe spustoszenia poczyniła zaraza z 1589 roku, co wynika z dokumentu z 1591 roku, w którym odnotowano wiele pustych domostw, które na rozkaz księcia miały być zasiedlone. Ogółem Sławno liczyło wtedy około 2500 mieszkańców (Lindmajer, s. 184).

Począwszy od 1618 roku teren Pomorza włączony został w wir działań Wojny Trzydziestoletniej, a Sławno leżące na trasie przemarszu wojsk cesarskich i szwedzkich biorących udział w wojnie, poniosło ogromne straty. W wyniku kontrybucji, kradzieży i gwałtów stopniały zasoby finansowe miasta i mieszczań, zamarło życie gospodarcze, a głód i epidemie zdziesiątkowały ludność. Po wojnie w Sławnie pozostało tylko 40 pełnoprawnych obywateli (Kratz, s.353).

Pokój westfalski zawarty w 1648 roku nie zakończył złej passy dla Sławna. Skutki wojny odczuwane były do schyłku XVII wieku, tym bardziej, że elektor brandenburski uwikłany w ciągle nowe konflikty, nakładał na miasta, w tym również Sławno, ciągle nowe kontrybucje. Oprócz tego, Fryderyk Wilhelm zarekwirował w 1657 miejską wieś Warszków, a mieszczan zobowiązał do pomocy przy budowie twierdzy kołobrzesckiej i utrzymaniu tamtejszego garnizonu. W mieście panowała nędza, o czym może świadczyć fakt, że nałożonej w 1675 roku kontrybucji mieszczanie nie byli już w stanie zapłacić. Ze sprawozdania z 1678 roku wynika, że stan miasta zamiast się poprawiać pogarszał się (Lindmajer, s. 143-190). Zbyt duże obciążenia finansowe wpływały na dużą migrację ludności, brak motywacji do odbudowy rzemiosła i handlu. Nastąpił zanik tradycyjnych rzemiosł, wzrosła natomiast liczba mieszkańców utrzymujących się z rolnictwa. Efektem tego było powstanie, w drugiej połowie XVII wieku, dużej liczby browarów, a Sławno stało się monopolistą w zaopatrywaniu w piwo okolicznych karczem.

Trzydzieści lat po wojnie w Sławnie było zaledwie 1/6 ludności w porównaniu z danymi z 1628 roku. W spisie z 1677 roku odnotowano 432 mieszkańców (140 rodzin, w tym 28 wyrobników i 18 zubożałych mieszczan). Pod koniec XVII wieku, na 200 parceli, 111 było nie zabudowanych, a na pozostałych działkach stały domy zrujnowane (Lindmajer, s. 174).

Powolną poprawę sytuacji przyniosły reformy administracyjne i gospodarcze państwa przeprowadzone w pierwszej połowie XVIII wieku. W latach 1713-1740 zreformowano administrację państwową i miejską, w 1724 roku utworzono powiat sławieńsko-polanowski w obrębie rejencji koszalińskiej. Stabilizacja przyniosła wzrost liczby mieszkańców do 708 osób w 1712 roku. Liczba ta wzrosła po osadzeniu w mieście szwadronu żołnierzy (w 1718 roku), których zakwaterowano w domach mieszczan. W 1746 roku, Sławno uznano za miasto garnizonowe (Lindmajer s. 181).

Zmiany przyczyniły się do ożywienia gospodarczego, początkowo jednak głównie w dziedzinie rolnictwa. Ten kierunek rozwoju preferowany był bowiem przez władze państwowe. Zagospodarowano folwark miejski, a na gruntach miasta, w 1749 roku, założono nową kolonię Radosław osiedlając w niej 12 rodzin uciekinierów z Palatynatu. Z inicjatywy władz państwowych i przy wsparciu finansowym, przed połową XVIII wieku, założono plantacje tabaki oraz stadninę koni. Zachęcano również do hodowli zwierząt, w tym wołów, owiec oraz do zakładania pasiek. W rezultacie, w 1766 roku, w mieście hodowano prawie 840 sztuk bydła i świń. Od 1746 roku zaczęto również uprawę ziemniaków, a z czasem uprawę drzew owocowych i warzyw w ogrodach przydomowych. W tym czasie rozwinęła się również uprawa drzew morwowych związanych z hodowlą jedwabników (Stoebbe, s. 64).

Znaczniejszy udział innych niż rolnictwo dziedzin gospodarki w życiu mieszkańców nastąpił dopiero około połowy XVIII wieku, przy czym próby rozwoju rzemiosła tkackiego, podjęte już w 1733 roku z inicjatywy króla pruskiego Fryderyka, nie powiodły się. Ponowne próby rozwoju sukiennictwa, poprzez osiedlenie w mieście w 1750 roku płócienników, a w 1766 sukienników, również nie przyniosły większych rezultatów, chociaż wszystkie inwestycje subwencjonowane były przez państwo, a każdy przybyły do miasta tkacz otrzymywał zapomogę. Z funduszy państwowych, w 1750 roku, wybudowano w mieście magazyn na wełnę, którą mieli dostarczać miejscowi rolnicy, a następnie farbiarnię i nowy folusz (Stoebbe, s. 65).

Oprócz wymienionych wyżej gałęzi rzemiosł, w XVIII wieku, w Sławnie odżyły tradycyjne rodzaje rzemiosł, których wykaz znany jest ze spisu wykonanego w 1782 roku. W spisie wymieniono: piekarzy, rzeźników, piwowarów, łaźiebніка, balwierza, perukarza, aptekarza (apteka istniała w Sławnie

od 1709 roku), rękawicznika, złotnika i wytwórcę instrumentów muzycznych. Z innych źródeł wiadomo, że w mieście w 1777 roku pracował również budowniczy organów przybyły z Prus Wschodnich z Miłakowa (Lindmajer s. 158). Wznowiono również działalność kuźni miedzi.

Rzemieślnicy wytwarzali produkty na potrzeby rynku lokalnego, a częściowo również na eksport. Za granicę, głównie na wschód wysyłano płótna. Produkty sprzedawano na miejscowych jarmarkach, które w Sławnie już w sposób tradycyjny odbywały się kilka razy w roku, przy czym na każdym z jarmarków handlowano określonymi rodzajami towarów, np. wełną, zbożem, bydłem czy też mięsem. W 1782 roku Sławno miało prawo do organizowania aż 7 jarmarków rocznie, nie licząc tygodniowych targów na stoiskach i kramach przy ratuszu.

Poprawę sytuacji gospodarczej miasta w XVIII wieku, przyniósł m.in. rozwój komunikacji finansowanej przez państwo. W ramach prac zmodernizowano drogi prowadzące m.in. do Koszalina, Darłowa i Berlina. Efektem poprawy stanu dróg był z kolei rozwój poczty, funkcjonującej od połowy XVII wieku w sposób nieregularny, a od 1772 roku już regularnie, w określonych terminach. W 1786 roku dla podróżnych zbudowano zajazd.

Tendencji ożywienia gospodarczego i rozwoju miasta nie przerwały nawet działania wojny siedmioletniej toczonej przez wojska pruskie z wojskami rosyjskimi w latach 1756- 1763. Efektem pobytu wojsk rosyjskich w Sławnie było jedynie spalenie ratusza, tartaku i młyna oraz lekki spadek liczby ludności, której przyrost w ciągu XVIII wieku był umiarkowany (Stoebbe, s. 65). W 1798 roku liczba mieszkańców wynosząca 1703 osoby, nie osiągnęła poziomu sprzed Wojny Trzydziestoletniej, pomimo garnizonu, sprowadzanych do miasta tkaczy, a także osiedlających się od 2 połowy tamtego stulecia żydów. W liczbie 1703 mieszkańców Sławna, 24 osoby były pochodzenia żydowskiego. W 1799 roku powstała ochronka dla dzieci żydowskich .

Rozwój gospodarczy przełożył się natomiast na przyspieszenie procesu odbudowy zabudowy mieszkalnej i gospodarczej, przy zmienionych już normach, wypracowanych i egzekwowanych przez administrację państwową. W ciągu XVIII wieku nastąpiła niemal całkowita wymiana starej substancji budowlanej na nową, wtedy również skorygowano rozmiary parceli i sposób lokalizowania zabudowy. Zmodernizowano urządzenia kanalizacyjne istniejące w mieście od około 1624 roku. Sieć wodociągowa zbudowana w formie drewnianych koryt, reperowana była w 1742 roku. Głównym źródłem zaopatrzenia w wodę były jednak studnie, których liczba według danych z 1782 roku, wynosiła 46, w tym 14 studni publicznych i 32 prywatne (Lindmajer, s. 185).

Do czasów kampanii napoleońskiej życie mieszkańców toczyło się w rytmie poprzedniego stulecia. Zmiana nastąpiła w 1806 roku, kiedy przez Sławno, leżące na trasie przemarszu wojsk z Kołobrzegu do Gdańska, zaczęły przemieszczać się wojska rosyjskie i francuskie, co pociągnęło za sobą częściowe zniszczenia zabudowy, ale przede wszystkim obciążenia finansowe i zahamowanie rozwoju gospodarczego. Zniszczeń zabudowy dokonali głównie Rosjanie w czasie odwrotu z twierdzy kołobrzesckiej. Wojska francuskie okupujące miasto (w sile około 720 żołnierzy) do 1812 roku żądało zaopatrywania w żywność i ściągало kontrybucje. W ramach kontrybucji ściągnięto z miasta blisko cztery tysiące talarów (Lindmajer, s. 193).

Na początku XIX wieku, w wyniku przeprowadzanych w państwie pruskim reform, Sławno, zaliczone do kategorii miast małych, otrzymało status gminy miejskiej. W 1815 roku z kolei

wyznaczono od nowa granice powiatu Sławno, w skład którego weszły jeszcze trzy miasta: Darłowo, Polanów i Sianów.

Pod względem gospodarczym Sławno do połowy XIX wieku rozwijało się na podobnej zasadzie jak w poprzednim stuleciu. Działy te same gałęzie rzemiosła i przemysłu, a podstawą utrzymania ludności było rolnictwo. W rzemiośle zatrudnionych było 400 osób w olejarni 32 robotników, 20 w tartaku i młynach. Do większych inwestycji z tamtego okresu zaliczyć należy modernizacje dróg na trasie Szczecin - Gdańsk, Sławno - Darłowo i inne lokalne odcinki. Powoli rosła liczba ludności i na rok przed wycofaniem się Francuzów z miasta, w Sławnie mieszkało 2054 mieszkańców. Powstało też kilka nowych domów i znacznie więcej stodół, których liczba w 1811 roku wynosiła 368 (Lindmajer, s. 1893-206).

Wyraźne zmiany w rozwoju gospodarczym miasta datować można od połowy XIX wieku, to jest od czasu zwycięstwa gospodarki liberalnej w Niemczech. Na fali rozwijającego się w dużych miastach przemysłu, również w Sławnie w latach siedemdziesiątych XIX wieku, powstały odlewnie żelaza oraz zakłady przetwórstwa drzewnego. Równocześnie budowano nowe browary, cegielnie, garbiarnie i farbiarnie. Modernizowano młyny i tartaki. Według danych z 1875 roku w mieście działały 2 browary, 2 odlewnie żelaza, 2 garbiarnie, 5 farbiarni, młyn, tartak o napędzie parowym i 3 cegielnie (Lindmajer, s. 208).

Rozwojowi przemysłu sprzyjało polepszenie komunikacji, a zwłaszcza budowa kolei żelaznej, która w Sławnie uruchomiona została w 1869 roku, na trasie Szczecin - Gdańsk. Do końca XIX wieku wybudowano i uruchomiono lokalne odcinki kolei wiodące do Darłowa, Bytowa, Ustki. W 1907 roku otwarto wąskotorówkę Sławno - Polanów. W tym czasie Sławno wyrosło już na ważny węzeł komunikacyjny (Matthias, s. 265).

Okresem największego rozwoju przemysłu był przełom XIX i XX wieku. Powstały wtedy kolejne fabryki maszyn rolniczych, pieców, dachówek, a także firmy przetwórstwa rolnego jak np. rzeźnia miejska czy spółdzielnia mleczarska. W 1898 roku powstała gazownia miejska, a w 1910 roku Sławno zaopatrzone w energię elektryczną. Po 1900 roku przystąpiono też do budowy nowoczesnej kanalizacji

W ślad za rozwojem przemysłu i wzrostem zamożności mieszkańców zaczęła pojawiać się sieć usług typu bankowego i pocztowego. Najpierw powstały kasy oszczędności, towarzystwa pożyczkowe, a następnie filie banków. Pojawiły się różnego rodzaju stowarzyszenia, w tym również założone w 1857 roku, Towarzystwo Upiększania Miasta z inicjatywy którego wykonano wiele prac poprawiających estetykę miasta. W 1888 roku założono Straż Pożarną. Nastąpił znaczący rozwój szkolnictwa z podziałem na szkoły nauczania podstawowego i średniego oraz zawodowego. W 1846 roku założono pierwszą szkołę dla dziewcząt. W 1872 roku otwarto progimnazjum, w 1897 roku otwarto w mieście bibliotekę publiczną (Matthias, s. 265, 252, 765).

Więcej uwagi poświęcono kwestiom zdrowotnym. Zmodernizowano i rozbudowano szpital św. Jerzego, a w latach 1886-1888 wzniesiono nowy szpital na przedmieściu słupskim, przemianowując go po dziesięciu latach na szpital powiatowy. W jego pobliżu w 1890 roku zbudowano dom dla ubogich (Stoebbe, s. 116).

O znacznym rozwoju miasta w ciągu XIX wieku świadczy fakt, że w okresie tamtego stulecia liczba ludności wzrosła czterokrotnie względem stanu ze schyłku wieku osiemnastego. Tak gwałtowny przyrost mieszkańców pociągnął za sobą konieczność rozbudowy miasta, którą prowadzono już poza obrębem murów obronnych wyburzonych w ciągu XIX wieku. Pod zabudowę mieszkalną przeznaczono tereny położone wzdłuż głównych dróg wylotowych, a budynki typu przemysłowego lokalizowano w dalszej odległości od centrum, chociaż na terenie Starówki jeszcze do II wojny światowej istniały niewielkie fabryczki. Z terenu Starówki przeniesiono jedynie młyn miejski, lokalizując nowy zespół młyński na wschodnim brzegu kanału młyńskiego.

Zmienił się charakter budynków mieszkalnych na przedmieściach. Miejsce niewielkich parterowych i wolnostojących domów zajęły wysokie, trzy- i czterokondygnacyjne kamienice czynszowe o eklektycznym wystroju fasad. W obrębie Starówki, wymieniane były pojedyncze domostwa, większość domów były natomiast stale modernizowana. Proces przebudowy domów nasilił się zwłaszcza w ostatnim dwudziestoleciu XIX wieku, kiedy większość parterów domów zaczęto adaptować na sklepy. Jeden z domów przy Rynku zaadaptowano na znany w Sławnie „Hotel Prinz”. Nowe gmachy hoteli zbudowano na przedmieściu Koszalińskim. Pod koniec XIX wieku Sławno miało jednak nadal charakter małego miasta (Dollen, s.143).

Pierwsza wojna światowa zakończyła etap bujnego rozwoju Sławna, czego przyczyną był m.in. kryzys jaki dotknął Niemcy w latach trzydziestych XX wieku. Wprawdzie w mieście działały wszystkie wcześniej powstałe zakłady, a nawet ich liczba się nieznacznie powiększyła, ale popyt na towary nie był zbyt duży, a ogromna inflacja niszczyła zyski. Według danych z 1934 roku w Sławnie działało 16 samodzielnych zakładów przemysłowych oraz dwie filie. W liczbie tej były 4 zakłady branży metalowo-maszynowej, 3 fabryki maszyn i narzędzi, 2 cegielnie, 2 tartaki, 2 zakłady meblarskie. Było też 152 niewielkich zakładów rzemieślniczych oraz 69 firm handlowych. W dalszym ciągu towary zbywano na pięciu jarmarkach w skali roku. (Lindmajer, s. 257-302).

W omawianym okresie doszło do zawiązania w mieście gminy katolickiej, która w 1925 roku rozpoczęła budowę swojej świątyni. Oprócz tego w Sławnie powstało kilka gmachów użyteczności publicznej takich jak: gmach sądu, gmach banku, nowa szkoła podstawowa, remiza straży pożarnej. Dla stale rosnącej liczby ludności (od liczby 7063 w 1919 roku do 9768 w 1939 roku), począwszy od lat dwudziestych XX wieku, zaczęto budować domy na terenie nowych osiedli. Już latach dwudziestych XX wieku rozpoczęto budowę osiedli mieszkaniowych. Pierwsze niewielkie osiedle zbudowano po północnej stronie miasta, następne na południe od linii kolejowej wzniesiono w latach trzydziestych XX wieku. Ogółem w mieście w 1939 roku było 2846 gospodarstw domowych. Na terenie Starego Miasta duże zakresy prac modernizacyjnych wykonano w 1937 roku. W 1939 roku w Sławnie było 2846 gospodarstw domowych i 9 768 mieszkańców (Barran, s. 103).

7 marca 1945 roku, do Sławna, po uprzednim ciężkim ostrzale artyleryjskim, wkroczyły wojska armii radzieckiej, wypierając broniące się oddziały niemieckie. Rosjanie przejęli zarząd nad miastem, a następnie w oparciu o ustalenia Pokoju Jałtańskiego w połowie kwietnia przekazali władzę w ręce Polaków.

W wyniku starć wojennych oraz podpaleń, zabudowa miasta zniszczona została w 50 %. Spaleniu, a następnie rozebraniu uległo 507 budynków mieszkalnych, a uszkodzenia urządzeń komunalnych i przemysłowych sięgały 80 %. Najbardziej zdewastowane zostało centrum Sławna, które zamieniło się w wielkie gruzowisko. Znacznie ucierpiał kościół, tracąc dachy i część sklepień, zburzony

został ratusz i większość domów w południowo-zachodniej części miasta. Na przedmieściu Koszalińskim zniszczony został szpital św. Jerzego, ale zabudowa mieszkalna na obu przedmieściach ocalała i tu osiedlali się najpierw przybywający do Sławna osadnicy.

Odbudowę miasta rozpoczęto w 1946 roku, przy czym do końca lat pięćdziesiątych prace polegały na usuwaniu gruzów, remontach instalacji i urządzeń komunalnych oraz naprawy dróg i mostów. W latach pięćdziesiątych usunięto z ulic i sklepów nazwy niemieckie i zastąpiono je nazwami polskimi. Zmiany nazw ulic dokonała rada miejska w lutym 1953 roku.

Równolegle podjęto remonty gazowni, mleczarni i innych zespołów przemysłowych i uruchomiono je. W 1946 roku w mieście odnotowano funkcjonowanie tartaku, rzeźni, młyna, stacji traktorów i maszyn. W latach sześćdziesiątych otwarto nowy Zakład Jajczarski, natomiast w latach siedemdziesiątych XX wieku uruchomiono Zakład Przemysłu Drzewnego, a jakiś czas później Zakłady Odzieżowe. W 1986 roku Sławno liczyło 3598 mieszkańców (Żórawski s. 305- 420).

Kolejne instytucje społeczne umieszczano w zachowanych zespołach budynków, które przed wojną pełniły taką samą funkcję. Dla przykładu, szkoły ulokowano w przedwojennych gmachach szkolnych, szpital w dawnym budynku szpitalnym, a Urząd Miasta w gmachu dawnego Urzędu Powiatowego.

W latach sześćdziesiątych XX wieku, po uprzątnięciu gruzów z terenu Starego Miasta, rozpoczęto zabudowę pustych parcel domami wielorodzinnymi. Pierwszy taki dom powstał w 1959 roku przy ulicy Lipowej, następne dwa zbudowano w 1960 roku przy ulicy Grottgera. Kolejne bloki wznoszono do końca lat siedemdziesiątych. W latach osiemdziesiątych zaczęły również powstawać wielorodzinne bloki na terenach przedmieść. Nowe domy budowano w systemie spółdzielczym. Budownictwo indywidualne zaczęło powstawać na szerszą skalę dopiero pod koniec lat siedemdziesiątych XX wieku.

W proces odbudowy miasta wpisały się również remonty kilku ważniejszych budowli, do których należały: kościół Mariacki, kościół św. Antoniego, Dom Kultury, Brama Koszalińska i Brama Słupska (J. Sroka, s. 451-459).

Rozwój przestrzenny.

Okres średniowiecza.

Miasto ulokowano na wyspie piaskowej, wzniesionej 25 m n.p.m., ograniczonej od wschodu pradoliną rzeki Wieprzy i kanałem miejskim, a od północy dopływem rzeki Moszczenicy wpadającej do Wieprzy. Plan ukształtowano w formie elipsy o osi podłużnej wschód-zachód, przy czym główną oś komunikacyjną poprowadzono na linii północ-południe.

Stare Miasto założono od jednego rzutu w 1317 roku. Wskazuje na to rozplanowanie wpisane owalem w ramiona rzeki Moszczenicy i kanału miejskiego oraz podział wewnętrzny na regularne geometryczne bloki zabudowy rozdzielone prostymi ulicami przecinającymi się pod kątem prostym na zasadzie szachownicy (w miastach adaptujących wcześniejsze osady, plany są z reguły mało regularne odzwierciedlające narastanie zabudowy).

Istniejące w literaturze hipotezy o istnieniu starszego osadnictwa poprzedzającego miasto lokacyjne nie mają oparcia w źródłach i są wysoce niewiarygodne. Chodzi tu głównie o tezę Klempina zakładającego, iż na terenie Sławna przed 1317 rokiem istniała wieś z kościołem św. Wojciecha, którą to wieś książę Racibor I miał podarować w 1223 roku zakonowi joannitów (Lange, s. 740). Teza Klempina nie znalazła jak dotąd potwierdzenia ani w wynikach badań historycznych ani archeologicznych. W literaturze przyjmuje się natomiast powszechnie, że o lokalizacji nowego miasta Sławna, zadecydowały względy topograficzne, znacznie korzystniejsze niż w starej osadzie, która była oddalona od rzeki. Nowo wybrane pod zabudowę miejsce, położone na wyspie w zakolu dwóch rzek, chronione było dodatkowo moczarami i bagnami. Jednocześnie lekko wyniesiony teren wyspy o podłożu piaszkowym stwarzał dobre warunki pod zabudowę. Względy topograficzne były na tyle ważne, że zdecydowano się nawet na zmianę biegu starego traktu komunikacyjnego zwanego „wielką drogą”, łączącego ziemie polskie z morzem (w kierunku na Słupsk i Gdańsk). Trakt ten wspomniany w dokumencie z 1225 roku (PU nr 29) biegł pierwotnie koło przeprawy grodowej w Starym Sławnie. Zmiana biegu traktu z ominięciem dawnej przeprawy i poprowadzeniem drogi w bezpośrednim sąsiedztwie miasta, przez wieś Warszkowo, nastąpiła po 1333 roku, to jest po wykupieniu od Święców tejże wsi (Spors, s. 86, 88).

Z 200 łanów ziemi, którą otrzymali mieszkańcy w dokumencie lokacyjnym, tylko niewielka, dwunastohektarowa część przeznaczona została pod zabudowę. Granice miasta zaznaczono linią przebiegu obwarowań i fosy, której funkcję po stronie północnej pełniło koryto rzeki Moszczenicy. Obszar przeznaczony pod zabudowę podzielono siatką 19 ulic (Brüggeman, s. 832, natomiast wg Böttgera, w mieście było 14 ulic) i ponad dwudziestu zawartych pomiędzy nimi prostokątnych i trapezowych kwartałów. Pośrodku wytyczono obszerny, kwadratowy rynek o powierzchni około 5000 m². Wschodni kwartał przyrynkowy przeznaczono pod budowę fary miejskiej. Wzdłuż linii obwarowań wytyczono ulicę Przymurną, którą nazywano w pierw *Randstrasse* (Krawężną), a następnie *Mauerstrasse* czyli Murową lub Przymurną. Przy wytyczaniu głównych wjazdów do miasta, usytuowanych od strony południowej i północnej, zastosowano zasadę przesunięcia osi wjazdów na wschodnią i zachodnią krawędź Rynku spełniając tym sposobem warunek zwiększenia obronności miasta. Kwartały przeznaczone pod zabudowę podzielono na parcele, których liczba mogła sięgać 250. Przeciętna wielkość działki, wg analizy dostępnych planów, wynosiła 10 x 18 m + podwórze o wielkości 10 x 10 m. Całkowita długość działki wynosiła więc 28 m. Posiłkując się przykładami z innych miast pomorskich można założyć, iż parcele sięgały połowy głębokości kwartałów (Radacki, s. 35).

Z przekazów źródłowych oraz z utrzymanej do 1945 roku tradycji stosowania nazw historycznych, można wywnioskować, iż w Sławnie w okresie średniowiecza były m. in. takie ulice jak: Młyńska (platea molendini wymieniona w dokumencie z 1343 roku), Kościelna, Zakościelna, Podmurna, Podgórna, Łąkowa, Księża, Szewska, Bednarska, Tkacka, Targowa, Rolników, Dworska, Krosnowa (Neitzel, s. 12). Nazwy, związane jak widać z rodzajem zabudowy bądź z profilem uprawianych przez mieszkańców różnych rodzajów rzemiosła, pojawiały się sukcesywnie w miarę powstawania zabudowy. Przez całe średniowiecze ulice miały nawierzchnię nie utwardzoną, za wyjątkiem rynku i głównych ulic, które mogły być wymoszczone balami drewnianymi, na co wskazują drewniane bale odkryte pod ulicą Koszalińską, na głębokości 2 m poniżej nawierzchni. Przez rzekę i fosę przerzucone były drewniane mosty, o których wspomina się w źródłach kilkakrotnie tuż po lokacji miasta.

O charakterze zabudowy miejskiej w okresie średniowiecza niewiele wiadomo. Budowli monumentalnych, wzniesionych z trwałych materiałów (kamienia lub cegły) powstało kilka,

zdecydowana większość zabudowy wzniesiona była z drewna i gliny. Do budowli monumentalnych należała fara miejska, ratusz i mury obronne wznoszone od połowy XIV wieku i przez całe następane stulecie.

Najwcześniej rozpoczęto budowę fary, na co wskazuje informacja z 1326 roku, mówiąca o ufundowaniu w tym roku dla kościoła w Sławnie ołtarza pod wezwaniem św. Wojciecha. Zapewne jeszcze w tym samym roku lub wkrótce potem kościół oddano pod patronat zakonu joannitów osiedlonych w Sławsku od XIII wieku. Z dokumentu z 1390 roku dowiadujemy się, że kościół nosił wezwanie NMP i św. Jana Chrzciciela. Budowany był, jak na to wskazują jego formy, w ciągu XIV i XV stulecia. Ukończona w XV wieku świątynia uzyskała kształt trójnawowej bazyliki z dwu i pół przęsłowym prezbiterium, czteroprzęsłowym korpusem, kwadratową wieżą z dwoma dwuprzęsłowymi kaplicami przywieżowymi oraz z czteroprzęsłową zakrystią przy północnej ścianie prezbiterium i korpusu nawowego (Böttger, s. 106 - 116, Lange, s. 740 - 750). Wokół kościoła do XVIII wieku znajdował się cmentarz. W pobliżu kościoła stała najprawdopodobniej plebania i najstarsza szkoła.

Budowę Domu Kupców w Sławnie przewidziano już w dokumencie lokacyjnym, w którym ponadto planowano budowę sukiennic (domus pamicidorum), jatek rzeźnickich (macellae carniū) kramu wyrobów szewskich (habitaculum suterae conditienis) i łaźni (domus baluei) (PUB V,nr 3060.s.300-301). Czy zrealizowano wszystkie zamierzenia? Niewiadomo. Istnienie średniowiecznego ratusza poświadcza dokument z 1409 roku i rycina Lubinusa z około 1618 roku, na której ukazana została sylweta piętrowej budowli ze schodkowymi szczytami i latarnią na dwuspadowym dachu. Ratusz stał pośrodku Rynku i podobnie jak w innych miastach regionu musiał zawierać w swym wnętrzu halę kupiecką i izby administracji miejskiej. Budowany był najprawdopodobniej w ciągu XIV i XV wieku i stał na Rynku do 1759 roku. Rok później z uwagi na znaczny stopień zniszczenia został rozebrany (Böttger, s.104, Stoebbe, s. 66).

Z trwałych materiałów wzniesione były również mury obronne, z ocalałymi dwoma elementami fortyfikacji to jest dwoma bramami miejskimi. Budowę murów poprzedziło, jak twierdzi część badaczy, wzniesienie fortyfikacji zdrewniano-ziemnych i przekopanie fosy po stronie zachodniej i południowej oraz kanału miejskiego (młyńskiego) po stronie wschodniej (Böttger, s. 103-104, Stoebbe, s. 48, Neitzel, s. 15-18). Pogląd o budowie w pierwszej fazie istnienia miasta obwarowań ziemnych podważył ostatnio P.Wawrzyniak (Wawrzyniak, s. 59-66) wykluczając istnienie fazy ziemnych obwarowań, co stwierdził na podstawie odkrytych fragmentów fundamentów murów. Autor datując odkryte podczas badań konstrukcje drewnianych kesonów na około połowę XIV wieku przyjmuje, że stanowiły one swego rodzaju fundamentowanie pod mury kamienne odkryte również w czasie badań. Na połowę XIV wieku budowę fortyfikacji datuje również U. Neitzel powołując się na źródło z połowy XVIII wieku, w którym odnotowano, że kanał miejski wykonano 400 lat wcześniej czyli w 1350 roku. W źródłach wzmianki o murach pojawiły się jednak dopiero w 1400 roku, a wg Stoebbego mury przy Bramie Koszalińskiej musiały być zbudowane bądź przebudowane po 1520 roku, gdyż w XIX wieku odkryto pod murami monetę z miejscowej mennicy wybitą w 1520 roku. O istnieniu murów i bram w mieście w XV wieku świadczą wzmianki źródłowe z 1453 i 1458 roku, w których mowa jest o bramie Koszalińskiej i o bramie Słupskiej. Wygląd murów z okresu średniowiecza jest znany z ryciny Sławna wykonanej około 1617 roku i zamieszczonej na mapie Lubinusa. Na rysunku ukazującym miasto od strony południowej widoczne są mury wzmocnione prostokątnymi basztami, trzy bramy (Koszalińska, Słupska i Łąkowa) oraz jedna baszta cylindryczna. W murze przy bramie Koszalińskiej znajdowała się furta. Z przekazów źródłowych wynika, że w murach znajdowała się jeszcze druga furta zwana Polną, przekuta

w XVI wieku, a baszta, wzmiankowana w źródłach w 1456 roku, nosiła nazwę Wieży Więziennej z uwagi na pełnioną funkcję.

Przed bramą Koszalińską stał spichlerz należący do gildii kupieckiej, którego renesansowe formy wskazują na powstanie w XVI wieku (Gwiazdowska, s.117-126, tam szczegółowa analiza widoku Lubinusa).

W okresie średniowiecza w Sławnie istniały niewątpliwie dwa przedmieścia, usytuowane przed Bramą Koszalińską i przed Bramą Słupską. O ich istnieniu świadczą informacje o znajdujących się tam przytułkach z kaplicami. Przed Bramą Koszalińską stał przytułek ze szpitalem św. Jerzego, a przed Bramą Słupską szpital św. Gertrudy (Böttger, s. 104-106). Zwyczajem średniowiecza przytułki przeznaczone były dla osób chorych na trąd (przeważnie św. Jerzego) oraz dla biednych. Składały się z budynków szpitalnych oraz kaplic w pobliżu których znajdowały się cmentarze.

Najstarszym i największym przytułkiem w Sławnie był szpital św. Jerzego z kaplicą pod tym samym wezwaniem wzmiankowaną w dokumentach od 1350 roku "*capella beati Jeorgii ante nostram civitatem Sław*". Dla tejże kaplicy duchowny Hermann Plaweman ufundował ołtarz św. Jerzego. W 1493 roku w kaplicy ufundowano wikarię. Z późniejszych dokumentów wynika, że w 1593 roku dzięki fundacji sławieńskich mieszczan w zespole opiekuńczym św. Jerzego wybudowano nowy kościół z plebanią za kwotę 342 talarów. Szpital stał do 1945 roku, wówczas został zniszczony i rozebrany.

Drugim z kolei przytułkiem był szpital św. Gertrudy usytuowany przed Bramą Słupską. Pierwsza wzmianka o kaplicy św. Gertrudy pochodzi z 1458 roku "*gotshus gertrudis, der hilghen jungvrowen, dat dar boleghen is buten der mure vor Stolpschen dore*". Przytułek istniał jeszcze na początku XVII wieku, bowiem w dokumencie z 1616 roku wspomina się o tym, że zarządcy przytułku wydali pozwolenie na otoczenie kościoła św. Gertrudy murem. Zniszczony został zapewne w czasie Wojny Trzydziestoletniej i już nigdy go nie odbudowano.

W źródłach z okresu średniowiecza zawarte były również informacje wskazujące na istnienie trzeciej kaplicy, a zarazem przytułku św. Ducha, którą lokalizuje się poza murami po wschodniej stronie miasta za Bramą Łąkową (Radacki, s. 29, Muszyński, s.111). W dokumencie z 1363 roku wymieniony został duchowny będący wikariuszem domu św. Ducha "*Hinricus vicarius domus sancti spiritus*". Kaplice pod wezwaniem Ducha Świętego, również wznoszone były w zespołach opiekuńczych, przy czym pełniły najczęściej funkcje domów starców utrzymywanych z legatów wpłacanych przez mieszczan. Zespoły Ducha Świętego lokalizowane były przy tym najczęściej w obrębie murów miejskich (np. w Chojnie, Myśliborzu i Trzebiatowie) i niewykluczone, że tak było w przypadku Sławna. Możliwe, że przytułek stał przy ulicy Młyńskiej, w pobliżu dworu joannitów zbudowanego przez zakonników po 1343 roku, na подарowanej im przez miasto parceli.

W dokumencie z 1484 roku znajduje się wzmianka o jeszcze jednej kaplicy pod wezwaniem św. Jana Chrzciciela, lecz charakter tej budowli ani też miejsce usytuowania nie są znane (Muszyński, s. 111).

Z innych budowli istniejących w mieście w okresie średniowiecza wymienia się szkołę przykościelną, dom joannitów, dwór miejski przy ulicy Dworskiej oraz budynki typu przemysłowo-gospodarczego. Szkoła przykościelna prowadzona przez duchownych, funkcjonowała w mieście do XVI wieku. Mieściła się najprawdopodobniej w budynku plebani w sąsiedztwie kościoła. W źródłach

odnotowano ją jeszcze w 1590 roku. Szkoła miejska powstała w XVI wieku, a nowy budynek szkolny zbudowano w 1565 roku z kamieni uzyskanych ze zburzonej kaplicy św. Ducha. Stała po północnej stronie fary miejskiej (Muszyński, s. 125).

O domu joannitów, poza tym że stał przy ulicy Młyńskiej (ob. Rapackiego) nic nie wiadomo. Nie wiemy czy był murowany i jakie miał gabaryty. O dworze miejskim wiemy jedynie to, że był zespołem folwarcznym, w którym znajdowały się również lochy więzienne. O ich istnieniu informuje dokument z 1454 roku odnotowujący fakt uwięzienia w "dworze miejskim" żony Klause Schutes (Stoebbe, s. 41). W zespole dworu miejskiego znajdowały się też najprawdopodobniej pomieszczenia do przechowywania sprzętu obronnego, a także kuźnia. Był on usytuowany przy ulicy Dworskiej (ob. Powstańców Warszawskich). Poza obrębem murów miejskich, od średniowiecza po XVIII wiek, usytuowany był również dom kata, który stał być może w pobliżu miejsca straceń, nieopodal Bramy Słupskiej i kaplicy św. Gertrudy. O urzędzie kata wspomina dokument z 1608 roku (Muszyński, s. 111).

Budynki typu przemysłowo-gospodarczego umieszczano poza murami obronnymi, oprócz młyna miejskiego wymienianego w źródłach od 1341 roku (Kratz, Klempin, s. 349). Młyn ten usytuowano w sposób nietypowy, w obrębie murów obronnych w północno-wschodnim narożniku miasta, w pobliżu Moszczenicy. Wody rzeki zastąpiono wkrótce kanałem młyńskim wykopany około 1350 roku po wschodniej stronie miasta. W tym miejscu młyn stał do XIX wieku, wtedy przeniesiono go poza linię murów obronnych, na wschodni brzeg kanału miejskiego. Oprócz tego, poza terenem zabudowanym funkcjonowały jeszcze dwa dalsze młyny oddalone od miasta, sytuowane tradycyjnie w tych samych miejscach. Pierwszy, zwany "Kukułką" znajdował się po północno-wschodniej stronie miasta, drugi po stronie południowej. Przed bramą Koszalińską stał dom składowy kupców, przed Bramą Słupską działała huta miedzi, przed bramą Łąkową była farbiarnia dla sukienników i tkaczy, a nad Młynówką stał folusz. Na terenie zawartym pomiędzy kanałem Młyńskim, a Moszczenicą, po wschodniej stronie miasta rozciągały się składy drewna (Der Kreis Schlawe, s. 734). Wszystkie budowle wzniesione były z drewna, zapewne w konstrukcji szkieletowej. Na Moszczenicy, Wieprzy i kanale młyńskim znajdowały się mosty z bali drewnianych.

Z powstałego w okresie średniowiecza i XVI wieku planu miasta i zabudowy przetrwały:

1. plan w siatce przebiegu ulic w północnej i wschodniej części miasta, przy zmienionym częściowo kształcie kwartałów i całkowitej zmianie zabudowy,
2. kościół farny,
3. kubaturowe elementy murów obronnych w postaci dwóch bram Koszalińskiej i Słupskiej.

Okres nowożytny.

Uzyskany u schyłku średniowiecza kształt zachowało Sławno do początku XVII wieku. Działania wojny trzydziestoletniej, oprócz wyludnienia i całkowitego zubożenia mieszczan, spowodowały i przyczyniły się pośrednio do zniszczenia zabudowy. Znacznie uszkodzone zostały mury obronne, ratusz i zapewne cała zabudowa tak wewnątrz obwarowań jak i poza nimi. Z przedmieścia Słupskiego znikła kaplica św. Gertrudy, spaliły się też budynki przemysłowe.

Ogromna bieda, bardzo powolny wzrost liczby ludności i wiążący się z tym zastój w rozwoju gospodarczym nie sprzyjały procesowi odbudowy, który praktycznie do schyłku XVII wieku nie został nawet zacząty. Jedyną dziedziną w której panowało pewne ożywienie były przewozy pocztowe i wiążąca się z tym modernizacja dróg. O bardzo złej kondycji miasta świadczą dane z 1690 roku

dotyczące stopnia zasiedlenia Sławna. Otóż w tym roku na 200 wykazanych działek budowlanych, 111 działek pozostawało nie zabudowanych, a istniejąca zabudowa była na poły zruinowana (Radacki, s. 119).

Pojawienie się w Sławnie żołnierzy oraz nowych osadników, np. tkaczy i rolników z Palatynatu, spowodowało ożywienie w budownictwie, co pokazują wykazy zabudowy z kolejnych lat XVIII wieku. I tak w 1721 roku odnotowano 58 pustych działek, a w 1743 roku 30 takich działek, z czego wynika, że w okresie dwudziestu lat zbudowano 28 domów, co oczywiście nie stanowi imponującej wielkości, świadczy jednak o stałym procesie odbudowy. Z inicjatywy wojska, w 1720 roku, w mieście powstało bractwo strzeleckie, a z czasem dom bractwa zbudowany przed Bramą Słupską. Ze spisu z 1749 roku wynika, że nie zabudowanych pozostawało nadal 31 parceli, a na sześciu parcelach domostwa były zawalone (Lindmajer, s. 184).

Proces odbudowy miasta podjęty w pierwszej połowie XVIII wieku prowadzony był już według nowych zasad, ustalanych i regulowanych przez administrację państwową i obowiązujących na terenie całego państwa. Zmiany w tradycyjnym budownictwie zapoczątkowało rozporządzenie z 1691 roku o zakazie budowy stodoł w obrębie murów obronnych, a następnie zakaz krycia dachów domostw słomą i sitowiem oraz stosowanie cegły ceramicznej do budowy domów. Do takiego kształtu rozporządzeń przyczyniły się częste w miastach pożary łatwo rozprzestrzeniające się w drewnianej i gęstej zabudowie. W XVIII wieku wydano również rozporządzenie o likwidacji cmentarzy przy kościołach. W 1725 roku ukazało się lokalne rozporządzenie zobowiązujące mieszczan do pomalowania domów na biało i żółto, a w 1754 roku wszystkie ulice miały być obsadzone drzewami morwowymi, a domy otoczone żywopłotami (Radacki, s. 23). O respektowaniu rozporządzeń świadczy wykaz z 1766 roku, w którym stwierdzono, że 257 domów pokrytych jest dachówką, a tylko 2 dachy gontem, przy czym 243 domy stały w obrębie murów, a 14 na przedmieściach (Stoebbe s.69). Uzupełnienie ubytków zabudowy (jak wiemy totalnie zniszczonej w ciągu XVII wieku) trwało prawie przez cały wiek, przy czym najwięcej uzupełnień nastąpiło w latach 1765-1777, bowiem wtedy uruchomiona została pomoc państwa, które partycypowało w odbudowie w wysokości od 15-25 % poniesionych kosztów (Stoebbe, s. 68, 69). Procesowi odbudowy miasta nie zahamowały działania wojny siedmioletniej (1756-1763), chociaż efektem pobytu w Sławnie wojsk rosyjskich był zniszczony ratusz. Wtedy również spaliły się trzy domy w obrębie murów oraz młyn i tartak miejski. Domy odbudowano w 1766 roku (Stoebbe, s. 67). W 1774 roku odnotowano, iż w całym mieście stało 259 domów, z tego 245 w obrębie murów, przy dziewiętnastu ulicach.

Z relacji Brüggemanna wynika, że około 1784 roku w mieście było 315 ognisk domowych i 1602 mieszkańców, nie licząc wojska. Na terenie Starego Miasta było 19 ulic i 292 parcele (Brüggemann s. 832). Z katastru z 1799 roku wynika, że w obrębie murów było 292 parcele, w tym zabudowanych było 282 działek. Istniały jeszcze fortyfikacje, które jednakże z uwagi na utratę swych funkcji obronnych, przestały być remontowane i zaczęły popadać w ruinę. Z dawnych, średniowiecznych budowli, oprócz murów pozostała fara miejska. Stary ratusz zniszczony przez Rosjan w 1763 roku, został rozebrany. Nowy wzniesiono od podstaw pięć lat później w pierzei przyrynkowej. W pobliżu kościoła usytuowany był budynek trzyklasowej szkoły. Z budowli średniowiecznych, usytuowanych za murami, przetrwał szpital z kaplicą św. Jerzego, wzniesiony od podstaw w 1590 roku.

Nowe domy, pomimo nakazów stosowania cegły, wznoszono nadal w konstrukcji szkieletowej z wypełnieniem szachulcowym i raczej rzadko ceglany. Stawiano je na ogół na miejscu

wcześniejszych domostw, przy czym w kilku lub kilkunastu przypadkach nastąpiło powiększenie parceli, na podobnej zasadzie jak w przypadku ratusza, to jest po połączeniu kilku działek w jedną. Wiele tego typu przekształceń nie mogło być, bo w przeciwnym razie liczba działek raczej uległa by zmniejszeniu, a nie powiększeniu w stosunku do stanu z początku XVII wieku. Domy wznoszone w 2 połowie XVIII wieku uzyskiwały ujednoczone formy. Sytuowane względem ulic szczytowo i kalenicowo, były najczęściej budynkami podpiwniczonymi, dwukondygnacyjnymi przykrytymi dachami naczółkowymi. Fasady trzy i czteroosiowe, były tynkowane, dzielone gzymsami. Na obrzeżach, np. przy ulicy Basztowej przeważały domy parterowe, podpiwniczone, usytuowane względem ulic kalenicowo. Tu również budowano sporadycznie magazyny i stodoły (znane z przekazów ikonograficznych - Sławno, s. 109) . Nad kanałem młyńskim tradycyjnie budowano magazyny w konstrukcji szkieletowej.

Ze spisu zabudowy wykonanym w 1766 roku wynika, że oprócz domów mieszkalnych, w mieście stało 123 stodół, które w tym czasie musiały być zlokalizowane wyłącznie poza centrum, na terenie obu przedmieść. Tu tradycyjnie powstawały nadal budynki przemysłowe i gospodarcze. W 1750 roku wybudowano np. magazyn na wełnę, nieco wcześniej odbudowano dawną farbiarnię i folusz. W latach 1774-1798 przed Bramą Słupską wybudowano dwie stajnie dla koni garnizonowych, a w 1792 roku przed Bramą Koszalińską wybudowano nowy dom dla bractwa kurkowego. Obok Bramy Łąkowej znajdowała się posiadłość kata. W związku z rozwojem połączeń pocztowych w 1786 roku w mieście powstał zajazd. W dokumencie z 1770 roku odnotowano istnienie w Sławnie trzech młynów (zbożowego, słodowego i do mielenia kory służącej do barwienia tkanin i skór) oraz tartaku i papierni, a w 1792 roku w pobliżu Bramy Koszalińskiej wybudowano strzelnicę dla bractwa strzeleckiego. (Stoebbe, s. 71).

Rozwijała się zabudowa mieszkalna. Pod koniec XVIII wieku (według danych z początku XIX wieku), na Przedmieściu Koszalińskim istniało 9 zabudowanych działek nie licząc szpitala św. Jerzego, a na Przedmieściu Słupskim było 8 takich działek (Lindmajer, s. 184 - 189). W następnych latach liczba domów stale się powiększała. Np. w 1782 roku odnotowano tam 15 domów, a w 1799 roku 19 parceli na których stało 9 bud, 7 domów, szpital, a dwie parcele pozostawały puste. Ponadto tu zapewne stała większość stodół, których liczba w ostatniej ćwierci XVIII wieku wynosiła od 120 do 125 obiektów. (Lindmejer, s. 184-189).

Ożywienie gospodarcze wpłynęło na poprawę finansów miasta, a następnie na podjęcie prac remontowych budowli użyteczności publicznej. Do takich należały mury obronne, bardzo zniszczone w XVII wieku. W dokumencie z 1709 roku zanotowano, że z odcinka przy młynie miejskim pozostało tylko 34 m murów pilnie wymagających remontu. Przeciwno podjęciu prac protestował inspektorat młyński i w zasadzie nie wiadomo, czy ten odcinek murów wyremontowano (Neitzel s. 18). Wiadomo natomiast, że w 1738 roku miejscowy garnizon, po nabyciu od miasta dwóch bram, przeprowadził ich remont i adaptacje na warsztaty. Stojące w pobliżu bram czatownie, którymi garnizon nie był zainteresowany, miasto przebudowało na swój koszt, zapewne adaptując budowle na potrzeby mieszkaniowe. Mury remontowano również w 1741 roku, wydając na ten cel 480 talarów, a następnie remontowano je w 1784 i 1787 roku za kwotę 1471 talarów, przy czym zakres prac jest nieznan. Wykonany w 1786 roku kosztorys na dalsze remonty w kwocie 1598 talarów został wprawdzie podpisany przez burmistrza Petersohna, ale miasto nie miało pieniędzy na ten cel. Starania o fundusze nie były zapewne zbyt owocne, bowiem rozpoczęty trzy lata później remont nie został ukończony. W dokumencie z 1799 roku odnotowano rozebranie odcinka murów przy Bramie Koszalińskiej o długości 63 stóp. Był to najprawdopodobniej odcinek po zachodniej stronie bramy. W 1800 roku wykonano jeszcze jeden

kosztorys na remont murów opiewający na kwotę 233 talarów i była to ostatnia czynność związana z kwestią utrzymania murów. Później były już tylko rozbiórki (Neitzel, s. 18).

Oprócz murów, w pierwszej połowie XVIII wieku, remontowano również urządzenia kanalizacyjne (istniejące w mieście najprawdopodobniej od XVI wieku). Wodę pobierano ze studni: 14 publicznych i 32 prywatnych. W 1749 roku przed domami przeprowadzono akcję sadzenia drzew morwy co związane było z projektem hodowania jedwabników. Rok później w całym mieście posadzono 84 drzewa tego gatunku. W 1743 roku natomiast w źródłach wspomina się o zakładaniu upraw chmielu na produkcję piwa. W 1754 roku kontynuowano sadzenie całych żywopłotów morwowych (Stoebbe, s. 64).

W 1754 roku gruntownie przebudowano zespół szpitalny św. Jerzego przed Bramą Koszalińską. Od podstaw zbudowano kościół szpitalny, urządzając też od nowa teren przyszpitalny (Böttger, s. 105).

W 1759 roku władze miejskie podjęły decyzję o rozbiórce starego zniszczonego ratusza i budowie nowej siedziby rady miejskiej. Resztki starej budowli rozebrano w 1760 roku. Nowy ratusz, realizowany według projektu budowniczego Brämera, postanowiono zlokalizować nie na miejscu starszej budowli lecz w zachodniej pierzei Rynku. W tym celu miasto wykupiło od mieszczan trzy zabudowane parcele (jedną parcelę z domem kupiono od wdowy Wegner za 50 talarów) i tam, po wyburzeniu domów, rozpoczęto wznoszenie ratusza. W trakcie prac nastąpiła przerwa, bowiem w 1766 roku urząd rejencji koszalińskiej zdecydował, iż na tym miejscu powinny stanąć domy mieszkalne, a nie ratusz. Rada miejska odwołała się od tej decyzji do władz zwierzchnich i po anulowaniu rozporządzenia, dokończono budowę nowego ratusza. Ukończenie prac nastąpiło w 1768 roku. Koszt budowy wyniósł 2122 talary. Część pieniędzy uzyskano z kolekty przeprowadzonej w 1760 roku. W osiem lat po ukończeniu prac, do ratusza dobudowano wieżę z zegarem za 372 talary (Stoebbe, s. 67).

Pod koniec XVIII wieku na Przedmieściu Słupskim wydzielono teren cmentarza komunalnego, który na początku XX wieku znacznie powiększono w kierunku północnym, lokalizując tu również z czasem cmentarz żydowski. W 1792 roku z inicjatywy Bractwa Strzeleckiego (założonego w 1720 roku) powstała siedziba Bractwa zbudowana przed Bramę Koszalińską (Stoebbe, s. 73).

Z zabudowy Sławna powstałej w okresie nowożytnym przetrwało kilkanaście domów mieszkalnych:

1. przy ulicy Grottgera 24,26
2. przy ulicy Kościuszki 3, 6
3. przy ulicy Mickiewicza 2,4,6,
4. przy ulicy Mielczarskiego 3, 4,
5. przy ulicy Rapackiego 22, 23
6. przy Placu Ks. Kardynała Wyszyńskiego 5

Większość z tych domów została mocno przebudowana w XIX wieku i w latach 1956 -1957. Cechą charakterystyczną domów ze schyłku XVIII stulecia były wydłużone plany, trzyosiowa kompozycja elewacji frontowych i dwudzielny układ wewnątrz z sienią na przestrzał przy jednej ze ścian podłużnych. Domy były jednopiętrowe, przykryte dachami naczółkowymi. Fasady tego typu domostw są z reguły murowane z cegły, natomiast pozostałe elewacje i ściany działowe wzniesione są w konstrukcji ryglowej (Inwentaryzacje z 1958 r.)

Rozwój miasta od 1800 do 1914 roku.

W pierwszej połowie XIX wieku, pomimo okupacji francuskiej i licznych zmian administracyjnych i gospodarczych zwłaszcza w sektorze rolniczym, rytm życia mieszczan i charakter zabudowy nie odbiegał od stanu z końca XVIII wieku. Z relacji Stoebbego wynika, że od końca XVIII wieku do 1811 roku, liczba ludności wzrosła o 361 osób a liczba domów powiększyła się o 10 budynków (w sumie było 666 budynków, w tym 368 stodół i szop i 292 domy). Z wykazu z 1816 roku wynika, że na terenie folwarku miejskiego usytuowanego po południowo-zachodniej stronie miasta, przy obecnej ulicy Chelmońskiego, funkcjonowała cegielnia, folusz i tartak (Stoebbe, s. 69).

Miasto osłabione finansowo z uwagi na wydatki poniesione w czasach kampanii napoleońskiej, prowadziło niewielkie inwestycje. Wojsko w 1810 roku wybudowało magazyn zaopatrzeniowy, w 1816 roku zaadaptowało Bramę Słuską na warsztat remontowy, a w 1818 roku wybudowało arsenał. Z funduszy miejskich w 1821 roku wybudowano nową szkołę usytuowaną przy ulicy Szkolnej (obecnie dom przy ul. Grottgera 8), a przed Bramą Słuską postawiono dom pisarza bramnego (Stoebbe, s. 73).

W latach trzydziestych XIX wieku większe środki przeznaczono na modernizację dróg, w tym szosy prowadzącej ze Szczecina do Gdańska i szosy Sławno - Darłowo. W latach czterdziestych XIX stulecia przeprowadzono też remont fary miejskiej: w 1836 roku powstały nowe organy, w 1843 przebudowano wnętrze, a w 1846 roku ufundowano dzwony odlane w firmie Vossa ze Szczecina. W 1853 roku w ołtarzu głównym ufundowano obraz Zmartwychwstanie namalowany przez koszalińskiego malarza Hauptnera (Stoebbe, s. 99, Muszyński, s. 116-127).

Zabudowa mieszkalna w mieście utrzymywała się prawie na stałym poziomie i wynosiła w 1814 roku 298 domów, w 1819 roku 300 i identycznie dwa lata później. Stan ten zmienił się dopiero bliżej połowy XIX wieku, kiedy źródła odnotowały 344 domy i 368 budynków typu gospodarczego. Od tamtej pory można zaobserwować stały wzrost zabudowy lokalizowanej już jednak głównie na terenie przedmieść.

Wyraźny wzrost budownictwa mieszkalnego wiązał się ze wzrostem liczby ludności który nastąpił w efekcie rozwoju przemysłu, po 1848 roku, to jest po zwycięstwie gospodarki liberalnej w państwach zachodnich (w 1806 roku było 1744 mieszkańców, w 1822 roku 2440, a sto lat później Sławno liczyło 7063 osób). W 1864 roku w Sławnie odnotowano istnienie 81 budynków typu przemysłowego. W tej liczbie był browar zbudowany w 1866 roku oraz odlewnia żelaza, w której produkowano maszyny rolnicze, w tym koparki do ziemniaków, narzędzia ogrodnicze, a także krzyże nagrobne. Dziesięć lat później w mieście były już dwa browary, dwie odlewnie żelaza, dwie garbarnie, pięć farbiarni, młyn, tartak o napędzie parowym, trzy cegielnie. Do przyspieszenia rozwoju przemysłu przyczyniła się po części nowoczesna komunikacja kolejowa uruchomiona w Sławnie w 1869 roku. Wkrótce powstał dworzec kolejowy i kilka budowli towarzyszących. Rozbudowa zespołu kolejowego trwała do czasów I wojny światowej, a lokalizacja dworca miała wpływ na przekształcenia urbanistyki miasta. W ostatniej ćwierci XIX wieku przy stałej rozbudowie funkcjonujących wcześniej gałęzi przemysłu i rzemiosła, pojawiły się nowe firmy. W 1878 roku zaczęto produkować meble, w 1884 roku powstała firma przetwórstwa drzewnego (Stobbe, s. 106-116).

Skutkiem rozwoju gospodarczego i wzrostu liczby ludności, była budowa nowych instytucji społecznych i rozbudowa miasta. Nowe instytucje społeczno-gospodarcze zaczęły pojawiać się w Sławnie począwszy od połowy XIX wieku. W 1857 roku powstała Kasa Oszczędności, w 1878 roku Towarzystwo Gimnastyczne, a w 1888 powstała straż pożarna. W 1858 roku założono Towarzystwo Upiększania Miasta, w którym aktywną działalność prowadziła rodzina Flemmingów. Z inicjatywy Flemmingów w 1857 roku, na terenie dawnych wałów (najprawdopodobniej po północnej stronie miasta) założono promenadę sukcesywnie rozbudowywaną i obsadzaną drzewami. W 1880/81 roku część lasu miejskiego przy owej promenadzie przeznaczono na park. W 1867 roku Bractwo Strzeleckie otrzymało od miasta teren na strzelnicę położony w lesie po wschodniej stronie miasta (Stoebbe, s. 108, Lindmajer, s. 208-229).

W 1878 roku cały obszar miasta tak w obrębie murów jak i na przedmieściach liczył 5249 parceli, będących w posiadaniu 622 osób, spółek i miasta. Wraz z podziałem terenów przedmieść na parcele rozpoczęła się ich intensywna zabudowa. Świadczą o tym wykazy zawierające powiększającą się powierzchnię przeznaczoną pod zabudowę jak i wzrost liczby domów. W okresie od 1864 do 1878 roku powierzchnia zabudowy miasta wzrosła od 27,00 do 30,83 hektarów. Ilość domów natomiast w ciągu 40 lat, licząc od 1855 do 1895 roku, wzrosła od 355 do 502 domów (Lindmajer, s. 225).

W obrębie murów w drugiej połowie XIX wieku nowe domy powstawały na zasadzie wymiany starej substancji lub modernizacji starszych budynków. Całkowicie nowych budynków powstawało raczej niewiele. Jedną z takich budowli była szkoła wybudowana w 1856 roku na Bergstrasse - ob. Mielczarskiego (Stoebbe, s. 106). Dwa lata później działkę szkolną powiększono o boisko urządzone na sąsiedniej parceli z domem wyburzonym w 1879 roku. W latach sześćdziesiątych XIX wieku gmina żydowska na podwórzu swej parceli przy ulicy Mühlenstrasse 22 (ob. Rapackiego), adaptowała budynek gospodarczy na synagogę, którą rozbudowano w 1876 roku. W czwartej ćwierci XIX wieku zmieniła się kompozycja i zabudowa północno-wschodniego narożnika miasta. Stojący tam od średniowiecza młyn rozebrano, a na jego miejscu wybudowano magazyny i domy mieszkalne. Nowa zabudowa przekroczyła linię przebiegu ulicy Basztowej i linię przebiegu dawnych murów (rozebranych w XIX wieku) zacierając tym samym częściowo pierwotny kształt planu. Wydaje się również, że na omawianym odcinku musiano zmienić bieg kanału młyńskiego, odsuwając go od zabudowy miejskiej. Nowy młyn postawiono na wschodnim brzegu kanału.

Począwszy od lat osiemdziesiątych XIX wieku na dużą skalę zaczęto przebudowy i adaptacje domów w śródmieściu na sklepy, a proces ten trwał do drugiej wojny światowej. Część oficyn gospodarczych adaptowano na magazyny. W 1888 roku przebudowano ratusz. W tym samym roku na cmentarzu wybudowano kostnicę. W 1890 roku rozbudowano plebanię przy farze miejskiej i adaptowano jeden z domów mieszkalnych przy farze na cele szkolne (Stoebbe, s. 116).

Największe zmiany nastąpiły na terenie przedmieść. Pierwsze, z uwagi na miejsce usytuowania dworca kolejowego, rozbudowało się przedmieście koszalińskie. W latach siedemdziesiątych XIX wieku, w okolicy dworca, za torami w kierunku południowym zaczęły powstawać zakłady przemysłowe, odlewnie i fabryki. Na osi dworca, po zachodniej stronie miasta wytyczono nową ulicę Dworcową (Bahnhofstrasse), która połączyła dworzec z przedmieściem Słupskim omijając Stare Miasto. W ten sposób powstała jakby obwodnica odciążająca ulice Starówki od coraz większego ruchu pojazdów. Wzdłuż obecnej ulicy Jedności Narodowej w czwartej ćwierci XIX wieku powstały okazałe trzy i czterokondygnacyjne kamienice o bogatym wystroju fasad. W ciągu kamienic wybudowano też trzy hotele, w pobliżu Bramy Koszalińskiej *Deutscher Hotel* i *Roogenbruck Hotel*, a w pobliżu dworca

Banhof Hotel. W 1905 roku przy ulicy Jedności Narodowej zbudowano okazały gmach poczty, oraz zespół Mleczarni Miejskiej. Ze starej zabudowy pozostał tu szpital św. Jerzego, który jak na to wskazują stare fotografie był modernizowany w drugiej połowie XVIII wieku i około połowy wieku XIX.

Przedmieście Słupskie rozwijało się w oparciu o stare trakty komunikacyjne prowadzące w kierunku Sławska i Słupska. Zabudowa terenu położonego wzdłuż szosy sławskiej nastąpiła w latach osiemdziesiątych XIX wieku, to jest po wytyczeniu trzech ulic łączących szosę z ulicą Armii Krajowej. Tu w latach 1886-1888 na terenie zawartym pomiędzy ulicą Sempołowskiej, a Jagiełły zbudowano nowy szpital, który dziesięć lat później uzyskał status szpitala powiatowego. W 1890 roku nieopodal szpitala wybudowano przytułek dla biednych za sumę 46721 marek (Stoebbe, s. 201). Wzdłuż ulicy 1 Pułku Ułanów zaczęły powstawać okazałe kamienice i wolnostojące domy, a w 1898 roku przy starszym browarze usytuowanym przy szosie Sławskiej, powstała romantyczna willa - siedziba właściciela browaru Schultza, pełniąca obecnie funkcję szkoły. W tym samym czasie, na północ od browaru, zbudowano szkołę dla dziewcząt, a na początku XX wieku, w jej sąsiedztwie powstał gmach Urzędu Kultury. W 1905 roku tuż przy moście na Moszczenicy wybudowano okazały gmach Urzędu Powiatowego (Der Kreis Schlawe, s.)

Równolegle zabudowywano teren po obu stronach szosy Słupskiej - ob. ulicy Gdańskiej. Najwięcej okazałych willi i domów jednorodzinnych powstało tu na przełomie XIX i XX wieku. Na przedłużeniu tej ulicy w kierunku wschodnim, w 1896 roku, powstała rzeźnia miejska, a w jej pobliżu założono z czasem niewielkie osiedle mieszkaniowe (Der Kreis Schlawe, s. 765).

W ostatniej ćwierci XIX wieku pod zabudowę włączono również tereny do tej pory niezabudowane, leżące po wschodniej stronie miasta w ramionach Wieprzy i kanału miejskiego. Wcześniej były tam łąki i plac ćwiczeń wojskowych. Najpierw, tuż nad kanałem młyńskim, powstał zespół młyna miejskiego, a w 1878 roku rozpoczęto budowę gmachu Gimnazjum z kilkoma budynkami towarzyszącymi przy nowo wytyczonej ulicy Cieszkowskiego. Z uwagi na podmokły teren inwestycję poprzedziły prace melioracyjne i podniesienie terenu przez nasypy ziemne sięgające 70 cm (Der Kreis Schlawe, s. 351-352, Wesołowska, s. 89). Po wschodniej stronie zespołu Gimnazjum, około 1888 roku powstała Szkoła Gospodarstwa Domowego, obecnie Pogotowie Opiekuńcze przy ul. Cieszkowskiego (Stoebbe, s. 120).

Rozpoczęte tuż po połowie XIX wieku prace porządkujące i poprawiające estetykę miasta zintensyfikowano na początku XX wieku. Jeszcze przed wybuchem I wojny światowej Stare Miasto otoczono szerokim pasem zieleni po stronie wschodniej i północno-wschodniej oraz ciągiem promenad opasujących cały obwód miasta. Po stronie wschodniej promenada nosiła nazwę "Wschodniej Promenady", dalej w kierunku zachodnim na jej przedłużeniu biegła wytyczona wtedy "Schutzenpromenade", (ob. ul. Kopernika), która po stronie zachodniej przechodziła w "Promenadę Wałową" i dalej w "Promenadę Zachodnią", biegnącą aż do północnych krańców miasta. Stare Miasto od strony północnej obiegała "Promenada Lipowa", położona równolegle do ulicy Gdańskiej, zamykająca od północy Park Miejski (Pommern, s. 18, por. plan z 1913 roku). Po I wojnie światowej na terenie parku postawiono pomnik poświęcony pamięci poległych żołnierzy. Bagnisto-łąkowy teren pomiędzy kanałem Młyńskim, a torami kolejowymi, po południowej stronie Gimnazjum, przeznaczono na Park, któremu nadano nazwę "Keiser Wilhelm Park". Tereny te zagospodarowano w pełni dopiero w latach trzydziestych XX wieku (por. plan miasta z 1913 roku).

Rozbudowie miasta towarzyszyło powstawanie nowoczesnej infrastruktury. W 1898 roku na Przedmieściu Koszalińskim otworzono gazownię, a wkrótce potem w całym mieście zainstalowano 80 latarni gazowych. Po wybudowaniu elektrowni w 1910 roku latarnie wymieniono na elektryczne. W 1900 roku powstał projekt budowy nowoczesnej kanalizacji, który zaczęto realizować niebawem zastępując drewniane rury wodociągowe z 1860 roku rurami kamionkowymi. W 1910 roku wybudowano wieżę wodociągową (Der Kreis Schlawe, s. 765).

Rozwój przestrzenny miasta w okresie od 1918 roku do 1945 roku.

Kolejny etap znaczących przeobrażeń w urbanistyce miasta nastąpił po zakończeniu I wojny światowej, to jest po 1918 roku. W okresie dwudziestolecia międzywojennego wokół przedmieść otaczających Stare Miasto powstały trzy nowe osiedla mieszkaniowe założone od podstaw.

Pierwsze takie osiedle powstało w latach dwudziestych XX wieku po północnej stronie miasta, przy szosie prowadzącej do Sławska. Nosiło nazwę *Lehm Siedlung* i złożone było z kilkunastu małych, jednorodzinnych domów z niewielkimi ogrodami. W tym samym czasie, nieopodal rzeźni miejskiej, powstało osiedle robotnicze dla rodzin zatrudnionych w rzeźni. Nazwano je osiedlem *Rzeźniczym*. Złożone było również z kilkunastu jednorodzinnych domów z niewielkimi ogródkami. W latach trzydziestych XX wieku natomiast rozpoczęto budowę osiedla zwanego *Osiedlem Polanowskim*, po południowej stronie miasta za torami kolejowymi. Osiedle wytyczono na obszarze zawartym pomiędzy szosą koszalińską, a drogą prowadzącą do wsi Beyersdorf, przy kilku krótkich uliczkach o układzie szachownicowym. Domy jednorodzinne, parterowe wolnostojące rozlokowano wzdłuż ulic, przy kilku wzniesiono niewielkie budynki gospodarcze. Wnętrza kwartałów przeznaczone były na ogrody. Na terenie osiedla tuż przed wojną zbudowano również kilka domów wielorodzinnych.

Równolegle, na terenie Starego Miasta, przedłużono ulicę Powstańców Warszawskich (Stadhof Strasse) do ul. Kopernika (Schutzennstrasse), przesunięto bieg ulicy Wałowej w kierunku północnym, a na miejscu starego przebiegu tej ulicy postawiono jeden dom mieszkalny, jeden gmach użyteczności publicznej oraz kilka oficyn, zniekształcając tym samym kolejny odcinek pierwotnego planu miasta (opis zmian przedstawiono w oparciu o analizę planów miasta z ok. 1800 roku, z 1913, 1925 i z około 1937 roku).

Przez cały okres dwudziestolecia międzywojennego kontynuowano przebudowy starych kamieniczek na terenie Starego Miasta, rozbudowywano istniejące zespoły szkół, szpitala miejskiego i innych budowli oraz wzniesiono kilka nowych gmachów użyteczności publicznej w centrum Starówki i poza jej granicami.

Do znaczniejszych budowli wzniesionych w tamtym okresie należały:

1. zespół kościoła katolickiego z plebanią - obecnie kościół p.w. św. Antoniego, zbudowany w latach 1925 - 1928 na tyłach mleczarni miejskiej,
2. Dom Ewangelicki - obecny Dom Kultury, zbudowany w 1927 roku nieopodal dawnej Bramy Łąkowej,
3. Powiatowa Kasa Pożyczkowa - obecnie Bank PKO SA, przy Starym Rynku, zbudowany około 1927 roku,
4. gmach Policji na rogu ul. Gdańskiej - obecnie siedziba policji, wzniesiony w 1927 roku,
5. gmach Sądu, przy ulicy I Pułku Ułanów, wzniesiony około 1928 roku,
6. budynek Szkoły Podstawowej zbudowany w 1937 roku w zakolu kanału miejskiego,

7. gmach Kościoła Nowoapostolskiego (zniszczony w czasie II wojny światowej).
8. Urząd Finansowy (zniszczony w czasie II wojny światowej)

Ogółem liczba domów w mieście wzrosła od schyłku XIX wieku do 1930 roku o prawie 200 nowych domów i mieszkań (w 1895 roku w mieście odnotowano 505 domów, a w 1931 roku 695 domów). Według danych z 1936 roku w budowie było dalszych 131 budynków w tym 41 wielorodzinnych. Domy budowała m.in. spółka Bauvereins Schlawe (Lindmajer, s. 270-299).

W omawianym okresie duże zakresy prac wykonano w zakresie zagospodarowania terenów rekreacyjnych. W 1933 roku, po wschodniej stronie Domu Ewangelickiego założono Ogród Botaniczny, w którym posadzono 1500 sadzonek, w tym 300 sadzonek alpejskich (J. Hinz, Pommern Wegweiser s. 318). Na terenie parku po północnej stronie miasta postawiono pomnik poświęcony pamięci poległych w I wojnie światowej. W latach 1936-1937 wyburzono domy przy Jedności Narodowej, wybudowano ciągi spacerowe, nasypy, groble nad Wieprzą. Urządzono dwa kąpieliska. W 1937 roku wyłożono nawierzchnie 1,8 km kostką brukową, odnowiono chodniki, posadzono drzewa i krzewy. Nad Wieprzą zbudowano nowy most betonowy. (Lindmajer, s. 257-302).

Wykaz ważniejszych budowli w Sławnie w okresie przed 1945 rokiem.

W obrębie murów.

1. Kościół farny
2. Synagoga
3. Ratusz
4. Brama Koszalińska
5. Brama Słupska
6. Szkoła
7. Remiza strażacka
8. Powiatowa Kasa Pożyczkowa
9. „Prahlovs Hotel Prinz von Preussen”

Przedmieście Koszalińskie

1. Hotel „Deutsch Hof”
2. Hotel „Roggenbuck”
3. Szpital św. Jerzego
4. Hotel Dworcowy
5. Poczta
6. Mleczarnia
7. Kościół katolicki p.w. św. Antoniego wraz z plebanią
8. Urząd Finansowy
9. Kościół nowoapostolski
10. Urz' d Zdrowia (Gesundheitsamt)
11. Dworzec
12. Wieża ciśnień
13. Gazownia
14. Fabryka Maszyn Franz'a Poppe
15. Fabryka Maszyn Friedricha Seglera
16. Wytwórnia wędlin Carla Zypriasa 1857r

17. Tartak „Pumplun”
18. Tartak „Kusanke”
19. Folusz (Walkmihle)
20. Tartak
21. Cegielnia „Höppnera”

22. Przedmieście Słupskie
23. Gmach Starostwa
24. Budynek Urzędu Policji (Bohordenhaus)
25. Budynek Sądu
26. Hotel Otto Listsa
27. Urząd Zdrowia (Gesundheitsamt)
28. Szpital
29. Dom Starców
30. Szkoła dla dziewcząt
31. Urząd Kultury
32. Tartak Heininga
33. Tartak
34. Cegielnia Neitzla
35. Browar
36. Młyn Kukułka
37. Rzeźnia Miejska
38. Dom Bractwa Strzeleckiego
39. Strzelnica i park Bractwa Strzeleckiego
40. Cmentarz komunalny
41. Cmentarz żydowski

Teren po wschodniej stronie miasta

1. Młyn Miejski
2. Gimnazjum z zespołem budynków towarzyszących
3. Szkoła Gospodarstwa Domowego
4. Dom Kultury
5. Szkoła Podstawowa z budynkami towarzyszącymi
6. Place sportowe
7. Ogród Botaniczny
8. Dom Bractwa Strzeleckiego i Strzelnica

Mosty: 5 mostów na Moszczenicy, Kanale Młyńskim (Miejskim) i Wieprzy

Rozwój miasta po 1945 roku.

W wyniku ofensywy wojsk Armii Czerwonej, w marcu 1945 roku, doszło do zdobycia Sławna, a jednocześnie do zniszczenia jego zabudowy, szacowane na 50%. Na skutek ostrzału wybuchły pożary, które wypaliły dachy i wnętrza 507 domostw. Zniszczony został m.in. kościół farny, ratusz, hotele i inne budynki użyteczności publicznej. Na Przedmieściu Koszalińskim zniszczony został Szpital św. Jerzego, kościół Nowoapostolski, Urząd Finansowy i Urząd Ochrony Zdrowia. Zrujnowany, a następnie rozebrany został również Hotel Dworcowy. Na Przedmieściu Słupskim zniszczony został Gmach Sądu.

Po wojnie rozebrano pomnik poległych w I wojnie światowej. Zniszczeniu uległa prawie połowa zakładów przemysłowych. Dewastację budynków urzędowych i przemysłowych szacowano na 80%. Zniszczone zostały drogi, mosty i wiadukty. W obrębie murów pozostało kilkadziesiąt całych budynków zachowanych przy kilku zaledwie ulicach: Basztowej, Grottgera, Konopnickiej, Kościuszki, Mielczarskiego, Matejki, Mickiewicza.

W 1946 roku powołano do życia referat odbudowy i rozpoczęto porządkowanie i remonty. Domy zrujnowane rozebrano, cegłę wywieziono na odbudowę stolicy i innych miast w centralnej Polsce, remontując jednocześnie przetrwałe w całości domy. W 1948 roku wyremontowano m.in. Dom Ewangelicki, który przeznaczono na Dom Kultury. Gmach Starostwa Powiatowego zaadaptowano na Urząd Miejski, z czasem otwarto szkoły i szpitale. Jednocześnie prowadzono remonty domów mieszkalnych, wodociągów i innych urządzeń technicznych. W latach pięćdziesiątych zakończono odgruzowywanie miasta, a puste place zaczęto zagospodarowywać zielenią. W 1953 roku zmieniono nazwy ulic, zaś w 1958 roku wykonano inwentaryzację zabudowy w obrębie Starówki. W latach czterdziestych XX wieku odbudowano kościoł farny. Do użytku oddano również kościół św. Antoniego. W 1955 roku z cmentarza usunięto nagrobki niemieckie, a na poszerzonym terenie założono nowy cmentarz.

Prace porządkowo remontowe prowadzono do lat siedemdziesiątych XX wieku. W tym okresie nie było większych inwestycji poza przywracaniem do użytkowania urządzeń sportowych, co miało miejsce w 1967 roku. W 1973 roku zmodernizowano ulice zakładając nowe chodniki i oświetlenie. W 1978 roku w pobliżu Domu Kultury wybudowano amfiteatr. W 1983 roku przyłączono miasto do magistrali gazu ziemnego, a w 1988 roku oddano oczyszczalnię ścieków.

Pierwszy nowy dom wielorodzinny czterokondygnacyjny o 75 mieszkaniach zbudowano w Sławnie w 1959 roku przy ulicy Lipowej. Kolejne dwa bloki wybudowano w 1960 roku przy ul. Grottgera, następny dom powstał rok później przy ul. Bieruta. Na miejscu dawnego ratusza zbudowano Dom Handlowy. W 1965 roku powstała Spółdzielnia Mieszkaniowa Wybrzeże, która systematycznie budowała kolejne bloki, w 1967 roku przy ul. Fornalskiej, w 1969 roku przy Basztowej. Nowe budownictwo realizowano również poza granicami Starego Miasta, głównie na Przedmieściu Słupskim, gdzie w miejsce rozebranych kamienic i domów jednorodzinnych powstały wielorodzinne betonowe bloki. Na Przedmieściu Koszalińskim domy z wielkiej płyty postawiono na miejscu rozebranego szpitala św. Jerzego. Do 1980 roku wybudowano łącznie 408 mieszkań, a w latach 1981-1990 kolejne 526 mieszkań. Budownictwo indywidualne zaczęło rozwijać się dopiero pod koniec lat siedemdziesiątych. W latach 1978-1991 powstało 189 domów prywatnych wznoszonych na obrzeżach miasta (Sroka, s. 360-400).

Przy odbudowie Starego Miasta nie kierowano się zasadą rekonstrukcji i odtworzenia starego planu, tylko jego dość gruntownego przekształcenia. Z pierwotnego rozplanowania Starego Miasta pozostawiono tylko 6 kwartałów, a resztę zabudowano w sposób zupełnie odbiegający od tradycji. Odstąpiono od zasady podziału na kwartały i obrzeżnej zabudowy kwartałów, odstąpiono od historycznych rozmiarów działek i gabarytów domów. Zatarło przebieg dawnych ulic i charakter zabudowy pierzejowej. Nowe domy wzniesiono w formie wielokondygnacyjnych i wielorodzinnych bloków z wielkiej płyty ustawionych niejednokrotnie w poprzek dawnych kwartałów.

Ulice - nazwy współczesne i historyczne

Starówka

1. Basztowa ul. - Strasse nach der Mauer /Mauerstr.
2. Grottgera ul. -Post Str./Koppel Str.
3. Konopnickiej ul. - KŚssliner Str/ Markt Str
4. Kościuszki ul.- Kirchen Str.
5. Lipowa ul. - Gefangenturm
6. Matejki ul. - Kettenhagen / Schuh Str.
7. Mickiewicza ul. - Kniephof Str.
8. Mickiewicza ul. - Hirsch Gasse
9. Mielczarskiego ul. - Weber Str./BergStr.
10. Mikołaja ul. - Nikolai Str.
11. Powstańców Warszawskich ul. - Stadhof Str/Stolper Str.
12. Rapackiego ul. - Mihlen Str.
13. ks. kard. S.Wyszyńskiego pl. - Markt

Przedmieścia

1. Armii Krajowej - Bahnhofstr./Hindenburgstrasse
2. Chopina -Schultestr.
3. Chrobrego - Bogislavstr.
4. Cieszkowskiego - Am Koppeltor/Bleichstr.
5. Chełmońskiego -Ziegeleistr/Lietzowdamm
6. Dworcowa - Bahhifstr.
7. Gdańska - Strasse der SA
8. Filtrowa - Bäumerstr.
9. Jagiełły - Thomasstr.
10. Kapielowa - Am Tennisplatz
11. Kochanowskiego - Alt Warschower/Kirchsteig
12. Kolejowa - Am Kleinbahnhof
13. Kopernika - Sctzenstrasse
14. Kossaka – Kohlerstr

Zagrożenia dla krajobrazu kulturowego.

Do czynników bezpośrednio zagrażających miejskiej zabudowie historycznej należą między innymi:

1. realizacja inwestycji kubaturowych nie uwzględniających specyfiki lokalizacji w środowisku zdeterminowanym historyczną zabudową, historyczną dyspozycją terenu,
2. kontynuacja realizacji, utrwalanie obecności lub eksponowanie obiektów dysharmonizujących na terenach posiadających historyczną strukturę przestrzenną lub jej elementy
3. stosowanie materiałów, form, technologii oraz kolorystyki nie dostosowanych do charakteru i tradycji zabudowy historycznej przy remontach, adaptacjach i konserwacji obiektów zabytkowych
4. realizacja wielkowymiarowych elementów reklamowych, reklam świetlnych oraz niewłaściwych sposobów iluminacji
5. realizacja naziemnych form infrastruktury miejskiej
6. wprowadzanie nowych nasadzeń mogących mieć wpływ na ograniczenie lub zmiany w ekspozycji zabytku lub przeprowadzanie sanacji zieleni wysokiej

7. wymiana nawierzchni historycznych ulic i placów oraz przeprowadzanie korekt przekroju ulicy – zmiany dotyczące szerokości jezdni, chodników, aranżacja parkingów, zatok, nowych rozwiązań komunikacyjnych – modernizacje skrzyżowań
8. wprowadzanie nowych wydzieleń fizycznych – ogrodzeń, żywopłotów i usuwanie tradycyjnych elementów zagospodarowania terenu

Zespoły jednostek urbanistyczno- konserwatorskich.

W planie miasta Sławna, pomimo wielu nawarstwień i zmian dokonanych od czasu lokacji do chwili obecnej, można bez większego trudu wyodrębnić pięć obszarów przestrzennych z których trzy mają metrykę średniowieczną, a dwa nowożytną z przełomu XIX /XX wieku i z pierwszej połowy XX wieku. Są to:

1. obszar Starego Miasta w obrębie przebiegu murów obronnych wyznaczonych bramami Koszalińską i Słupską wraz z terenem po dawnych fosach i wałach do wysokości promenady obiegającej miasto,
2. obszar przedmieścia Słupskiego (po północnej stronie miasta), wzdłuż drogi prowadzącej do Sławska (Starego Sławna) i do Słupska,
3. obszar przedmieścia Koszalińskiego (po południowej stronie miasta) wzdłuż drogi prowadzącej do Koszalina i Polanowa,
4. obszar po wschodniej stronie miasta,
5. obszar po południowej stronie przedmieścia Koszalińskiego za torami kolejowymi.

Stare Miasto - ogólna charakterystyka planu i zabudowy.

Średniowieczny, zewnętrzny obrys planu miasta, zachowany jest w około 70 % . Czytelność, zewnętrznej historycznej granicy, możliwa jest dzięki dwóm zachowanym bramom i przebiegowi ulicy Basztowej, której zewnętrzna krawędź graniczyła z murami obronnymi. Przebieg ulicy Basztowej jest przerwany w trzech miejscach: w kwartale położonym w zakolu Kanału Miejskiego (Młyńskiego) i rzeki Moszczenicy, w kwartale po południowo-zachodniej stronie miasta i w następnym kwartale przyległym do Bramy Koszalińskiej. W dwóch pierwszych miejscach zakłócenie średniowiecznego planu nastąpiło w 2 połowie XIX wieku i w okresie międzywojennym, w trzecim miejscu, przebieg ulicy Basztowej zatarało nowe budownictwo z okresu po 1945 roku.

Wewnętrzne, historyczne podziały miasta na kwartały i ulice zachowane są w około 50 %, głównie w północnej części miasta. Z dziesięciu istniejących tu kwartałów tylko sześć jest częściowo zabudowana domami sprzed 1945 roku i wykazuje cechy rozplanowania tradycyjnego, sięgającego czasów średniowiecza. Pozostałe kwartały są częściowo przekształcone, albo przez wtórne podziały albo przez brak zabudowy, wyburzonej po 1945 roku. Przykładem tego typu przekształceń jest rynek i kwartał z kościołem farnym. Rynek, przez zaniechanie podziału miasta na kwartały i zabudowy pierzejowej, jest aktualnie ogromnym placem o nieokreślonych granicach. Brak zabudowy w zachodniej pierzei kwartału kościelnego powiększa przestrzeń rynkową i jednocześnie nadmiernie eksponuje bryłę fary.

Klimat Starego Miasta, czytelny jest najbardziej w północno-wschodniej części miasta, przy ulicach: Rapackiego, Grotgiera i Mielczarskiego, a w zachodniej części miasta przy ulicy Matejki i Mickiewicza. Tu zachowana jest większość historycznej zabudowy Starego Miasta. Przy wymienionych ulicach oraz przy kilku innych, gdzie stoją pojedyncze budowle, zachowanych jest w sumie 69 domów i magazynów budowanych od XVIII wieku do 1945 roku. W zabudowie mieszkalnej znaleźć można kilkanaście

domów z końca XVIII wieku. Najlepiej zachowanym przykładem z tego czasu jest dom przy Placu ks. kardynała Stefana Wyszyńskiego nr 6. Założony na planie wydłużonego prostokąta o wymiarach 8.10 x 23 m, jest budowlą dwukondygnacyjną, przykrytą dachem naczółkowym. Z okresu budowy zachował się układ wnętrza z sienią przelotową i dwoma izbami na parterze. W sieni przykrytej stropem drewnianym o wyoblonych narożach, usytuowane są drewniane schody prowadzące na piętro. Fasada przebudowana w XIX wieku, jest trzyosiowa, podzielona oknami prostokątnymi (wykaz pozostałych domów o metryce osiemnastowiecznej, zawarty jest w tabeli ze spisem wszystkich historycznych budynków w mieście).

Większość zachowanych domów na terenie Starego Miasta pochodzi jednak z XIX wieku. Są murowane z cegły, podpiwniczone, dwu lub trzykondygnacyjne, przykryte dachami płaskimi, dwuspadowymi lub naczółkowymi. Domy ustawione są względem ulic kalenicowo. Elewacje przeważnie trzy lub czteroosiowe, podzielone są prostokątnymi oknami. Na kilku elewacjach istnieją gzymsy międzykondygnacyjne, rzadziej gzymsy nadokienne, opaski i tympanony i inne detale jak np. ozdobna blacharka wystawki dachowej przy domu nr 4 na ulicy Grottgera z 1903 roku. W kilku zaledwie domach zachowane są szerokie bramy (Rapackiego 22, 23), które prowadziły na podwórza gospodarcze. Elewacje są otynkowane i pomalowane najczęściej na kolor szary, ciemno ugrowy lub spłowiałej oliwki.

Z ujednocionej i raczej szarej zabudowy mieszkalnej, wyróżnia się kilka zaledwie domów przy ulicy: Basztowej 15, Grottgera 8, Matejki 5, Mielczarskiego 8, Mickiewicza 1. Budynek przy Basztowej ma tradycyjną i zarazem charakterystyczną bryłę parterowego domu przykrytego dachem naczółkowym. Dom przy ul. Grottgera 8, zbudowany jako szkoła w 1821 roku, i bardzo przebudowany pod koniec XIX wieku i w następnym stuleciu, jest przykładem okazałej klasycystycznej dwupiętrowej budowli z charakterystyczną arkadą na osi fasady. Budynek przy ulicy Matejki 5, zbudowany w drugiej połowie XIX wieku, w formach nawiązujących do klasycyzmu, zwraca uwagę ciekawie opracowaną bryłą z parterowym korpusem i dwoma piętrowymi ryzalitami zwieńczonymi tympanonami. Do klasycyzmu nawiązują również formy okazałej, dwukondygnacyjnej kamienicy narożnej przy ul. Mielczarskiego 8. Elewację wschodnią wieńczy trójkątny tympanon z gzymsem opartym na krokoszczynach. W kamienicy przy ulicy Mickiewicza 1, zbudowanej w 1907 roku, zwraca uwagę wystrój fasady z dekoracją figuralną przy oknie centralnym na I piętrze.

Osobną grupę stanowią budynki gospodarcze typu magazynów i fabryk, zbudowane z cegły ceramicznej w ostatniej ćwierci XIX wieku. Aktualnie do grupy tej należą 4 budynki przy ulicy Basztowej 3, Basztowej 4B, Mielczarskiego 2 i Rapackiego 13. Pierwszy budynek (pierwotnie kwaszarnia), jest jednym z nielicznych przykładów historycznej budowli wyremontowanej w ostatnich latach w Sławnie sposobem prawidłowy, zachowujący bryłę i wystrój elewacji, dzięki czemu ten zakątek miasta odzyskał klimat dawnych czasów. Następną budowlą przy ul. Basztowej 4B jest typowym czterokondygnacyjnym magazynem z fasadą podzieloną oknami prostokątnymi i odcinkowymi. Budynek narożny przy ul. Mielczarskiego 2, gdzie do niedawna mieścił się Zakład Ozdób Choinkowych, jest okazałą budowlą o starannie opracowanych elewacjach, podzielonych w przyziemiu oknami półkolistymi, na I piętrze oknami odcinkowymi, a na poddaszu bilżniaczymi okienkami półkolistymi. Elewacje mają lico ceglane. Na zapleczu budynku stoi ceglany komin, jedyny zachowany przykład tego typu budowli na terenie Starego Miasta. Ostatnia z tej grupy budowla, przy ul. Rapackiego 12/13, jest częścią większego zespołu magazynowego, usytuowanego na tyłach działki, w sąsiedztwie rzeki Moszczenicy. Magazyn składa się z trzech skrzydeł. Wszystkie są podpiwniczone, trzykondygnacyjne o elewacjach podzielonych wielkimi oknami prostokątnymi i odcinkowymi.

Z budowli użyteczności publicznej, oprócz średniowiecznego kościoła i dwóch bram (omawianych szczegółowo niemal w każdym opracowaniu dotyczącym Sławna, w związku z czym opis budowli w tym miejscu pominięto), zachowały się jeszcze dwie budowle: gmach Kasy Pożyczkowej przy Placu ks. Kardynała Stefana Wyszyńskiego 1, oraz gmach Prokuratury Rejonowej przy ul. Powstańców Warszawskich 4. Gmach Kasy Pożyczkowej zbudowany około 1930 roku (na miejscu osiemnastowiecznych domów), jest budowlą murowaną z cegły i otynkowaną, założoną na planie litery L. Jest podpiwniczony, jednopiętrowy, przykryty dachem dwuspadowym. Fasada, zwrócona w stronę Placu, nawiązuje do rozwiązań ratuszy średniowiecznych, formą arkadowego podcienia w przyziemiu i schodkowego szczytu wieńczącego fasadę. Ściana w podcieniu, przed wejściem do wnętrza ozdobiona jest ceramiczną płaskorzeźbą figuralną. Druga budowla wzniesiona w formie podpiwniczonego i trójkondygnacyjnego gmachu przykrytego dachem kopertowym, charakteryzuje się stylistyką modernistyczną, wyrażoną m.in. w zgrupowaniu otworów okiennych przy narożnikach fasady budynku.

Z budowli gospodarczych związanych z uprawianiem rolnictwa (np. chlewiki i stodoły) przetrwały tylko fragmenty murów widoczne w kilkunastu przebudowanych po 1945 roku komórkach i garażach. Tego typu zabudowa występuje jeszcze we wnętrzu kwartału po wschodniej stronie kościoła. Jest w bardzo złym stanie technicznym i niemal w całości kwalifikuje się do likwidacji.

Stare Miasto - jednostki urbanistyczno-konserwatorskie.

Stare Miasto 1/A Rynek.

Wytoczony wraz z całym planem miasta po 1317 roku. Pierwotnie założony na planie zbliżonym do kwadratu o długości boku wynoszącym 56 m. Do 1945 roku otaczające Rynek pierzeje były zabudowane budynkami mieszkalnymi ustawionymi względem rynku szczytowo i kalenicowo. W 1945 roku zabudowa została zniszczona, a następnie rozebrana. Pozostały tylko 2 domy w pierzei zachodniej. W latach sześćdziesiątych XX wieku w pierzei zachodniej (na miejscu dawnego ratusza) oraz w głębi kwartału północnego powstały dwa obiekty handlowe, nie nawiązujące w niczym do zabudowy historycznej. Aktualnie Rynek jest Placem im. ks. kard. S. Wyszyńskiego, znacznie większym od dawnego Rynku, otwarty, z gazonem w centralnej części.

Wytoczne konserwatorskie:

1. przywrócić pierwotną kompozycję Rynku przez uzupełnienie zabudowy w pierzei zachodniej (kwartał nr 6) oraz przez zabudowanie wschodniej i południowej pierzei (kwartał nr 2 i 7),
2. przywrócić zabudowę w pierzei północnej,
3. nową zabudowę dostosować do gabarytów budynków historycznych,
4. przywrócić pierwotną nawierzchnię brukową na całej powierzchni rynku

Stare Miasto 2/A

Kwartał nr 2, zawarty pomiędzy Rynkiem a ulicami: Grottgera, Mielczarskiego i Kościuszki.

Wytoczony wraz z całym planem miasta po 1317 roku. Przyległy do Rynku od strony wschodniej. Od średniowiecza do 1945 roku usytuowany był tu kościół farny i dwie pierzeje zabudowy po stronie zachodniej i północnej. Zabudowa mieszkalna uległa zniszczeniu w 1945 roku. Mocno uszkodzony był również kościół, który po odbudowie (ukończony w 1957 roku) jest najstarszą i najcenniejszą budowlą w mieście. Kościół wzniesiony z cegły w XIV/XV wieku, jest trzynawową, czteroprzęślową bazyliką z dwu i pół przęsłowym prezbiterium zakończonym trzema bokami z sześcioboku, z kwadratową wieżą

obudowaną kaplicami i czteroprzęsłową kaplicą po stronie północnej. Góruje nad miastem potężną sylwetą korpusu i wieży przykrytej namiotowym dachem. Z zabudowy mieszkalnej kwartału pozostały tylko 3 domy w pierzei północnej (przy ul. Grottgera), z których dom nr 8 jest wpisany do rejestru zabytków. Teren pierzei zachodniej, włączony aktualnie w parcelę przykościelną, jest zagospodarowany zielenią.

Wytyczne konserwatorskie:

1. przywrócić zabudowę w pierzei północnej i zachodniej, odtwarzając parcele sprzed 1945 roku (na podstawie badań archeologicznych)
2. utrzymać budynki przy ul. Grottgera nr 8, 6, 4

Stare Miasto 3/A

Kwartał nr 3, zawarty pomiędzy ulicami: Grottgera, Konopnickiej, Rapackiego i Mielczarskiego.

Kwartał wytyczony został po 1317 roku razem z całym planem miasta. Od średniowiecza do 1945 roku zabudowany był w czterech pierzejach budynkami mieszkalnymi, najpierw w konstrukcji ryglowej, a od schyłku XVIII wieku domami wzniesionymi z cegły i w konstrukcji ryglowej. W głębi kwartału w XIX wieku gmina żydowska zbudowała synagogę, która stała tu do 1945 roku. W 1945 roku zabudowa pierzei południowej i zachodniej została zniszczona i rozebrana. Pozostały 4 domy w pierzei północnej i wszystkie domy w pierzei wschodniej, w tym budynek szkoły (ul. Mielczarskiego 8). W pierzei południowej, w latach siedemdziesiątych postawiono kilkukondygnacyjny blok mieszkalny cofnięty w głąb kwartału w stosunku do historycznej linii zabudowy, a w pierzei południowej przy ul. Rapackiego, zbudowano trzykondygnacyjny budynek mieszkalny również cofnięty od pierwotnej linii zabudowy.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać zabudowę historyczną,
2. uzupełnić zabudowę pierzei zachodniej (sugeruje się postawienie trzech domów przy ul. Konopnickiej z dowiązaniem się do domu nr 4)

Zalecenia konserwatorskie:

1. zagospodarować zielenią wewnątrz kwartału.

Stare Miasto 4/A

Kwartał nr 4, zawarty pomiędzy Rynkiem i ulicami: Curie Skłodowskiej, Rapackiego i Konopnickiej.

Kwartał wytyczony został po 1317 roku razem z całym planem miasta. Od średniowiecza do 1945 roku zabudowany był z czterech stron domami mieszkalnymi. Tu m.in. w pierzei przyrynkowej stał Hotel Prahlow. W 1945 roku zabudowa została zniszczona i rozebrana. W latach sześćdziesiątych prawie pośrodku kwartału postawiono Dom Towarowy co skutecznie zablokowało możliwość przywrócenia zabudowy pierzejowej.

Wytyczne konserwatorskie:

1. przywrócenie zabudowy pierzejowej mieszkalnej, z funkcjami handlowymi w parterach.

Stare Miasto 5/A

Kwartał nr 5, zawarty pomiędzy ulicami: Curie Skłodowskiej, Lipową, Matejki i Mickiewicza.

Kwartał wytyczony po 1317 roku razem z całym planem miasta. Od średniowiecza do lat trzydziestych XX wieku wszystkie pierzeje zabudowane były budynkami mieszkalnymi. W czasach nowożytnych, najprawdopodobniej w XVIII wieku, kwartał podzielono na dwie części wąską uliczką równoległą do ulicy Curie Skłodowskiej. Około 1930 roku wyburzono kilka domów w pierzei południowej i na tym miejscu wybudowano gmach Kasy Pożyczkowej - obecnie siedziba Banku PKO BP SA. Zabudowa pierzei wschodniej i prawie całej północnej została zniszczona i rozebrana po 1945 roku. Pozostały 4 domy przy ulicy Mickiewicza, 2 przy ul. Matejki oraz jeden dom przy ulicy Lipowej.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać podział kwartału na dwie części poprzez odtworzenie uliczki i nadanie jej nazwy ul. Piekarskiej, zgodnej z historycznym brzmieniem
2. przywrócić zabudowę pierzejową (od strony ulicy Curie Skłodowskiej i Lipowej) dowiązując się do budynków historycznych tak w zakresie linii zabudowy jak i kubatur.

Zalecenia konserwatorskie:

1. wnętrza obu kwartałów należy zagospodarować zielenią.

Stare Miasto 6/A

Kwartał nr 6 graniczący od wschodu z Rynkiem, i ograniczony przebiegiem ulic: Mickiewicza, Matejki i Kościuszki.

Kwartał wytyczony został po 1317 roku razem z całym planem miasta. Od średniowiecza do połowy XVIII wieku wszystkie pierzeje zabudowane były budynkami mieszkalnymi. W 1768 roku na miejscu trzech wyburzonych kamieniczek zbudowano ratusz, który po modernizacjach stał w tym miejscu do 1945 roku. Wówczas został zniszczony razem z innymi budynkami mieszkalnymi i rozebrany. Z dawnej zabudowy pozostały zaledwie trzy domy: dwa od strony Rynku i jeden od strony ul. Mickiewicza. W latach siedemdziesiątych na miejscu ratusza zbudowano pawilon handlowy, a w głębi kwartału postawiono sześciokondygnacyjny, długi blok mieszkalny.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać historyczną zabudowę,
2. zbudować pierzeję południową, zachodnią i północną dowiązując się po stronie północnej do domu nr ?,

Stare Miasto 7/A

Część dawnego kwartału w południowej pierzei Rynku, przyległy jednym bokiem do Rynku, od wschodu ograniczony ulicą Jedności Narodowej, od zachodu ulicą Powstańców Warszawskich. Po stronie południowej jednostkę zamyka blok mieszkalny.

Kwartał został wytyczony po 1317 roku, razem z planem całego miasta. Od średniowiecza do 1945 roku zabudowany był domami mieszkalnymi ustawionymi w czterech pierzejach. W 1945 roku zabudowa została zniszczona, a następnie rozebrana. W trakcie powojennej odbudowy odstąpiono od przywrócenia historycznego kształtu kwartału, ustawiając w pierzei południowej jeden blok.

Wytyczne konserwatorskie:

1. przywrócić zabudowę w pierzei północnej (przyrynkowej) łącznie z domami narożnymi, wg parcelacji sprzed 1945 roku

Stare Miasto 8/A

Kwartał 8, ograniczony przebiegiem ulic: Mielczarskiego, Grottgera, Basztową i Kościuszki.

Kwartał wytyczony został po 1317 roku razem z planem całego miasta. Od średniowiecza do 1945 roku zabudowany był budynkami mieszkalnymi ustawionymi w czterech pierzejach. W czasach nowożytnych od strony wschodniej powstała wąska uliczka prowadząca w głąb kwartału. W 1945 roku większość domów uległa zniszczeniu i została rozebrana. Pozostało 8 domów przy ulicy Grottgera i dwa przy ul. Kościuszki. W latach dziewięćdziesiątych XX wieku na narożniku Basztowej i Kościuszki powstał nowy budynek mieszkalny dostosowany gabarytami do domu historycznego przy ul. Kościuszki 3. Wnętrze kwartału zabudowane jest garażami i szopami.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać ślepią uliczkę po stronie wschodniej,

2. utrzymać historyczną zabudowę,
3. uzupełnić zabudowę we wszystkich pierzejach na parcelach historycznych (konieczne są tu odkrywki fundamentów rozebranych domów)

Zalecenia konserwatorskie:

1. usunąć zabudowę gospodarczą (szopy i garaże) z wnętrza kwartału z uwagi na bardzo zły stan techniczny i całkowitą przebudowę pierwotnych form,
2. do wnętrza kwartału wprowadzić zieleń.

Stare Miasto 9/A.

Kwartał nr 9 ograniczony przebiegiem ulicy Mielczarskiego, Rapackiego, Basztowej i Grottgera.

Kwartał wytyczony został po 1317 roku razem z całym planem miasta. Od średniowiecza do 1945 roku zabudowany był w czterech pierzejach budynkami mieszkalnymi. Wnętrze kwartału zabudowane było oficynami i budynkami gospodarczymi. W 1945 roku większość zabudowy uległa zniszczeniu i została rozebrana. Pozostały o 6 domów przy ulicy Grottgera oraz 2 domy przy ulicy Mielczarskiego. W latach osiemdziesiątych XX wieku w pierzei północnej i południowej wzniesiono 4 nowe budynki mieszkalne na parcelach znacznie większych niż w okresie przedwojennym, utrzymując jednakże historyczną linię zabudowy.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać zabudowę historyczną,
2. uzupełnić zabudowę pierzei wschodniej i północnej utrzymując historyczną linię zabudowy i gabaryty.

Zalecenia konserwatorskie:

1. z wnętrza kwartału usunąć zabudowę gospodarczą

Stare Miasto 10/A

Kwartał nr 10, wyznaczony przebiegiem ulicy Rapackiego i Mielczarskiego graniczący od strony północnej i wschodniej z brzegiem rzeki Moszczenicy.

Obecny kształt kwartału, a w zasadzie dawnego terenu przymurnego na planie trójkąta, wykształcony został w 4 ćw. XIX wieku. Z tego czasu pochodzą stojące tu domy oraz duży zespół magazynów zbożowych wzniesionych po rozebraniu stojącego tu niegdyś młyna. Młyn usytuowany był w tym miejscu, to jest w obrębie murów obronnych, od czasu lokacji miasta. Zasilany był wodami kanału młyńskiego, którego koryto musiało biec nieco inaczej niż w chwili obecnej, najprawdopodobniej zakolem po zewnętrznej stronie muru obronnego. Na początku XIX wieku mury zostały rozebrane i od tego czasu rozpoczął się proces przekształcania zabudowy tego rejonu miasta. W czasie II wojny światowej zabudowa ocalała prawie w całości. Brakuje jednego domu w pierzei od strony ulicy Rapackiego.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać zabudowę historyczną,
2. uzupełnić ubytek w zabudowie przy ulicy Rapackiego, dostosowując się do gabarytu domu nr 11 (dom narożny).

Zalecenia konserwatorskie:

1. zaleca się zamknięcie podwórza przy magazynie od strony ulicy Mielczarskiego, płotem metalowym.

Stare Miasto 11/A

Kwartał nr 11, ograniczony ulicami: Rapackiego, Curie Skłodowskiej, Basztową i Mielczarskiego.

Kwartał wytyczony został po 1317 roku wraz z całym planem miasta. Od średniowiecza do XIX wieku

zabudowany był budynkami mieszkalnymi, głównie od strony ulicy Rapackiego. Od strony ul. Basztowej były otwarte podwórza z budynkami gospodarczymi. W XIX wieku we wnętrzu kwartału, w pobliżu Bramy Słupskiej i w pobliżu ulicy Mielczarskiego zbudowano dwa browary. Pierwszy rozebrano po 1945 roku, po drugim pozostał budynek fabryczny (do niedawna Zakład Ozdób Choinkowych) i ceglany komin. Pozostało również 10 budynków mieszkalnych przy ulicy Rapackiego, jeden magazyn oraz dwie oficyny przy ulicy Basztowej.

Wytoczne konserwatorskie:

1. utrzymać historyczną zabudowę mieszkaniową oraz komin po browarze,
2. utrzymać luźny sposób zabudowy pierzei północnej.

Zalecenia konserwatorskie:

1. miejsce po browarze przy ulicy Curie Skłodowskiej można przeznaczyć na budowę zespołu handlowo usługowego.

Stare Miasto 12/A

Kwartał nr 12 ograniczony przebiegiem ulic: Lipowej, Basztowej i Curie Skłodowskiej.

Kwartał wytyczony po 1317 roku, razem z całym planem miasta. Od średniowiecza do 1945 roku zabudowany był w pierzei południowej i wschodniej budynkami mieszkalnymi. od strony ulicy Basztowej znajdowały się podwórza i budynki gospodarcze. W 1945 roku zabudowa kwartału uległa zniszczeniu i rozebrano ją. W latach sześćdziesiątych XX wieku przy ulicy Lipowej wzniesiono wielorodzinny blok mieszkalny. Teren kwartału wokół bloku pozostaje nie zabudowany.

Wytoczne konserwatorskie:

1. utrzymać granice kwartału,
2. zabudować pierzeję wschodnią, zgodnie z historyczną parcelacją,
3. zabudować pierzeję południową powracając do historycznej linii zabudowy,
4. pierzeję północną, od strony ulicy Basztowej, zabudować uóno.

Stare Miasto 13/A

Kwartał nr 13, ograniczony przebiegiem ulicy Matejki, Mickiewicza i Basztowej.

Kwartał wytyczony po 1317 roku razem z całym planem miasta. Do 1945 roku zabudowany był w dwóch pierzejach czterema budynkami mieszkalnymi. Dwa budynki rozebrano po 1945 roku, pozostały dwa domy przy ulicy Lipowej.

Wytoczne konserwatorskie:

1. utrzymać kształt kwartału;
2. utrzymać zabudowę historyczną
3. uzupełnić luki w zabudowie na parcelach historycznych.

Stare Miasto 14/A

Kwartał nr 14, ograniczony przebiegiem ulicy Mickiewicza, Matejki i ulicy Basztowej.

Kwartał wytyczony został po 1317 roku razem z całym planem miasta. Do 1945 roku zabudowany był budynkami mieszkalnymi w dwóch pierzejach: od strony ulicy Mickiewicza i od strony ulicy Matejki. Teren od ulicy Basztowej zabudowany był budynkami gospodarczymi. W 1945 roku większość zabudowy kwartału została zniszczona, a następnie rozebrana. W latach sześćdziesiątych XX wieku w centralnej części kwartału postawiono dwa bloki mieszkalne ustawione prostopadle względem ulicy Matejki. Z historycznej zabudowy pozostały 4 domy ustawione przy ulicy Matejki.

Wytoczne konserwatorskie:

1. utrzymać zabudowę historyczną
2. uzupełnić zabudowę narożnika przy ul. Mickiewicza i Basztowej, na obrysie historycznej parceli.

Stare Miasto 15/A

Kwartał zabudowy zawarty pomiędzy ulicą Matejki, Basztową i Powstańców Warszawskich. Od południa ograniczony przebiegiem ulicy Kopernika (już poza terenem Starego Miasta).

Kwartał wydzielony został na początku XX wieku, częściowo na terenie dawnej fosy, na miejscu biegu muru obronnego i pierwotnego biegu ulicy Basztowej. Ulica ta została przesunięta w stronę północną. Zabudowa z okresu przed I wojną światową i z lat trzydziestych XX wieku składa się z dwóch budynków mieszkalno - administracyjnych, z oficyn i budynków gospodarczych. Południowa część kwartału pozostała niezabudowana.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać zabudowę historyczną,
2. utrzymać południową część kwartału w formie nie zabudowanej.

Stare Miasto 16/A

Ulica Basztowa

Ulicę wytyczono po 1317 roku, razem z całym planem. Ulica ta biegła wzdłuż murów obronnych na całym ich obwodzie. Przebieg ulicy został zniekształcony już w pierwszej połowie XIX wieku, kiedy rozpoczęto rozbiórki murów obronnych. W 4 ćw. XIX wieku, zatarto przebieg ulicy w północno wschodniej części miasta (gdzie stanął zespół potężnych magazynów), a na początku XX wieku nastąpiło przekształcenie biegu ulicy w południowo zachodniej części miasta. W tym miejscu ulicę przesunięto w kierunku północnym, a na miejscu dawnych murów i fosy postawiono budynki mieszkalno administracyjne. W okresie po II wojnie światowej zatarto kolejny odcinek przebiegu ulicy, na terenie położonym na zachód od Bramy Koszalińskiej. W tym miejscu postawiono bloki mieszkalne z wielkiej płyty. Jednocześnie, po rozebraniu murów obronnych w XIX wieku, po zewnętrznej stronie ulicy Basztowej zaczęto wznosić domy mieszkalne oraz budynki przemysłowe. Zabudowa tego typu powstała w kilku miejscach: na zachód od Bramy Słupskiej, na południe od Bramy Łąkowej, oraz po zachodniej stronie miasta. Większość zabudowy została rozebrana po 1945 roku. Pozostał budynek straży pożarnej, 3 domy przy Bramie Słupskiej, dawny magazyn i dwa warsztaty w pobliżu tej bramy, oraz 1 dom przy wylocie ulicy Grottgera.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać historyczny przebieg ulicy,
2. utrzymać ceglany mur po wschodniej stronie Bramy Słupskiej,
3. utrzymać zabudowę historyczną, wykazaną w spisach,
4. wyłączyć z zabudowy wolne tereny przyległe do zewnętrznej linii ulicy,
5. przywrócić nawierzchnię brukową.

Zalecenia konserwatorskie:

1. chronić drzewostan na wschód od Bramy Koszalińskiej.

Obszar przedmieścia Słupskiego.**Ogólna charakterystyka planu i zabudowy.**

Przedmieście Słupskie (*Stolper Vorstadt*) Część Sławna położona na północ od rzeki Moszczenicy, urbanizowana od połowy XIX w. Obszar o zróżnicowanym ukształtowaniu, ze stopniowo wypiętrzającymi się tarasami wzniesienia w kierunku północnym. Rejon o licznie zachowanej, zróżnicowanej historycznej zabudowie mieszkalnej, produkcyjnej, gospodarczej, z reprezentacyjnymi gmachami użyteczności publicznej oraz rezydencją przemysłowca Schultza wraz z najstarszym

obiektem z 1866 r. (browar). Największym zespołem zieleni zabytkowej w tej części miasta jest cmentarz komunalny wraz z przyległym terenem nieczynnego cmentarza żydowskiego.

Obszar przedmieścia Słupskiego – jednostki urbanistyczno- konserwatorskie

Przedmieście Słupskie 1/A

Skrzyżowanie ulic: Skłodowskiej, I Pułku Ułanów, Gdańska, Chopina. Teren o zabudowie z końca XIX wieku i lat międzywojennych XX w. Zespół reprezentacyjnej zabudowy kształtujący skrzyżowanie ulic w rejonie zbiegu dawnych traktów: ze Słupska (Stolper Vorstadt - ul.Gdańska), ze wsi Stare Sławsko (Alt Shlawer Chaussee - ul.I Pułku Ułanów) oraz ulicy Chopina łączącej się z drogą (Bahnhof Straße -Armii Krajowej) w kierunku dworca.

Zespół 3 kondygnacyjnych gmachów użyteczności publicznej (Urząd Miasta i Gminy w Sławnie, siedziba Policji, Poradnia Dziecięca ZOZ) uzupełniony zwartym zespołem zabudowy kamienicowej. Budowle z różnych epok historycznych, lecz o wysokich walorach architektonicznych, wyróżniających się skalą, efektownym opracowaniem elewacji oraz zachowaniem cech stylowych.

Wytoczne konserwatorskie:

1. utrzymać kompozycję zespołu reprezentacyjnej zabudowy gmachów użyteczności publicznej i mieszkalnej
2. utrzymać kompozycję obiektów tworzących zespół.

Przedmieście Słupskie 2/A

Zabudowa wzdłuż ulicy I Pułku Ułanów do skrzyżowania z ul. Jagiełły. Zespół o zróżnicowanej pierzejowej zabudowie z przełomu XIX i XX stulecia, budynkach ustawionych kalenicowo względem osi ulicy, wysokości od 1,5 do 3 kondygnacji, horyzontalnych podziałach, historyzującym detalu, niskich połaciach dachów podkreślonych wydatnymi gzymsami wieńczącymi.

W tak ukształtowaną przestrzeń wpisało się kilka budynków o odmiennej konwencji: budynki usługowo-magazynowe (nr 8 i 15) o konstrukcji ryglowej i otynkowanych elewacjach frontowych.

Wytoczne konserwatorskie:

1. utrzymać kompozycję zespołu zwartej zabudowy obrzeżnej w układzie kalenicowym
2. utrzymać kompozycję obiektów tworzących zespół

Zalecenia konserwatorskie:

1. uzupełnić kompozycję zespołu o budynki plombowe dostosowane do charakteru zabudowy sąsiadującej.

Przedmieście Słupskie 1/B

Osiedle Słupskie ul. Buczka, Kochanowskiego, 3 Maja, Reja. Osiedle mieszkaniowe (*Schlachthofsiedlung*) ukształtowane w latach 20. i 30. XX w. Po północnej stronie ul. Gdańskiej, w latach międzywojennych powstało osiedle mieszkaniowe przeznaczone dla pracowników rzeźni. Granice osiedla wyznaczył przebieg ul. Gdańskiej oraz układ przecinających się dróg lokalnych prowadzących do Warszowa (ul. Kochanowskiego) i do Młyna Kukułka (ul. Buczka). Do lat 40. XX stulecia powstało kilkanaście domów (19) wraz z ogrodami wzdłuż ulic: Gdańskiej, Buczka i 3 Maja. Domy jedno- i dwurodzinne, w ogrodach o charakterze ozdobnym i użytkowym, ustawione kalenicowo lub szczytowo względem ulic, o wysokości do 1 i 1/2 kondygnacji, nakryte wysokimi dachami. Pod względem architektonicznym zabudowa nawiązuje do lokalnej tradycji budowlanej. Wzdłuż osi podłużnej wewnętrznej ulicy osiedla: 3 Maja, zakomponowano prostokątny plac wypełniony gazonowym trawnikiem, ozdobiony szpalerem głogów wzdłuż dłuższych boków.

W ostatnich latach uzupełniono współczesną zabudową jednorodziną niezabudowaną północno-wschodnią część kwartału. Zespół zabudowy mieszkalnej pomimo uzupełnień zachował skalę, układ i proporcje i klimat kameralnego osiedla.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać kompozycję układu ulic osiedla wraz z wewnętrznym prostokątnym placem w ul. 3 Maja,
2. utrzymać kompozycję zespołu zabudowy domów jednorodzinnych w ogrodach
3. utrzymać kompozycję obiektów tworzących zespół
4. utrzymać kompozycję zespołu zieleni wewnętrznego placu w ul. 3 Maja

Zalecenia konserwatorskie:

1. luki w zabudowie osiedla uzupełniać zabudową nawiązującą do typu zabudowy otaczającej.

Przedmieście Słupskie 2/B

Zespół rzeźni miejskiej, ul. Gdańska 46. Zespół rzeźni z 1896 r., usytuowany po stronie południowej ul. Gdańskiej, z obudowanym czworokątnym podwórzem. Od strony ulicy zabudowania oddziela pas gazonowego trawnika ozdobiony strzyżonym żywopłotem oraz grupa drzew tworząca otulinę od zachodu i północy. Zespół ceglanych budynków 1 i 2 kondygnacyjnych, z przesklepionymi odcinkowo i łukiem pełnym wykrojami okien i blend, artykulacją ścian akcentowaną podziałem lizenowym, płycinami podokiennymi oraz gzymsami i szczytami dekorowanymi fryzem kostkowym. Zespół zabytkowych budynków uzupełniony współczesnymi obiektami.

Zespół stanowi cenny przykład architektury przemysłowej z końca XIX w. o rozbudowanej formie i bogatym detalu.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać kompozycję zespołu rzeźni po południowej stronie ul. Gdańskiej
2. utrzymać kompozycję obiektów tworzących zespół.

Zalecenia konserwatorskie:

1. chronić zespół zieleni po zachodniej i północnej stronie zabudowań rzeźni.

Przedmieście Słupskie 3/B

Zespół osiedla mieszkaniowego, ul. Kosynierów, Polnej, pl. Traugutta. Osiedle domów mieszkalnych *Lehmhaussiedlung* powstało w latach 20. XX w., na północnych obrzeżach miasta, w pobliżu traktów w kierunku Darłowa i Starego Sławska. Zespół niedużych domów jedno- i dwurodzinnych, sytuowanych kalenicowo lub szczytowo, o wysokości do 1,5 kondygnacji, wysokich dachach. Nieduże ogrody między ulicą a frontami domów o charakterze ozdobnym, na zapleczu o charakterze użytkowym z pojedynczym budynkiem gospodarczym. Ulice Kosynierów i Polną zabudowano jednostronnie. Prostokątny plac Traugutta wytyczony na zapleczu działek wzdłuż ulicy Kosynierów, obudowano domami dwurodzinnymi. Efekt „zamkniętego” wnętrza placu potęguje zbocze skarpy górujące nad zabudową od wschodu. Plac wypełnia skromny zespół zieleni: gazonowy trawnik oraz szpalery głogów wzdłuż dłuższych boków.

Historyczną zabudowę uzupełniono współczesnymi domami jednorodzinymi, bez zachowania pierwotnego układu: rozpoczęto zabudowę południowej pierzei ul. Polnej oraz podnóża skarpy.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać kompozycję zespołu zabudowy jedno- i dwurodzinnej na ogrodowych posesjach przy ulicach: Kosynierów, Traugutta i Polnej
2. utrzymać kompozycję obiektów tworzących zespół
3. utrzymać kompozycję zespołu zieleni na placu Traugutta
4. chronić teren skarpy przed niekontrolowaną zabudową zagrażającą stabilności gruntu

Zalecenia konserwatorskie:

1. luki w zabudowie osiedla uzupełniać zabudową nawiązującą do typu zabudowy otaczającej.

Przedmieście Słupskie 4/B

ul. I Pułku Ułanów 11, Sempołowskiej 2 – 4. Rejon zabudowy rezydencjonalnej wzdłuż wschodniej pierzei ul. I Pułku Ułanów do skrzyżowania z ul. Sempołowskiej. Zachowały się dwie wille usytuowane w centrum ogrodowych posesji, z bogatym detalem architektonicznym dekorujących elewacje i szczyty. Na posesji przy skrzyżowaniu z ul. Sempołowskiej, w latach 70. XIX stulecia zbudowano willę (ul. Sempołowskiej 4), która pomimo dewaloryzującej przebudowy zachowała oryginalne elementy wystroju: część okien przesklepiona łukiem pełnym z zabytkową stolarką oraz wystrój elewacji w postaci ceramicznej dekoracji figuralno-ornamentalnej. Teren po wschodniej stronie ulicy Pułku Ułanów wyniesiony ok. 1 m, z ceglany murem oporowym zakończonym metalowym parkanem mieści posesję z rezydencją Schultza, właściciela browaru. Efektowna willa (ul. I Pułku Ułanów 11) z oktogonálną wieżyczką w południowo-zachodnim narożniku, z 1898 r., zachowała historyzujący wystrój elewacji. Obecnie mieści się tu Zespół Szkół Zawodowych.

Z reprezentacyjną zabudową sąsiadują zabudowania (ul. Sempołowskiej 2) wokół podwórza gospodarczego. Od strony ulicy Sempołowskiej podwórze oddziela parterowy budynek mieszkalny z 1903 r., o detalu zaznaczonym kontrastową kolorystyką cegły. Zabytkowe budynki gospodarcze wtórnie obudowano parterowymi przybudówkami.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać kompozycję zespołu zabudowy w układzie wolnostojącym, o charakterze willowym w rejonie ulic I Pułku Ułanów i Sempołowskiej
2. utrzymać kompozycję obiektów tworzących zespół
3. utrzymać kompozycję zespołu zieleni o charakterze ogrodowym otaczającą zabudowę willową
4. ustala się zakaz zmian (zagęszczania) podziałów parcelacyjnych.

Przedmieście Słupskie 5/B

ul. I Pułku Ułanów 13, Sempołowskiej 2 (Zespół Szkół Agrotechnicznych). Rejon po wschodniej stronie ul. I Pułku Ułanów wraz ze skarpą, najwcześniej zabudowany fragment ulicy: w 1866 r., zbudowano tu browar (nr 13), o 3-kondygnacyjnej bryle częściowo wbudowanej w zbocze skarpy. Na początku XX w., na wzniesieniu skarpy powstały dwa budynki oddalone na północny-wschód od linii zabudowy ulicy. Browar funkcjonował do lat 60. XX stulecia, następnie został adaptowany na cele mieszkaniowe. Elewacje frontowa i południowa zachowały płasko zaznaczony ceglany ramowy podział. Po północnej stronie zabytkowego browaru w ostatnich dekadach XX w. zbudowano wieloczlónowy, 3 kondygnacyjny budynek wielorodzinny.

Oba budynki należące do kompleksu zabudowań Zespołu Szkół Agrotechnicznych przebudowano.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać kompozycję obiektu budynku nr 13 - dawnego browaru.

Przedmieście Słupskie 6/B

ul. I Pułku Ułanów - Sempołowskiej – Jagiełły. Zespół szpitala powiatowego (ul. I Pułku Ułanów 9) powstał w wyniku połączenia sąsiadujących ze sobą instytucji: szpitala i zespołu opiekuńczego dla osób starych. Pierwszy pawilon szpitalny zbudowano w latach 1886-1888 w sąsiedztwie ul. Jagiełły. Na posesji graniczącej od zachodu w 1890 r., zbudowano gmach domu opieki dla osób starych (*Altersheim*) zlokalizowany w sąsiedztwie ul. Sempołowskiej. Do czasów II wojny światowej obie instytucje funkcjonowały oddzielnie.

Zespół zabudowy wolnostojącej wśród wysokiej zieleni jest zróżnicowany, budowany w różnych okresach historycznych. Najstarsze obiekty: pawilon I - Chirurgia, izba przyjęć (*Krankenhaus*) i Oddział Chorób Wewnętrznych (*Altersheim*) wyróżniają się skalą, starannym opracowaniem elewacji dekorowanych ceglany detal. Interesującym przykładem architektury modernistycznej jest budynek wzniesiony w latach 30. XX w., obecnie Oddział Położniczo-Ginekologiczny. Ogółem na terenie szpitala istnieje 11 budynków, w większości przebudowanych lub wtórnie otynkowanych.

Teren szpitala ma kształt nieregularnego wielokąta, położony na płaskim wzniesieniu ze stromym spadkiem od zachodu i południa. Roślinność nadaje całości charakter ogrodowo-parkowy: przestrzenie między pawilonami wypełniają gazonowe trawniki oraz drzewa i krzewy ozdobne. W szacie roślinnej występują pomnikowe okazy: dąb szypułkowy, leszczyna turecka i klon srebrzysty. Cennym reliktem historycznej kompozycji jest odcinek szpaleru lip wzdłuż ogrodzenia od ul. Jagiełły.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać kompozycję zespołu obiektów w układzie wolnostojącym
2. utrzymać kompozycję obiektów tworzących zespół
3. utrzymać kompozycję zespołu zieleni o charakterze ogrodowo-parkowym.

Zalecenia konserwatorskie:

1. uzupełnić szpaler lip wzdłuż ogrodzenia przy ul. Jagiełły.

Przedmieście Słupskie 7/B

ul. Sempołowskiej 3 - 3a. Obszar należący do Szkoły Podstawowej nr 3, u zbiegu ulic Sempołowskiej i I Pułku Ułanów. Pierwotnie należał do osobnych instytucji: gmach (nr 3) usytuowany na narożniku do lat 40. XX w. funkcjonował jako Urząd Kultury (*Kulturamt*), natomiast budynek (nr 3a) położony w głębi posesji to Szkoła dla dziewcząt (*Mädchen Mittelschule*). Oba historyczne budynki powstały w końcu XIX stulecia. Gmachy o zróżnicowanych formach architektonicznych, przesklepionych odcinkowo otworach okiennych, wyróżniają się starannym opracowaniem ceglano-tynkowych elewacji i schodkowych szczytów. Na początku lat 90. XX w. na wschód od budynków powstał współczesny gmach szkolny.

Teren szkolny wzdłuż ulicy Sempołowskiej otacza niewysoki mur oporowy ze słupkami połączonymi metalową kratą.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać kompozycję zespołu obiektów Szkoły Podstawowej nr 3
2. utrzymać kompozycję obiektów tworzących zespół.

Przedmieście Słupskie 8/B

ul. Mieszka I nr 3/4 – 8. Ulica równoległa do ul. Gdańskiej, na terenie lekko wyniesionym, łącząca ul. I Pułku Ułanów z cmentarzem. Zabudowywana stopniowo od początku XX w., o zróżnicowanej zabudowie. Po północnej stronie zachował się odcinek zwartej zabudowy pierzejowej powyżej poziomu jezdni, z murem oporowym zakończonym metalowym płotem zabezpieczającym chodnik. Najstarszy budynek (nr 5) przylega od zachodu do zwartej zabudowy pierzejowej, ustawiony szczytem, 1,5 kondygnacyjny. W latach 20. XX w. powstał zespół 2,5 kondygnacyjnych kamienic (nr 6,7,8) o wysokich dachach z wystawkami, skromnym detalu. Zespół uzupełnia dwurodzinny dom 1,5 kondygnacyjny, z wysokim dachem, odsunięty od linii zabudowy ulicy, poprzedzony ogrodem.

Wnioski konserwatorskie:

1. utrzymać kompozycję zespołu zróżnicowanej zabudowy ulicy,
2. utrzymać kompozycję obiektów tworzących zespół,
3. utrzymać ukształtowanie terenu zespołu.

Przedmieście Słupskie 9/B

ul. Chopina 3, 11; Aleja Zachodnia 17; al. Wojska Polskiego 6. Obszar zróżnicowanej, luźnej zabudowy między ulicami Chopina - al. Wojska Polskiego. Pierwotnie przebiegała tędy *Scheune Strasse*, o nieczytelnym układzie. Obszar zabudowywany stopniowo od końca XIX w. (ul. Chopina nr 3) do lat 30. XX w. (Al. Zachodnia 17). Wolnostojące domy jedno- i dwurodzinne, parterowe, o wysokich ceramicznych dachach, sytuowane kalenicowo lub szczytowo w centrum ogrodów.

Zespół uzupełnia współczesna zabudowa jednorodzinna. Zabudowie w rejonie dawnej *Scheune Strasse* nadano numerację Alei Zachodniej.

Wnioski konserwatorskie:

1. utrzymać kompozycję obiektów tworzących luźną zabudowę pomiędzy ulicami Chopina a Wojska Polskiego.

Przedmieście Słupskie 10/B

ul. Chopina nr 6, 8, 9, 10, 12-14. Odcinek zabudowy z dominującym zespołem zwartej 2-kondygnacyjnej zabudowy z lat międzywojennych XX w., ze skromnym detalem w tynku kształtującym obramienia okien. Budynek wielorodzinny (nr 12-14) nawiązuje do form modernizmu: proporcjami, rozczłonkowaniem bryły oraz zastosowaniem okien narożnikowych na wysokości piętra w skrajnych ryzalitach. Zespół zabudowy uzupełnia pojedynczy piętrowy dom jednorodzinny (nr 9) z obszernym ogrodem, z reliktowo zachowanymi oryginalnymi betonowymi słupami ogrodzenia wzdłuż ulicy.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać kompozycję obiektów tworzących ciąg zwartej zabudowy wraz z budynkiem jednorodzinny.

Przedmieście Słupskie 11/B

ul. Chopina 19, 21a, 22, 23, 28, 31, 32/34; Al. Zachodnia b. Nr. Zespół zróżnicowanej zabudowy wzdłuż zachodniego odcinka ulicy, zbudowany w 1 połowie XX w. Zabudowa jedno- i wielorodzinna z ogrodami sytuowanymi na zapleczu zabudowy o zróżnicowanych gabarytach, wysokich, ceramicznych dachach, skromnym detalu architektonicznym.

Zespół uzupełnia współczesna zabudowa jedno- i dwurodzinna.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać kompozycję obiektów zróżnicowanej zabudowy zachodniego odcinka ulicy.

Przedmieście Słupskie 12/B

Armii Krajowej 26 - 59, Chrobrego 42 - 43. Ulicę Armii Krajowej wytyczono po zbudowaniu dworca kolejowego, łączy północną część miasta ze stacją kolejową. Ulicę zakomponowano jako szeroką arterię z pasmami gazonowych trawników ozdobionych szpalerem drzew wzdłuż jezdni. Północny odcinek ulicy, powyżej al. Wojska Polskiego zabudowano w latach 20. i 30. XX w. Zabudowie nadano reprezentacyjny charakter o wysokim standardzie wykonania. Po obu stronach ulicy, na ogrodowych działkach wzniesiono dwukondygnacyjne wille i budynki wielorodzinne o wysokich, ceramicznych dachach, elewacjach urozmaiconych werandami i wykuszami. W okresie powojennym historyczną zabudowę uzupełniono pojedynczymi budynkami mieszkalnymi.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać kompozycję zespołu zabudowy wolnostojącej willowej i domów wielorodzinnych wraz z ogrodowymi działkami
2. utrzymać kompozycję obiektów tworzących zespół
3. utrzymać kompozycję zespołu zieleni alei drzew wraz z gazonowymi trawnikami wzdłuż ulicy Armii Krajowej.

Zalecenia konserwatorskie:

1. luki w zabudowie zespołu uzupełniać zabudową nawiązującą do typu zabudowy otaczającej.

Przedmieście Słupskie 13/B

ul. Buczka 6 – 7. Zespół zabudowań „Młyn Kukułka” (Kuckucks Mühle) zlokalizowany na północno-wschodnim krańcu miasta, w sąsiedztwie strumienia Młynówka zasilającego Wieprzę, wzniesiono na początku XX stulecia. W zespole zachował się parterowy budynek mieszkalny (nr 6) nakryty wysokim dachem oraz zespół ceglanych i ryglowych budynków magazynowo-inwentarskich wokół czworokątnego podwórza o nawierzchni utwardzonej „kocimi łbami”. W latach powojennych główny budynek mieszkalny (nr 7) w wyniku przebudowy utracił cechy budowli historycznej. Młyn działał do lat 90. XX w., kiedy to pożar zniszczył budynek produkcyjny i część zabudowań magazynowych. W miejscu posadowienia młyna przetrwały relikty fundamentów i podmurowań dawnej obudowy mechanizmu.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać kompozycję zespołu zabudowań dawnego Młyna Kukułka
2. utrzymać kompozycję obiektów tworzących zespół

Przedmieście Słupskie 14/B

Al. Wojska Polskiego. Ulica wzdłuż północnego brzegu Moszczenicy, wytyczona w pierwszych latach XX w., łącząca się z drogą do stacji kolejowej (ul. Armii Krajowej). Zespół zróżnicowanej dwukondygnacyjnej zabudowy willowej i wielorodzinnej z wysokimi dachami, powstał w latach 20. i 30.XX w. Bryły budynków wzbogacone ryzalitami, wykuszami i wystawkami zdobi skromny detal w tynku. Staranność opracowania architektonicznego budynków wraz z obszernymi ogrodami nadaje zabudowie rezydencjonalny klimat.

Jezdnia ulicy ujęta obustronnie ciągiem wąskich gazonowych trawników i aleją lip.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać kompozycję zespołu zabudowy willowej i wielorodzinnej zabudowy wraz z ogrodami,
2. utrzymać kompozycję obiektów tworzących zespół,
3. utrzymać kompozycję zespołu zieleni o charakterze ogrodowym otaczającej zabudowę zespołu
4. utrzymać kompozycję zespołu zieleni alei wzdłuż ulicy.

Przedmieście Słupskie 15/B

Al. Wojska Polskiego nr 18, 20, 22, 26. Zachodni odcinek ulicy, między ulicami Armii Krajowej a Zieloną, zabudowany w latach międzywojennych XX w. Zespół domów dwurodzinnych w niedużych ogrodach, o wysokości od 1,5 do 2 kondygnacji, wysokich ceramicznych dachach, skromnym detalu. Forma architektoniczna zabudowy nawiązuje do lokalnej tradycji budowlanej.

Zabudowa ulicy uzupełniona współczesną.

Wnioski konserwatorskie:

1. utrzymać kompozycję zespołu zabudowy dwurodzinnej w ogrodach
2. utrzymać kompozycję obiektów tworzących zespół

Zalecenia konserwatorskie:

1. uzupełnić zespół zabudową nawiązującą do typu zabudowy historycznej.

Przedmieście Słupskie 16/B

Ulica Chrobrego między Pułku Ułanów a Al. Zachodnią. Zespół różnorodnej historycznej, 2-kondygnacyjnej zabudowy obrzeżnej wzdłuż ulicy powstawał stopniowo od końca XIX w. do lat 40.XX w. Najstarsze budynki (nr 4 i 32) zachowały się w północno-wschodniej pierzei ulicy,

dwukondygnacyjne, o ceglanych fasadach dekorowanych plastycznym detalem w tynku. Najliczniej zachowały się budynki z pierwszych lat XX w. (nr 5, 10, 12, 18, 21, 22/24, 28, 34), dwukondygnacyjne, o wysokich ceramicznych dachach, bryłach rozbudowanych wykuszami i wystawkami oraz o skromnym detalu ograniczonym do płaskich gzymsów i obramień okien. Budynki wielorodzinne (nr 6/8, 13, 25, 36) z lat 30. XX stulecia, proporcjami brył oraz płaskim detalem nawiązują do form modernizmu..

Historyczny zespół zabudowy uzupełniają współczesne domy jedno- i dwurodzinne.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać kompozycję zespołu obiektów zróżnicowanej zabudowy wielorodzinnej,
2. utrzymać kompozycję obiektów tworzących zespół.

Przedmieście Słupskie 17/B

Ulica Chrobrego 35/37, 39/41. Południowy odcinek ulicy zawarty między Aleją Zachodnią a Armii Krajowej, zabudowany jednostronnie. Dwa domy dwurodzinne z lat międzywojennych XX w., w linii zabudowy ulicy, parterowe, o wysokich ceramicznych dachach, skromnym, płaskim detalem w tynku. Nieduże ogrody o charakterze użytkowym z zabudową gospodarczą dobudowaną do tylnych elewacji domów.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać kompozycję zespołu obiektów dwurodzinnych domów
2. utrzymać kompozycję obiektów tworzących zespół.

Przedmieście Słupskie 1/K

Ulica Sempołowskiej, lokalna droga do Sławska. Cmentarz komunalny, do 1945 r. ewangelicki, wraz z obszarem nieczynnego cmentarza żydowskiego o łącznej powierzchni około 6,85 ha, w kształcie nieregularnego wieloboku, zajmuje wschodnią część wzniesienia wraz z łagodnie opadającym stokiem. Na Przedmieściu Słupskim, na północny-wschód od zabudowy wzdłuż ulicy Gdańskiej, w końcu XVIII w., wydzielono teren pod nowy cmentarz poza murami miasta. Na początku XX stulecia powiększono obszar w kierunku północnym i wschodnim. Równocześnie, po południowo-wschodniej stronie wydzielono teren cmentarza żydowskiego. Po II wojnie światowej obszar cmentarza powiększono o północno-wschodnią część.

Najstarszą częścią cmentarza jest południowo-zachodni fragment o powierzchni 1,42ha, z układem alei wzdłuż osi podłużnej, splantowany, bez pochówków. Kostnica zbudowana przed 1945 r., została w latach 80. XX w. przebudowana i mieści obecnie kaplicę i pomieszczenia administracyjne. Najstarsze pochówki z lat 40. XX w., zlokalizowane są w północnej części.

Obszar cmentarza żydowskiego (pow. 0,39 ha) wyodrębniony murem murowanym ogrodzeniem, zadrzewiony, o zatartym rozplanowaniu ścieżek i kwater. W jego północnej części, wśród drzew zachowało się kilka przewróconych macew, częściowo przysypanych gruntem i porośniętych darnią.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać kompozycję zespołu zieleni cmentarza komunalnego
2. utrzymać kompozycję zespołu zieleni cmentarza żydowskiego.

Przedmieście Słupskie 2/K

ul. Gdańska 35 – 37. Zespół zabudowy mieszkalno-usługowej w sąsiedztwie cmentarza na wschodnim krańcu ulicy Gdańskiej. Wolnostojące budynki zbudowano na przełomie XIX i XX w., o wysokich dachach, na niewielkich posesjach, poprzedzone wąskimi przedogródkami, część gospodarczą posesji oddziela wysoki mur. Zabudowa mieszkalna sąsiaduje od wschodu z zespołem zabudowy produkcyjno-usługowej z lat 30. XX w., budynki o małej kubaturze usytuowane w głębi dziedzińca. Od ul. Gdańskiej dziedzińiec oddzielony niewysokim murem oporowym o murowanych słupach

połączonych metalową siatką. Skromnej zabudowie towarzyszy zespół drzew i krzewów z pomnikowymi okazami cisa, lipy i buku.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać kompozycję zespołu wolnostojących budynków mieszkalnych wraz z zespołem budynków usługowo-produkcyjnych o niewielkiej kubaturze
2. utrzymać kompozycję obiektów tworzących zespół
3. utrzymać kompozycję zespołu zieleni w obrębie dziedzica zakładu wulkanizacji i produkcji opon.

Obszar przedmieścia Koszalińskiego.

Ogólna charakterystyka planu i zabudowy.

Przedmieście Koszalińskie stanowią tereny znajdujące się na południe i zachód od terenu staromiejskiego a ogranicza je od wschodu i południowego – wschodu linia dawnych murów miejskich (obecnie w przebieg zachodni i południowy ulicy Basztowej), od wschodu koryto rzeki Moszczenicy poniżej terenów staromiejskich, od południa tereny zajęte przez linię kolejową wraz z kompleksem dworcowym, od zachodu zabudowa rejonu ulicy Chełmońskiego i ulicy Armii Krajowej (dawnej ul. Dworcowej, stanowiącej rodzaj obwodnicy terenów śródmiejskich na kierunku północ-południe).

Teren rozwijał się początkowo w oparciu o dawny system dwudrożny prowadzący do miasta z południa (kierunek Koszalin i Polanów), łączący się około 200 metrów przed bramą miejską w jeden trakt i później, po połowie wieku XIX, dodatkowo w związku z budową linii kolejowej, dworca i w ich następstwie dawnej ulicy Dworcowej.

Obecnie najstarsza zabudowa znajduje się w rejonie ulic Jedności Narodowej, Koszalińskiej i Polanowskiej. Zabudowa tego rejonu jest bardzo zróżnicowana pod względem architektonicznym i funkcjonalnym. Dominuje zabudowa kamienicowa, obrzeżna. Są to budynki o różnej skali zabudowy (od dwukondygnacyjnych skromnych domów mieszkalnych do wyjątkowo bogato dekorowanych kamienic eklektycznych głównych ciągów reprezentacyjnych). Ubytki w zabudowie historycznej i wprowadzone nowe zespoły zabudowy niedostosowanej do tradycyjnego dysponowania terenem w ograniczony sposób pozwalają na utrzymanie czytelności wnętrza urbanistycznych, dodatkowo ograniczanej szeregiem drobnych obiektów warsztatowych, produkcyjnych czy przemysłowych lokalizowanych swobodnie, w oddaleniu od dawnych linii zabudowy. Dwa reprezentacyjne i dobrze eksponowane z przestrzeni miejskiej, z uwagi na lokalizację obiekty publiczne jakimi są poczta przy ul. Polnowskiej 1 i narożny gmach dawnego hotelu przy ul. Jedności Narodowej 20 stanowią znaczniaki we wnętrzu ulicy, mimo swojej odmiennej i jednostkowej stylistyki i dominującej nad sąsiednią zabudową skali.

Drugim rejonem starszej zabudowy Przedmieścia Koszalińskiego, realizowanej na przełomie XIX i XX wieku jest zabudowa mieszkaniowa rejonu ulicy Chełmońskiego, przy skrzyżowaniu z ulicą Armii Krajowej. Skala zagospodarowania tego terenu jest jednak niewspółmiernie skromniejsza tak pod względem architektonicznym jak i z punktu widzenia kompozycji urbanistycznej.

Pozostały teren Przedmieścia, poza jednym komponowanym zespołem w rejonie placu Wolności i ulic: Powstańców Warszawy i Sienkiewicza zajmuje współczesna ekstensywna wielorodzinna zabudowa mieszkaniowa i usługowa, zabudowa jednorodzinna realizowana w uporządkowanym schemacie obudowywania ulic: Okrzei, Armii Krajowej, ale niestety również w sposób dowolny na terenach doskonale kwalifikujących się do kontynuowania rozwiązań zespołu rejonu placu Wolności.

Cechą charakterystyczną Przedmieścia są też znajdujące się między terenem staromiejskim a ulicą Armii Krajowej rozległe tereny zieleni.

Obszar przedmieścia Koszalińskiego – jednostki urbanistyczno- konserwatorskie.*Przedmieście Koszalińskie 1/B*

Zespół zabudowy dworca kolejowego przy ul. Dworcowej, zlokalizowany jest wzdłuż torów , przebiegających w tym rejonie wzdłuż kierunku wschód-zachód i składa się z szeregu budynków oraz urządzeń. Wszystkie budynki bezpośrednio obsługujące dworzec posiadają typowe zabudowie dworcowej cechy – murowane, pierwotnie nie tynkowane i niemalowane, z cegły czerwonej o horyzontalnych kompozycjach, podkreślonych gzymsami podokiennymi lub międzykondygnacyjnymi, ze skromnym detalem również wykonanym z wątku ceglanego, dwuspadowe lub złożone dachy o małych kątach nachylenia. wydłużone rzuty. Nad zespołem dominuje wielokondygnacyjna wieża ciśnień zbudowana na rzucie koła, o korpusie zwężającym się od części cokołowej, z walcową w kształcie ostatnia kondygnacją i przykryta stożkowym dachem. Wieża jest wtórnie otynkowana, ale posiada zachowaną pod tynkiem pierwotną dekorację. W zespole znajdują się również dwa wielorodzinne budynki mieszkalne (od strony ulicy Koszalińskiej). Dodatkową wartością zespołu są zachowane elementy wystroju i wyposażenia wnętrza holu kasowego oraz nawierzchnie kamienne rejonu dworca, wiaty peronowe i organizacja podjazdu z owalnym placem przed frontem budynku głównego.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać i poddawać sukcesywnym pracom renowacyjnym zespół zabudowy historycznej

Zalecenia konserwatorskie:

1. uporządkować tereny towarzyszące zabudowie oraz zieleń

Przedmieście Koszalińskie 2/B

Zespół dawnej cegielni przy ul. Chełmońskiego nr 55 – gmach dawnego pieca Hoffmanna i towarzysząca mu zabudowa stanowią mimo skutków wielu etapów modernizacji relikty bogatej niegdyś dzielnicy przemysłowej miasta. Zdominowany sąsiednią zabudową przemysłową, magazynową i handlowo-usługową wyróżnia się nie tylko skala zabudowy, ale i czytelnymi nadal cechami kompozycyjnymi. Zespół współtworzą dwa budynki mieszkalne – nr 55 i 57.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać historyczną zabudowę dawnych obiektów poprzemysłowych i mieszkalnych
2. ograniczyć w strefie historycznego zespołu realizację obiektów kubaturowych i inżynierskich

Przedmieście Koszalińskie 3/B

Zabudowa mieszkaniowa ul. Chełmońskiego składa się z różnorodnej zabudowy:

1. domów robotniczych (nr 22- 28 i 25-29) będących zapleczem dzielnicy przemysłowej (zachowanej w nikłym stopniu do dzisiaj i reprezentowanej przez zespół dawnej cegielni i mocno przetworzone relikty zabudowy produkcyjnej dawnego tartaku – zachodni kraniec ulicy Chełmońskiego),
2. niewielkich zespołów zabudowy zagrodowej z zachowanymi elementami tradycyjnego zagospodarowania terenu takimi jak: brukowane podwórze obudowanego budynkami gospodarczymi (nr 39 i 20) oraz
3. zabudowy kamienicowej również o bogatym wystroju architektonicznym (nr 18, 37 i 39), czy zdradzające dawne bogactwo kompozycji jak narożny budynek przy ul. Armii Krajowej nr 3

Pojedyncze współczesne realizacje budynków jednorodzinnych wskazują, że żadna z ww. form nie została wykorzystana do kontynuacji rozwiązań architektonicznych. Teren jest zaniedbany, ale mnogość form historycznych wskazuje na wiele możliwości perspektywicznego zagospodarowania tych rejonów funkcją mieszkaniową. Mimo braku jednej myśli projektowej historyczna zabudowa

Chełmońskiego dzięki utrzymanej skali zabudowy nie stanowi dysonansu kompozycyjnego, stanowiąc strefę przejściową między tradycyjnym zainwestowaniem miejskim, a dzielnicą przemysłowo-składową z bezpośrednim sąsiedztwem terenów otwartych. Pojedynczo stawiane domy narażone przez sąsiedztwo dużych otwartych terenów na wychładzanie wiatrami i nagrzewanie słońcem chronione były przez malowanie ścian szczytowych czarną farbą (praktyka powtarzana była również w innych częściach miasta)

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać i konserwować historyczną zabudowę i zagospodarowanie działek podkreślając ich różnicowanie
2. nowe realizacje kształtować z ograniczeniem wprowadzania nowych form zabudowy, a z nawiązaniem do form historycznych w najbliższym sąsiedztwie.

Przedmieście Koszalińskie 4/B

Historyczna zabudowa ulicy Okrzei (nr 1-3) – trzy wielorodzinne domy mieszkalne znajdują się w środowisku zdominowanym przez zabudowę współczesną wielo- i jednorodzinną. Zakres przeprowadzonych modernizacji, przebudów i adaptacji oraz jedynie fragmentarycznie zachowane zabudowania gospodarcze pod względem architektonicznym nie znajdują kontynuacji w innych zespołach mieszkaniowych Sławna. Ustawione kalenicowo 1,5 kondygnacyjne budynki, o wydłużonych rzutach, symetrycznej kompozycji elewacji frontowych i wysokich mansardowych dachach tworzą zwarty i silnie w przestrzeni wnętrza ulicy oddziałujący zespół. Dodatkowym walorem zespołu były obsadzenia (głogi) przed frontami budynków (zachowane w części tej samej pierzei przed zabudową współczesną oraz żywołoty.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać, konserwować, przeprowadzić renowację zabudowy historycznej
2. ograniczyć zakres dopuszczalnych przekształceń elewacji frontowych

Wskazania konserwatorskie:

1. utrzymać i uzupełniać nasadzenia

Przedmieście Koszalińskie 5B

Ulica Armii Krajowej wytyczona w związku z przeprowadzeniem przez miasto linii kolejowej jest skrótem komunikacyjnym dla przejeżdżających tranzytem na kierunku północ – południe. Mimo iż intensywny ruch kołowy nie sprzyja funkcjom mieszkalnym wzdłuż jej zachodniej pierzei do linii rzeki Moszczenicy dominuje zabudowa mieszkaniowa, w większości współczesna. Nieliczne historyczne budynki mieszkaniowe znajdują się w rejonie skrzyżowania z ulicą Chełmońskiego (opisane w części 2B), w rejonie skrzyżowania z ulicą Kopernika oraz większy zespół w rejonie ulicy Mickiewicza i zasadniczo zwrócone są szczytami w stronę ulic. Pośród zróżnicowanej i w dużej części zdegradowanej substancji wyróżnia się budynek przy ul. Mickiewicza 7 (Państwowej Szkoły Muzycznej), o ceglanej elewacji i modernistycznym detalu. Obiekt należy do zespołu kilku gmachów – kościół pw. Św. Antoniego Padewskiego przy ul. Kościelnej z zespołem domu parafialnego oraz obecny Dom Kultury przy ul. Cieszkowskiego – realizowanych w latach 20-tych XX wieku tej samej konwencji projektowej. Choć obiekty znajdują się w różnych częściach miasta są łatwo rozpoznawalne, a ich stylistyczne cechy można traktować jako wyróżnik architektoniczny w mieście.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać, konserwować i przeprowadzić renowację zabudowy historycznej i zagospodarowanie terenu ze szczególnym uwzględnieniem budynku przy ulicy Mickiewicza nr 7, 9, 10.

Przedmieście Koszalińskie 6/B

Zespół zabudowy mieszkaniowej ulic Powstańców Warszawskich, Sienkiewicza i placu Wolności realizowany w latach 20-tych i 30-tych XX wieku składa się na skromne jednorodne, mimo różnic kompozycyjnych i skali zabudowy, niewielkie osiedle domów wielorodzinnych. Wydłużony, prostokątny plac Wolności łączy zbiegające się pod kątem prostym obie ulice. Skala wnętrza i proporcje zabudowy oraz przekroju ulicy powodują, że wytworzony klimat miejsca warunkuje wyjątkowo pozytywny odbiór, mimo iż wejście na plac flankowane przez dwa szczytowo do siebie ustawione budynki (nr 15 i 18 – o kompozycji architektonicznej powtarzającej rozwiązania projektowe motywów deklaracyjnych wątków ceglanych zastosowanych w budynku przy ul. Mickiewicza 7, Domu Kultury przy ul. Cieszkowskiego 1 i Kościoła pw. Św. Antoniego Padewskiego przy ul. Kościelnej)) budzi wrażenie poruszania się na granicy strefy prywatności. Walory tego wnętrza obniżone zostały przez realizacje współczesne, nie kontynuujące ani skali, ani rozwiązań architektonicznych, a będące uzupełnieniem obiektów historycznych obudowujących plac. Wtórne wydzielone mniejsze niż tradycyjne działki, oraz odejście od linii zabudowy i wprowadzenie czterech, zamiast najprawdopodobniej jednego budynku dewaloryzują zamysł planistyczny. Modelowe rozwiązanie tego zespołu mogłoby stać się również wzorcowym dla oddawanych pod zabudowę mieszkaniową nawet w najbliższym sąsiedztwie wolnych dotychczas terenów (ulica Harcerska).

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać, konserwować i chronić cały zespół zabudowy, ze szczególnym uwzględnieniem budynków nr 15 i 18, z zachowanym detalem ceglany.
2. utrzymywać i zagospodarowywać komponowaną zielenią plac Wolności

Przedmieście Koszalińskie 7/B

Wschodnia część ulicy Chełmońskiego (od skrzyżowania z ul. Armii Krajowej do węzła komunikacyjnego przed gmachem poczty) charakteryzuje się zabudową ekstensywną, rozproszoną i dużymi terenami wolnymi od zabudowy, stanowiącymi tereny parkingów, placów składowych i zaleczy budynków usługowo-handlowych. Zachowane jednak budynki historyczne wskazują na niejednorodne zagospodarowanie o formach niewielkich domów mieszkalnych, warsztatów i skromnych domów wielorodzinnych. Skromne rozwiązania architektoniczne, między którymi wyróżnia się nietypowy budynek mieszkalno-warsztatowy (produkcyjny?), z szerokimi, dekoracyjnie obramowanymi wrotami w osi elewacji frontowej - nr 4 - wskazują na podrzędną w stosunku do sąsiednich ulic rolę tego ciągu komunikacyjnego. Jego jednak atrakcyjny przebieg współtworzy ze zbiegami ulic Koszalińską, Polanowską i Jedności Narodowej charakterystyczne skrzyżowanie dawnych dróg prowadzących od południa w stronę Bramy Koszalińskiej Starego Miasta.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymywać zabudowę historyczną
2. dostosować zabudowę współczesną, uzupełniającą do sąsiedniej zabudowy historycznej
3. ograniczać zabudowę trójkątnego skweru u zbiegu ulic Chełmońskiego i Koszalińskiej

Zalecenia konserwatorskie:

1. dążyć do eliminowania przypadkowości w zagospodarowaniu terenu skweru u zbiegu ulic Chełmońskiego i Koszalińskiej i dążyć do zagospodarowania go z wyłączeniem obiektów kubaturowych

Przedmieście Koszalińskie 8/B

Teren kwartału ograniczonego zbiegającymi się w kierunku północnym ulicami Koszalińską i Polanowską oraz od południa ograniczony terenami kolejowymi charakteryzuje kamienicowa zabudowy obrzeżna, z końca XIX i początku XX wieku, w większości obudowująca (pierwotnie w sposób zwarty)

wschodnią i zachodnią pierzeje ulicy Koszalińskiej. Pod względem kompozycji i wystroju elewacji wyróżniają się nr 11 i 12

Na ich głębokich podwórzach znajduje się szereg substandardowych budynków typu magazynowego, warsztatowego, garaży i komórek. Część tej gospodarczej zabudowy adaptowana na nowe funkcje usługowe i produkcyjne jest obsługiwana od strony ulicy Polanowskiej, tworząc nową organizację kompozycji urbanistycznej, mogącej w przyszłości ograniczyć zalecane zamierzenie realizacji zabudowy obrzeżnej wzdłuż zachodniej pierzei ulicy Polanowskiej na odcinku powyżej terenów kolejowych. Interesującym przykładem kompleksowej zabudowy wnętrza kwartału przy zachowanej zabudowie obrzeżnej jednocześnie i ulicy Koszalińskiej i Polanowskiej są parcele Polanowska nr 14 i Koszalińska nr 11, z wartościową zabudową oficynową, zabudową gospodarczą oraz brukowanym podwórzem. W zespole zachowały się również relikty ogrodzenia. Analogiczne lecz skromniejsze rozwiązanie zachowało się przy Polanowskiej 4, również z relikdami dawnej bramy wjazdowej.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymywać mieszkalną zabudowę historyczną i prowadzić renowację zabudowy obrzeżanej ulic Koszalińskiej i Polanowskiej
2. uzupełniać zabudowę obrzeżną, pierzejową ulicy Polanowskiej
3. ograniczać przebudowę wewnątrz kwartałów skutkujących zmianami kompozycji urbanistycznej przez tworzenie nowych ciągów komunikacyjnych, drugich linii zabudowy

Przedmieście Koszalińskie 9/B

Kwartał ograniczony ulicami Kościelną, Polanowska i terenami kolejowymi utracił praktycznie w całości swoje walory zabytkowe w skutek przeprowadzonych modernizacji. W zespole mleczarni jedynymi czytelnymi relikdami o nie przebudowanej formie architektonicznej pozostaje obiekt znajdujący się w drugiej linii zabudowy, o bardzo ograniczonej ekspozycji z przestrzeni publicznej oraz wysoki komin ceglany stanowiący dominantę wysokościową. Modernistyczny dom mieszkalny (Polanowska nr 13) po wymianie stolarki okiennej, kształtu i pokrycia dachu oraz ociepleniu ścian zachował jedynie relikty detalu przy wejściu i cokół w formie oryginalnej.

Wytyczne konserwatorskie:

1. dążyć do realizacji zabudowy pierzejowej na posesji sąsiadującej od południa z mleczarnią, by ograniczyć ekspozycję przebudowanych budynków

Przedmieście Koszalińskie 10/B

Kwartał zabudowy ograniczony ulicami Kościelną, Polanowską i Pocztową w północnej części akcentowany jest gmachem poczty wraz ze znajdującym się na jego tyłach bardzo dobrze zachowanym zapleczem podwórza pocztowego, a w części południowej – zespołem zabudowy kamienicowej obrzeżnej. Te dwa kompleksy uzupełnia dodatkowo różnorodna zabudowa gospodarcza i warsztatowa oraz od strony ul. Kościelnej niewielki zespół zabudowy jednorodzinnej, gdzie poza jednym dwurodzinnym historycznym budynkiem o wysokich walorach architektonicznych wszystkie pozostałe są współczesne. Kwartał posiada głębokie niezagospodarowane działki, ulegające stopniowo wtórnej parcelacji pod nową zabudowę nie kontynuującą zasad kompozycji historycznej oraz realizacji nowych układów komunikacyjnych (kosztem zabudowy historycznej) do ich obsługi.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymywać i poddawać renowacji zabudowę historyczną, ze szczególnym uwzględnieniem zabudowy kamienicowej i kompleksu pocztowego
2. uzupełniać zabudowę obrzeżną wschodniej pierzei ul. Polanowskiej

Przedmieście Koszalińskie 11/B

W zabudowie ulicy Jedności Narodowej wyróżnić można w części północnej reprezentacyjne kamienice o bogatej kompozycji architektonicznej i wystroju elewacji oraz w części południowej skromniejsze w skali i wystroju domy mieszkalne. W ciągach tej zabudowy znajdują się budynki o cechach współczesnych i obiekty pawilonowe. Wyjątkowo atrakcyjnie eksponowany jest narożny budynek dawnego hotelu przy ul. Jedności Narodowej nr 20, o modernistycznym ceramicznym wystroju elewacji; dodatkowo ze względu na skalę zabudowy oraz proporcje stanowi on dominantę architektoniczną tego rejonu miasta.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymywać i poddawać renowacji zabudowę historyczną
2. dążyć do wymiany obiektów zabudowy wtórnej nie dostosowanej do zasad kompozycji zabudowy historycznej

Przedmieście Koszalińskie 1/K

Ulica Kościelna. Kościół pw. Św. Antoniego Padewskiego i zespół plebanii wraz z kompleksem towarzyszącej komponowanej zieleni zlokalizowane są przy wschodnim krańcu ulicy Kościelnej. Brak w najbliższym sąsiedztwie zabudowy oraz lokalizacja gmachu kościoła na południowym zamknięciu zorientowanego ciągu pieszego komunikującego, poprzez otwarte niezagospodarowane tereny zaplecza zabudowy miejskiej, z zespołem gimnazjalnym przy placu Sportowym podkreśla wyjątkowość rozwiązań architektonicznych i buduje doskonałą ekspozycję z kierunku północnego.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać i chronić zespół zabudowy kościoła, z wykluczeniem wszelkich inwestycji budowlanych mogących mieć wpływ na zmianę jego wyglądu
2. chronić ekspozycję zespołu z kierunku północnego

Zalecenia konserwatorskie:

1. ograniczać wszelkie inwestycje budowlane w najbliższym sąsiedztwie zespołu
2. objąć kompleksową specjalistyczną opieką towarzyszący zespołowi kościelnemu teren zieleni ogrodowej w zakresie jej utrzymania i uzupełniania

Obszar po południowej stronie przedmieścia Koszalińskiego.

Ogólna charakterystyka planu i zabudowy.

Tereny miasta znajdujące się w jego południowej części, poniżej linii kolejowej i zespołu dworcowego zagospodarowywane były zasadniczo w latach pierwszych dziesięcioleci XX wieku, choć - pojedyncze obiekty mają wcześniejszą metrykę, a ich forma wskazuje na jeszcze wtedy typowe rolnicze funkcjonowanie tych terenów. Początkowo zabudowa przesuwiała się wzdłuż dwóch kierunków komunikacyjnych: prowadzącego do Koszalina (obecna. ulica Koszalińska) i do Polanowa (obecna ul. Polanowska). Rozbudowany i nadal rozrastające się południowe przedmieście Sławna, z uwagi na kolejne nowe inwestycje, przede wszystkim budownictwa mieszkaniowego o niskiej intensywności, pozostaje nadal czytelny i logicznie podporządkowany pierwotnej kompozycji.

Funkcjonalnie teren dzieli się na trzy zespoły: dwa zdominowane przez funkcje produkcyjne, magazynowe i usługowe:

1. teren między zachodnim odcinkiem linii kolejowej, na południe od dworca kolejowego, a ulicą Koszalińską
2. teren między wschodnim odcinkiem linii kolejowej a ulicą Polanowską oraz znajdujący się między nimi
3. teren zdominowany przez zabudowę mieszkaniową jednorodzinną i wielorodzinną.

Oba tereny przemysłowe zasadniczo jednostronnie obudowują pierzeje ulic, odpowiednio: zachodnią pierzeję ulicy Koszalińskiej i wschodnią pierzeję ulicy Polanowskiej. Poza wewnętrzną komunikacją poszczególnych zespołów przemysłowych i usługowych obsługa ich odbywa się od stron głównych ulic, a działki orientowane są prostopadle do osi dróg. Głębokość działek ograniczona jest radialnie schodzącymi się w stronę miasta drogami: ulica Gruntowa i . Przestrzenie między tymi drogami a odcinkami kolejowymi nie są zagospodarowane lub stanowią tereny zielone ogrodów.

Niewielkie tereny historycznej zabudowy mieszkaniowej w tych rejonach znajdują się w północnej części, w bliższym sąsiedztwie kolei.

Zabudowa historyczna, mieszkaniowa, wschodniej pierzei ulicy Polanowskiej mimo skromnego zasobu jest bardzo zróżnicowana. Między kilkoma zaledwie budynkami znajdują się i dawne zespoły zagrodowe (nr 19 i 27) o rodowodzie z 2 połowy XIX wieku, z zachowanymi lub adaptowanymi budynkami gospodarczymi i oraz relikdami dawnych podwórz gospodarczych i budynki wielorodzinne mniejszej (początku XX wieku - nr 36 i 38 - o horyzontalnej kompozycji elewacji frontowych i zachowanym ciekawym detalu architektonicznym) i większej skali (z lat 30-tych - nr 23 - o detalu modernistycznym). Przy obiektach tych często zachowały się pierwotne betonowe, murowane i drewniane ogrodzenia przedogródków (19,23,27), rzadko starodrzew (23).

Również zabudowa historyczna, mieszkaniowa, zachodniej pierzei ulicy Koszalińskiej reprezentuje różne typy związane z okresem realizacji.

Obszar po południowej stronie przedmieścia Koszalińskiego – jednostki urbanistyczno-konserwatorskie.

Część południowa 1/B

Zabudowa zachodniej pierzei ulicy Koszalińskiej, od terenów kolejowych na południe do posesji nr 50 (na wysokości ul. Kossaka). W części północnej niewielki zespół jedno- i dwurodzinnych skromnych domów - 1,5 lub 2-kondygnacyjnych z wystawkami, ustawionych kalenicowo, murowanych, tynkowanych, praktycznie bez detalu architektonicznego (data 1924 na budynku nr 34) z wraz raz ze znajdującymi się bliżej torów, po obu stronach ulicy, na wyższym ponad poziomem ulicy terenie - budynkami wielorodzinnymi tworzy rodzaj osiedla kolejowego. Zabudowę o wyraźniejszych cechach indywidualnych z początku wieku XX reprezentują budynki willowe lokalizowane dalej na południe. Charakteryzują się rozbudowanymi rzutami, wysokimi złożonymi dachami, indywidualnym bogatym detalem architektonicznym, ale i ich forma świadczy o procesach adaptacji wcześniejszej skromniejszej zabudowy (nr 48 i 50). Mimo ogólnego złego stanu technicznego tej zabudowy zachowały się wartościowe elementy konstrukcyjne (ryglowe konstrukcje górnych kondygnacji), wystroju architektonicznego (w tym stolarka okien i drzwi) i historycznego zagospodarowania terenu (brukowane wjazdy na tereny ogrodów, zabudowa gospodarcza na tyłach działki. Zabudowa historyczna mimo intensywnie parcelowanego terenu w drugiej i trzeciej linii zabudowy oraz wytyczaniu sieci nowych uliczek komunikujących ten teren spełnia nadal kompozycyjną rolę obudowywania jednego z dwóch głównych wjazdów do miasta od strony południowej, dzięki zachowanej skali zabudowy oraz czytelnym liniom zabudowy.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać i przeprowadzić renowację zabudowy historycznej
2. nową zabudowę realizować w typie zabudowy historycznej
3. parcelację pod ewentualną zabudowę mieszkaniową uzupełniającą wzdłuż ulicy Koszalińskiej z realizować z zachowaniem zasad: parcelacji historycznej, w szczególności odnośnie szerokości

działek, lokalizacji budynku głównego (mieszkalnego) w linii zabudowy historycznej, jego kalenicowego ustawienia i o formach w nawiązaniu do typu zabudowy historycznej

Część południowa 2/B

Zespół zabudowy dawnych zakładów gazowniczych, zlokalizowanych we wschodniej pierzei ulicy Koszalińskiej. Charakteryzuje się jednorodną formą architektoniczną podkreśloną przez zwartą kompozycję zagospodarowania terenu, polegającą na obudowaniu wewnętrznego podwórza budynkami mieszkalnymi (pozostającymi w pierzei ulicy Koszalińskiej i flankującymi wjazd główny do zespołu) oraz budynkami technologicznymi i gospodarczymi ustawionymi wokół. Zespół od strony publicznej wydzielony jest dodatkowo zachowanym, oryginalnym ogrodzeniem o murowanych słupkach z polami wypełnionymi obecnie drewnianymi sztachetami. Relikty pełnego oryginalnego ogrodzenia zachowały się w partii wejściowej (murowane z cegły słupy i kuty parkan). Mimo wprowadzonych wewnętrznych wydzieleni czytelność założenia pierwotnego jest dostateczna. Dodatkowo wszystkie obiekty zespołu wykonane z czerwonej cegły klinkierowej posiadają skromne, ale konsekwentnie stosowane detale wystroju elewacji w postaci gzymsów z dekoracyjnie układanej cegły w różnych wątkach, pseudoryzalitów i pilastrów. Najbogatszą oprawę architektoniczną, w postaci półokrągło zakończonych głębokich blend przeprowadzonych na wysokości 2 i 3 kondygnacji oraz gzymsów nad parterem i wieńczącego wraz ze znajdującym się poniżej fryzem, również wykonanym wątkiem ceramicznym posiada 4-kondygnacyjna wieża ciśnieniowa na planie okręgu. Wieża jest jedną z niewielu dominant wysokościowych miasta.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać i przeprowadzić renowację zabudowy historycznej
2. dopuszczalna możliwość adaptacji budynków zespołu na cele mieszkaniowe; ograniczone możliwości adaptacji na inne funkcje
3. zakaz dokonywania wtórnych podziałów i fizycznego ich uczytelnienia wewnątrz zespołu

Wskazania konserwatorskie:

1. dążyć do wyeliminowania ograniczających ekspozycję wieży nasadzeń liniowych (topole), zrealizowanych na południe od zespołu, prostopadle do ulicy Koszalińskiej.

Część południowa 3/B

Dawne zakłady przetwórstwa drobiu, ul. Koszalińska 105. Z zespołu zabudowy powstałej w 1927 roku zachował się jedynie okazały budynek główny, niewielki budynek mieszkalno-usługowy oraz wolnostojący komin ceramiczny. Pozostałe obiekty zostały rozebrane, a teren całego zespołu jest w dużej części uprzątnięty z gruzu rozbiórkowego.

Budynek główny, trzykondygnacyjny, o szerokiej fasadzie, ustawiony wzdłuż osi ulicy Koszalińskiej, murowany z klinkierowej cegły, o zwartej kompozycji i skromnym detalu, poprzez swoją skalę oraz wysoki wielopłaszczyznowy złożony dach stanowi przestrzenną dominantę na granicy południowej miasta, gdzie i płasko ukształtowany teren i dalekie sąsiedztwo jedynie niewielkich kubaturowo budynków współczesnych dodatkowo podnosi jego walory ekspozycyjne.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać i przeprowadzić rewitalizację dawnej zabudowy przemysłowej
2. dopuszczalna możliwość adaptacji z ograniczeniem ingerencji w strukturę zewnętrzną obiektu głównego

Część południowa 5/B

Osiedle im. Dzieci Wrześnińskich zawiera się na terenie ograniczonym ulicami: od wschodu: Polanowską, Staszica, od południa: Gierymskiego od wschodu: Filtrową, Krasińskiego, Gombrowicza, Mireckiego oraz od północy: sięgaczem ulicy Polnowskiej (za numerem 30).

Osiedle charakteryzuje się dominującą funkcją mieszkalną o małej intensywności zabudowy, z wyłączeniem zabudowy wielorodzinnej ulicy Prusa oraz zachodniej pierzei ulicy Staszica, realizowanej w formach skromnych jedno- i dwurodzinnych domów parterowych, na prostokątnych, o wydłużonych proporcjach działkach ogrodowych. Stosunek długości granic tych działek wynosi od 1:3 do nawet do 1:8 (ul. Kraszewskiego). Efektem takiej parcelacji były stosunkowo gęsto obudowane uliczki osiedlowe i kwartały zawierające w swoich wnętrzach duże tereny zagospodarowane zielenią ogrodową lub częściej w przeszłości – uprawami. Wykształcony w oparciu o kierunki ulic Koszalińskiej i Polanowskiej układ komunikacyjny osiedla w części północnej (powyżej ulicy Kossaka) poddaje się jeszcze rysunkowi radialnemu ze zbiegiem w kierunku miasta (ulica?), z czterema ulicami ustawionymi idealnie w kierunku północ-południe w części środkowej i dwiema ulicami prawie do nich prostopadłymi w części południowej. Bardzo atrakcyjnymi we wnętrzach urbanistycznych są zabiegi kompozycyjne mające na celu przełamanie sztywnego schematu, wydzielającego prostokątne i trapezowe kwartały, a polegające na wytwarzaniu niewielkich placów, poprzez stosowanie nieznacznych cofnięć linii zabudowy (wschodnia część ulicy Kraszewskiego, zbieg ulic Żeromskiego i Kossaka, ul. Kossaka w rejonie posesji nr 12-17) czy wykorzystując fizjografię terenu – poprzez zdecydowane nierównoległe oddalenie tych linii (ul. Gierymskiego w południowo-zachodniej części). Mimo żywiołowo przeprowadzanych rozbudów i modernizacji zabudowy Osiedle utrzymuje swoje wysokie walory krajobrazu dzielnicy przedmiejskiej, gdzie największym zagrożeniem może stać się wtórna parcelacja i wiążące się z nią zmiany w układzie drożnym. Realizowane na obrzeżach Osiedla zespoły zabudowy jednorodzinnej nie kontynuują ani zasad parcelacji, ani rozwiązań wewnątrz przestrzeni publicznych o kameralnych, przyjaznych proporcjach.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać zabudowę historyczną, zasadę parcelacji działek, ich wielkość i sposób zagospodarowania
2. utrzymać i zagospodarowywać tereny projektowanych przestrzeni publicznych
3. ograniczać zakres rozbudów i zmian materiałowych budynków mieszkalnych, ze szczególnym uwzględnieniem wysokości zabudowy, kształtów dachów
4. ograniczyć nowe inwestycje wyłącznie do terenów działek historycznych niezagospodarowanych
5. uwzględniać wyraźne typy skromnej zabudowy historycznej przy realizacjach współczesnych
6. chronić obsadzenia ulic Staszica, Gombrowicza i Mireckiego

Wskazania konserwatorskie:

1. stosować zasady kompozycji urbanistycznej zespołu w kompleksach zabudowy osiedli nowopowstałych w tym rejonie.

Część południowa 6/K

Zespół dawnego młyna przy ul. Staszica nr 17 na który składa się budynek mieszkalno-produkcyjny i budynki gospodarcze wraz z zagospodarowaniem atrakcyjnego fizjograficznie terenu stanowi wartość w krajobrazie podmiejskiej dzielnicy.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać zabudowę historyczną i sposób zagospodarowania terenu
2. ograniczyć nowe kubaturowe inwestycje, nie kontynuujące zasady zagospodarowania
3. chronić brukowana nawierzchnię drogi

Wskazania konserwatorskie:

1. uporządkować tereny zieleni sąsiedztwa zespołu

Część południowa 7/K

Pojedynczy zespół zabudowy zagrodowej przy ul. Polanowskiej nr (dawny zespół młyński?) wraz z drogą dojazdową stanowi przykład pojedynczego kompleksu zabudowy o charakterze wiejskim.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać i uzupełniać zabudowę historyczną i zasadę zagospodarowania zespołu

Obszar po wschodniej stronie miasta.**Ogólna charakterystyka planu i zabudowy.**

Obszar położony na wschód i północny-wschód od układu staromiejskiego, sięga wschodnich granic administracyjnych z dominującymi, w stosunku do wyjątkowo ekstensywnej zabudowy, terenami zieleni i kompleksów wodnych. Cenne obiekty architektoniczne realizowane od drugiej połowy XIX wieku do lat 30-tych wieku XX - szkolne i użyteczności publicznej - skupione są w dwóch zespołach urbanistyczno-architektonicznych a niewielki kompleks mieszkalnej, choć o przeważającej ilościowo zabudowie współczesnej, dzięki zachowanej skali zabudowy i bogatej zieleni ogrodowej (niskiej i wysokiej) dość dobrze wpisuje się w krajobraz.

Towarzyszy im niewielki obszarowo rejon północno-wschodnich obrzeży miasta po obu stronach ul. Gdańskiej, oddzielony linią torów kolejowych, graniczący od wschodu z gruntami wsi Warszkowo. Teren stopniowo zabudowywany od początku XX stulecia rozproszonymi wybudowaniami, o zabudowie mieszkalnej z lat międzywojennych lokalizowanej po obu stronach ul. Gdańskiej i zespołem tartaku w sąsiedztwie torów kolejowych. Budynki o znikomych walorach zabytkowych, w większości przebudowane. Najciekawszym obszarem o walorach historycznych i przyrodniczych jest Park Miejski po południowej stronie ul. Gdańskiej.

Obszar po wschodniej stronie miasta – jednostki urbanistyczno- konserwatorskie.*Część wschodnia 1/B*

Ulica Gdańska. Rejon zróżnicowanej, luźnej zabudowy mieszkalnej z lat 20. i 30. XX w. Domy o skromnym wyrazie architektonicznym, jedno- i dwurodzinne, wolnostojące o wysokości od 1,5 do 2 kondygnacji, wysokich ceramicznych dachach, skromnym detalu, otoczone ogrodami, z budynkami gospodarczymi sytuowanymi na zapleczu posesji.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać *kompozycję obiektów* zróżnicowanej, wolnostojącej zabudowy mieszkalnej w ogrodach po obu stronach Gdańskiej.

Część wschodnia 2/B

Ulica Gdańska, zachodni odcinek do Wieprzy. Zabudowa historyczna pierzejowa, dominująca mieszkaniowa, wielorodzinna, zróżnicowana pod względem rodowodu (od połowy XIX wieku do zabudowy początku wieku XX) i form architektonicznych. Występują i ustawione kalenicowo i szczytowo wieloosiowe obiekty, zazwyczaj o rozbudowanych lub masywnych gabarytowo dachach oraz detalach architektonicznych. Zabudowie południowej pierzei towarzyszą ogrody, atrakcyjnie położone na skarpie o południowej ekspozycji, skłaniające się w kierunku parku im. Polskiej Organizacji Wojskowej i Moszczenicy oraz we wschodniej części w stronę Kanału Miejskiego.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymać kompozycję obiektów zróżnicowanej, wolnostojącej zabudowy w ogrodach po obu stronach Gdańskiej

Część wschodnia 1/K

Ulica Cieszkowskiego, rejon młyna zbożowego. Zespół zlokalizowany bezpośrednio nad zakolem kanału, zdominowany w krajobrazie doskonale eksponowaną zabudową przemysłową – 6 kondygnacyjnym budynkiem młyna, zbudowanego z nie tynkowanej czerwonej cegły, o rozbudowane przestrzennie formie prostopadłościennych części, elewacjach o wertykalnych podziałach, rytmicznych w części budynku głównego – biforyjnych oknach o pełno łukowych wykrojach i wydatnych gzymsach w najwyższej części. Towarzyszy mu, obudowująca obszerny plac manewrowy współczesna zabudowa oraz ustawiony w pierzei ulicy Cieszkowskiego vis a vis Domu Kultury adaptowany z historycznego – budynek mieszkalny. Od strony wschodniej z działką młyna sąsiaduje zabudowa przedszkola stanowiąca kompilację adaptowanej zabudowy historycznej i form współczesnych.

Wytyczne konserwatorskie:

1. utrzymywać zespół zabudowy młyna zbożowego
2. ograniczać zakres dopuszczalnych zmian mogących mieć wpływ na formy architektoniczne budynku
3. ograniczać intensywność zabudowy obszernej działki, zapewniających odpowiednią ekspozycję oraz optymalne otoczenie innym obiektom tego zespołu (kompleks zabudowy oświatowej i Dom Kultury)

Część wschodnia 2/K

Ulica Cieszkowskiego, zabudowa mieszkaniowa – niejednorodny zespół (budynki w większości jednorodzinne: współczesne, z lat 20-30tych XX wieku i z początku XX wieku oraz jeden budynek wielorodzinny nr 10-12 (dekoracja lukarn analogiczna jak w budynku przy ul. Powstańców Warszawskich 5 i ..– dekoracja lukarn) oraz jeden zespół zabudowy zagrodowej - nr 16) położony na północ od kompleksu szkolnego Liceum Ogólnokształcącego i Pogotowia Opiekuńczego, wokół północno-zachodniego odcinka ulicy Cieszkowskiego. Ze względu na przebieg ulicy, niewielkie działki oraz swobodny sposób lokalizowania budynków, a dodatkowo różną ich formę i skalę, jednostka posiada urozmaicone walory krajobrazowe dodatkowo budowane przez bogatą zielenią ogrodów i terenów otwartych (relikty szpalerów – wzdłuż przejścia w stronę Kanału Miejskiego przy Cieszkowskiego nr 3 i dawne żywopłoty – przy Cieszkowskiego nr 14) szczególnie w rejonie Wieprzy i Kanału Miejskiego. Na uwagę zasługują zachowane oryginalne historyczne elementy zagospodarowania terenu takie jak: budynek trafostacji (vis a vis Cieszkowskiego nr 11, murowane ogrodzenie wzdłuż wschodniej granicy Cieszkowskiego 3 oraz mostek o żeliwnych dekoracyjnych słupkach balustrady nad Kanałem Miejskim.

Wytyczne konserwatorskie:

1. chronić różnorodność zabudowy historycznej z ograniczaniem zakresu jej zmian i historyczne elementy zagospodarowania terenu
2. nowa zabudowę dostosowywać skalą do utrzymanej skali zespołu

Część wschodnia 3/K

Ulica Cieszkowskiego, zespół budynków szkolnych (Liceum Ogólnokształcące i Pogotowie Opiekuńcze). Zespół różnorodnych obiektów tak pod względem metryki (od 3 ćwierci XIX wieku po wczesne lata wieku XX), jak i pod względem skali zabudowy i rozwiązań architektonicznych, mimo to z uwagi na kompozycję urbanistyczną polegającą na zgrupowaniu ich wokół placu, wewnątrz kwartału oraz bogatej zieleni towarzyszącej tworzą spójne wnętrze, sprzyjające funkcji. Najstarszym i bogato dekorowanym budynkiem zespołu jest gmach liceum, zbudowany z nie tynkowanej cegły klinkierowej, posiadający niezwykle rzadko już spotykane figuralne ceramiczne rzeźby elewacyjne. Pozostałe

obiekty o indywidualnych rozwiązaniach projektowych również posiadają dobrze zachowany i bogaty wystrój architektoniczny. Niestety współczesna rozbudowa budynku (szczyt zachodni) oraz wymiana oryginalnej stolarki okiennej i stosowanie współczesnych rozwiązań technologicznych z jednoczesną zmianą tradycyjnych podziałów obniża wyjątkowe walory obiektu.

Wytoczne konserwatorskie:

1. utrzymywać i chronić zabudowę historyczną wszystkich obiektów, ograniczając zakres możliwych zmian mogących wpłynąć na oryginalną strukturę architektoniczną.

Zalecenia konserwatorskie:

1. objąć kompleksową opieką towarzyszącą zespołowi szkolnemu tereny zieleni w zakresie jej utrzymania i uzupełniania

Część wschodnia 4/K

Ulica Cieszkowskiego 1. Dom Kultury. Gmach użyteczności publicznej wraz z kompleksem towarzyszącej mu komponowanej zieleni o wysokich walorach zabytkowych (o kompozycji architektonicznej powtarzającej rozwiązania projektowe motywów deklaracyjnych wątków ceglanych zastosowanych w budynku przy ul. Mickiewicza 7, budynków przy placu Wolności i kościoła pw. Św. Antoniego Padewskiego przy ul. Kościelnej). Niestety usunięcie oryginalnej stolarki okiennej i zastosowanie współczesnych rozwiązań technologicznych z jednoczesną zmianą tradycyjnych podziałów obniżyła wyjątkowe walory obiektu.

Wytoczne konserwatorskie:

1. utrzymywać i chronić zabudowę historyczną całego zespołu, ograniczając zakres możliwych zmian mogących wpłynąć na oryginalną strukturę architektoniczną.

Część wschodnia 5/K

Plac Sportowy. Pełne rozmachu założenie kompleksu budynków szkolnych, towarzyszących im obiektów sportowych, placów oraz zieleni. Dominanta architektoniczną jest gmach główny szkoły, zrealizowany w formach modernistycznych, z wyjątkową dbałością o detal. Niestety usunięcie oryginalnej stolarki okiennej i zastosowanie współczesnych rozwiązań technologicznych z jednoczesną zmianą tradycyjnych podziałów obniżyła wyjątkowe walory zespołu. Zabudowę placu uzupełniają budynek hali sportowej zbudowany w tym samym charakterze co budynek główny oraz dwa obiekty współczesne – o funkcji sportowej i mały budynek mieszkalny – pozytywnie wpisujące się w sąsiedztwo.

Wytoczne konserwatorskie:

1. utrzymywać i chronić zabudowę historyczną całego zespołu, ograniczając zakres możliwych zmian mogących wpłynąć na oryginalną strukturę architektoniczną.

Zalecenia konserwatorskie:

1. objąć kompleksową specjalistyczną opieką towarzyszącą zespołowi szkolnemu tereny zieleni w zakresie jej utrzymania i uzupełniania

Część wschodnia 6/K

Ulica Gdańska. Park Miejski (*Schützen Waldchen*) o charakterze leśnym, pow.22,9 ha, założony po I wojnie światowej poza obszarem ówczesnego miasta. Na polanie w południowo-zachodniej części urządzono strzelnicę i zbudowano Dom Bractwa Strzeleckiego.

Z pierwotnej kompozycji przestrzennej parku przetrwał układ prostopadłych alei: głównej, przecinającej obszar wzdłuż osi północ-południe i alei brzozonej prowadzącej przez łąki i most na Wieprzy w kierunku miasta. W południowo-zachodniej części parku, zachowały się betonowo-ziemne relikty

strzelnicy oraz polana z betonowymi fundamentami dawnego Dom Bractwa Strzeleckiego (*Schützenhaus*). W drzewostanie parkowym dominującym gatunkiem jest sosna.

Wytoczne konserwatorskie:

1. utrzymać *kompozycję zespołu zieleni* o charakterze parku leśnego na terenie Parku Miejskiego

3. Krajobraz archeologiczny

4. Zespoły zieleni w mieście

Historia i układ przestrzenny terenów zieleni

W średniowiecznym mieście otoczonym murami brakowało miejsca na zieleń, drzewa czy ogrody. Poza tym nie zachodziła ekologiczna potrzeba stosowania zieleni (Siewniak br.). Również i w średniowiecznym Sławnie – mającym w XV wieku kształt owalu o powierzchni 12 ha, otoczonym murami o długości 1250 metrów z trzema bramami (do dziś zachowały się dwie: Koszalińska i Słupska – fot. 1) nie było terenów przeznaczonych na drzewa i krzewy. Co najwyżej, po zewnętrznej stronie murów obronnych, sadzono drzewa liściaste mające zapobiegać rozprzestrzenianiu się ognia. Pierwsze drzewa sadzone przypadkowo lub mające specjalne funkcje np. odbywania sądu (*judicium sub tilia*), zabaw – tzw. lipy taneczne, drzewa memorialne, podobnie jak drzewa sadzone przy kościołach, klasztorach lub w tzw. ogródkach mieszczańskich nie stanowiły jeszcze elementu urbanistycznego (Siewniak br.).

Historia powstawania terenów zieleni w Sławnie jest trwale wpisana w historię miasta, w czasie jego największego rozwoju, przypadającego na wieki XVIII i XIX. Wtedy to zaczęto przywiązywać coraz większą uwagę istnieniu zieleni w mieście. W tym okresie w Sławnie powstało wiele terenów zieleni, które razem tworzą świadomie zaplanowany układ w przestrzeni miasta. Jak wynika z analizy materiałów historycznych każdy teren zieleni miał swój odrębny program i pełnił określone funkcje w mieście. Największą rolę w tworzeniu zieleni miejskiej Sławna miało, działające od 1858 roku, Towarzystwo Upiększania Miasta, do którego podstawowych zadań należało m.in. planowanie i zakładanie promenad oraz porządkowanie zaniedbanych terenów (Lindmajer 1994).

W okresie międzywojennym w historycznej (średniowiecznej) części Sławna nie było większych zadrzewionych terenów, za wyjątkiem terenu z kościołem, a rynek otoczony był zwartymi ciągami kamieniczek (fot. 1). Tereny zieleni powstawały natomiast głównie w północno-wschodniej i południowo-wschodniej części miasta, poza murami średniowiecznego miasta, za Kanałem Miejskim, w okolicy rzeki Wieprzy i wzdłuż rzeki Moszczenicy (rys. 1, 2, 3). W latach 1858-1930 założono m.in.: park Miejski, lasy komunalne, Ogród Botaniczny oraz zieleniec-różankę przy ul. Hindenburg StraÙe (obecnie ul. Armii Krajowej). Razem ww. tereny, oraz łączące je zadrzewione aleje, o charakterze promenad ciągnące się wzdłuż Kanału Miejskiego i Moszczenicy, obejmowały nie zamkniętym, „zielonym” pierścieniem najstarszą część miasta.

W 1858 roku, z inicjatywy członków Towarzystwa Upiększania Miasta, na terenie istniejącego lasu utworzono park Miejski o charakterze leśnym, który zachował się do dziś. W parku, w tym czasie założono aleje, wzdłuż których posadzono kasztanowce oraz wierzby płaczące nad kanałem (Celka i in. 2003).

W latach 1895-1900 zalesiono część podmiejskiego terenu tworząc w ten sposób lasy komunalne, które przeznaczone były dla mieszkańców Sławna na cele zdrowotno-wypoczynkowe. Pierwotnie na terenie lasów znajdowały się specjalne urządzenia i budowle służące do gier, zabaw i ćwiczeń ruchowych. Część z nich już nie istnieje, a nieliczne pozostałe znajdują się w stanie nie nadającym się do użytkowania.

W latach 1920-1930, na bagnistym terenie przy promenadzie wiodącej obok gimnazjum w kierunku rzeki Wieprzy utworzono Ogród Botaniczny. Jego założeniem zajął się Karl Friedrich Marquardt, przyrodnik, autor wielu prac z zakresu flory Pomorza. Powstanie ogrodu poparło Towarzystwo Upiększania Miasta i przy zaangażowaniu władz miejskich oraz samych mieszkańców Sławna można było rozpocząć prace. W pracach szczególną aktywność wykazał dyrektor gimnazjum Erich Wolff, który wraz z kolegami założył ogród alpejski. Ogród rozrastał się. W naturalnych warunkach rosły tu rośliny leśne, polne, górskie oraz z wrzosowisk, wydm, torfowisk i lasów olchowych. W stawach pojawiły się rośliny wodne i przybrzeżne. Roślinność w ogrodzie pochodziła z całego Pomorza. Marquardt przywiózł także wiele okazów z innych rejonów Niemiec, na przykład z Alp. Ogród otrzymał także „pomnik” który stoi tu do dziś – kamień narzutowy przywieziony z Kwasowa. Karl Friedrich Marquardt mieszkał i działał w Sławnie do zakończenia wojny – ratował zniszczone okazy roślin, zajmował się zbieraniem ziół, na bazie których tworzył lekarstwa i pomagał chorym. Jak wielu dawnych mieszkańców Pomorza, po wojnie musiał opuścić Sławno. W 1947 roku powódź zalała miasto, w tym także teren ogrodu i przyniosła duże straty dziełu Marquardta (Sroka 2003). Wiarygodne informacje o istnieniu ogrodu pochodzą z kart zielnikowych sporządzonych w latach 1937-1947. Ogród po wojnie nosił nazwę Ogrodu Botanicznego przy Jedenastoletniej Szkole w Sławnie. W 1956 roku Kuratorium Okręgu Szkolnego w Koszalinie wzięło go pod swoją opiekę. W gabinecie biologicznym Liceum Ogólnokształcącego znajdują się notatki i zdjęcia wykonane w latach 1956-1961 przez nauczycielkę biologii Stefanię Figlarowicz (fot. 4). Obecnie na terenie dawnego Ogrodu utworzono „Szkołą Ostoję Przyrody”, którą opiekują się uczniowie Liceum Ogólnokształcącego (Sobisz i in. 2003).

W okresie międzywojennym, założono zieleniec przy ul Armii Krajowej (dawniej Hindenburg Straße), zwany ogrodem różanym, tzw. różanką – fot. 5. Na kwietnikach uprawiano tu róże różnych gatunków i odmian. W miejscu dawnej fontanny, zlikwidowanej w latach 80-tych, postawiono czołg-pomnik, jako wyraz wdzięczności dla Armii Czerwonej. Niektóre z lip drobnolistnych tworzących okrag wokół fontanny zachowały się do dziś.

Wzdłuż wielu ulic w okresie międzywojennym posadzono drzewa (fot. 6, 8, 10) – głównie lipy drobnolistne i szerokolistne oraz robinie akacjowe. Niektóre z tych dwurzędowych alei przetrwały do dnia dzisiejszego (fot. 9 i 11), a inne zostały – m.in. w wyniku poszerzania ulic – usunięte (fot. 7). Tworzono spacerowe promenady m.in. wzdłuż kanału Miejskiego i Moszczenicy, łączące różne tereny zieleni (fot. 21).

Drzewa i krzewy sadzono również przy budynkach użyteczności publicznej (przy szkołach, szpitalu Miejskim), na cmentarzu, oraz w ogrodach prywatnych. Świadczą o tym występujące tam okazy drzew, które osiągnęły wymiary pomnikowe (tab. 1, fot. 23, 25).

Materiał roślinny do zadrzewiania ulic i parków zapewniało, funkcjonujące przed wojną w Sławnie ogrodnictwo miejskie (rys. 2).

Podczas II wojny światowej Sławno zostało zniszczone w 80 % (Lindmajer 1994). Podczas działań wojennych najbardziej ucierpiała najstarsza część miasta, w której większość zabudowy rynku legła w gruzach (fot. 2, 3). Uszkodzone budynki rozbierano, a cegłę wywożono (ze zniszczeń odbudowano jedynie kościół Mariacki). Miasto w ten sposób bardzo straciło na historycznej zabudowie, a tym samym na swoim wyglądzie. Po wojnie, w latach 50- i 60-tych w miejscach wyburzonych kamienic, wybudowano pięciokondygnacyjne „pudełkowane” bloki mieszkalne, a na pozostałej wolnej przestrzeni utworzono 12 różnej wielkości zieleńców (od 0,7 do 0,2 ha). Zieleńce są rozmieszczone nierównomiernie i tworzą plamy zieleni w różnych fragmentach tej części miasta (rys. 3).

Obecny układ terenów zieleni w Sławnie można sklasyfikować jako pierścieniowo-plamowy, w którym nie zamknięty pierścień zieleni stanowią tereny zieleni założone w okresie od połowy XIX do

początku XX wieku (położone poza najstarszą częścią miasta), a plamy zieleni – zieleńce powstałe po II wojnie światowej (w najstarszej części miasta).

Charakterystyka terenów zieleni ogólnodostępnej

W Sławnie są różne tereny zieleni ogólnie dostępnej. Według klasyfikacji terenów zieleni podawanej przez Pokorskiego i Siwca (1998) do terenów zieleni otwartych zalicza się tu Park Miejski, teren dawnego Ogrodu Botanicznego i liczne zieleńce w różnych częściach miasta. Tereny zieleni specjalnego przeznaczenia w Sławnie to tzw. zieleń towarzysząca komunikacji – w postaci przyulicznych alei, a także zadrzewiony Cmentarz Komunalny oraz pracownicze ogrody działkowe. Zieleń w Sławnie towarzyszy również różnym obiektom użyteczności publicznej i występuje m. in. na terenie z kościołem, przy szkołach, Liceum Ogólnokształcącym, szpitalu miejskim. Terenem zieleni wypoczynkowo-wycieczkowym i turystycznym są lasy komunalne.

Największym terenem zadrzewionym w Sławnie są lasy komunalne, o powierzchni około 23 ha. Gatunkiem panującym w drzewostanie lasu jest sosna pospolita (*Pinus sylvestris*), która w różnych jego częściach występuje z domieszką świerku pospolitego (*Picea abies*), daglezi zielonej (*Pseudotsuga menziesii*), brzozy brodawkowatej (*Betula pendula*), buka pospolitego (*Fagus sylvatica*) i lipy drobnolistnej (*Tilia cordata*). W części południowo-zachodniej drzewostan tworzy dąb szypułkowy (*Quercus robur*). Na terenie lasu rosną nieliczne stare, okazałe drzewa, m. in. okaz dębu szypułkowego, uznany za pomnik przyrody, którego pień osiągnął obwód 390 cm (tab. 1, rys. 1). Las Komunalny jest chętnie odwiedzany, zwłaszcza w okresie wiosenno-letnim, przez mieszkańców Sławna i najbliższych okolic.

Park Miejski – o powierzchni około 4 ha – rozciąga się wzdłuż rzeki Moszczenicy (rys. 6). Układ alejek spacerowych, z licznie rozmieszczonymi przy nich ławkami, zapewnia dogodne korzystanie z parku. Główna droga parku obsadzona jest obustronnie drzewami różnych gatunków, m. in. modrzewiem europejskim (*Larix decidua*), brzozą brodawkowatą, kasztanowcem pospolitym (*Aesculus hippocastanum*), lipą drobnolistną. W parku przeważają gatunki liściaste drzew, a najliczniej występują tu lipy drobnolistne (m. in. o obwodzie pni 180, 170 cm), dęby szypułkowe (m. in. o obw. pni 360, 320), buki pospolite (o obwodzie pni 120, 100 cm) oraz kasztanowce pospolite (o obw. pni 180, 160 cm). Z krzewów w parku rosną śnieguliczka biała (*Symphoricarpos albus*), berberys Juliana (*Berberis julianae*), dereń biały (*Cornus alba*), jaśminowiec wonny (*Philadelphus coronarius*), ognik szkarłatny (*Pyracantha coccinea*), bez czarny (*Sambucus nigra*). Na jedną z brzoź brodawkowatych wspina się bluszcz pospolity (*Hedera helix*). Roślin iglastych w parku jest niewiele; rosną tu głównie świerk pospolity oraz modrzew europejski. Do najcenniejszych należy cyprysik groszkowy odm. nitkowatej (*Chamaecyparis pisifera* 'Filifera'), którego pień osiągnął obwód 90 cm (fot. 12). Podczas

prac ziemnych, związanych z budową kolektora sanitarnego, przerwano istniejący system odwadniających teren rur drenarskich, czego efektem jest okresowe zalewanie – wczesną wiosną lub po obfitych opadach deszczu – fragmentu parku przy rzece.

Teren dawnego Ogrodu Botanicznego – zlokalizowany we wschodniej części miasta – nosi dziś nazwę „Ostoja Przyrody”. Obecnie teren ten jest zaniedbany, bez śladów dawnej jego świetności, zarośnięty samosiewami pospolitych gatunków drzew i krzewów. Na 1,5 hektarowym, częściowo podmokłym terenie znajduje się staw, w otoczeniu którego rosną głównie olsze czarne (*Alnus glutinosa*) – fot. 13. W innej części tego terenu, przy ul. Kąpielowej rosną lipy drobnolistne i jesiony wyniosłe (*Fraxinus excelsior*). Jeden z nielicznie rosnących tu dębów szypułkowych, osiągnął 330 cm obwodu pnia, co kwalifikuje go do uznania za pomnik przyrody.

Jak już wspomniano, w rozdziale dotyczącym historii terenów zieleni, zieleńce w Sławnie – oprócz zieleńca przy obecnej ul. Armii Krajowej – zostały założone w historycznej części miasta, w miejscach, po zburzonych w czasie ostatniej wojny kamienicach. Dawny układ przestrzenny zieleńca przy ul. Armii Krajowej został zachowany; ma on kształt trójkąta, do środka którego, z każdego z kątów, prowadzą trzy ścieżki. W centralnym miejscu zieleńca pierwotnie znajdowała się fontanna (fot. 5), którą w latach 80-tych zlikwidowano i zastąpiono czołgiem – pomnikiem, będącym wyrazem wdzięczności dla Armii Czerwonej. Dużą część zieleńca zajmuje trawnik z rozmieszczonymi w luźnych grupach drzewami i krzewami. Z drzew liściastych rosną tu: jarząb pospolity (*Sorbus aucuparia*), wierzba płacząca (*Salix xsepulcralis* 'Chrysocoma'), dąb czerwony (*Quercus rubra*), jesion pospolity, robinia biała odm. kulistej (*Robinia pseudoacacia* 'Umbraculifera'), głóg pośredni odm. pełnokwiatowej różowej (*Crataegus xmedia* 'Rubra Plena'). Drzew iglastych jest niewiele i są to: świerk kłujący odm. sinej (*Picea pungens* 'Glauca'), daglezwia zielona oraz cyprysik Lawsona (*Chamaecyparis lawsoniana*). Cały zieleniec otoczony jest niskimi (do 0,6 m wys.) żywopłotami formowanymi z ligustru pospolitego (*Ligustrum vulgare*) i berberysu Thunberga odm. ciemnoczerwonej (*Berberis thunbergii* 'Atropurpurea'). Omawiany zieleniec ma charakter bardziej reprezentacyjny niż wypoczynkowy, gdyż znajduje się przy drogach przelotowych o dużym natężeniu ruchu samochodowego. Świadczy o tym m. in. fakt, że na znajdujących się tu ławkach rzadko spotyka się odpoczywających ludzi.

Największy – o powierzchni 0,7 ha – i zarazem najbogatszy w różne gatunki drzew i krzewów jest zieleniec ciągnący się wzdłuż ul. Jedności Narodowej, na odcinku od Bramy Koszalińskiej do Placu Ks. Kard. S. Wyszyńskiego (fot. 14, 15). Wzdłuż chodnika od strony ul. Jedności Narodowej rosną posadzone w rzędzie drzewa jabłoni jagodowej (*Malus baccata*), której ozdobą są młode, zaczerwienione przyrosty z liśćmi oraz różowe kwiaty pojawiające się w maju (fot. 16). Rząd drzew od strony ulicy, podsadzony jest formowanym żywopłotem mieszanym, z pigwowca pośredniego (*Chaenomeles xsuperba*) i berberysu Thunberga w odmianie ciemnoczerwonej. Z rzadziej uprawianych roślin są tu: ognik szkarłatny, robinia biała odm. kulistej, oraz dwa okazy klonu tatarskiego podgatunku ginnala (*Acer tataricum* subsp. *ginnala*) – fot. 22. We fragmencie omawianego zieleńca, u zbiegu ulic Jedności Narodowej i Kościuszki znajduje się niewielki skalniak z posadzonymi roślinami, głównie o pokroju płozącym. Rosną tu m. in. jałowiec płozący (*Juniperus horizontalis*), irga Dammera (*Cotoneaster dammeri*) oraz byliny okrywowe.

W sąsiedztwie gimnazjum, zlokalizowany jest zieleniec o charakterze rekreacyjno-wypoczynkowym, o powierzchni ok. 0,5 ha (rys. 6). Oddalony od ruchliwych ulic z pobliskim placem zabaw dla dzieci, jest jednym z najchętniej odwiedzanych terenów zieleni w Sławnie. Zieleniec ten – o kształcie nieregularnego czworokąta, podzielonego w różnych miejscach prostymi liniami ścieżek w całości objęty jest płaszczyzną trawnika. Granice zieleńca wyznaczają w różnych miejscach fragmenty żywopłotu z formowanego ligustru pospolitego oraz śnieguliczki koralowej (*Symphoricarpos orbiculatus*). Na trawniku drzewa rosną w zwartych grupach; są to: jesiony pospolite (m. in. o obw. pni 130, 30 cm), brzozy brodawkowate, topole osiki (*Populus tremula*) m. in. o obw. pni 160, 20 cm, klony pospolite (*Acer platanoides*) m. in. o obw. pni 100, 80 cm. Przez pojedyncze okazy reprezentowane są: lipa drobnolistna (o obw. pnia 30 cm), klon jesionolistny, wierzba babilońska odm. pogiętej (*Salix babylonica* 'Tortuosa'), wierzba płacząca, wierzba biała odm. czerwonokorej (*Salix alba* 'Britzensis'), robinia biała odm. kulistej.

Pozostałe 10 zieleńców miejskich jest małych, o powierzchni ok. 0,2 ha i są one rozproszone w centrum miasta (rys. 1).

Położony w pobliżu kościoła zieleniec przy ul. Grottgera wyróżnia się ładnymi, młodymi okazami jarzębu mącznego, o obwodzie 90 cm i wys. ok. 10 m (fot. 17). Z drzew są tu młode okazy żywotnika zachodniego, robinii białej odm. kulistej, brzozy brodawkowatej, oraz wiązu szypułkowego (*Ulmus*

laevis). Z dwóch stron zieleńca rosną, posadzone w rzędzie, krzewy karagany syberyjskiej odm. zwisającej (*Caragana arborescens* 'Pendula').

Obręb zieleńca przy Pl. Ks. Kard. S. Wyszyńskiego stanowi – tworzący kształt koła – formowany żywopłot z irgi pomarszczonej (*Cotoneaster bullatus*), po którego wewnętrznej stronie żywopłotu ustawione są ławki. Zieleniec przecina ścieżka, a na jego środku, po metalowej kracie, pnie się wiciokrzew pomorski (*Lonicera periclymenum*). Rosną tu drzewa, takich gatunków jak: świerk kłujący odm. sinej, jesion pospolity i klon jesionolistny (*Acer negundo*), jarząb szwedzki (*Sorbus intermedia*) i mączny (*Sorbus aria*).

Zieleniec na rogu ulic M. Skłodowskiej-Curie i Lipowej podzielony jest ścieżkami na 3 nierówne części. Na skalniaku urządzonym wzdłuż ul. M. Skłodowskiej-Curie rosną różne krzewy, m.in.: sosna kosodrzewina (*Pinus mugo*), pięciornik krzewiasty (*Potentilla fruticosa*), irga Dammera, trzmielina Fortune'a (*Euonymus fortunei*) oraz byliny. Oprawę dla skalniaka tworzą topola biała, śliwa wiśniowa (*Prunus cerasifera*) oraz oliwnik wąskolistny (*Elaeagnus angustifolia*) i tawuła van Houtte'a (*Spiraea xvanhouttei*). Rosnące obok skalniaka drzewo topoli kanadyjskiej (*Populus xcanadensis*), osiągnęło obwód 480 cm, co jest wymiarem pomnikowym dla tego gatunku. Z drzew iglastych rosną tu: świerk pospolity, świerk kłujący odm. sinej i modrzew europejski. Wzdłuż jednej ze ścieżek jest żywopłot formowany z ligustru pospolitego.

Z omawianym wcześniej zieleńcem sąsiaduje inny, bardziej zaniedbany zieleniec położony przy zbiegu trzech ulic: Lipowej, M. Skłodowskiej-Curie i Basztowej. W centralnej części zieleńca, na trawniku o owalnym kształcie rosną, m.in.: robinia biała odm. kulistej, głóg jednoszyjkowy (*Crataegus monogyna*), oraz krzewy – ognik szkarłatny, karagana syberyjska, dereń biały. Wzdłuż ul. M. Skłodowskiej-Curie rosną w rzędzie cztery ładne, młode okazy lipy holenderskiej (*Tilia xeuropaea*), wyróżniającej się regularnym, stożkowatym kształtem korony (fot.18); drzewa są podsadzone żywopłotem z berberysu Thunberga odm. ciemnoczerwonej. Od strony ul. Lipowej zieleniec otoczony jest formowanym żywopłotem z ligustru pospolitego.

Do zieleńca przy ul. Kopernika bezpośrednio przylega parking, oddzielony od chodnika dla pieszych żywopłotem formowanym mieszanym ze śnieguliczki koralowej i ligustru pospolitego, z samosiewami klonu pospolitego. Po drugiej stronie zieleńca znajduje się rząd klonów jesionolistnych oraz kilka drzew wierzby płaczącej. Przeważają tu młode nasadzenia drzew i krzewów, rosną tu m.in. cis pospolity (*Taxus baccata*), kosodrzewina, jarząb pospolity i jarząb szwedzki, tawuła japońska (*Spiraea japonica*) i tawuła wierzbolistna (*Spiraea salicifolia*) oraz – rzadziej spotykany – suchodrzew Korolkowa (*Lonicera korolkowii*).

Zieleniec przy Placu Wolności ma kształt prostokąta, po którego przekątnej poprowadzony jest chodnik z płyt betonowych. Cały zieleniec otacza żywopłot z ligustru pospolitego. Na trawniku rosną drzewa o rozległych koronach – dąb szypułkowy (o obw. pnia 250 cm) i buk pospolity odm. czerwonolistnej (*Fagus sylvatica* 'Purpurea'), o obw. pnia 250 cm. Rosną tu także młode okazy świerku pospolitego i świerku kłującego odm. sinej oraz – w grupach – krzewy forsycji pośredniej (*Forsythia xintermedia*).

Na zieleńcu przy ul. Mickiewicza jest niewiele drzew; na trawniku rosną tylko żywotnik zachodni oraz wierzba płacząca. Wzdłuż chodnika rosną w rzędzie jarzęby pospolite podsadzone żywopłotem formowanym z ligustru pospolitego.

Zieleniec przy ratuszu otoczony jest ze wszystkich stron żywopłotem formowanym z berberysu Thunberga. Budynek ratusza częściowo porośnięty jest winobluszczem trójklapowym (*Parthenocissus tricuspidata*) – fot. 19. Niedawno posadzone tu cisy pospolite formowane są w kształcie stożka. W sezonie wiosenno-letnim zieleniec dodatkowo zdobią, sadzone w tym czasie w pojemniki, rośliny jednoroczne.

Zlokalizowany między Cmentarzem Komunalnym, a rzeką Wieprzą (przy wylocie z ulicy Gdańskiej) zieleniec otacza znajdujący się tu parking. Drzewa rosnące na zieleńcu są młode. Równoległe do rzeki ciągnie się rząd drzew jesionu wyniosłego i klonu jesionolistnego. Poza tym rosną tu wierzby płaczące, lipy drobnolistne, robinie białe oraz krzewy karagany syberyjskiej i żylistka szorstkiego (*Deutzia scabra*).

Teren z kościołem p.w. Wniebowzięcia NMP otoczony jest rzędem drzew lipy drobnolistnej z domieszką jesionu wyniosłego i klonu pospolitego. Do głównego wejścia kościoła prowadzi dwurzędowa aleja z żywotnika nibyolbrzymiego odm. 'Smaragd' oraz jałowca wirginijskiego odm. 'Skyrocket' (*Juniperus virginiana* 'Skyrocket'). Z innych roślin iglastych przy kościele rosną m.in. cis pospolity, jodła kaukaska (*Abies nordmaniana*), świerk kłujący odm. sinej i sosna pospolita. Z krzewów są tu ładne okazy, kwitnących przed rozwojem liści, złotlinu japońskiego odm. pełnokwiatowej (*Kerria japonica*) oraz pigwowca pośredniego.

Na cmentarzu – o powierzchni około 6 ha – drogi obsadzone są dwurzędowymi alejami z lipy drobnolistnej, kasztanowca pospolitego i jesionu wyniosłego. Starych drzew jest tu niewiele; zwracają uwagę ładne okazy brzozy brodawkowatej (m.in. o obw. pnia 220 cm) i dębów szypułkowych (m.in. o obw. pnia 250 cm). Na jednej z kwater rośnie choina kanadyjska – jedyny okaz w Sławnie, o obw. pnia 130 cm (fot. 24.), oraz wiąz górski odm. Camperdowna. Na terenie całego cmentarza w kwaterach, między nagrobkami sadzone są młode okazy iglastych odmian uprawnych (kultywarów), m.in. żywotnik zachodni w odmianach 'Danica' i 'Rheingold', cyprysik Lawsons w odmianach 'Alumii' i 'Columnaris', jałowiec wirginijski odm. 'Skyrocket'.

Na terenie ze szpitalem Miejskim rosną różne drzewa i krzewy. Przeważają drzewa liściaste, m.in. klony pospolite i jawor, buk pospolity, jesion wyniosły, wiąz polny, topola czarna odm. włoskiej. Roślin iglastych jest tu niewiele; rośnie tu jodła pospolita, daglezyja zielona i żywotnik zachodni. Wyróżniają się okazy, które osiągnęły wymiary pomnikowe – leszczyna turecka (*Corylus colurna*), o obw. pnia 220 cm i dąb szypułkowy, o obw. pnia 400 cm. Z rzadziej uprawianych drzew są tu klon srebrzysty (*Acer saccharinum*) i skrzydłorzech kaukaski (*Pterocarya fraxinifolia*). Krzewy tu rosnące to głównie berberys Thunberga, forsycja pośrednia i śnieguliczka biała.

Przy Liceum Ogólnokształcącym jest teren z cennymi, starymi drzewami i krzewami o wymiarach pomnikowych. Rosną tu 4 okazy cisa pospolitego odm. Dovastona (o obwodzie pni nad ziemią 160, 150, 120 i 110 cm), 2 okazy buka pospolitego odm. czerwonolistnej (o obwodzie pni 315, 295 cm) – fot. 23, oraz dąb szypułkowy o obw. pnia 330 cm (tab. 1). Poza tym są tu, m.in.: świerk pospolity, świerk kłujący odm. sinej, jesion wyniosły odm. zwisającej, kasztanowiec pospolity, dąb szypułkowy odm. stożkowatej (*Quercus robur* 'Fastigiata').

Targowisko miejskie otaczają drzewa klonu pospolitego, klonu jawora oraz jarząbu pospolitego (o obwodzie pni 70-50 cm). Rośnie tu olsza szara, o obwodzie pnia 180 cm oraz brzoza brodawkowata, o obwodzie pnia 170 cm .

Część ulic w Sławnie jest zadrzewiona. Występują przy nich aleje jedno- i dwurzędowe, jednorodne i mieszane. Rzędami drzew obsadzone są ulice o różnej szerokości i natężeniu ruchu samochodowego, jak i spacerowe promenady, np. aleja wzdłuż kanału Miejskiego. Były one głównie założone przed II wojną światową. Gatunki drzew najczęściej tworzące aleje to: lipa drobnolistna, kasztanowiec pospolity, jesion wyniosły oraz olsza szara. Z ciekawszych, najlepiej utrzymanych alei wymienić należy: aleję mieszaną znajdującą się wzdłuż Kanału Miejskiego oraz aleję przy ul. Kąpielowej (fot. 20, 21).

Drzewa i krzewy

Z drzew liściastych w Sławnie na terenach zieleni ogólnie dostępnej – wyłączając aleje – najliczniej występują: klon pospolity, kasztanowiec pospolity, brzoza brodawkowata, jesion wyniosły, dąb szypułkowy, jarzab pospolity oraz lipy drobnolistna i szerokolistna. Z krzewów najczęściej spotyka się karaganę syberyjską (też w odmianie zwisającej), dereń biały, śnieguliczkę białą oraz forsycję pośrednią, a także rosnące w formie żywopłotów: ligustr pospolity, pigwowiec pośredni, berberys Thunberga odm. ciemnoczerwonej oraz śnieguliczkę koralową.

Spośród drzew iglastych występujących powszechnie w Sławnie, wymienić należy: świerk pospolity, świerk kłujący odm. sinej, sosnę pospolitą oraz żywotnik zachodni.

W tabeli 1 i na rys. 3 przedstawiono charakterystykę i lokalizację najcenniejszych drzew i krzewów w Sławnie, pod względem osiągniętych wymiarów lub rzadkości uprawy w Polsce.

Wśród drzew i krzewów Sławna, 9 jest uznanych za pomniki przyrody. Są to dęby szypułkowe (4 okazy), lipy drobnolistne (2 okazy), buk pospolity odm. zwisającej, cis pospolity oraz tulipanowiec amerykański (fot. 25) – tab. 1, rys. 3.

W Sławnie rośnie także 15 drzew, które wg norm podawanych przez Kasprzaka (1998), osiągnęły wymiary drzew pomnikowych, a nie są dotąd uznane za pomniki przyrody. Są to: cis pospolity odm. Dovastona (4 okazy), leszczyna turecka, buk pospolity odm. czerwonolistnej (3 okazy) – fot. 23, dąb szypułkowy (4 okazy), wiąz polny (2 okazy) i topola kanadyjska (tab. 1, rys. 1). Są także 4 drzewa, które osiągnęły wymiary zbliżone do pomnikowych oraz okaz skrzydłorzecha kaukaskiego, który ze względu na osiągnięte wymiary powinien być – zdaniem autorów opracowania – uznany za pomnik przyrody.

Do rzadko uprawianych w Polsce drzew liściastych rosnących w Sławnie należą m.in.: tulipanowiec amerykański (fot. 25), klon ginnala (fot. 22), skrzydłorzech kaukaski i topola Simona. Z rzadko uprawianych w Polsce gatunków drzew iglastych, rosnących na terenach zieleni w Sławnie wymienić należy: choinę kanadyjską (fot. 24), cyprysik groszkowy odm. nitkowatej (fot. 12) i żywotnikowiec japoński (tab. 3, rys. 6).

Na terenie miasta zadrzewione są 24 ulice. Przyuliczne aleje w Sławnie tworzą najczęściej: lipa drobnolistna, lipa szerokolistna, klon pospolity, kasztanowiec pospolity, jesion wyniosły oraz głóg pośredni odm. pełnokwiatowej różowej (*Crataegus xmedia* 'Rubra Plena).

Zasady ochrony

Jak już wspomniano wcześniej w niniejszym opracowaniu do terenów zieleni założonych w Sławnie w latach 1858-1930 należą: park Miejski, lasy komunalne, Ogród Botaniczny i zieleniec – dawna różanka – przy ul. Armii Krajowej. W okresie przedwojennym wykonywano nasadzenia na terenie z Liceum Ogólnokształcącym, szpitalem Miejskim, kościołem i na cmentarzu komunalnym oraz w niektórych ogrodach prywatnych. Zadrzewiano także liczne ulice, zarówno spacerowe promenady jak i drogi przeznaczone dla ruchu kołowego.

Z wyjątkiem zieleńca przy ul. Armii Krajowej oraz niektórych alei, nie odnaleziono materiałów (rysunków, zdjęć) ukazujących pierwotny układ przestrzenny i wygląd ww. terenów, które są niezbędne do oceny stopnia ich zachowania.

Proponowany zakres ochrony obiektów oparto zatem głównie na podstawie obserwacji zebranych w terenie, w tym na szacunkowym określeniu wieku drzew.

Park Miejski – dawny układ przestrzenny jest prawdopodobnie zachowany lub nieco zmodyfikowany, przez wprowadzenie nowych ciągów pieszych. Są tu drzewa stare jak i nowe nasadzenia drzew i krzewów głównie liściastych.

Zaleca się wprowadzenie roślin iglastych, których obecnie jest tu niewiele. Okresowo zalewane fragmenty parku wzdłuż rzeki należy odvodnić.

Lasy komunalne – z przewagą sosny pospolitej i domieszką innych gatunków drzew, pierwotnie przeznaczone były na cele zdrowotno-wypoczynkowe. Teren ten wyposażony był w urządzenia i budowle służące rekreacji. Zachowane, ale nie nadające się obecnie do użytkowania urządzenia można odtworzyć.

Dawny Ogród Botaniczny – obecnie „Ostoja Przyrody” - dawny układ przestrzenny nieczytelny; teren częściowo zachwaszczony i zarośnięty samosiewami pospolitych gatunków drzew i krzewów. Zalecane są prace pielęgnacyjne, w tym cięcia odsłaniające. Teren dawnego ogrodu warto przeznaczyć na założenie (lub w miarę możliwości odtworzenie) ogrodu botanicznego, służącego m.in. celom dydaktycznym. Na podstawie kart zielnikowych (1937-1947) i notatek i zdjęć z 1956-1961 roku należy częściowo odtworzyć kolekcję roślin K.F. Marquardta. Ogród wymaga sporządzenia szczegółowego projektu.

Zieleniec przy ul. Armii Krajowej (dawna różanka). Dawny układ przestrzenny (kształt, układ alejek) jest zachowany. Fontannę po wojnie zastąpiono postumentem z czołgiem. Zachowała się część z lip tworzących okrąg wokół pomnika. Przed wojną na symetrycznych rabatach, oddzielonych od trawnika żywopłotami, uprawiano róże. Po wojnie na trawniku posadzono w luźnych grupach różne drzewa i krzewy. Nawiązując do historycznych nasadzeń można uzupełnić „okrąg lip” oraz wprowadzić różne gatunki i odmiany róż.

Na pozostałych ogólnie dostępnych terenach zieleni zakładanej przed wojną drzewa zwykle sadzono pojedynczo, symetrycznie względem siebie (np. terenie z Liceum Ogólnokształcącym), lub rzędowo tworząc aleje (np. przy kościele, na cmentarzu). Należy zachować je w nie zmienionym układzie, a okazy które osiągnęły wymiary pomnikowe – uznać pomnikami przyrody (tab. 1).

Aleje w Sławnie głównie są przedwojenne. Po wojnie, niektóre z alei zlikwidowano, m.in. w wyniku poszerzania jezdni. Na przykład ul. Gdańska, przed wojną zadrzewiona, jest obecnie bez drzew (fot. 6 i 7).

Drzewa alejowe są w niezadowalającym stanie zdrowotnym i wymagają przeprowadzenia zabiegów pielęgnacyjnych (m.in. cięć sanitarnych i leczenia ubytków). Na przykład na pniach głogów pośrednich odm. pełnokwiatowej różowej (rosnących na placu Wolności, przy ul. Okrzei i ul. Powstańców Warszawskich), lip (w Alei Zachodniej, ul. Kopernika i ul. Matejki) występują ubytki powierzchniowe i wgłębne kominowe i rynnowe, które należy zabezpieczyć. W niektórych alejach lipy są systematycznie ogławiane (np. w Alei Wojska Polskiego i alei Armii Krajowej), co dla drzew jest szkodliwe. U drzew kasztanowca pospolitego, opanowanych szrotówka kasztanowcowiaczka, powinny być zastosowane metody zwalczania tego szkodnika.

Tab.1.

Wykaz najcenniejszych drzew pod względem osiągniętych wymiarów lub rzadkości uprawy w Sławnie.

Lp. zgodna z rys. 3	Gatunek drzewa (nazwa łacińska, nazwa polska)	Obwód pnia [cm] mierzony na wysokości 130 cm	Miejsce występowania (przedstawione na rys. 3)
1	2	3	4

Drzewa uznane za pomniki przyrody			
1	<i>Taxus baccata</i> L. cis pospolity	120	ul. Gdańska
2	<i>Fagus sylvatica</i> 'Pendula' buk pospolity odm. zwisająca	410	ul. Gdańska
3	<i>Liriodendron tulipifera</i> L.Tulipanowiec amerykański	200	ul. Wojska Polskiego
4	<i>Quercus robur</i> L. dąb szypułkowy	550	ul. Buczka
5	<i>Quercus robur</i> L. dąb szypułkowy	470	ul. Buczka
6	<i>Quercus robur</i> L. dąb szypułkowy	390	Las Komunalny
7	<i>Quercus robur</i> L. dąb szypułkowy	580	ul. Cieszkowskiego
8	<i>Tilia cordata</i> Mill. lipa drobnolistna	450	ul. Gdańska
9	<i>Tilia cordata</i> Mill. lipa drobnolistna	470	ul. Cieszkowskiego
Drzewa o wymiarach pomnikowych (dotąd nie uznane za pomniki przyrody)			
10	<i>Taxus baccata</i> L. 'Dovastoniana' cis pospolity odm. Dovastona	110	teren Liceum Ogólnokształcącego
11	<i>Taxus baccata</i> L. 'Dovastoniana' cis pospolity odm. Dovastona	150	teren Liceum Ogólnokształcącego
12	<i>Taxus baccata</i> L. 'Dovastoniana' cis pospolity odm. Dovastona	160	teren Liceum Ogólnokształcącego
13	<i>Taxus baccata</i> L. 'Dovastoniana' cis pospolity odm. Dovastona	120	teren Liceum Ogólnokształcącego
14	<i>Corylus colurna</i> L. leszczyna turecka	220	teren szpitala
15	<i>Fagus sylvatica</i> 'Purpurea' Ehrh. buk pospolity odm. czerwonołistna	250	Plac Wolności

1	2	3	4
16	<i>Fagus sylvatica</i> 'Purpurea' Ehrh. buk pospolity odm. czerwonołistna	295	teren Liceum Ogólnokształcącego
17	<i>Fagus sylvatica</i> 'Purpurea' Ehrh. buk pospolity odm. czerwonołistna	315	teren Liceum Ogólnokształcącego
18	<i>Populus xcanadensis</i> Moench topola kanadyjska	480	zieleniec przy ul. Skłodowskiej - Lipowej
19	<i>Quercus robur</i> L. dąb szypułkowy	330	teren Liceum Ogólnokształcącego

20	<i>Quercus robur</i> L. dąb szypułkowy	400	teren szpitala
21	<i>Quercus robur</i> L. dąb szypułkowy	300	Park Miejski
22	<i>Quercus robur</i> L. dąb szypułkowy	330	teren dawnego Ogrodu Botanicznego
23	<i>Ulmus carpinifolia</i> Gleditsch wiąz polny	340	ul. Dworcowa
24	<i>Ulmus carpinifolia</i> Gleditsch wiąz polny	320	ul. Dworcowa
Drzewa o wymiarach zbliżonych do pomnikowych			
25	<i>Chamaecyparis pisifera</i> Endl. 'Filifera' cyprysik groszkowy odm. nitkowatej	90	Park Miejski
26	<i>Juglans nigra</i> L. orzech czarny	240	ul. Buczka
27	<i>Sorbus aria</i> (L.) Crantz jarzab mączny	90	zieleniec przy ul. Grottgera
28	<i>Sorbus aucuparia</i> L. jarzab pospolity	95	zieleniec przy kościele p. w. Wniebowzięcia NMP
Drzewa rzadko uprawiane			
29	<i>Thuja dolabrata</i> (L.f.) Siebold et Zucc żywotnikowiec japoński	-	Cmentarz Komunalny młody okaz
30	<i>Tsuga canadensis</i> (L.) Carrière choina kanadyjska	130	Cmentarz Komunalny
31	<i>Acer tataricum</i> L. subsp. <i>ginnala</i> (Maxim.) Wesm. klon ginnala	50	zieleniec przy Bramie Koszalińskiej
32	<i>Acer saccharinum</i> L. klon srebrzysty	120	teren szpitala
33	<i>Populus simonii</i> Carrière topola Simona	180	teren szpitala
34	<i>Pterocarya fraxinifolia</i> skrzydłorzech kaukaski *	310	teren szpitala

*gatunek u którego nie podano w literaturze wymiarów pomnikowych, ale wg autorów opracowania powinien zostać zakwalifikowany jako okaz pomnikowy

Literatura wykorzystana w opracowaniu

1. Celka Z., Sobisz Z., Morka D. 2003. *Materiały do flory Ogrodu Botanicznego w Sławnie*, [w: Historia i kultura Ziemi Sławieńskiej], t. 2, pod red. W. Rączkowskiego, J. Sroki. Wydaw. Margraf, Sławno: 117 - 127

2. Kasprzak K. 2001. *Ochrona pomników przyrody - zasady postępowania administracyjnego*. Prz. Komun. nr 3. Dodatek branżowy. Poznań.
3. Konarski B. 1981. *Sławno i okolice*. KAW. Szczecin.
4. Lindmajer J. 1994. *Dzieje Sławna*. Urząd Miejski w Sławnie, WSP w Słupsku.
5. Lindmajer J. 1999. *Z historii dawnych cmentarzy*. Gazeta Sławieńska nr 1(83), Wyd. Sławieński Dom Kultury. Sławno.
6. Majdecki L. 1993. *Ochrona i konserwacja zabytkowych założeń ogrodowych*. Wydaw. Nauk. PWN, Warszawa
7. Pokorski, Siwiec M. 1998. *Kształtowanie terenów zieleni*. WSiP, Warszawa.
8. Poprawska M., Sroka J. 2002. *Sławno. Dawne fotografie i pocztówki*. Wyd. Sławieński Dom Kultury. Sławno.
9. Siewniak M. (br.). *Historia rozwoju miejskich terenów zielonych i zmian ich funkcji*. Międzynarodowe Towarzystwo chirurgii i Ochrony Drzew. „KLUCZ-DRUK”. Kluczbork: 3-10.
10. Siewniak M., Mitkowska A. 1998. *Tezaurus sztuki ogrodowej*. Oficyna Wydawnicza Rytm. Warszawa.
11. Seneta W., Dolatowski J. 2000. *Dendrologia*. PWN. Warszawa.
12. Sroka J. 2003. *Początki sławieńskiego Ogrodu Botanicznego*. Gazeta Sławieńska nr 6(117). Wyd. Margraf. Sławno.
13. Plan der Stadt Schlawe (Pommern) 1939, Der Kreis Schlawe (wk³adka do publikacji). Ein pommersches Heimatbuch. 1 Band – Der Kreis als Ganzes. red. Manfred Vollack, Husum 1986.
14. Plan der Stadt Schlawe 1913. Opracowanie E. Weidemann. Wyd. Friedric Sundelin. Schlawe 1913.

5. Opis granic stref konserwatorskich A, B, E, K, VII i VIII

Strefa konserwatorska A.

Wyznacza się strefę ochrony konserwatorskiej A dla:

Starego Miasta w obrębie dawnego biegu murów obronnych (w linii zewnętrznej granicy przebiegu ulicy Basztowej) wraz z pasem ochronnym - terenem na którym znajdowała się fosa. Pas ochronny od wschodu ogranicza bieg kanału Młyńskiego, od północy bieg rzeki Moszczenicy, od zachodu linia przebiegu Promenady Zachodniej, od południa linia przebiegu ul. Kopernika.

Wytyczne do układu urbanistycznego

Z uwagi na przekształcenie historycznego planu miasta, wnioskuje się o zmianę brzmienia zapisu wpisu do rejestru zabytków układu urbanistycznego Starego Miasta. W nowym zapisie należy podkreślić fakt, iż ochroną obejmuje się pierwotne, historyczne rozplanowanie kwartałów i ulic.

W północnej części miasta wyróżniono 3 zespoły zabudowy wyróżniające się wartością i stopniem zachowania historycznie ukształtowanej struktury podlegające ochronie poprzez utrzymanie ustalonych elementów istniejących oraz istotne ograniczenia swobody kształtowania elementów nowych.

Granice strefy A wyznaczają granice poszczególnych zespołów o wartościowych układach urbanistycznych wraz z zabudową.

1. Zespół gmachów na skrzyżowaniu ulic: Gdańska, Chopina, Skłodowskiej i I Pułku Ułanów wraz z odcinkiem ul. Skłodowskiej do Wojska Polskiego.
2. Zespół zabudowy pierzejowej po obu stronach ul. I Pułku Ułanów i Skłodowskiej na odcinku między al. Wojska Polskiego a Jagiełły.

Strefa konserwatorska B

Wyznacza się strefy ochrony konserwatorskiej B:

strefa B1 przebiega

1. w rejonie zabudowy mieszkaniowej ulicy Chełmońskiego wzdłuż zewnętrznych granic działek przynależnych tej zabudowie
2. od zachodu: wzdłuż linii zabudowy zachodniej pierzei ulicy Armii Krajowej (od granicy działki przynależnej budynkowi Armii Krajowej 5 do zabudowy ulicy Mickiewicza (wzdłuż południowych granic działek Mickiewicza 7 i 9 i zachodnich granic działek nr 9, 10 i 31) do Moszczenicy i dalej wzdłuż zachodnich granic zabudowy ulicy Armii Krajowej do ulicy Wojska Polskiego wraz z jej zabudową w pierzei północnej oraz zachodnimi granicami działek przynależnych zabudowie ul. Armii Krajowej (od ul. Wojska Polskiego do ulicy Morskiej, a powyżej niej zachodnią granicą ulicy Armii Krajowej do ulicy Kosynierów
3. od północy: wzdłuż linii północnych granic działek przynależnych zabudowie północnej pierzei ulicy Polnej, wschodnich granic działek zabudowy ulicy Polnej i skłonem skarpy równoległej do wschodnich granic działek przynależnych zabudowie pl. Traugutta; wzdłuż granic północnych działek północno-wschodniej pierzei ulicy Sempołowskiej i posesji nr 47 i 46 przy ul. 1-ego Pułku Ułanów
4. od wschodu: wzdłuż wschodnich granic działek przynależnych zabudowie wschodniej pierzei ul. 1-ego pułku Ułanów nr 42-44, 46 i działki Szkoły Podstawowej do ulicy Sempołowskiej, wschodnich granic działek przynależnych zabudowie wschodniej pierzei ulicy 1-ego Pułku Ułanów do skrzyżowania z ulicą Jagiełły, granicami zachodnimi działek przynależnych zabudowie wschodniej pierzei ul. 1-ego Pułku Ułanów do osi ulicy Wojska Polskiego, wzdłuż południowych granic działek przynależnych zabudowie południowej pierzei ulicy Wojska Polskiego 9 (nr 1-7), wzdłuż wschodniej i południowej (w osi ulicy Kopernika do skrzyżowania z ulicą Jedności Narodowej) granicy terenu Starego Miasta, wzdłuż wschodnich granic działek przynależnych zabudowie wschodniej pierzei ulicy Jedności narodowej, północnych i wschodnich granic działek przynależnych zabudowie północnej pierzei ulicy Pocztowej, osią ulicy Pocztowej do jej wschodniego krańca, północnymi i wschodnimi granicami działek zabudowy działek południowej pierzei ulicy Pocztowej, wschodnimi granicami działek przynależnych zabudowie wschodniej pierzei ulicy Polanowskiej oraz wschodniej granicy działki przy ul. Kościelnej nr 5, osią ulicy Kościelnej do zespołu zabudowy kościoła p.w. św. Jana Padewskiego przy ul. Kościelnej, do terenów kolejowych; osią ulicy Gruntowej od terenów kolejowych na południe do działki przynależnej budynkowi przy ul. Polanowskiej nr 35 9 wzdłuż jej wschodniej i południowej granicy, wschodnia granica ulicy Polanowskiej do ulicy Staszica (z włączeniem zespołu zabudowy we wschodniej pierzei ulicy Polanowskiej (nr 45 i 45a); wschodnią granicą ulicy Staszica do działek przynależnych zabudowie południowo-wschodniej pierzei ulicy Gierymskiego.
5. od południa: południowo-wschodnią granicą działek przynależnych zabudowie ulicy Gierymskiego i placu Gierymskiego
6. od zachodu: wzdłuż zachodniej granicy ulicy Gierymskiego (od ulicy Słowackiego do ulicy Krasickiego, dalej w kierunku północnym do skrzyżowania z ulicą Mireckiego i Kossaka; południową granicą ulicy Kossaka do posesji nr 33 przy ul. Kossaka, wzdłuż południowych granic działek przynależnych zabudowie południowej pierzei ulicy Kossaka (nr 33-41); przez ulicą Koszalińską, wzdłuż granic działek przynależnych zabudowie przy ul. Koszalińskiej nr 50-48-46); dalej zachodnią granicą ulicy Koszalińskiej w kierunku północnym, wzdłuż granic działek

przynależnych zabudowie północno-zachodniej pierzei ulicy Koszalińskiej (nr 44-39), dalej zachodnią granicą ulicy Koszalińskiej w kierunku północnym, wzdłuż granic działek przynależnych zabudowie północno-zachodniej pierzei ulicy Koszalińskiej (nr 34-29), północną granicą ulicy Łącznej od granic działki nr 2 do skrzyżowania z ulicą Koszalińską i jej zachodnia granica do terenów kolejowych

strefa B2 obejmuje:

1. rejon zabudowy historycznej ulicy Okrzei w granicach działek przynależnych tej zabudowie (nr 1-2-3)

strefa B3 obejmuje:

1. zespół zabudowy Młynu „Kukułka” przy ul. Buczka

strefa B4 obejmuje:

1. zespół zabudowy ulic Buczka i 3-ego Maja wraz z zespołem Rzeźni Miejskiej

strefa B5 obejmuje:

1. zabudowę północnej pierzei ulicy Mieszka I (nr 3-8) wraz z przynależnymi jej działkami (wraz z działkami nieistniejącego budynku 1-2)

Strefa konserwatorska E

Wyznacza się strefy ochrony konserwatorskiej E:

Strefę E1

1. z ulicy Chełmońskiego (w rejonie pomiędzy zespołem cegielni a zespołem tartaku) w kierunku północnym z założeniem utrzymania czytelnej panoramy układu staromiejskiego z dwiema dominantami bram miejskich i wieży kościoła

strefę E2

1. z ulicy Gruntowej w kierunku układu staromiejskiego z założeniem utrzymania czytelnej panoramy układu staromiejskiego z dominantą wieży kościoła

Strefa konserwatorska K

Wyznacza się następujące strefy ochrony konserwatorskiej K:

strefa K1 obejmuje:

1. teren cmentarza wraz z dawnym cmentarzem żydowskim, zabudową i działkami jej przynależnymi przy ulicy Gdańskiej nr 35, 37 i 37E oraz terenem zawartym między tymi działkami a południową częścią cmentarza

strefa K2 obejmuje:

1. Park Miejski

strefa K3 obejmuje:

1. zespół zabudowy dawnej cegielni przy ul. Morskiej w granicach działek przynależnych zabudowie

strefa K4-7 obejmuje:

1. zespół zabudowy dawnego folwarku przy ul. Morskiej w granicach działek dawnej zabudowy

strefa K8 obejmuje:

1. zespół zabudowy dawnego młyna przy ul. Staszica, w granicach działek przynależnych zabudowie

strefa K9 obejmuje:

1. teren ograniczony od północy północnym brzegiem Kanału Miejskiego (Młyńskiego), od wschodu zachodnim brzegiem Wieprzy, do linii kolejowej i dalej wzdłuż tej linii do nieruchomości zespołu zabudowy Kościoła pw. św. Antoniego padewskiego; od wschodu - zachodnimi granicami zabudowy ulic Koscielnej3-5, zabudowy ulicy Polanowskiej, Pocztovej i Jedności Narodowej oraz zachodnim brzegiem rzeki Moszczenicy do połączenia z kanałem Miejskim (Młyńskim)

Strefa konserwatorska WII

Strefa konserwatorska WIII

6. Tabele

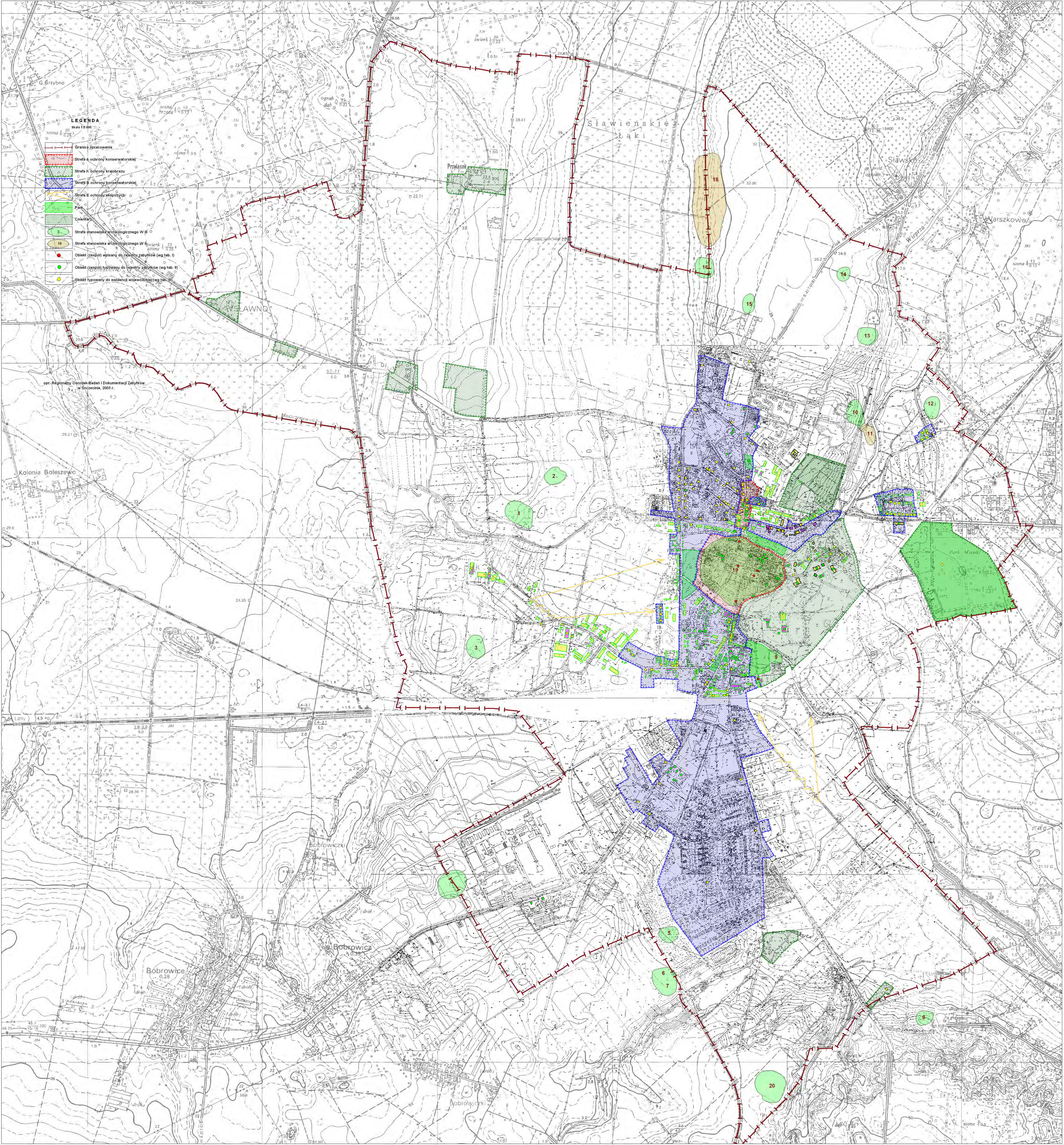
7. Dokumentacja zdjęciowa

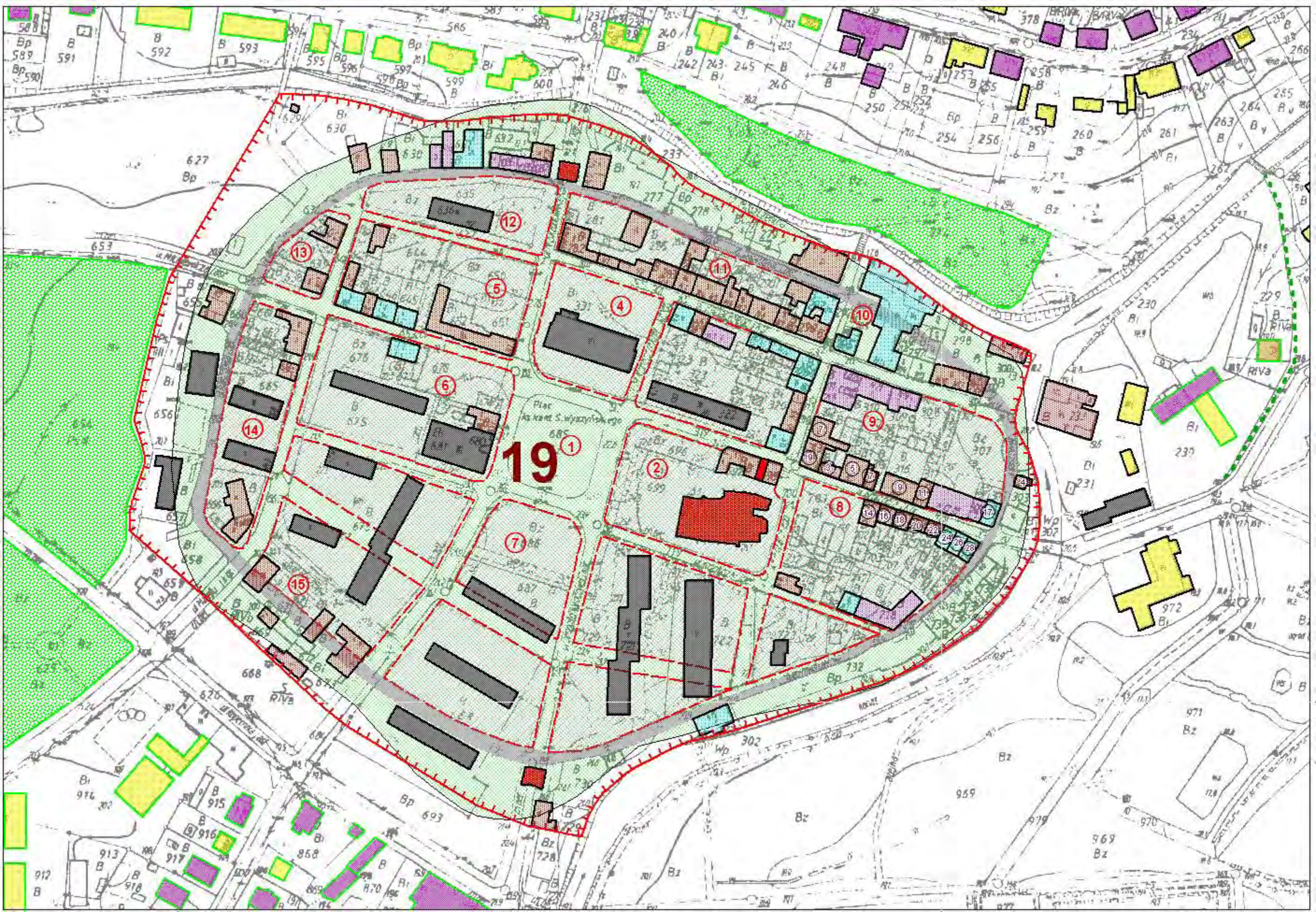
8. Rysunek

LEGENDA

- Graniczka opracowania
- Strefa A ochrony konserwatorskiej
- Strefa K ochrony krajobrazu
- Strefa B ochrony konserwatorskiej
- Strefa E ochrony ekopozycji
- Park
- Cmentarz
- Strefa stanowiska archeologicznego W III
- Strefa stanowiska archeologicznego W II
- Obiekt (zespół) wpisany do rejestru zabytków (wg tab. I)
- Obiekt (zespół) typowany do ewidencji wojewódzkiej (wg tab. II)
- Obiekt typowany do ewidencji wojewódzkiej (wg tab. III)

opr. Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków
w Szczecinie, 2003 r.

Sławno. Ewidencja historycznej zabudowy

L.p.	Adres/ nr fot.	Obiekt	mat., techn.	Datowanie	Uwagi	
1	Aleja Zachodnia 1	budynek mieszkalny, 1,5 kondygnacji, jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki mansardowy	1910-1920	brak detalu, część okien przemurowana, stolarka okien wtórna	
2	Aleja Zachodnia b. nr	Pawilon ogrodowy, parterowy	murowany, lico ceglane, dach dwuspadowy o małym kącie nachylenia kryty papą	ok. 1900 ?	kalenicowo, oryginalna stolarka okien,	E
3	Aleja Zachodnia 17	budynek mieszkalny, 1,5 kondygnacyjny, jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, wysoki, dwuspadowy, wystawka	1930-40	kalenicowo, cokół licowany kamieniem i cegłą klinkierową	E
4	Armii Krajowej 3	budynek mieszkalny, 3 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki, dwuspadowy z wystawką, kryty papą	ok. 1900	budynek narożnikowy, trzykondygnacyjny wieloboczny wykusze: w narożniku i dwukondygnacyjny poniżej wystawki w elewacji wschodniej, częściowo zachowany skromny detal architektoniczny i stolarka okienna piętra i klatki schodowej	E

5	Armii Krajowej 5	budynek mieszkalny, 3 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, wysoki, dwuspadowy z wystawką	1920-1945	częściowo zachowany skromny detal	E
6	Armii Krajowej 17	budynek mieszkalny, 4 kondygnacje, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach płaski kryty papą	ok. 1930	przebudowany, stolarka okien wtórna	
7	Armii Krajowej 18	budynek mieszkalny, 1 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, wysoki dwuspadowy z naczólkami	1920-1945	bez zachowanego detalu architektonicznego	
8	Armii Krajowej 19	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, wysoki dwuspadowy z wystawką	1920-1945		
9	Armii Krajowej 29	budynek mieszkalny, 2 kondygnacje, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki	1920-1945		
10	Armii Krajowej 31	budynek mieszkalno/usługowo/ produkcyjny	murowany, tynkowany	1920-1945	po pracach adaptacyjnych, przebudowany	

11	Armii Krajowej 33	budynek mieszkalny, 1 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki mansardowy	1920-1945	bez detalu architektonicznego, stolarka wtórna	
12	Armii Krajowej 26	budynek mieszkalny 2 i 1/2 kondygnacji wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki, czterospadowy, wystawki	1927	na rogu ulic AK i Wojska Polskiego, stolarka okien wtórna	E
13	Armii Krajowej 28/30	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki kopertowy, wystawki	ok. 1930	kalenicowo, stolarka okien w części zachowana	E
14	Armii Krajowej 32/34	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki kopertowy, lukarny	ok. 1930	kalenicowo, stolarka okienna wtórna	E
15	Armii Krajowej 35	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki, wystawki	przed 1926	kalenicowo, w części okien zachowana oryginalna stolarka, budynek gospodarczy na zamknięciu podwórza	E
16	Armii Krajowej 36	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki,	ok. 1930	kalenicowo, brak detalu	E

			wystawki			
17	Armii Krajowej 37	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki dwuspadowy, wystawki	ok. 1930	kalenicowo, na osi frontu ryzalit i aneks od pld., w części okien zachowana oryginalna stolarka	E
18	Armii Krajowej 38	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki kopertowy, wystawki	ok. 1930	na rogu z ul.Chopina, kalenicowo, aneksy od pln. i pld., ramowy podział elewacji, w części okien zachowana oryginalna stolarka	EIR
19	Armii Krajowej 40	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki, wystawka	ok. 1930	ustawiony szczytem, aneks od pln., z wykuszem w skrajnej pld. osi od frontu, w części okien zachowana oryginalna stolarka	E
20	Armii Krajowej 41	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki czterospadowy, lukarny	ok. 1930	cokół licowany cegłą, opaski okien na parterze ceglane, wtórna stolarka okien	E
21	Armii Krajowej 43	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki czterospadowy, lukarny	ok. 1930	analogiczny do nr 41, zachowane ceglane słupki plotu wzdłuż ulicy	E
22	Armii Krajowej	budynek mieszkalny,	murowany,	ok. 1930	kalenicowo, elewacja frontowa	E

	42/44	2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	tynkowany, dach ceramiczny wysoki kopertowy, wystawki		dekorowana skromnym detalem, w części okien zachowana oryginalna stolarka	
23	Armii Krajowej 47	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki kopertowy	ok. 1930	kalenicowo, w części okien zachowana oryginalna stolarka okien	E
24	Armii Krajowej 49	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki kopertowy, wystawka	ok. 1930	kalenicowo, w części okien zachowana stolarka	E
25	Armii Krajowej 51/53	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki kopertowy, lukarny	ok. 1930	kalenicowo, w części okien zachowana oryginalna stolarka	E
26	Armii Krajowej 55/57	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki kopertowy, wystawki, lukarny	ok. 1930	kalenicowo, w części okien oryginalna stolarka	E
27	Armii Krajowej 59	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki kopertowy, wystawki	ok. 1930	kalenicowo, ryzalit od płn., cokół licowany cegłą, skromny detal, w części okien zachowana oryginalna stolarka	E

28	Basztowa	Fragmety muru	cegła	ok. 1900	przy Bramie Słupskiej, pierzeja pld.	
29	Basztowa 1	Przychodnia	mur.,tynk., dach kopertowy	ok.1930	wolnostojący, 3 kondyg.	
30	Basztowa 2	Dom wielorodzinny	mur., tynk.,	4 ćw. XIX w.	w pierzei północnej, 2 kondyg.	
31	Basztowa 2	Komin fabryczny	mur., lico ceglane	4 ćw. XIX w.	wolnostojący	
32	Basztowa 3	Magazyn, ob. usługi	mur., lico ceglane	4 ćw. XIX w.	w pierzei, parter z piętrowym ryzalitem, okna półkoliste i odcinkowe	
33	Basztowa 4	Dom wielorodzinny	mur.,tynk.,	4 ćw. XIX w.	wolnostojący, piwnice + 2 kondyg. + poddasze, detal na fasadzie	
34	Basztowa 4B	Magazyn	mur.,tynk.,	4 ćw. XIX w	wolnostojący, 4 kondyg., okna odcinkowe	
35	Buczka 1, 3, 5	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji, jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki dwuspadowy	ok. 1930	ustawione szczytem, w części okien zachowana oryginalna stolarka	
36	Buczka 2	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji, jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki dwuspadowy	ok. 1930	ustawiony kalenicowo	
37	Buczka 4	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji, dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki	ok. 1930	ustawiony szczytem	

			naczółkowy			
38	Buczka 6 <i>zespół d. Kuckucks Mühle</i>	budynek mieszkalny, parterowy, jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki dwuspadowy	ok. 1900	kalenicowo, brak detalu	E zespół
39	Buczka 7 <i>zespół d. Kuckucks Mühle</i>	budynek mieszkalny, 3 kondygnacyjny, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach płaski kryty papą	ok. 1900	przebudowany, obiekt należący do zespołu zabudowań d. Kuckucks Mühle	
40	Buczka 6 - 7 <i>zespół d. Kuckucks Mühle</i>	zespół zabudowań gospodarczych	murowany, ceglane, konstrukcji ryglowej dachy wysokie ceramiczne dwuspadowe, szczyty drewniane	ok. 1900	budynki ryglowe: stodoła i obora na zamknięciu podwórza, od wschodu budynki ceglane; obiekty należące do zespołu zabudowań d. Kuckucks Mühle	E zespół
41	Buczka 6 - 7 <i>zespół d. Kuckucks Mühle</i>	Relikty obudowy urządzeń hydrotechnicznych d. Kuckucks Mühle	murowane, ceglane, betonowe	ok. 1900	fragmenty obudowy turbiny (?) w strumieniu na wsch. od zespołu zabudowań	E zespół
42	Cieszkowskiego b.n. <i>vis a vis Domu Kultury /Cieszkowskiego 2/</i>	budynek mieszkalny, 2 kondygnacje wielorodzinny	murowany /ryglowy?/ tynkowany, dach dwuspadowy, półpłaski, kryty papą	XIX w.	po pracach adaptacyjnych nieczytelne wartości zabytkowe	E
43	Cieszkowskiego b.n. <i>vis a vis Domu Kultury</i>	budynek przemysłowy, 5/6 kondygnacji	murowany, nietynkowany, dachy	1900-1920	zachowany zespół budynków historycznych rozbudowany i	R

	<i>/Cieszkowskiego 2, w głębi działki</i>		półplaskie, kryte papą		uzupełniony o obiekty współczesne; Pomorskie Zakłady Zbożowe PZZ Sp. z o.o. Młyn Sławno	
44	Cieszkowskiego b.n. <i>vis a vis 11, na trójkątnym skwerze</i>	budynek trafostacji	murowana	ok. 1930		E
45	Cieszkowskiego 1	zespół budynków oświatowych ob. przedszkola, 1 kondygnacja w części południowej, w pozostalej - 2	murowany, tynkowany	1900-1920 w części północnej	budynek historyczny rozbudowany, bez zachowanego detalu architektonicznego	
46	Cieszkowskiego 2	budynek oświatowy, usług kultury, 2 1/2 i 3 kondygnacje	murowany, nietynkowany, dachy wysokie, dwuspadowe kryte blachą	1920-1930	zachowane detale architektoniczne elewacji i wystroju wnętrz, wymieniona stolarka oryginalna na PCV	R zespół
47	Cieszkowskiego 3	budynek mieszkalny, 1 kondygnacja,	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, dwuspadowy	k.XIX w.	murowane z częściowo zachowanym detalem, wtórnie tynkowane ogrodzenie działki od strony wschodniej	E
48	Cieszkowskiego 4	budynek oświatowy, 3 kondygnacje	murowany, nietynkowany, dach wysoki, kopertowy	4 ćw.XIX	zachowany ceramiczny detal rzeźbiarski wystroju elewacji, wystrój wnętrz, stolarka częściowo wymieniona na PCV, dobudowa	R zespół

					skrzydła współczesnego	
49	Cieszkowskiego 4?	budynek oświatowy ob. pogotowie opiekuńcze, 2 kondygnacje	murowany, tynkowany, dachy półpłaskie, wielospadowe kryte papą	ok. 1900	zachowany detal wystroju elewacji, wykrój lukowych okien	R zespól
50	Cieszkowskiego 4?	budynek sportowy ob. sala gimnastyczna, 1 kondygnacja	murowany, nietynkowany, dachy ceramiczne, wysokie, dwuspadowe	ok. 1900	zachowany detal wystroju elewacji	R zespól
51	Cieszkowskiego 10/12	budynek mieszkalny, 2 kondygnacje, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, wysoki, czterospadowy, lukarny	ok. 1930	zachowany ceramiczny detal partii wejściowych i cokołu oraz wystrój /blacha? lupek?/ ścian lukarn, częściowo zachowana stolarka okienna	E
52	Cieszkowskiego 11	budynek mieszkalny, 1 kondygnacja	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, wysoki, dwuspadowy	ok. 1900	brak detalu architektonicznego, wymieniona stolarka okienna	
53	Cieszkowskiego 14	budynek mieszkalny, 3 kondygnacje wielorodzinny?	murowany, częściowo w konstrukcji ryglowej, częściowo tynkowany dach dwuspadowy,	ok. 1900	adaptacja budynku przemysłowego?, częściowo zachowana stolarka okienna	E

			półplaski, kryty papą			
54	Cieszkowskiego 16	budynek mieszkalny, 1 1/2 kondygnacji, jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, wysoki, dwuspadowy	1900-1920	podwórze gospodarcze od południowej strony - stodoła w konstrukcji ryglowej	
55	Cieszkowskiego 17	budynek mieszkalny, 2 kondygnacje, jednorodzinny	murowany, tynkowany	1920-1945		
56	Cieszkowskiego 19	budynek mieszkalny, 2 kondygnacje, jednorodzinny	murowany, tynkowany	1920-1945		
57	Cieszkowskiego 23	budynek mieszkalny, 2 kondygnacje	murowany, nietynkowany, dach półplaski, dwuspadowy, kryty papą	1898	zachowany detal architektoniczny elewacji, stolarka wtórna	E
58	Chelmońskiego 2	budynek mieszkalny, 11/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, wysoki, dwuspadowy, wystawka /konstr.ryglowa, tynkowana/	ok.1900	częściowo zachowany detal, oryginalna stolarka okienna /wystawka/ i drzwiowa	E

59	Chelmońskiego 4	budynek mieszkalno-usługowy, parterowy	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, wysoki, dwuspadowy	1900-1920	zachowany betonowy prefabrykowany detal architektoniczny - wjazdu bramnego w części usługowej /zakład stolarski/ wraz ze stolarką bramy oraz kratą okna; relikw historycznego ogrodzenia działki - betonowe słupki i kuty parkan; budynek gospodarczy adaptowany na mieszkalny	E
60	Chelmońskiego 6	budynek mieszkalny, 2 kondygnacyjny	murowany	1920-1945	bez cech zabytkowych	
61	Chelmońskiego 8	budynek mieszkalno-usługowy, 2i 1/2 kondygnacji	murowany	1920-1945	między budynkami nr 6 i 8 - zachowane historyczne ogrodzenie o cechach zabytkowych z betonowym detalem	
62	Chelmońskiego 10	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, wysoki dwuspadowy z wystawką	ok. 1900	częściowo zachowana stolarka drzwiowa i okienna	E
63	Chelmońskiego 11	budynek mieszkalny, 2 kondygnacje, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach blaszany, wysoki, czterospadowy ,	1920-1945	wymieniona stolarka okienna, bez detalu, zachowana forma architektoniczna wystawki w elewacji północnej	

			wystawka , lukarny			
64	Chelmońskiego 12	budynek mieszkalny, 1 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki, dwuspadowy	1900-1920	ryzalit w elewacji wschodniej szczytowej, bez detalu, usługi w adaptowanym budynku w podwórzu	E
65	Chelmońskiego 18	budynek mieszkalny, 3 kondygnacje, wielorodzinny	murowany, nietynkowany z detalem tynkowym, dach pulpitowy	1900-1920	ryzalit w elewacji wschodniej szczytowej, częściowo na filarach w partii wejściowej, wymieniona stolarka okienna, zachowany detal architektoniczny elewacji; zachowana pełna obudowa budynkami gospodarczymi podwórza od strony zachodniej	E
66	Chelmońskiego 21	budynek mieszkalny, w części zachodniej 2-kondygnacyjny, w części wschodniej 1 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dachy dwuspadowe, półplaskie	do 1900	częściowo wymieniona stolarka, detal snycerski w szczycie okapu dachu części zachodniej	E
67	Chelmońskiego 22/24	budynek mieszkalny, 2 kondygnacje, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki kopertowy	1920-1945	stolarka okienna wtórna /poza stolarką klatek schodowych/, zachowany detal architektoniczny przy drzwiach wejściowych	E
68	Chelmońskiego 26/28	budynek mieszkalny, 2 kondygnacje, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny	1920-1945	stolarka okienna wtórna /poza stolarką klatek schodowych/, zachowany detal architektoniczny	E

			wysoki kopertowy		przy drzwiach wejściowych	
69	Chelmońskiego 25/27	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany	1920-1945	bez detalu	
70	Chelmońskiego 29	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany	1920-1945	bez detalu	
71	Chelmońskiego 32	budynek mieszkalny, 2 kondygnacje, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, wysoki, mansardowy	1920-1945	bez detalu, wymieniona stolarka okienna	
72	Chelmońskiego 37	budynek mieszkalny, w części zachodniej 3 kondygnacyjny, w części wschodniej - 2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dachy półpłaskie, dwuspadowe kryte papą	1903	detal architektoniczny tynkowy i ceramiczny, data w szczycie części wschodniej, częściowo zachowana oryginalna stolarka okienna	E
73	Chelmońskiego 39	budynek mieszkalny, 2 kondygnacyjny, wielorodzinny	murowany, tynkowany z detalem ceglanym, dach pulpitowy kryty papą	1900-1920	ceramiczny detal architektoniczny, stolarka częściowo oryginalna; na zapleczu zachowana obudowa budynkami gospodarczymi brukowanego podwórza	E
74	Chelmońskiego 40? <i>zespół d.tartaku</i>	budynek produkcyjny, 1 kondygnacja	murowany, nietynkowany, dach dwuspadowy,	1920-1945	modernizowany, brak detalu, stolarka wtórna /ALWA Zakład Drzewny Salix/	E zespół

			półplaski kryty papą			
75	Chelmońskiego 40?	budynek produkcyjny, 2 kondygnacje	murowany, częściowo tynkowany, dach dwuspadowy, półplaski kryty papą	1920-1945	przebudowany /ALWA Zakład Drzewny Salix/	E zespól
76	Chelmońskiego 41	budynek mieszkalny, 1 kondygnacja, jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, wysoki dwuspadowy	1920-1945	w głębi działki, poza linią zabudowy	
77	Chelmońskiego 43	budynek mieszkalny, 2 kondygnacje, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dachy dwuspadowe półplaskie, kryte papą	1900-1920	zryzalitowany w środkowych dwóch osiach - część wyższa, detal architektoniczny elewacji stolarka okienna wtórna	E
78	Chelmońskiego 49	komin	murowany klinkierowy	1920-1945	przekrój i podstawa kwadratowa	
79	Chelmońskiego 53	budynek mieszkalno-gospod. 1 kondygnacja, jednorodzinny	cz. mieszkalna - murowany, tynkowany, cz. gospodarcza - murowana/ryglowa, nietynkowana, wspólny dach dwuspadowy,	ok. 1920		

			ceramiczny z wystawką			
80	Chelmońskiego 55 <i>zespół d. cegielni</i>	budynek mieszkalny 1 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, dwuspadowy z wystawką	1920-1945	częściowo zachowany detal, stolarka wtórna	E zespół
81	Chelmońskiego 55 <i>zespół d. cegielni</i>	budynek produkcyjny /ob. magazynowy/, 2 kondygnacje	murowany, wtórnie tynkowany, dach dwuspadowy półpłaski, kryty papą	1920-1945	czytelne pod tynkami podziały architektoniczne elewacji, brak wyposażenia oryginalnego	E zespół
82	Chelmońskiego 55 <i>zespół d. cegielni</i>	budynek administracyjny, 2 kondygnacje	murowany, wtórnie tynkowany	1920-1945		E zespół
83	Chelmońskiego 55 <i>zespół d. cegielni</i>	budynek mieszkalny, 1 1/2 kondygnacji	murowany, nietynkowany, dachy dwuspadowe półpłaskie, z wystawką nad częścią zryzalitowaną	1920-1945	detal ceglany elewacji, stolarka okienna wtórna	E zespół
84	Chopina 1	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji, jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach naczółkowy kryty	1910-1920	ustawiony szczytem, z parterowym aneksem od południa, brak detalu, wtórna stolarka okien	E

			papą			
85	Chopina 2	budynek mieszkalno-hotelowy, 1, i 1/2 kondygnacji, jednorodzinny	murowany, tynkowany	1900-1920	po przebudowie	
86	Chopina 3 a-b	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji, dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki naczółkowy	ok. 1900	odsunięty od linii zabudowy ulicy, ustawiony szczytem, wtórne parterowe aneksy przy ścianach północnej i zachodniej	E
87	Chopina 4	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji, dwurodzinny	murowany, w części otynkowany, ściana kolankowa konstrukcji ryglowej, dach o małym kącie nachylenia dwuspadowy kryty papą	przed 1900	kalenicowo, wtórna stolarka okien	E
88	Chopina 6	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki dwuspadowy lukarny	1920-1930	kalenicowo, częściowo zachowany skromny detal architektoniczny i część stolarki okien	E
89	Chopina 8	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach	1920-1930	w pierzejowej zabudowie, wtórna stolarka okien	E

		wielorodzinny	ceramiczny, blacha wysoki dwuspadowy, wystawki			
90	Chopina 9	budynek mieszkalno-usługowy, 2 i 1/2 kondygnacji, jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki czterospadowy, wystawka	1920-1930	z aneksami przy ścianach wschodniej i południowej, zachowane betonowe słupki płotu wzdłuż ulicy	E
91	Chopina 10	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki dwuspadowy, lukarny	1920-1930	kalenicowo, na osi elewacji frontowej wejście - wąskie okno doświetlające klatkę schodową, częściowo zachowana stolarka okien	E
92	Chopina 11	Komenda Hufca, parterowy, usługowo-administracyjny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, wysoki dwuspadowy	1900-1920	oddalony od linii zabudowy, ustawiony szczytem, skromny detal architektoniczny	E
93	Chopina 12/14	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki, lukarny	przed 1926	skromny detal architektoniczny, częściowo zachowana oryginalna stolarka	E
94	Chopina 19	budynek mieszkalny, 2 kondygnacje, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki dwuspadowy	1900-1920	przebudowany	

95	Chopina 21 a	budynek mieszkalny, 2 kondygnacje	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki dwuspadowy	1900-1920	kalenicowo, skromny detal architektoniczny, zachowana część oryginalnej stolarki	
96	Chopina 22	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki mansardowy kryty blachą, wystawka, lukarna	1910-1920	kalenicowo, brak detalu architektonicznego, wtórna stolarka okien	
97	Chopina 23	budynek mieszkalny, 1 i 1,5 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach wysoki dwuspadowy	1920-1930	kalenicowo,	
98	Chopina 28	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki, wystawka	1910-1920	kalenicowo, brak detalu architektonicznego, wtórna stolarka okien	
99	Chopina 31	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach o małym kącie nachylenia dwuspadowy, kryty papą	1900-1920	kalenicowo, okna doświetlające strych zamknięte ostrolukowo, wtórna stolarka okien	E
100	Chopina 32/34	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji, dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, wysoki,	po 1920	kalenicowo, część okien przemurowana oraz wtórna stolarka okien	E

			naczółkowy, wystawka			
101	Chopina 35	budynek mieszkalny, 2 kondygnacje, dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki, kryty blachodachówką, czterospadowy	ok. 1930	brak detalu, wtórna stolarka okien	
102	Chopina 36/38	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki kopertowy, wystawki	ok. 1930	kalenicowo, część nr 38 - skromny detal, część nr 36 - po dewaloryzującym remoncie	
103	Chrobrego 4	budynek mieszkalny, 2 kondygnacje, wielorodzinny	murowany, w części tynkowany, lico ceglane, dach o małym kącie nachylenia dwuspadowy, kryty papą	ok. 1900	kalenicowo, zachowany detal architektoniczny fasady, w części okien zachowana oryginalna stolarka	E
104	Chrobrego 5	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki, czterospadowy	1910-1920	przebudowany, wtórna stolarka okien, drzwi wejściowe w elewacji wschodniej: drewniane, pływające	
105	Chrobrego 6/8	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki	1920-1930	kalenicowo, zachowana część oryginalnej stolarki okien i drzwi	E

			kopertowy, lukarny			
106	Chrobrego 10	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach o małym kącie nachylenia dwuspadowy kryty papą	1910-1920	kalenicowo, przebudowany, skromny detal architektoniczny zachowany w elewacji wschodniej oraz drzwi wejściowe drewniane, płycinowe z dekoracją ornamentalną	
107	Chrobrego 12	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny mansardowy, wystawki, lukarny	1910-1920	kalenicowo, fasada z płaskim ryzalitem z wykuszem, skromny detal architektoniczny, wtórna stolarka okien	E
108	Chrobrego 13	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, wysoki dwuspadowy	1920-1930	kalenicowy, z wykuszem we wschodniej elewacji, zachowana część oryginalnej stolarki okien	E
109	Chrobrego 17	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach o małym kącie nachylenia, dwuspadowy kryty papą	ok. 1920	kalenicowo, przebudowany	
110	Chrobrego 18	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach o małym kącie	1910-1920	kalenicowo, przebudowany	

			nachylenia dwuspadowy			
111	Chrobrego 21	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, wysoki, mansardowym, lukarny	1910-1920	kalenicowa, skromny detal architektoniczny, wtórna stolarka okien	E
112	Chrobrego 22/24	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, wysoki dwuspadowy, wystawki	1910-1920	kalenicowo, w trakcie remontu	
113	Chrobrego 25	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji wielorodzinny	murowany, tynkowany dach wysoki dwuspadowy. lukarny	1920-1930	kalenicowo, przebudowany	
114	Chrobrego 28	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach płaski, papa	1910-1920	kalenicowo, przebudowany	
115	Chrobrego 30	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny, naczólek, wystawka	1910-1920	kalenicowa, wykusz na piętrze w skrajnej osi zachodniej, wtórna stolarka okien	E
116	Chrobrego 32	budynek mieszkalny ,	murowany, lico	przed 1900	kalenicowo, zachowany detal	E

		2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	cegłane, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy		wykonany w tynku, wtórna stolarka okien i drzwi zewnętrznych, fragment ceglaneanego ogrodzenia z metalową kratą	
117	Chrobrego 34	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny, trójspadowy, wystawka	1910-1920	kalenicowo, skromny detal architektoniczny, wtórna stolarka okien	E
118	Chrobrego 36	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, wysoki, czterospadowy, lukarna	1920-1930	z aneksem przy bocznej ścianie zachodniej, wtórna stolarka okien	
119	Chrobrego 35/37	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji, dwurodzinny	murowany, tynkowany dach wysoki, ceramiczny, naczółkowy, wystawka	1920-1930	kalenicowo, przebudowany, wtórna stolarka okien	
120	Chrobrego 39/41	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji, dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki naczółkowy, wystawka	1920-1930	kalenicowo, w części okien zachowana oryginalna stolarka	E
121	Chrobrego 42	budynek mieszkalny	murowany,	ok. 1930	kalenicowo, wtórna stolarka okien	

		2 i 1/2 kondygnacji, jednorodzinny	tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy, wystawka			
122	Chrobrego 43	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki czterospadowy, blachodachówka	ok. 1930	przebudowany	
123	Chrobrego 44	budynek mieszkalny, parterowy jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy	1920-1940	kalenicowo, połączony z wtórną zabudową gospodarczą	
124	Daszyńskiego 1/2	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, dwuspadowy	l.30. XXw.	Kalenicowo, wtórna stolarka okien	
125	Daszyńskiego 3/4	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji, dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki dwuspadowy	l.30. XXw.	Kalenicowo, stolarka wtórna	
126	Daszyńskiego 5	budynek mieszkalny 1 kondygnacja	murowany, tynkowany, dach dwuspadowy	ok. 1930	brak detalu, stolarka wtórna	
127	Dąbrowskiego 3/4	budynek mieszkalny,	murowany,	l.30. XXw.	Kalenicowo, stolarka wtórna	

		1 kondygnacja dwurodzinny	tynkowany, dach ceramiczny wysoki dwuspadowy			
128	Dąbrowskiego 5/7	budynek mieszkalny, 1 kondygnacja dwurodzinny	murowany, tynkowany dach wysoki dwuspadowy ceramiczny i blachodachówka	l.30. XXw.	Kalenicowo, nr 5 - oryginalna stolarka okien	
129	Dąbrowskiego 6/8	budynek mieszkalny, 1 kondygnacja dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy	l.30. XXw.	Kalenicowo, stolarka wtórna	
130	Gdańska 1 <i>d. drukarnia</i>	budynek mieszkalny 3 i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach płaski	przed 1900	Narożny, z wieżyczką w narożu, z detalem architektonicznym, stolarka wtórna	E/R
131	Gdańska 2	Gmach użyteczności publicznej ob. Policja, 3 i 1/2 oraz 2 i 1/2 kondygnacje	murowany, tynkowany, dachy wysokie, ceramiczne dwuspadowe, lukarny	1927	narożny, dwuskrzydłowy, skromny detal architektoniczny, stolarka wtórna,	E/R
132	Gdańska 8	budynek mieszkalny 2 i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach wysoki	1920-1945	detal ceramiczny, stolarka okienna oryginalna	
133	Gdańska 12	budynek mieszkalny, 2 kondygnacje	murowany, tynkowany	1900-1920	zachowany detal	

134	Gdańska 14	budynek mieszkalny	murowany, tynkowany, dach naczółkowy	ok. 1900	budynek ustawiony szczytowo do ulicy; zachowany detal architektoniczny i częściowo stolarka okienna; zachowany oryginalny kuty parkan ogrodzenia	E
135	Gdańska 18	budynek mieszkalny 1 kondygnacja	murowany, tynkowany, dach naczółkowy z lukarną /wole oko/	ok. 1900	zachowany detal architektoniczny - ceramiczny	E
136	Gdańska 18a	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach pulpitowy	ok. 1900	zachowany detal architektoniczny, stolarka okienna, przebudowany	E
137	Gdańska 19	budynek mieszkalny 2 kondygnacje	murowany, tynkowany	ok. 1920	przebudowany, częściowo zachowany detal architektoniczny	
138	Gdańska 21	budynek mieszkalny i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany	ok. 1900	zachowany detal snycerski	
139	Gdańska 23	budynek mieszkalny 2 kondygnacje	murowany, tynkowany, dach z naczółkami	ok. 1900	zachowany detal elewacji, stolarka wtórna	
140	Gdańska 24	budynek usług oświaty 11/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach półplaski, czterospadowy, kryty papą	ok. 1900	zachowana kompozycja architektoniczna, detal elewacji; dobudowa bramy przejazdowej	E
141	Gdańsk 25	budynek mieszkalny	murowany,	1900-1920	elewacja ceglana z detalem	E

		2 i 1/2 kondygnacji	nietynkowany, dach dwuspadowy półplaski		architektonicznym tynkarskim; detal snycerski; stolarka wtórna, podmurówka kamienna	
142	Gdańska 26-28	budynek mieszkaniowy 2 kondygnacje	murowany, tynkowany, dach naczółkowy	1900-1920	brak detalu architektonicznego, stolarka okienna wtórna	
143	Gdańska 35	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji,	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny, naczółkowy	przed 1900	kalenicowo, skromny detal architektoniczny, zachowana oryginalna stolarka okien	E/R
144	Gdańska 36	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach półplaski	ok. 1900	brak detalu architektonicznego	
145	Gdańska 37	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy	1900-1920	kalenicowo, brak detalu architektonicznego, wtórna stolarka	
146	Gdańska 37 <i>Zakład wulkanizacji i sprzedaż opon</i>	budynki produkcyjno- administracyjne, 1 kondygnacja	murowany, tynkowany, dachy dwuspadowe o małym kącie nachylenia, papa	1900-1920	zespół parterowych zabudowań wraz z zespołem zieleni o walorach przyrodniczo-dekoracyjnych	E
147	Gdańska 38	budynek mieszkalno/ usługowy 1 i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach płaski	XIX w.	kalenicowo, skromny detal architektoniczny, wtórna stolarka	

148	Gdańska 46	Zespół zabudowań rzeźni	murowany, lico ceglane, dach dwuspadowy, kryte papą i eternitem	1886	zespół zabudowań wokół czworobocznego podwórza, część budynków przebudowanych, detal architektoniczny, wtórna stolarka	E/R
149	Gdańska 55-60	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji	murowane, tynkowane, dach wysoki ceramiczny mansardowy	1920-1940	domy osiedla pracowników rzeźni, ustawione szczytem, w ogrodach	E
150	Gdańska 61-62	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji, dwurodzinne	murowane, tynkowane, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy, wystawka	1920-1940	domy osiedla pracowników rzeźni, ustawione kalenicowo, w ogrodach	E
151	Gdańska <i>b.nr</i>	Budka dróżnika	murowany, lico ceglane, dach dwuspadowy, papa	ok. 1900	obiekt o niewielkiej skali, okna przemurwane	
152	Gdańska 68	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki naczółkowy, wystawka	ok. 1930	kalenicowo, skromny detal, w części zachowana oryginalna stolarka	
153	Gdańska 70/72	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki dwuspadowy	1920-1930	kalenicowo,	

154	Gdańska 71	budynek mieszkalny, 2 kondygnacje jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki kopertowy	1920-1940	nowe tynki	
155	Gdańska 73	budynek mieszkalny 2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach pulpitowy, papa	1920-1940	w zespole zabudowań oddalonych na północ od ulicy, przebudowany	
156	Gdańska 73	budynek gospodarczy 1 kondygnacja	murowany z cegły dach ceramiczny wysoki dwuspadowy	ok. 1930	magazynowo-inwentarski	
157	Gdańska Park Miejski	Teren dawnej strzelnicy	beton,	1920-1940	w pld.-zach. części parku, destrukty betonowych konstrukcji	E/R
158	Gierymskiego 1/2	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji, dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, wysoki dwuspadowy, szczyty drewniane	l.30. XXw.	Kalenicowo, we wschodniej części budynku zachowana oryginalna stolarka	
159	Gierymskiego 5/7	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji, dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, wysoki dwuspadowy, szczyty drewniane	l.30. XXw.	Kalenicowo, w zachodniej części budynku zachowana oryginalna stolarka	
160	Gierymskiego 9/11	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji,	murowany, tynkowany, dach	l.30. XXw.	Kalenicowo, nowe tynki zewnętrzne, wtórna stolarka	

		dwurodzinny	ceramiczny, wysoki dwuspadowy, szczyty drewniane			
161	Gierymskiego 10/12	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji, dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, wysoki dwuspadowy	1.30. XXw.	Kalenicowo, wtórna stolarka, wschodnia część budynku wykończona sidingiem	
162	Gierymskiego 22/24	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji, dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, wysoki dwuspadowy, szczyty drewniane	1.30. XXw.	Kalenicowo	
163	Gierymskiego 33/35	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji, dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, wysoki dwuspadowy, szczyty drewniane	1.30. XXw.	Kalenicowo, wtórna stolarka okien	
164	Gierymskiego 34/36	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji, dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, wysoki dwuspadowy, szczyty drewniane	1.30. XXw.	Kalenicowo	
165	Gierymskiego 38	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, wysoki	1.30. XXw.	ustawiony szczytem, wtórna stolarka	

			dwuspadowy			
166	Gierymskiego 40	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, wysoki dwuspadowy	1.30. XXw.	ustawiony szczytem, stolarka wtórna	
167	Gierymskiego 42	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, wysoki dwuspadowy	1.30. XXw.	ustawiony szczytem, stolarka wtórna	
168	Gombrowicza 3/4	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji, dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy	1.30. XXw.	Kalenicowo, wtórna stolarka okien	
169	Gombrowicza 5/6	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji, dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy, szczyty drewniane	1.30. XXw.	Kalenicowo, wtórna stolarka okien	
170	Gombrowicza 7/8	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji, dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy	1.30. XXw.	Kalenicowo, wtórna stolarka okien	
171	Gombrowicza 9/10	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji, dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny	1.30. XXw.	Kalenicowo, w północnej części budynku zachowana oryginalna stolarka okien	

			dwuspadowy, szczyty drewniane			
172	Gombrowicza 11/12,	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji, dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy, szczyty drewniane	l.30. XXw.	Kalenicowo, wtórna stolarka okien	
173	Grottgera 4	Dom wielorodzinny	mur., tynk.,	1903	narożnikowy, ozdobne obróbki blach.	
174	Grottgera 5	Dom wielorodzinny	mur., tynk.,	2 poł XIXw.	kalenicowy, 2 kondyg., 6 osie	
175	Grottgera 6	Dom wielorodzinny	mur., tynk.,	2 poł.XIXw	kalenic., piwnice, 2 kondyg.,5 osi	
176	Grottgera 7	Dom wielorodzinny	mur., tynk.,	2 poł.XIX w.	kalenic., 2 kondyg., 3 osie	
177	Grottgera 8	Szkoła-ob. dom wielorodzinny	mur., tynk.,dach dwuspadowy	1821	kalenic., narożny, 3 kondyg., 7 osi, ryzalit centralny z arkadą	
178	Grottgera 9	Dom wielorodzinny	mur., tynk.,	l. 30te XX w.	kalenic.,piwnice, 2 kondyg., 7 osi	
179	Grottgera 11	Dom wielorodzinny	mur., tynk.,	2 poł. XIX w	kalenic., 3 kondyg., 3 osi, detal na fasadzie	
180	Grottgera 14	Dom wielorodzinny	mur., tynk.,	2 poł. XIX w.	kalenic., 2 kondyg., 4 osi	
181	Grottgera 16	Dom wielorodzinny	mur., tynk.,	2 poł. XIX w.	kalenic., piwnice, 2 kondyg., 5 osi	
182	Grottgera 17	Dom wielorodzinny	mur., tynk., dach	2 poł., XIX	narożnikowy, piwnice, 2 kondyg.,	

			naczółkowy	w.	okna odcinkowe	
183	Grottgera 18	Dom wielorodzinny	mur., tynk.,	2 poł. XIX w.	kalenic., 2 kondyg., 4 osi	
184	Grottgera 20	Dom wielorodzinny	mur., tynk.,	2 poł. XIX w.	kalenic., 2 kondyg., 3 osi	
185	Grottgera 22	Dom wielorodzinny	mur., tynk., rygiel	2 poł. XIX w.	kalenic., 2 kondyg., 2 osi	
186	Grottgera 24	Dom wielorodzinny	mur., tynk., rygiel	4 ćw. XVIII w.	kalenic., 2 kondyg., 3 osi	
187	Grottgera 26	Dom wielorodzinny	mur., tynk.,	2 poł. XIX w.	narożny, 2 kondygnacje	
188	Grottgera 28	Dom wielorodzinny	mur., tynk., dach dwuspadowy	2 poł. XIX w.	narożny, 2 kondyg.,	
189	Jagielly 2	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach wysoki dwuspadowy	1900-1920	kalenicowo, przebudowany	
190	Jagielly 3	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach wysoki dwuspadowy	1900-1920	kalenicowo, przebudowany	
191	Jagielly 4	budynek mieszkalny, parterowy	murowany, tynkowany	1900-1920	kalenicowo, ruina - po pożarze	
192	Jagielly 5	budynek mieszkalny, 2 kondygnacje	murowany, siding, dach dwuspadowy o małym kącie nachylenia	1900-1920	kalenicowo, detal architektoniczny, na parterze przemurowane otwory okien, wtórna stolarka okien	

193	Jagielly 6	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, wysoki dwuspadowy	1900-1920	szczytem, przebudowany	
194	Jagielly 8/9	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, wysoki dwuspadowy	1900-1920	kalenicowo, wtórna stolarka okien	
195	Jagielly 9a	budynek gospodarczy	murowany z cegły, w części konstrukcji ryglowej, dach dwuspadowy, papa	1900-1920		E
196	Jagielly 11	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny naczółkowy	1900-1920	szczytem, wtórna stolarka okien	
197	Jagielly 11a	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki dwuspadowy	1920-1940	szczytem, wtórna stolarka	
198	Jagielly 12	budynek mieszkalny 1 kondygnacja	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy	1900-1920	szczytem, wtórna stolarka okien	
199		budynek gospodarczy	murowany z cegły,	1900-1920	szczytem	

		magazynowo- inwentarski	drewniany			
200	Jagielly 14	budynek mieszkalny 1 kondygnacja	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy	1910-1920	szczytem	
201	Jagielly 15	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach dwuspadowy o małym kącie nachylenia, papa	1910-1920	szczytem	
202	Jagielly 15	budynek gospodarczy Stodoła	konstrukcja ryglowa, szczyty drewniane, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy	1910-1920		E
203	Jagielly 19	budynek mieszkalny, 1 kondygnacja	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy	1910-1920	kalenicowo, wtórna stolarka okien	
204	Jagielly 20	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach dwuspadowy	1910-1920	kalenicowo, przebudowany	
205	Jagielly 20	Wiata	murowany, tynkowany, dach	1920-1940	na froncie posesji, w głębi: Zakład stolarski. Wyrób trumien.	E

			plaski			
206	Jedn. Narodowej 1 ?	budynek mieszkalno/usługowy 2 kondygnacje	murowany, tynkowany, dach pulpitowy	ok. 1900	zachowany detal architektoniczny, stolarka wtórna	
207	Jedn. Narodowej 11	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji,	murowany, tynkowany	1900-1920	bez zachowanego detalu architektonicznego, stolarka wtórna	
208	Jedn. Narodowej 15	budynek mieszkalno/usługowy, 3 i 1/2 kondygnacji,	murowany, nietynkowany, dach ceramiczny wysoki, z lukarnami od strony ulicy; pulpitowy, kryty papą w pozostałej części; szczyt w osi elewacji	ok. 1900	zachowany bogaty detal architektoniczny elewacji frontowej, częściowo zachowana stolarka okienna i drzwiowa , konstrukcja lukarn	E
209	Jedn. Narodowej 19	budynek mieszkalno/usługowy, 2 kondygnacje	murowany, tynkowany, dach półplaski, kryty papą	ok. 1900	zachowany skromny detal, wtórna stolarka okienna i drzwiowa	E
210	Jedn. Narodowej 20	budynek hotelowy, 3 kondygnacje, w części zachodniej - 2	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, wysoki, czterospadowy w części pulpitowy,	1926	bogaty detal ceramiczny elewacji frontowej, na parterze w narożniku budynku, obiekt nie jest użytkowany, data na detalu ceramicznym - elewacja	R

			kryty papą, w części 2 kondygnacyjnej - półpłaski, kryty blachą		północna	
211	Jedn. Narodowej 21	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacyjny wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, wysoki jednospadowy od strony ulicy; pulpitowy kryty papą w pozostałej części	1900-1920	zachowane dekoracyjne szczyty wystawek od strony elewacji frontowej, skromny detal elewacji, stolarka okienna wtórna, oryginalne nadświetle wejścia głównego	E
212	Jedn. Narodowej 22	budynek mieszkalno/oświatowy, 3 kondygnacje	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki, od strony elewacji frontowej	ok. 1900	zachowany bogaty detal elewacji frontowej, zachowana oryginalna stolarka okienna i drzwiowa	E
213	Jedn. Narodowej 23	budynek mieszkalno/usługowy 3 kondygnacje	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki od strony ulicy, w pozostałej części pulpitowy, kryty papą	1903	zachowany częściowo wystrój elewacji - w szczycie, skromny detal architektoniczny, wykusz w poziomie piętra, z zadaszaniem z blachy? łupka?	E
214	Jedn. Narodowej 24	budynek	murowany,	ok. 1900	zachowany bogaty detal	E

		mieszkalno/usługowy, 3 kondygnacje	tynkowany, dach ceramiczny wysoki od strony ulicy z lukarnami, w pozostałej części pulpitowy, kryty papą		architektoniczny elewacji frontowej, stolarka okienna /wymieniona w dwóch oknach z zachowaniem podziału/, witryny sklepowe	
215	Jedn. Narodowej 25	budynek mieszkalno/usługowy, 2 kondygnacje	murowany, tynkowany, dach pulpitowy kryty papą	1900-1920	przebudowany, bez detalu architektonicznego, stolarka wtórna	
216	Jedn. Narodowej 26	budynek mieszkalno/usługowy, 2 i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach płaski kryty papą	ok. 1900	zachowany skromny detal i częściowo stolarka okienna	
217	Jedn. Narodowej 27	budynek mieszkalny, 3 kondygnacyjny, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki z wystawką i dwiema lukarnami od strony elewacji frontowej	1911	zachowany skromny detal architektoniczny /data nad wejściem/, wtórna stolarka okienna i drzwiowa	E
218	Jedn. Narodowej 29	budynek mieszkalno/usługowy 2 kondygnacje	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki , dwuspadowy z wystawką w osi	1900-1920	brak detalu, wtórna stolarka okienna	

			budynku			
219	Jedn. Narodowej 31	budynek mieszkalno/usługowy, 2 kondygnacje	murowany, tynkowany	1900-1920	brak detalu, stolarka wtórna	
220	Jedn. Narodowej 34	budynek mieszkalny 2 i 1/2 kondygnacji wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach pulpitowy, kryty papą	ok. 1900	zachowany fragmentarycznie detal wystroju elewacji frontowej- wsporniki wykusza /I piętro/ i dekoracja pseudoryzalitu	
221	Kolejowa 1	zespół budynków dworcowych	murowane, nietynkowane, z dachami ceramicznymi wysokimi	ok. 1920	zachowany zespół zabudowa z częściowo zachowanym zagospodarowaniem terenu, detalami architektonicznymi, wystrojem wnętrz, stolarką okienną, urządzeniami technicznymi /wieża- wtórnie tynkowana/	R
222	Konopnickiej 4	Dom wielorodzinny	mur., tynk., dach naczółkowy	2 poł. XIX w.,	narożny, 2 kondyg., + poddasze, detal na fasadzie	
223	Kopernika 5	budynek administracyjny, bankowy 1, 5 kondygnacji	murowany, tynkowany	1920-1930	zachowany detal architektoniczny, stolarka wtórna	
224	Kossaka 1	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki dwuspadowy	l.30. XXw.	Kalenicowo, wtórna stolarka okien	

225	Kossaka 2/3	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji, dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny naczółkowy, wystawka	1.30. XXw.	Kalenicowo, wtórna stolarka okien	
226	Kossaka 4/5	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji, dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny naczółkowy, wystawka	1.30. XXw.	Kalenicowo, wtórna stolarka okien	
227	Kossaka 8/9	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji, dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny naczółkowy, wystawka	1.30. XXw.	Kalenicowo, wtórna stolarka okien	
228	Kossaka 8a	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy, lukarny	1.30. XXw.	szczytem, wtórna stolarka okien	
229	Kossaka 9a	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki dwuspadowy	1.30. XXw.	szczytem, wtórna stolarka okien	
230	Kossaka 10/11	budynek mieszkalny,	murowany,	1.30. XXw.	kalenicowo, wtórna stolarka okien	

		1 i 1/2 kondygnacji, dwurodzinny	tynkowany, dach ceramiczny wysoki dwuspadowy, szczyty drewniane			
231	Kossaka 12/13	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji, dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki dwuspadowy	1.30. XXw.	Kalenicowo, nr 12 - zachowana oryginalna stolarka okien	
232	Kossaka 14/15	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji, dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki dwuspadowy	1.30. XXw.	Kalenicowo, wtórna stolarka okien	
233	Kossaka 16/17	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji, dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki dwuspadowy	1.30. XXw.	Kalenicowo, wtórna stolarka okien	
234	Kossaka 18	budynek mieszkalny 1 kondygnacja jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy	1.30. XXw.	kalenicowo, wtórna stolarka okien	
235	Kossaka 24/26	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki dwuspadowy	1.30. XXw.	Kalenicowo	
236	Kossaka 32/34	budynek mieszkalny	murowany,	1.30. XXw.	Kalenicowo, wtórna stolarka okien	

		1 i 1/2 kondygnacji dwurodzinny	tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy			
237	Kossaka 33	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy lukarna	1.30. XXw.	szczytem,	
238	Kossaka 35	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy	1.30. XXw.	szczytem, wtórna stolarka okien	
239	Kossaka 37/39	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy	1.30. XXw.	kalenicowo	
240	Kossaka 38/40	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy	1.30. XXw.	kalenicowo, przebudowany, wtórna stolarka	
241	Kossaka 41	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy, lukarna	1.30. XXw.	szczytem, elewacja zachodnia - zachowane okiennice	

242	Kossaka 42	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny naczółkowy wystawka	1.20. XXw.	Kalenicowo, na osi elewacji frontowej płaski ryzalit za akcentowany wystawką	E
243	Kosynierów 2	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki dwuspadowy ceramiczny wystawka	1.20. XXw.	kalenicowo, wtórna stolarka okien	
244	Kosynierów 18	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji jednorodzinny	murowany tynkowany dach wysoki ceramiczny dwuspadowy szczyty drewniane	1.20. XXw.	kalenicowo, drewniany ganek dostawiony do elewacji frontowej	E
245	Kosynierów 20/22	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki dwuspadowy ceramiczny wystawka	1.20. XXw.	kalenicowo	
246	Kosynierów 24	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji jednorodzinny	murowany tynkowany dach wysoki dwuspadowy	1.20. XXw.	kalenicowo, przebudowany	
247	Kosynierów	Zabudowa ulicy		1.20. XXw.	wschodnia strona ulicy	E

248	Kościuszki 3	Dom wielorodzinny	mur., tynk.,	k. XVIII w., przebud.	piwnice, 2 kondyg., poddasze	
249	Kościuszki 6	Dom wielorodzinny, wolnostojący	mur., tynk.,	2 poł. XIX w., przebud.	narożny, piwnice, 3 kondyg.,	
250	Koszalińska 1	budynek usługowo/produkcyjny 2 kondygnacyjny	murowany, tynkowany, dach wysoki, ceramiczny, dwuspadowy z wystawką, częściowo pulpitowy, kryty papą	1900-1920	kamienna podmurówka, brak detalu, stolarka wtórna	
251	Koszalińska 5	budynek mieszkalny 3 kondygnacje	murowany, tynkowany, dach płaski, kryty papą	ok. 1900	zachowany skromny detal architektoniczny, parter i I piętro - pustostan	
252	Koszalińska 8a	budynek mieszkalny 2 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach pulpitowy kryty papą	ok. 1900	bez detalu, stolarka wtórna	
253	Koszalińska 9	budynek mieszkalny 2 kondygnacje	murowany, nietynkowany, dach pulpitowy, kryty papą	1900-1920	skromny detal ceglany/gzymusy podokienny i międzykondygnacyjny/, stolarka wtórna	

254	Koszalińska 10	budynek mieszkalno/usługowy 2 i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach pulpitowy kryty papą	ok. 1900	zachowany fragmentarycznie skromny detal, stolarka okienna wtórna	
255	Koszalińska 11	budynek mieszkalno/usługowy 2 i 1/2 kondygnacji wielorodzinny	murowany, nietynkowany, dach pulpitowy z wystawką i szczytem	ok. 1900	zachowany bardzo bogaty detal architektoniczny wystroju elewacji tynkowy i wykonany w cegle, częściowo zachowana stolarka okienna	R
256	Koszalińska 12	budynek mieszkalny 3 kondygnacje, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach pulpitowy, kryty papą, blaszane opierzenia wieżyczki i szczytów	190-1920	zachowany częściowo detal bogatej kompozycji architektonicznej elewacji frontowej /dwukondygnacyjny wykusz nad wejściem, w formie wieży, dwa szczyty ze spływami dwie loggie, jedna z balkonem o oryginalnej balustradzie, częściowo zachowana stolarka oryginalna	R
257	Koszalińska 14	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach pulpitowy z wystawką, kryty papą	1900-1920	poza oryginalnymi balustradami dwóch balkonów -brak detali, stolarka wtórna, przebudowana część poddasza	E
258	Koszalińska 15	budynek mieszkalny	murowany,	1920-1945	przebudowany /współczesna	

		2 kondygnacje wielorodzinny	tynkowany, dach pulpitowy, kryty papą		adaptacja/, wtórnie tynkowany, wtórna stolarka okienna, bez detalu; oryginalne metalowe ogrodzenie działki	
259	Koszalińska 16	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach płaski z wystawką, kryty papą	1900-1920	fragmentarycznie zachowane elementy kompozycji architektonicznej elewacji /pseudoryzalicy, wykusz i prosty szczyt nad wystawką/, brak detalu, stolarka wtórna, w elewacji południowej - dobudowany w drewnianej konstrukcji, przeszklony ganek	E
260	Koszalińska 17	budynek mieszkalny, 1 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach wysoki, dwuspadowy z wystawką	po 1920	częściowo zachowane stolarka okienna i detal	
261	Koszalińska 18	budynek usługowy 2 i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany	ok. 1920	wtórnie tynkowany, wtórna stolarka, brak detalu	
262	Koszalińska 21/23	budynek mieszkalny 1 kondygnacja	murowany, nietynkowany, dach wysoki, ceramiczny, dwuspadowy z lukarnami	1900-1920	zachowana oryginalna kompozycja architektoniczna i skromny detal wystroju elewacji, stolarka okienna wtórna, z podziałem, zachowane ogrodzenie o murowanych, ceglanych słupkach i filarach	R zespól

					flankujących wjazd do zespołu	
263	Koszalińska 21/23	budynek mieszkalny 1 kondygnacja	murowany, nietynkowany, dach wysoki, ceramiczny, dwuspadowy z wystawką	1900-1920	zachowana oryginalna kompozycja architektoniczna i skromny detal wystroju elewacji, stolarka okienna częściowo zachowana -wtórna, z podziałem, zachowane ogrodzenie o murowanych, ceglanych słupkach i filarach flankujących wjazd do zespołu	R zespół
264	Koszalińska 21/23	budynek wieży zespołu gazowni	murowany, nietynkowany, dach kryty blachą miedzianą, stożkowy, z lukarnami	1900-1920	zachowana w pełni kompozycja architektoniczna wieży z detalem ceglanym, stolarką okienną i drzwiową	R zespół
265	Koszalińska 21/23	zespół budynków gospodarczych, pomocniczych i produkcyjnych zespołu gazowni	murowane, nietynkowane, kryte dachami ceramicznymi, wysokimi, dwuspadowymi	190-1920	zachowane w dobrym stanie, z utrzymana oryginalną kompozycją architektoniczną i detalem budynki są opuszczone, częściowo stolarka wtórna	R zespół
266	Koszalińska 24	budynek mieszkalny, 1 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach wysoki, dwuspadowy z wystawką	1921	stolarka częściowo zachowana, bez detalu	

267	Koszalińska 26/28	budynek mieszkalny 2 kondygnacje	murowany, tynkowany, dach dwuspadowy o małym kącie nachylenia	ok. 1920	częściowo zachowana stolarka okienna i detal	
268	Koszalińska 27	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, wysoki z wystawkami, kopertowy	1900-1920	zachowana oryginalna kompozycja architektoniczna, detal wystroju elewacji, częściowo stolarka okienna	E
269	Koszalińska 29	budynek mieszkalny 1 kondygnacja	murowany, tynkowany, dach wysoki, dwuspadowy	1920-1945	stolarka okienna wtórna, brak zachowanego detalu architektonicznego	
270	Koszalińska 30/32	budynek mieszkalny 2 kondygnacje	murowany, tynkowany, dach dwuspadowy o małym kącie nachylenia	ok. 1920	stolarka wtórna, brak zachowanego detalu	
271	Koszalińska 34	budynek mieszkalny, 1 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, stolarka okienna wtórna, brak zachowanego detalu	1924	współczesna modernizacja	
272	Koszalińska 35	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach	ok. 1920	stolarka okienna wtórna, brak zachowanego detalu	

			dwuspadowy, naczółkowy		architektonicznego	
273	Koszalińska 36	budynek mieszkalny, 2 kondygnacje	murowany, nietynkowany	ok. 1920	detal ceglany, wtórna stolarka okienna	
274	Koszalińska 37	budynek mieszkalny, 2 kondygnacje	murowany, tynkowany, dach wysoki, kopertowy	ok. 1920	stolarka okienna wtórna	
275	Koszalińska 38	budynek mieszkalny, 1 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, konstrukcja dachu mieszana	1900-1920	kamienna podmurówka, częściowo zachowana stolarka okienna oryginalna i detal wystroju elewacji	E
276	Koszalińska 39	budynek mieszkalny, 1 kondygnacja dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach dwuspadowy	ok. 1920	bez detalu architektonicznego , stolarka okienna częściowo zachowana	
277	Koszalińska 40	budynek mieszkalny 1 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach wysoki, dwuspadowy z wystawką	ok. 1930	częściowo zachowana stolarka okienna i detal	
278	Koszalińska 41	budynek mieszkalny 2 i 4 kondygnacje wielorodzinny	murowany, tynkowany, dachy wysokie ceramiczne z lukarnami i wysokie, kryte blachą	1900-1920	dobudowa do budynku produkcyjnego - magazynowego budynku mieszkalnego; rozbudowa historyczna, adaptacja całości na cele mieszkalne współczesna, zachowany skromny detal	

					architektoniczny, stolarka wtórna	
279	Koszalińska 42	budynek mieszkalny, 1 kondygnacja	murowany, tynkowany, dach dwuspadowy	ok. 1930	brak oryginalnej stolarki i detalu	
280	Koszalińska 44	budynek mieszkalny, 1 kondygnacja	murowany, tynkowany, dach dwuspadowy	ok. 1930	brak oryginalnej stolarki i detalu	
281	Koszalińska 46	budynek mieszkalny 2 i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach dwuspadowy z wystawką	ok. 1930	stolarka okienna wtórna, częściowo zachowany detal architektoniczny	
282	Koszalińska 48	budynek mieszkalny 1 1/2 kondygnacji	murowany, częściowow konstrukcji ryglowej, tynkowany, częściowo tynkowany dach ceramiczny, dwuspadowy z wystawką	1900-1920	zachowany detal ceramiczny, częściowo stolarka /drzwi/	E
283	Koszalińska 50	budynek mieszkalno/usługowy, 2 kondygnacje	murowany, nietynkowany, dach dwuspadowy o małym kącie	ok. 1920	zachowany częściowo ceramiczny detal wystroju elewacji - stolarka okienna wtórna; współczesna modernizacja	

			nachylenia, kryty blachą			
284	Koszalińska 105 <i>Zakłady Drobiarskie</i>	budynek mieszkalno/usługowy 1 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach wysoki, dwuspadowy	ok. 1930	stolarka okienna wtórna i brak detali	R zespół
285	Koszalińska 105 <i>Zakłady Drobiarskie</i>	budynek produkcyjny 3 kondygnacje	murowany, nietynkowany, dachy wysokie, ceramiczne, dwuspadowe i czterospadowe z lukarnami - wole oczy	1927	zachowana oryginalna kompozycja architektoniczna, stolarka okienna, skromny detal architektoniczny, zniszczenia elewacji /po usunięciu dobudowanych budynków/od strony elewacji południowo-wschodniej	R zespół
286	Koszalińska 105 <i>Zakłady Drobiarskie</i>	komin produkcyjny	murowany, nietynkowany, na rzucie koła	ok. 1930	zachowany bez budynków sąsiednich	R zespół
287	Kościelna 12	gmach kościoła pw. św. Antoniego Padewskiego wraz z budynkiem domu parafialnego	murowany, nietynkowany, dach ceramiczny, wysoki, dwuspadowy, wieża kryta blachą miedzianą	1928	zachowany wraz z detalem architektonicznym i wystrojem wnętrza, zagospodarowaniem terenu	R zespół
288	Kościelna 3/5	budynek mieszkalny 1 1/2 kondygnacyjny	murowany, tynkowany,	ok. 1900	zachowana oryginalna kompozycja architektoniczna budynków,	R

			częściowo w konstrukcji ryglowej, dachy wysokie lamane		zachowany detal wystroju elewacji oraz stolarka okienna	
289	Kraszewskiego 1a	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji jednorodzinny	murowany, tynkowany, ceramiczny dwuspadowy, lukarna dach wysoki	1.30. XXw.	Kalenicowo,	
290	Kraszewskiego 2a/2b	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji dwurodzinny	murowany, tynkowany, wysoki ceramiczny dwuspadowy dach	1.30. XXw.	Kalenicowo, wtórna stolarka okien	
291	Kraszewskiego 1/3	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji dwurodzinny	murowany, tynkowany, wysoki ceramiczny dwuspadowy dach	1.30. XXw.	Kalenicowo, wtórna stolarka okien	
292	Kraszewskiego 2/4	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji dwurodzinny	murowany, tynkowany, wysoki ceramiczny dwuspadowy dach	1.30. XXw.	Kalenicowo, wtórna stolarka okien	
293	Kraszewskiego 5/7	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji dwurodzinny	murowany, tynkowany, wysoki ceramiczny dach	1.30. XXw.	Kalenicowo, nr 5 - zachowana część oryginalnej stolarki okien	

			dwuspadowy			
294	Kraszewskiego 11/13	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy	1.30. XXw.	Kalenicowo, wtórna stolarka okien	
295	Kraszewskiego 14/16	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy	1.30. XXw.	Kalenicowo, nr 16 - zachowana część oryginalnej stolarki okien	
296	Kraszewskiego 15/17	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy	1.30. XXw.	Kalenicowo	
297	Kraszewskiego 18	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji dwurodzinny	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji dwurodzinny	1.30. XXw.	Kalenicowo, wtórna stolarka okien	
298	Lipowa 3	Dom wielorodzinny, wolnostojący	mur., tynk., dach naczółkowy	2 poł. XIX w.	narożny, 2 kondyg., 4 osi	

299	3 Maja 2, 4, 6	budynki mieszkalne, 1 i 1/2 kondygnacji, jedno- i dwurodzinne	murowane, tynkowane, dach wysoki ceramiczny, dwuspadowy	1930-1940	ulica we wsch. części poszerzona - prostokątny plac, domy ustawione szczytem	E
------------	-----------------------	--	--	------------------	---	----------

300	8 Marca 1/3	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy	l.30. XXw.	Kalenicowo, wtórna stolarka okien	
301	8 Marca 2/4	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy	l.30. XXw.	Kalenicowo, wtórna stolarka okien	
302	8 Marca 5/7	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy	l.30. XXw.	Kalenicowo, nr 7- zachowana część oryginalnej stolarki okien	
303	8 Marca 6/8	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy	l.30. XXw.	Kalenicowo, wtórna stolarka okien	
304	Matejki 1	Dom wielorodzinny	mur., tynk., dach kopertowy	ok. 1930	narożny, wolnostojący, piwnice, 3 kondyg., lukarny	
305	Matejki 5a	Dom wielorodzinny	mur., tynk.,	2 poł. XIX w.	wolnostojący, korpus parterowy, ryzality 2 kondyg., detale na fasadzie	
306	Matejki 11	Dom wielorodzinny	mur., tynk.,	koń. XIX w.,	kalenic., 3 kondyg., poddasze	
307	Matejki 13	Dom wielorodzinny	mur., tynk.,	koń. XIX w.	kalenic., piwnice, 2 kondyg., 6 osi	
308	Matejki 14	Dom wielorodzinny	mur., tynk.,	koń. XIX	narożny, 3 kondyg., 4 osi	

				w.		
309	Matejki 17	Dom wielorodzinny	mur., tynk., dach kopertowy	pocz. XX w.	narożny, wolnostojący, 2 kondyg., 6 osi w fasadzie	
310	Matejki 20	Dom jednorodzinny	mur., tynk.,	2 poł. XIX w.	wolnostojący, parter, 7 osi	
311	Mickiewicza 1	Dom wielorodzinny	mur., tynk.,	1907	wolnostojący, kalenic., piwnice, 3 kondyg., rzeźby, detale na fasadzie	
312	Mickiewicza 2	Dom wielorodzinny	mur., tynk.,	4 ćw. XVIII w.	kalenic., piwnice, 2 kondyg., 5 osi, okna odcinkowe	
313	Mickiewicza 4	Dom wielorodzinny	mur., tynk., rygiel	2 poł. XVIII w.	kalenic., piwnice, 2 kondyg., 5 osi, wystawki w dachu	
314	Mickiewicza 6	Dom wielorodzinny	mur., tynk., rygiel	XVIII/XIX	kalenic., piwnice, 2 kondyg., 3 osi, okna odcinkowe	
315	Mickiewicza 8	Dom wielorodzinny	mur., tynk.,	poł. XIX w.	narożny, piwnice, 2 kondyg., poddasze, 7 osi, na strychu okienka biforyjne, półkoliste	
316	Mielczarskiego 2	Zakład ob. dom wielorodzinny	mur., lico ceglane	2 poł. XIX w.	narożny, piwnice, 3 kondyg., okna półkoliste i odcinkowe	
317	Mielczarskiego 3	Dom wielorodzinny	mur., tynk., rygiel, dach naczółkowy	poł. XVIII w,	narożny, 2 kondyg., 5 osi w fasadzie	
318	Mielczarskiego 4	Dom wielorodzinny	mur., tynk.,rygiel	4 ćw. XVIII w.	kalenic.,piwnice, 2 kondyg., 3 osi, detale na fasadzie	
319	Mielczarskiego 6	Dom wielorodzinny	mur., tynk.,	2 poł. XIX w.	kalenic.,2 kondyg., 6 osi, detale na fasadzie	
320	Mickiewicza 7	budynek usług	murowany,	ok. 1930	zachowana kompozycja	R

		oświatowych 2 i 1/2 kondygnacji	nietynkowany, dach ceramiczny, wysoki, dwuspadowy		architektoniczna, detal stolarka i wnętrze	
321	Mielczarskiego 8	Dom wielorodzinny	mur., tynk.,	2 poł. XIX w.	narożny, 2 kondyg., niskie poddasze, tympanon, detale na elewacjach	
322	Mickiewicza 9	budynek mieszkalny 2 kondygnacje wielorodzinny	murowany, tynkowany	1920-1930	stolarka okienna wtórna, brak detalu architektonicznego	
323	Mickiewicza 10	budynek mieszkalny	murowany, tynkowany	1920-1930	zachowany detal architektoniczny, cegłany cokół, zachowane oryginalne ogrodzenie	
324	Mieszka I nr 3/4	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki dwuspadowy	1920-1930	kalenicowo, w głębi posesji, poprzedzony ogrodem	
325	Mieszka I nr 5	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach o małym kącie nachylenia, kryty papą	1900-1920	kalenicowo, skromny detal architektoniczny wschodnia ściana szczytowa łączy się z zabudową pierzejową	E
326	Mieszka I nr 6	budynek mieszkalny 2 i 1/2 kondygnacji wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy,	1920-1930	kalenicowo, w pierzejowej zabudowie, wtórna stolarka okien	

			wystawki			
327	Mieszka I nr 7	budynek mieszkalny 2 i 1/2 kondygnacji wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy, wystawka	1920-1930	Kalenicowo, w pierzejowej zabudowie, brak detalu architektonicznego, wtórna stolarka okien	
328	Mieszka I nr 8	budynek mieszkalny 2 i 1/2 kondygnacji wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy, wystawka	1920-1930	kalenicowo, zach. szczytem łączy się z zabudową pierzejową, brak detalu architektonicznego, zachowana część oryginalnej stolarki okien	
329	Mireckiego 5/6	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji dwurodzinny	murowany, tynkowany dach ceramiczny wysoki dwuspadowy wystawka	l.30. XXw.	Kalenicowo	
330	Moniuszki 1	Miejska Biblioteka w Sławnie - filia 1 i 1/2 kondygnacji	murowany tynkowany dach ceramiczny wysoki dwuspadowy	l.30. XXw.	szczytem	
331	Morska 1	budynek mieszkalny 2 i 1/2 kondygnacji wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki kryty blachą, dwuspadowy	1920-1930	szczytem, z murowanym gankiem na osi elewacji wschodniej, parterowym aneksem dostawionym do ściany północnej, wtórna stolarka okien	

332	Morska 5	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji, jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki dwuspadowy kryty blachą dachówkopodobną lukarny	ok. 1930	szczytem, z wykuszem w elewacji północnej i murowanym gankiem w elewacji zachodniej, wtórna stolarka okien	
333	Ogrodowa b.nr. <i>vis á vis nr 6</i>	Stodoła	drewno, konstrukcja słupowo ramowa	1920-1940	szczytem, pozostałe obiekty na posesji współczesne	E
334	Okrzei 1-2-3	budynki mieszkalne, 1 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinne	murowane, tynkowane, dachy ceramiczne, wysokie mansardowe z naczólkami i ze szczytami, wielospadowe	ok. 1920	częściowo wymieniona stolarka, zabudowa gospodarcza na zapleczu	E zespół
335	Polanowska 1	budynek poczty 2 kondygnacje i 4 kondygnacje - wieża oraz zespół budynków pocztowych na zapleczu działki	murowane, nietynkowane, bud. główny - dachy płaskie	ok. 1900	zmiana przekrycia budynku głównego i zwieńczenia wieży, wymieniona stolarka okienna, zachowany detal architektoniczny i elementy kompozycji architektoniczno/urbanistycznej zespołu	R zespół

336	Polanowska 3	budynek mieszkalno/usługowy 2 kondygnacje	murowany, tynkowany, dachy półpłaskie, szczyt nad bramą przejazdową	1900-1920	stolarka okienna wtórna, brak detalu	
337	Polanowska 4	budynek mieszkalny 2 kondygnacje, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki, ceramiczny, dwuspadowy z wystawką /dach naczółkowy/	ok. 1900	brak detalu, stolarka okienna częściowo zachowana, w zespole oficyna, zachowane murowane słupy bramy wjazdowej na posesję,	E
338	Polanowska 7	budynek mieszkalny 3 kondygnacje, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach pulpitowy, z wystawką	ok. 1900	zachowany bardzo bogaty detal architektoniczny elewacji frontowej, częściowo zachowana stolarka okienna, w zespole oficyna mieszkalna	E
339	Polanowska 9	budynek mieszkalno/usługowy 3 kondygnacje, wielorodzinny	murowany, tynkowany, z wystawką, dach wysoki ceramiczny jednospadowy od strony ulicy, pulpitowy w pozostalej części	ok. 1900	zachowany bogaty detal architektoniczny elewacji frontowej, częściowo zachowana stolarka okienna	E

340	Polanowska 9	budynek mieszkalny 3 kondygnacje wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny jednospadowy od strony ulicy, pulpitowy w pozostalej części	ok. 1900	zachowany bogaty detal architektoniczny elewacji frontowej, częściowo zachowana stolarka okienna	E
341	Polanowska 12	budynek mieszkalny 1 kondygnacja	murowany, tynkowany, kamienna podmurówka, dach wysoki, dwuspadowy, ceramiczny	1900-1920	zachowany skromny detal architektoniczny elewacji	E
342	Polanowska 13	budynek mieszkalno/usługowy 2 kondygnacje	murowany, tynkowany	ok. 1920	po gruntowanej modernizacji, zachowany jedynie detal architektoniczny w rejonie wejścia , stolarka wtórna, oryginalne ogrodzenie murowane z ok. 1925 roku	
343	Polanowska 14 <i>budynek główny</i>	budynek mieszkalny 2 kondygnacje wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki, ceramiczny, dwuspadowy z	ok. 1900	zachowana kompozycja architektoniczna budynku z półokrągłym wykuszem na piętrze, skromnym detalem elewacji frontowej, stolarka okienna wtórna,	E zespół

			lukarnami		zachowane murowane słupy flankujące wjazd na teren posesji od strony ulicy Polanowskiej	
344	Polanowska 14 <i>oficyna</i>	budynek mieszkalny 1 kondygnacja	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, wysoki, kopertowy z lukarnami i szczytem nad ryzalitem w elewacji zachodniej	1900-1920	zachowana kompozycja architektoniczna budynku, ze skromnym detalem architektonicznym, stolarka okienna wtórna,	E zespół
345	Polanowska 14 <i>zabudowa gospodarcza</i>	budynki gospodarcze	murowane, nietynkowane, dachy półpłaskie, dwuspadowe, kryte papą	ok. 1900	zachowana obudowa podwórza wraz z kamienną nawierzchnią	E zespół
346	Polanowska 15 <i>zespół mleczarni</i>	budynki produkcyjne, administracyjne od 1 do 3 kondygnacji	murowane, tynkowane	ok. 1900	dwa budynki od strony ulicy przebudowane, po modernizacji, duży ubytek detalu architektonicznego, zmieniona kompozycja architektoniczna wtórna stolarka okienna; na terenie mleczarni murowany komin produkcyjny	
347	Polanowska przy 15	budynki warsztatowe	murowane,	1920-1945	przebudowane, po modernizacji	

			tynkowane			
348	Polanowska 16	budynek usługowo/ administracyjny 2 kondygnacje	murowany, tynkowany, dach dwuspadowy o małym kącie nachylenia	ok. 1930	współczesna modernizacja, wtórne tynki, wtórna stolarka okienna, brak detalu	
349	Polanowska 17					
350	Polanowska 19	budynek mieszkalny 2 kondygnacje	murowany, tynkowany, dach dwuspadowy, kryty papą o małym kącie nachylenia	1900-1920	historyczna adaptacja dawnej stodoły na cele mieszkaniowe, brak detalu, stolarka wtórna, tynki wtórne, zachowane murowane cokoły i słupki ogrodzenia	
351	Polanowska 21	budynek mieszkalny 2 kondygnacje	murowany, tynkowany, dach dwuspadowy o małym kącie nachylenia	ok. 1920	detalu architektonicznego brak, częściowo zachowana stolarka oryginalna, zachowana oryginalne ogrodzenie z kutym parkanem	
352	Polanowska 23	budynek mieszkalny 2 i 1/2 kondygnacji wielorodzinny	murowany, tynkowany, dachy wysokie dwuspadowe, kryte blachą dachówkową	ok. 1920	zachowana kompozycja architektoniczna, detal elewacji, częściowo stolarka okienna, betonowe słupki ogrodzenia działki od strony ulicy Polanowskiej	
353	Polanowska 27	budynek mieszkalny	murowany,	ok.1900	zachowana kompozycja	E

		1 1/2 kondygnacji	tynkowany, dachy dwuspadowe o małych kątach nachylenia, w części środkowej pełna dwuosiowa kondygnacja		architektoniczna, stolarka okienna, skromny detal, historyczne ogrodzenie przedogródka; w zespole zabudowa gospodarcza z ok. 1900 /murowana, nietynkowana, częściowo z konstrukcji ryglowej, brukowane podwórze	
354	Polanowska 29	budynek mieszkalny	murowany	1900-1945	przebudowany, bez cech zabytkowych	
355	Polanowska 31	budynek mieszkalny 11/2 kondygnacji	murowany	1900-1945	przebudowany, bez cech zabytkowych	
356	Polanowska 32	budynek mieszkalno/usługowy	murowany	1900-1945	przebudowany, bez cech zabytkowych	
357	Polanowska 33	budynek mieszkalny 2 kondygnacje	murowany	1900-1945	przebudowany, bez cech zabytkowych	
358	Polanowska 35b	budynek mieszkalny 11/2 kondygnacje	murowany, tynkowany, dach pulpitowy	ok. 1900	bez zachowanego detalu architektonicznego, stolarka wtórna, dobudówka - 1 kondygnacja, detal ceglany, dach pulpitowy	
359	Polanowska 36	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach pulpitowy, kryty papą	1900-1920	zachowany skromny detal architektoniczny, kompozycja architektoniczna, stolarka okienna wtórna, stolarka drzwiowa - oryginalna	
360	Polanowska 38	budynek	murowany,	1904	detal zachowany,	E

		mieszkalno/usługowy 2 kondygnacje	tynkowany dach pulpitowy kryty blachą		stolarka wtórna	
361	Polanowska 45	budynek mieszkalny 1 kondygnacja	murowany, tynkowany, dach dwuspadowy z wystawką	ok. 1920	stolarka wtórna, brak detalu	
362	Polanowska 45a	budynek mieszkalny 1 kondygnacja	murowany, tynkowany	ok. 1920	stolarka wtórna, brak detalu architektonicznego	
363	Polanowska 31 <i>d. Neugut Mühle</i>	budynek mieszkalny 1 kondygnacja jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy	1900-1920	Zagroda dawnego młyna, po wschodniej stronie drogi, dojazd drogą gruntową. Elewacje dekorowane skromnym detalem architektonicznym, zachowana część oryginalnej stolarki okiennej.	E/R
364	Polna 1,3,4	budynek mieszkalny, 1 kondygnacja, jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy	l.20. XXw.	Zabudowa ulicy jednostronna, domy ustawione kalenicowo, w ogrodach, z pojedynczym budynkiem gospodarczym usytuowanym z tyłu posesji.	
365	Powstańców Warszawskich 4	Sąd Rejonowy - Dom wielorodzinny	mur., tynk., dach kopertowy	l. 30 te XX w.	wolnostojący, piwnice, 3 kondyg., lukarny	
366	Powstańców Warszawskich 5	budynek mieszkalno/usługowy 2 i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany,	ok. 1930	brak detalu architektonicznego. stolarka okienna oryginalna, lukarny - ściany - lupek?	

367	Powstańców Warszawskich 6	budynek mieszkalny 2 i 1/2 kondygnacji, dwurodzinny	murowany, tynkowany	ok. 1930	częściowo zachowana stolarka okienna, brak detalu	
368	Powstańców Warszawskich 7	budynek mieszkalny 2 kondygnacje	murowany, tynkowany	ok. 1930	zachowany detal stolarki drzwiowej, stolarka okienna wtórna	
369	Powstańców Warszawskich 8	budynek mieszkalny 2 kondygnacje	murowany, tynkowany	ok. 1930	brak detalu, stolarka okienna wtórna	
370	Powstańców Warszawskich 9	budynek mieszkalny 2 kondygnacje	murowany, tynkowany	ok. 1930	brak detalu, stolarka wtórna	
371	Powstańców Warszawskich 10	budynek mieszkalny 2 kondygnacje	murowany, tynkowany	ok. 1930	brak detalu, stolarka wtórna	
372	Powstańców Warszawskich 11	budynek mieszkalny 2 i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany	ok. 1930	brak detalu, stolarka wtórna	
373	Powstańców Warszawskich 12	budynek mieszkalny 2 kondygnacje	murowany, tynkowany	ok. 1930	brak detalu, stolarka wtórna	
374	Powstańców Warszawskich 15	budynek mieszkalny 2 kondygnacje	murowany, nietynkowany	ok. 1930	detal ceglany, zachowana stolarka okienna	E zespół
375	Powstańców Warszawskich 16	budynek mieszkalny, 2 kondygnacje	murowany, tynkowany	ok. 1930	stolarka okienna częściowo oryginalna, brak detalu	
376	Powstańców Warszawskich 18	budynek mieszkalny 2 kondygnacje	murowany nietynkowany	ok. 1930	detal ceglany, zachowana stolarka oryginalna	E zespół
377	Prusa 4-10	budynek mieszkalny, 2 kondygnacje, wielorodziny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy	1920-1940	Kalenicowo, wielosekcyjny, w części zachowana stolarka okien	E

378	Prusa 13/14	budynek mieszkalny, 1 kondygnacja, dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy szczyty drewniane	l.30. XXw.	Kalenicowo, wtórna stolarka okien	
379	Prusa 15/16	budynek mieszkalny, 1 kondygnacja dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy szczyty drewniane	l.30. XXw.	Kalenicowo, wtórna stolarka okien	
380	Prusa 17/18	budynek mieszkalny, 1 kondygnacja dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy szczyty drewniane	l.30. XXw.	Kalenicowo, wtórna stolarka okien	
381	Prusa 19/20	budynek mieszkalny, 1 kondygnacja dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy szczyty drewniane	l.30. XXw.	Kalenicowo, okna przemurwane, wtórna stolarka okien	
382	Prusa 21/22	budynek mieszkalny, 1 kondygnacja dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy szczyty drewniane	l.30. XXw.	Kalenicowo, wtórna stolarka okien	

383	Prusa 23/24	budynek mieszkalny, 1 kondygnacja dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy szczyty drewniane	l.30. XXw.	Kalenicowo, nr 23 - oryginalna stolarka okien	
384	Prusa 25/26	budynek mieszkalny, 1 kondygnacja dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy szczyt drewniany	l.30. XXw.	Kalenicowo, wtórna stolarka okien	
385	Prusa 27/28	budynek mieszkalny, 1 kondygnacja dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy szczyty drewniane	l.30. XXw.	Kalenicowo, nr 28 - zachowana oryginalna stolarka okna	
386	Prusa 29/30	budynek mieszkalny, 1 kondygnacja dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy szczyty drewniane	l.30. XXw.	Kalenicowo, nr 29 - zachowana oryginalna stolarka okien wraz z okiennicami	
387	Prusa 31/32	budynek mieszkalny, 1 kondygnacja dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy	l.30. XXw.	Kalenicowo, zachowana część oryginalnej stolarki okien.	
388	Prusa 35/36	budynek mieszkalny,	murowany,	l.30. XXw.	Kalenicowo, wtórna stolarka okien	

		1 kondygnacja dwurodzinny	tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy szczyty drewniane			
389	Prusa 37/38	budynek mieszkalny, 1 kondygnacja dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy lukarna	l.30. XXw.	Kalenicowo, wtórna stolarka okien	
390	Prusa 39/40	budynek mieszkalny, 1 kondygnacja dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy okna połaciowe	l.30. XXw.	Kalenicowo, wtórna stolarka okien	
391	Prusa 41/42	budynek mieszkalny 1 kondygnacja dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy szczyty drewniane	l.30. XXw.	Kalenicowo, wtórna stolarka okien	
392	I Pułku Ułanów 1	Poradnia Dziecięca, 2 i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach wielopołaciowy, kryty papą, wystawka	przed 1900	Narożny, skromny detal architektoniczny, wtórna stolarka okien.	E
393	I Pułku Ułanów 2	Budynek mieszkalny,	murowany, lico	przed 1900	Zachowany bogaty detal	E/R

		2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	ceglane, dach płaski		architektoniczny, wtórna stolarka okienna.	
394	I Pułku Ułanów 3	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, dach tynkowany, dwuspadowy o małym kącie nachylenia, kryty papą	przed 1900	zachowany detal architektoniczny, wtórna stolarka okien	E/R
395	I Pułku Ułanów 4	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, dach tynkowany, dwuspadowy o małym kącie nachylenia, kryty papą	1901-1902	narożny, dwuskrzydłowy ze ściętym narożnikiem, zachowany detal architektoniczny, oryginalne zewnętrzne drzwi wejściowe, widoczne spękania ścian zewnętrznych	E
396	I Pułku Ułanów 5/6	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji	murowany, dach tynkowany, wysoki ceramiczny naczółkowy	przed 1900	Kalenicowo, skromny detal, okna nisko osadzone, wtórna stolarka okien i drzwi zewnętrznych	E
397	I Pułku Ułanów 7	budynek mieszkalny, 2 kondygnacje wielorodzinny	murowany, dach tynkowany, wysoki ceramiczny dwuspadowy	1900-1920	Kalenicowo, brak detalu architektonicznego, wtórna stolarka okienna	
398	I Pułku Ułanów 7a	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, dach tynkowany, wysoki	1900-1920	Kalenicowo, wtórna stolarka okienna	E

			dwuspadowy lukarny			
399	I Pułku Ułanów 8	budynek mieszkalny, 1 kondygnacja	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy	ok. 1900	kalenicowo, okna nisko osadzone, wtórna stolarka okienna	E
400	I Pułku Ułanów 8	Budynek usługowo-handlowy 1 kondygnacja	konstrukcji ryglowej, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy	ok. 1900	kalenicowo, nieużytkowany, widoczne ubytki pokrycia dachowego	E
401	I Pułku Ułanów 9 <i>Szpital Powiatowy w Sławnie - zespół</i>	pawilony i szpitalne i budynki administracyjno-gospodarcze od 1 do 4 kondygnacji	murowane, nietynkowane i tynkowane, dachy wysokie i płaskie, ceramiczne, kryte papą lub blachą	1886-1888	Teren między ulicami I Pułku Ułanów, Sempołowskiej, Jagielly; zabudowywany stopniowo od lat 80. XIX w., budynkami o zróżnicowanym typie i wyrazie architektonicznym	E/R
402	I Pułku Ułanów 11 <i>Zespół Szkół Zawodowych</i>	budynek oświatowy 2 i 1/2 kondygnacji <i>Willa Schultza</i>	murowany, lico ceglane, dach wysoki, czterospadowy, wystawki, opierzenia helmu i pokrycie dachu blaszane	1891	zachowany bogaty wystrój elewacji i detal architektoniczny, z 3 kondygnacyjną wieżyczką w narożu, tarasem przy południowej elewacji i werandą od wschodu	E/R

403	I Pułku Ułanów 13 <i>d. Browar</i>	budynek mieszkalny, 3 i 1/2 kondygnacji	murowany, wtórnie otynkowany, dach płaski kryty papą	1866	szczytem, budynek częściowo wbudowany w skarpe, od wschodu ma 2 kondygnacje, zachował się skromny detal architektoniczny, wtórna stolarka okien i drzwi zewnętrznych	E
404	I Pułku Ułanów 14	budynek mieszkalny, 1 kondygnacja	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy	1900-1920	Kalenicowo, przebudowany	
405	I Pułku Ułanów 15	budynek mieszkalny, 2 kondygnacje	murowany, tynkowany, dach wysoki czterospadowy	1900-1920	Kalenicowo, przebudowana	
406	I Pułku Ułanów 15	Stodoła przejazdowa 1 i 1/2 kondygnacji	konstrukcja rygłowa, od frontu otynkowana, dach wysoki ceramiczny		kalenicowo, w złym stanie technicznym: od podwórza ścian w części zrujnowana	E
407	I Pułku Ułanów 16	budynek mieszkalny, 2 kondygnacje wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy	1900-1920	Kalenicowo, brak detalu, wtórna stolarka okienna	
408	I Pułku Ułanów 16	Budynek gospodarczy 1 i 1/2 kondygnacji	rygłowy, dach wysoki dwuspadowy kryty papą	1900-1920	Ruina - obiekt obudowany współczesnymi garażami	

409	I Pułku Ułanów 17	budynek mieszkalny, 2 kondygnacje	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy	1900-1920	Kalenicowo, zły stan techniczny, w części zamieszkała	E
410	I Pułku Ułanów 18 <i>Pomoc Społeczna</i>	budynek użyteczności publicznej 2 i 1/2 kondygnacji, wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach dwuspadowy o małym kącie nachylenia	1900-1920	Kalenicowo, skromny detal architektoniczny, wtórna stolarka okien	E
411	I Pułku Ułanów 19	budynek mieszkalny, 2 i 1/2 kondygnacji wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach kryty papą, dwuspadowy o małym kącie nachylenia, wystawka	1900-1920	Kalenicowo, z płaskim ryzalitem na osi, detal architektoniczny, wtórna stolarka okien	E
412	I Pułku Ułanów 20 <i>Gmach Sądu Rejonowego</i>	gmach publiczny, 3 kondygnacje	murowany, tynkowany, dach pogrążony	ok. 1930	zachowany skromny detal architektoniczny, z wykuszem w skrajnej osi południowej nad bramą przejazdową, wtórna stolarka okien	E/R
413	I Pułku Ułanów 44/42	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach dwuspadowy o małym kącie nachylenia	1920-1930	Kalenicowo, brak detalu architektonicznego	

414	I Pułku Ułanów 46	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach dwuspadowy o małym kącie nachylenia	1920-1940	kalenicowo, brak detalu architektonicznego	
415	I Pułku Ułanów 47	budynek mieszkalny 2 i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny, mansardowy, wystawka, lukarny	1920-1940	Kalenicowo, w typie willi, elewacje urozmaicone wykuszami, gankami i werandami, zachowany detal architektoniczny, zachowana część stolarzki okien	E/R
416	I Pułku Ułanów 50	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy, wystawka	1920-1940	Kalenicowo, skromny detal architektoniczny, z werandą przy ścianie południowej	
417	I Pułku Ułanów 56	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny, naczółkowy	1920-1930	Szczytem, ceglane obramienia okien we wschodniej ścianie szczytowej od strony ulicy	
418	Rapackiego 1	Dom wielorodzinny	mur. tynk.,	4 ćw. XIX w.	kalenic., 3 kondyg., 6 osi	
419	Rapackiego 2	Dom wielorodzinny	mur. tynk.,	4 ćw. XIX w.	kalenic., piwnice, 2 kondyg., poddasze, 7 osi	
420	Rapackiego 2 a	Dom wielorodzinny	mur., tynk.,	4 ćw. XIX w.	kalenica., 2 kondyg., poddasze, 3 osi	

421	Rapackiego 4-5	Dom wielorodzinny	mur., tynk.,	4 ćw. XIX w.	kalenic., piwnice, 3 kondyg., 7 osi	
422	Rapackiego 6	Dom wielorodzinny	mur., tynk.,	2 poł. XIX w.	kalenic., piwnice, 3 kondyg., 4 osi detale na fasadzie	
423	Rapackiego 7	Dom wielorodzinny	mur. tynk.,	2 poł. XIX w.	kalenica., piwnice, 3 kondyg. 3 osi	
424	Rapackiego 8	Dom wielorodzinny	mur., tynk.,	2 poł. XIX w.	kalenic.,piwnice, 2 kondyg., 7 osi	
425	Rapackiego 9	Dom wielorodzinny	mur., tynk.,	2 poł. XIX w.	kalenic., piwnice, 2 kondyg., 6 osi	
426	Rapackiego 10	Dom wielorodzinny	mur., tynk.,	2 poł. XIX w.	narożny, 2 kondyg., 6 osi	
427	Rapackiego 11	Dom wielorodzinny	mur., tynk.,	2 poł. XIX w.	narożny, 3 kondyg.,5 osi w fasadzie, wystawka w dachu	
428	Rapackiego 12-13	Magazyn, w trakcie adaptacji	mur., lico ceglane	2 poł. XIX w.	zespół trzyskrzydłowy, 3 kondyg., okna odcinkowe	
429	Rapackiego 14-15	Dom wielorodzinny	mur., tynk.,	2 poł. XIX w.	kalenic., piwnice, 2 kondyg., 2 wystawki, 9 osi, wykusz na fasadzie	
430	Rapackiego 16-17	Dom wielorodzinny	mur., tynk.,	2 poł. XIX w.	kalenic., piwnice, 2 kondyg., wykusz na fasadzie	
431	Rapackiego 22	Dom wielorodzinny	mur., tynk., rygiel	4 ćw. XVIII w.	kalenic., piwnice, 2 kondyg., brama i detale na fasadzie	
432	Rapackiego 23	Dom wielorodzinny	mur., tynk.,	2 poł. XVIII w.	kalenica, piwnice, 2 kondyg., 7 osi, brama i detale na fasadzie	
433	Sempolowskiej 1	budynek mieszkalny	murowany	1920-1940	kalenicowo, przebudowany	

		1 i 1/2 kondygnacji	tynkowany, dach dwuspadowy kryty blachą			
434	Sempolowskiej 2 <i>Zespół Szkół Agrotechnicznych</i>	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 oraz 2 kondygnacyjne	murowane, tynkowane, dachy dwuspadowe o małym kącie nachylenia, kryte papą	1900-1920	w obrębie Zespołu Szkół Agrotechnicznych zachowały się dwa historyczne budynki, obecnie przebudowane, bez detalu architektonicznego	
435	Sempolowskiej 2	budynek mieszkalny 1 kondygnacja dwurodzinny	murowany, lico ceglane, dach dwuspadowy o małym kącie nachylenia, kryty papą	1903	Kalenicowo, zachowany detal architektoniczny oraz relikw ceglanego parkanu	E/R
436	Sempolowskiej 3 <i>Szkoła Podstawowa nr 3</i>	gmach oświatowy, 2 i 1/2 kondygnacji <i>d. Kulturamt</i>	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny wielopłociowy, wystawki, lukarny	przed 1900	Kalenicowo, zachowany ceramiczny detal architektoniczny, wtórna stolarka okien	E/R
437	ul. Sempolowskiej 3a <i>Szkoła Podstawowa nr 3</i>	gmach oświatowy, 3 kondygnacje, <i>Mädchen Mittelschule</i>	murowany, tynkowany, dach dwuspadowy o małym kącie nachylenia	przed 1900	budynek usytuowany w głębi posesji, zachowany ceglany detal architektoniczny	E/R

438	Sempolowskiej 4	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach dwuspadowy o małym kącie nachylenia, kryty blachą	przed 1900	szczytem, zachowany skromny detal architektoniczny, ceramiczne płytki wystroju elewacji oraz oryginalna stolarka okien w elewacji wschodniej i południowej	E/R
439	Sempolowskiej 5	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny mansardowy, wystawka	1900-1920	Kalenicowo, zachowany skromny detal architektoniczny, w części zachowana oryginalna stolarka okien	E
440	Sempolowskiej 6	budynek mieszkalny, 1 i 1/2 kondygnacji dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoku ceramiczny dwuspadowy, wystawka	1900-1920	kalenicowo, wtórna stolarka okien i drzwi zewnętrznych	
441	Sempolowskiej <i>brak nr</i>	Budynek gospodarczo/ przemysłowy 1 kondygnacja <i>- teren dawnego tartaku</i>	murowany, tynkowany, dach płaski	1900-1920	zachowana zachodnia część budynku,	E
442	Sempolowskiej 7	budynek mieszkalny, 2 kondygnacje, wielorodziny	murowany, tynkowany, dach wysoki dwuspadowy	1900-1920	Kalenicowo. zachowany skromny detal architektoniczny, wtórna stolarka okien	
443	Sienkiewicza 1	budynek mieszkalny	murowany,	ok. 1930	brak detalu, stolarka wtórna	

		3 kondygnacje	tynkowany			
444	Sienkiewicza 2	budynek mieszkalny, 2 kondygnacje	murowany, tynkowany	ok. 1930	detal ceramiczny w partii wejściowej, częściowo zachowana stolarka	
445	Sienkiewicza 3	budynek mieszkalny 3 kondygnacje	murowany, tynkowany	ok. 1930	brak detalu, stolarka wtórna	
446	Skłodowskiej 9 <i>Urząd Miasta/Gminy w Sławnie</i>	gmach administracji publicznej, 2 i 1/2 kondygnacji, <i>d. KREISHAUS</i>	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny wielopłocinowy lukarny	ok. 1905	projekt: architekt Edward Koch ze Słupska, ceramiczny detal architektoniczny, zachowane oryginalne drzwi zewnętrzne oraz część stolarki okiennej	R
447	Skłodowskiej 24	budynek mieszkalno/usługowy 3 kondygnacje kamienica	murowany, tynkowany, dach pulpitowy	ok. 1900	zachowany wystrój architektoniczny elewacji, stolarka okienna wtórna	E
448	Sportowy plac 1	budynek oświatowy 3 kondygnacje	murowany, nietynkowany, dach ceramiczny, wysoki, dwuspadowy z lukarnami kopertowy, w części -płaski	ok. 1930	zachowana kompozycja architektoniczna częściowo z zagospodarowaniem terenu, detale architektoniczne, stolarka okienne - wtórna	R zespól
449	Sportowy plac 2	budynek sportowy 1 kondygnacja	murowany, nietynkowany	ok. 1930	j.w	R zespól

450	Sportowy plac 3	budynek mieszkalny 1 kondygnacja	murowany, nietynkowany	ok. 1930	j.w.	R zespól
451	Staszica 1/2	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji, dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny naczółkowy wystawka	l.20. XXw.	Kalenicowo, z aneksami przy ścianach szczytowych, nr 1 - zachowana oryginalna stolarka okien	E
452	Staszica 3/4	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji, dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny naczółkowy wystawka	l.20. XXw.	Kalenicowo, z aneksem przy pln. ścianie szczytowej, w trakcie remontu, wtórna stolarka okien	
453	Staszica 5/6	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji, dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny naczółkowy	l.20. XXw.	Kalenicowo, z aneksami przy ścianach szczytowych, po remoncie	
454	Staszica 7/8	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji, dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny naczółkowy wystawka	l.20. XXw.	Kalenicowo, wtórna stolarka okien	
455	Staszica 9	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy	l.30. XXw.	szczytem, wtórna stolarka okien	

456	Staszica 10	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy, wystawka	l.30. XXw.	kalenicowo, wtórna stolarka okien	
457	Staszica 11/12	budynek mieszkalny 2 kondygnacje wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny kopertowy lukarny	l.30. XXw.	kalenicowo, na parterze w południowej części budynku zachowana oryginalna stolarka okien	
458	Staszica 13/14	budynek mieszkalny 2 kondygnacje wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny kopertowy lukarny	l.30. XXw.	kalenicowo, przemurowane otwory okien, wtórna stolarka okien	
459	Staszica 15/16	budynek mieszkalny 2 kondygnacje wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny kopertowy lukarny	l.30. XXw.	kalenicowo, wtórna stolarka okien	
460	Traugutta 1/2; 7/8	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji dwurodzinny	murowany tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy, wystawka	l.20. XXw.	zespół budynków ustawionych kalenicowo wokół prostokątnego placu	
461	Wojska Polskiego? <i>Sąd Rejonowy</i>	budynek administracji 2 kondygnacje	murowany, tynkowany	ok. 1930	po modernizacji, stolarka wtórna, bez detalu, po modernizacji	
462	Wojska Polskiego 1	budynek mieszkalny	murowany,	ok. 1920	zachowana kompozycja	R

		1 1/2 kondygnacji	tynkowany, dachy ceramiczne wysokie, wielopłociowe ze szczytami i lukarnami		architektoniczna, skromny detal, stolarka okienna, ceramiczne szczyty	
463	Wojska Polskiego 2	budynek oświatowy /przedszkole/ 2 kondygnacje	murowany, tynkowany, dach płaski	1920-1940	odsunięty od linii zabudowy, po modernizacji, brak cech stylowych, zachowane murowane ogrodzenie	
464	Wojska Polskiego 3	budynek mieszkalny 2 i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany	ok. 1900	bez zachowanego detalu, wtórna stolarka okienna	
465	Wojska Polskiego 4	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy	1910-1920	kalenicowo, przebudowany	
466	Wojska Polskiego 5	budynek mieszkalny 2 i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach wysoki, kopertowy i dwuspadowy nad wystawką, kryte blachą	ok. 1930	zachowana stolarka okienna i detal wystroju elewacji	
467	Wojska Polskiego 6	budynek mieszkalny, 1 kondygnacja jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki, ceramiczny,	1910-1920	odsunięty od linii zabudowy, ustaw. kalenicowo, wsch. szczyt łączy z nr 4, stolarka wtórna, brak detalu, zachowany drewniany ganek -	E

			dwuspadowy		weranda w szczycie wschodnim	
468	Wojska Polskiego 10	Poradnia Chirurgii 2 i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny kopertowy wystawki	ok. 1930	kalenicowo, skromny detal architektoniczny	
469	Wojska Polskiego 12 a-b-c;	budynek mieszkalny 2 kondygnacje wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy	ok. 1926	kalenicowo, wtórna stolarka okien	E
470	Wojska Polskiego 14	budynek mieszkalny 2 kondygnacje	murowany, tynkowany, dach ceramiczny wysoki wielopłocowy lukarna	ok. 1930	kalenicowo, z wykuszem w płd.- wsch. osi fasady, zachowana część oryginalnej stolarki okien	
471	Wojska Polskiego 15	budynek mieszkalno/usługowy 1 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, wysoki wielopłocowy z lukarnami	ok. 1920	zachowana kompozycja architektoniczna, stolarka okienna, skromny detal	E
472	Wojska Polskiego 16	budynek mieszkalny 2 i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny kopertowy,	ok. 1930	kalenicowo, wtórne tynki zewnętrzne i część stolarki okien	

			wystawki			
473	Wojska Polskiego 17	budynek mieszkalny 2 kondygnacje wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach ceramiczny, wysoki, kopertowy i ceramiczny, wysoki z lukarną, trójpołaciowy nad ryzalitem wejściowym w szczycie	ok. 1920	stolarka wtórna, ceramiczny detal architektoniczny partii wejściowej	
474	Wojska Polskiego 18	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny mansardowy, wystawka	ok. 1926	kalenicowo, część otworów okien przemurowanych z wtórną stolarką	
475	Wojska Polskiego 20	budynek mieszkalny 2 kondygnacje dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki dwuspadowy, lukarna	ok. 1926	kalenicowo, skromny detal architektoniczny, zachowana część oryginalnej stolarki okiennej	
476	Wojska Polskiego 22	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki kopertowy	ok. 1930	kalenicowo, przebudowany	
477	Wojska Polskiego 26	budynek mieszkalny	murowany	ok. 1930	kalenicowo, skromny detal	

		1 i 1/2 kondygnacji dwurodzinny	tynkowany dach wysoki ceramiczny dwuspadowy, wystawka		architektoniczny, zachowana część oryginalnej stolarki okien, zachodni szczyt ocieplony eternitem	
478	Wolności plac 1	budynek mieszkalny 2 kondygnacje	murowany, tynkowany	ok. 1930	stolarka wtórna	
479	Wolności plac 2	budynek mieszkalny 2 kondygnacje	murowany, tynkowany	ok. 1930	stolarka wtórna	
480	Wolności plac 3	budynek mieszkalny 2 kondygnacje	murowany tynkowany	ok. 1930	stolarka wtórna	
481	Wolności plac 6	budynek mieszkalny 2 kondygnacje	murowany, tynkowany	ok. 1930	stolarka wtórna	
482	Wyszyńskiego plac	Kasa Pożyczkowa - ob.Gmach Banku	mur., tynk.,	ok. 1930	wolnostojący, szczytowy, 2 kondygnacje, podcień w fasadzie	
483	Wyszyńskiego plac 5	Dom wielorodzinny	mur., tynk.,	1906	2 kondyg., 3 osi, detale na fasadzie	
484	Wyszyńskiego plac 6	Dom wielorodzinny	mur., tynk., rygiel	2 poł. XVIII w.	2 kondyg. 3 osi, sień przelotowa, detale na fasadzie	
485	Żeromskiego 1	budynek mieszkalny 1 kondygnacja jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy	l.30. XXw.	kalenicowo, z aneksem przy południowej ścianie szczytowej, wtórna stolarka okien	
486	Żeromskiego 2	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy	l.30. XXw.	kalenicowo, ocieplony, wtórna stolarka okien	

			wystawka			
487	Żeromskiego 3	budynek mieszkalny 1 kondygnacja jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy	l.30. XXw.	kalenicowo, z aneksem przy północnej ścianie szczytowej, wtórna stolarka okien	
488	Żeromskiego 4/6	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny naczółkowy, wystawka	l.20 XX w.	kalenicowo, z aneksami przy ścianach szczytowych, wtórna stolarka okien	
489	Żeromskiego 5/7	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny naczółkowy, wystawka	l.20.XX w.	kalenicowo, z aneksami przy ścianach szczytowych, wtórna stolarka okien	
490	Żeromskiego 8/10	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny naczółkowy, wystawka	l.20.XX w.	kalenicowo, z aneksami przy ścianach szczytowych, wtórna stolarka okien, nr 10 po remoncie	
491	Żeromskiego 9/11	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji dwurodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny naczółkowy, wystawka	l.20.XX w.	kalenicowo, z aneksami przy ścianach szczytowych, wtórna stolarka okien	

492	Żeromskiego 12	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy, lukarny	l.30. XXw.	szczytem, przemurowane otwory okien oraz wtórna stolarka okien	
493	Żeromskiego 13	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji jednorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki blaszany dwuspadowy	l.30. XXw.	szczytem, z gankiem przy północnej ścianie,	
494	Żeromskiego 14/16	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji dwurodzinny	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji dwurodzinny	l.20. XXw.	kalenicowo, część otworów okien przemurowana, zachowana w części oryginalna stolarka okien	
495	Żeromskiego 15	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy wystawka	l.30. XXw.	szczytem, przebudowany	
496	Żeromskiego 17	budynek mieszkalny 1 i 1/2 kondygnacji	murowany, tynkowany, dach wysoki ceramiczny dwuspadowy lukarna	l.30. XXw.	szczytem, z murowanym gankiem przy ścianie północnej, wtórna stolarka okien	
497	Żeromskiego 18/20	budynek mieszkalny, 2 kondygnacje	murowany, tynkowany, dach	l.30. XXw.	kalenicowo, zachowana część oryginalnej stolarki okien	

		wielorodzinny	wysoki kopertowy ceramiczny, lukarny			
498	Żeromskiego 19/21	budynek mieszkalny, 2 kondygnacje wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki kopertowy ceramiczny	l.30. XXw.	kalenicowo, zachowana część oryginalnej stolarki okien	
499	Żeromskiego 26	budynek mieszkalny, 2 kondygnacje wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki kopertowy ceramiczny	l.30. XXw.	kalenicowo, skromny detal architektoniczny, zachowana część oryginalnej stolarki okien	
500	Żeromskiego 28	budynek mieszkalny, 2 kondygnacje wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki kopertowy ceramiczny	l.30. XXw.	kalenicowo, skromny detal architektoniczny, zachowana oryginalna stolarka okien doświetlających klatkę schodową	
501	Żeromskiego 29	budynek mieszkalny, 2 kondygnacje wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki kopertowy ceramiczny	l.30. XXw.	kalenicowo, zachowana część oryginalnej stolarki okien	
502	Żeromskiego 30	budynek mieszkalny, 2 kondygnacje wielorodzinny	murowany, tynkowany, dach wysoki kopertowy ceramiczny	l.30. XXw.	kalenicowo, część otworów okiennych okien zachowało pierwotny kształt wraz z oryginalną stolarką	
503	Żeromskiego 31	budynek mieszkalny, 2 kondygnacje	murowany, tynkowany, dach	l.30. XXw.	kalenicowo, zachowana część oryginalnej stolarki okien	

		wielorodzinny	wysoki kopertowy ceramiczny			
--	--	----------------------	--	--	--	--

**ZASÓB ARCHEOLOGICZNY DO "MIEJSCOWEGO PLANU
ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY MIEJSKIEJ SŁAWNO".
WOJ. ZACHODNIOPOMORSKIE**

Autor opracowania

Mgr Eugeniusz Wilgocki

Opracowanie autorskie

Szczecin 2004

1. Wstęp
2. Wartość archeologiczna obszaru
3. Stanowiska archeologiczne na obszarze inwestycji
4. Charakterystyka stanu i funkcjonowania krajobrazu archeologicznego
5. Zagrożenie środowiska archeologicznego.
6. Prawna ochrona wartości archeologicznych na obszarze gminy miejskiej.
7. Zasady ochrony stanowisk archeologicznych

Załącznik

Kserokopia mapy obszaru z naniesionymi strefami ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych.

**ZASÓB ARCHEOLOGICZNY DO "MIEJSCOWEGO PLANU
ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY MIEJSKIEJ SŁAWNO."
(OBSZAR WEDŁUG PLANU URZĘDU MIASTA I GMINY SŁAWNO)**

1. Wstęp.

Opracowanie zasobu wartości archeologicznych (kulturowych) zostaje wykonane dla obszaru gminy miejskiej Sławna i może spowodować zmiany w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Jest jednocześnie diagnozą stanu oraz funkcjonowania środowiska archeologicznego (kulturowego) będąc podstawą do określenia polityki ochrony dziedzictwa archeologicznego (kulturowego), zgodnie z ustawą z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717 z dnia 10.05.2003 r.).

Materiałem wyjściowym, którym posługiwano się przy opracowywaniu zasobu wartości archeologicznych są dane zaczerpnięte z archiwum Działu Archeologicznego Muzeum w Koszalinie oraz z wyników badań powierzchniowych realizowanych w ramach AZP a znajdujących się w zasobach WUOZ w Szczecinie – Delegatura w Koszalinie oraz WUOZ w Gdańsku – Delegatura w Słupsku. Badania powierzchniowe zostały wykonane przez ekipy badawcze w latach 80-tych XX wieku, nie związane z autorem niniejszego opracowania. Ze względu na upływanie co najmniej kilkunast lat od czasu wykonania badań powierzchniowych przeprowadzono weryfikację posiadanych informacji oraz dokonano konfrontację z literaturą przedmiotu.

Zakres zasobu został oparty na podobnych opracowaniach, już zrealizowanych przez autora na terenie Województwa Zachodniopomorskiego.

2. Wartość archeologiczna obszaru.

Miasto Sławno położone jest w zachodniej części obszaru Równiny Słupskiej (313.43).

Ze względu na stosunkowo niezłe warunki glebowe i dobre warunki hydrograficzne (rzeka Wieprza od wschodu oraz Moszczenica od północy) obszar obydwu miejski Sławna był rejonem o względnie intensywnym osadnictwie w całym okresie historycznym. Ogółem w obrębie obecnego obszaru miasta zarejestrowano 19 stanowisk archeologicznych ze znaną i określoną lokalizacją, zabytkowy obszar Starego Miasta oraz kilka stanowisk o nieznanym lokalizacji. Najstarsze ślady osadnictwa na obszarze związane są z epoką kamienia – pojedynczy ślad osadniczy z przełomu paleolitu i neolitu, dwa ślady prawdopodobnie kultury amfor kulistych, pojedynczą osadę kultury pucharów lejkowatych oraz ślad osadniczy z przełomu neolitu i epoki brązu. Widoczna jest grupa 6 stanowisk związanych z kulturą wielbarską, oksywską i z okresu rzymskiego. Znaczącą jest tutaj osada oksywsko-wielbarska na stanowisku Sławno 8. Istotnymi jest także grupa 9 stanowisk, których chronologię określono na okres wczesnośredniowieczny, w trzech przypadkach są to osady, w dwóch przypadkach datowane na VIII-IX wiek. Nie mniej liczne ilościowo chociaż nie tak znaczące funkcjonalnie jest osadnictwo średniowiecze. Występują tutaj tylko dwie osady oraz ślady osadnicze i stanowiska z tego okresu świadczą raczej o niewielkim nasileniu ruchu kolonizacyjnego obszaru poza miejskiego w tym okresie. Ogólnie na okres średniowiecza/nowożytności datujemy obszar Starego Miasta. Brak jest natomiast stanowisk datowanych ogólnie na okres starożytny (pradziejowy) oraz mających własną formę krajobrazową np. grodziska. To ostatnie występuje na północ od miasta na gruntach wsi Sławsko. Widoczna jest natomiast przewaga występowania stanowisk w części N i NE, bliżej Wieprzy.

Przedstawiony krótki rys historyczny osadnictwa uwzględnia tylko dane wynikające z zasobu archeologicznego na obszarze miejskim Sławna.

3. Stanowiska archeologiczne na obszarze gminy miejskiej.

Po tak przedstawionej ocenie osadniczej obszaru przechodzimy do umiejscowienia stanowisk na terenie gminy miejskiej Sławno. Jej obecny obszar jest większy niż w trakcie przeprowadzania badań powierzchniowych w ramach ZAP, dlatego też niektóre stanowiska mają nazewnictwo miejscowości bezpośrednio przyległych do obszaru gminy miejskiej. Na wymienionym obszarze zlokalizowano następujące stanowiska archeologiczne:

1. BOBROWICZKI.

W tym rejonie zarejestrowano 3 stanowiska archeologiczne z 6 pozostałościami osadniczymi z następujących okresów:

Neolit/Kultura amfor kulistych?	-	2 ślady osadnicze
Kultura wielbarska	-	1 ślad osadniczy
Okres wczesnośredniowieczny	-	1 ślad osadniczy
Okres średniowieczny/nowożytny	-	3 ślady osadnicze

2. KWASOWO.

W tej części obszaru zarejestrowano 1 stanowisko archeologiczne z pojedynczym śladem osadniczym ze schyłku okresu neolitu i początków epoki brązu.

3. SŁAWNO.

Na obszarze miejskim ale w części mniej zainwestowanej (poza staromiejskiej, tutaj traktowanej jako 1 stanowisko-Stare Miasto) zarejestrowano 15 stanowisk z 28 pozostałościami osadniczymi z następujących okresów:

Okres paleolitu/neolitu	-	1 ślad osadniczy
Kultura pucharów lejkowatych	-	1 osada
Kultura amfor kulistych	-	1 ślad osadniczy
Kultura łużycka/pomorska	-	1 ślad osadniczy
	-	1 osada
Kultura oksywska/wielbarska	-	3 ślady osadnicze
	-	1 osada
Okres rzymski	-	1 ślad osadniczy
Okres wczesnośredniowieczny	-	3 ślady osadnicze
	-	4 osady
	-	1 funkcja?
Okres średniowieczny/nowożytny	-	6 śladów osadniczych
	-	3 osady
	-	1 Stare Miasto

4. SŁAWSKO.

W części pierwotnie wchodzącej w obszar tej miejscowości zarejestrowano 1 stanowisko archeologiczne z 2 pozostałościami z następujących okresów chronologicznych:

Wczesny okres rzymski?	-	1 ślad osadniczy
------------------------	---	------------------

Okres średniowieczny/nowożytny - 1 ślad osadniczy

4. Charakterystyka stanu i funkcjonowania krajobrazu archeologicznego.

Na obszarze miejskiej gminy Sławno zaewidencjonowano ogółem 19 stanowisk archeologicznych. Zróżnicowane jest na obszarze gminy rozmieszczenie stanowisk, ich chronologia i funkcja. Stosunkowo często na poszczególnych stanowiskach stwierdzono współwystępowanie pozostałości materialnych różnych chronologicznie co ostatecznie daje liczbę 37 pozostałości osadniczych w ramach zasobu gminy.

W ramach zasobu archeologicznego stwierdzono występowanie następujących kategorii stanowisk archeologicznych – rozróżnienie tylko funkcjonalne:

- ślad osadniczy - 25
- osada - 10
- Stare Miasto - 1
- Funkcja? - 1

Widoczne jest także zróżnicowanie funkcjonalne stanowisk w ramach poszczególnych okresów chronologicznych co obrazujemy poniżej:

	?	LX	O	SM	Razem
Neolit (KPL,KAK,N?B)		5			5
KŁŻ		1	1		2
K.OKSYW.,K.WIELB.		4	1		5
R		2			2
WS	1	4	4		9
SR		10	3	1	14

Ogółem	1	26	9	1	37

Stwierdzono także współwystępowanie śladów osadniczych z różnych okresów chronologicznych. Podsumowując można postawić następujące stwierdzenia:

1. Generalnie na obszarze gminy miejskiej Sławno rysują się dwa skupiska osadnicze. Jedno, zdecydowanie większe, w części północno-wschodniej zlokalizowane między Sławieńskimi Łąkami a rzeką Wieprzą. Drugie w części zachodniej, mniejsze ale też o niezbyt czytelnym granicach. Ponadto pozostaje w części generalnie centralnej obszar Starego Miasta, mocno zainwestowany, ale o występujących nawarstwieniach zarówno średniowiecznych jak i wczesno nowożytnych.

2. Stanowiska w zasadzie zlokalizowane są na obszarach o zdecydowanie mniejszym zainwestowaniu niż część centralna obszaru.
3. Obszar Starego Miasta należy bezwzględnie w całości poddać rygorom badawczym archeologiczno-architektonicznym. Jak na razie brak jest z terenu Starego Miasta innych stanowisk archeologicznych. W przypadku ich rejestracji należy dla nich wyznaczyć właściwą z racji funkcji stanowiska strefę ochrony konserwatorskiej.
4. Przedstawiony zasób archeologiczny gminy miejskiej Sławno poddano ocenie konserwatorskiej celem wytypowania określonych stref ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych.

5. Zagrożenie środowiska archeologicznego.

Ochrona zabytków i opieka nad nimi, w tym nad archeologicznymi jest obecnie jedną z trudniejszych dziedzin konserwatorskich. Obecnie występuje wiele czynników mających wpływ i możliwości przetworzenia obszarów, na których zlokalizowane są stanowiska archeologiczne. W zdecydowanej większości mają one negatywny charakter. Zagrożeniem dzisiaj może być nawet brak właściwych wzorców kulturowych i technicznych. W okresie znacznego ograniczania kosztów inwestycyjnych brak jest ekonomicznego uzasadnienia do ochrony stanowisk archeologicznych. Brak wiedzy i niewielka wrażliwość wśród miejskich i wiejskich mieszkańców z cenzusem wiedzy fachowej powoduje działania nierzadko zbędne, albo wręcz szkodliwe w stosunku do prawidłowej ochrony zabytków archeologicznych.

Zmiana w zakresie gospodarowania rolniczego także nie wpływa właściwie na proces zachowania, a w zasadzie braku niszczenia stanowisk archeologicznych. W coraz większym stopniu zagrożeniem dla krajobrazu archeologicznego są dokonywane obecnie wtórne, wynikające z nowych stosunków własnościowych podziały terenów rolnych, a także niekiedy powstawanie nowej infrastruktury. Pojawiające się ostatnio układy dzierżawne w wielu przypadkach nie uwzględniają granic wsi. Nowi użytkownicy zmieniają sposoby użytkowania gruntów na dużych obszarach, co może niekorzystnie wpływać na stan zachowania stanowisk archeologicznych. Lepiej może wyglądać sytuacja na obszarach zalesionych. Tutaj, w przypadku kiedy dokonano zalesienia przed wielu laty, stan ten wpływa raczej korzystnie na zachowanie zarejestrowanych, a także jeszcze nieznanych stanowisk archeologicznych.

Na terenach miejskich powstawanie hal produkcyjnych, parkingów, boisk itp. powoduje wielokrotnie całkowite zniszczenie stanowisk archeologicznych. W samym mieście, przy realizacji budownictwa mieszkaniowego czy to w formie zabudowy „plombowej” czy w przypadku stawiania całych nowych pierzei kwartałowych, po ewntualnym wyburzeniu starych już zniszczonych budynków poprzez odpowiednią politykę ochronną można wpływać na stopień zniszczenia starych nawarstwień miejskich a przede wszystkim je odpowiednio zbadać i zadokumentować. Tak więc w przypadku gminy miejskiej Sławno, z racji występowania obszarów o odmiennych układach infrastruktury mamy bardzo złożony problem z ochroną stanowisk archeologicznych.

6. Prawna ochrona wartości archeologicznych na obszarze gminy miejskiej.

Podstawą prawną ochrony wartości archeologicznych są:

- Ustawa z 23.07.2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. nr 162 poz.1568);
- Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona) sporządzona w La Valetta, 16.01.1992 r. (Dz. U. nr 120/96 poz. 564);
- Ustawa z 27.04.2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz.U. nr 62 poz. 1229 z 21.06.2001);
- Ustawa z 27.08.2000 r. prawo budowlane (Dz. U. nr 106 poz. 1126 z 22.10. 2000 r.);
- Ustawa z 21.08.1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. 115 poz. 741 z 29.09.1997 r. z późniejszymi zmianami);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 18.10.2000 r. (Dz. U. nr 93 poz. 1033);
- Ustawa z 27.03.2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. nr 80 poz. 717 z 10.05.2003 r.);
- Ustawa z dnia 8.03.1990 r. o Samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz.U. z 2001 r. nr 142 poz. 1590);

Dobra kultury będące bogactwem narodowym są i powinny być chronione przez państwo i wszystkich obywateli. Organy rządowe i samorządowe są zobowiązane do zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych dla ochrony dóbr kultury. Natomiast obowiązkiem właścicieli i użytkowników jest utrzymanie należących do nich dóbr kultury we właściwym stanie. Stanowiska archeologiczne powinny być zatem przedmiotem szczególnej troski zarówno mieszkańców jak i potencjalnego inwestora a także władz gminy i za ważny cel publiczny należy uważać działania dążące do ich ochrony.

Organem prawnej ochrony dziedzictwa kulturowego na terenie Województwa Zachodniomorskiego jest Wojewoda działający poprzez ZWKZ i WUOZ w Szczecinie i jego Delegaturę w Koszalinie. Na terenie powiatu, w zakresie określonym przepisami ustawy jest Zarząd Powiatu i Starosta. Natomiast na terenie gminy miejskiej Zarząd Miasta i Gminy oraz Burmistrz.

Ochrona dziedzictwa archeologicznego polega przede wszystkim na utrzymaniu i jeżeli to możliwe na wyeksponowaniu zachowanych zasobów, przede wszystkim układu, ale także pojedynczych reliktyw osadnictwa tak prehistorycznego jak i średniowiecznego. Celem tej ochrony jest m.in. zachowanie stanowisk archeologicznych poprzez stworzenie programu ochrony dóbr kultury zawierającego strefy ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych. Ponadto celem ochrony stanowisk archeologicznych jest zachowanie już rozpoznanych stanowisk archeologicznych w stanie niezmienionym, ograniczenie do niezbędnego minimum prowadzenia archeologicznych badań ratowniczych oraz prawne uregulowanie sposobu zgłaszania i wykonywania prac ziemnych na terenach, na których stwierdzono w ramach badań AZP ślady dawnego osadnictwa.

7. Zasady ochrony stanowisk archeologicznych.

Dlatego też dla przedstawionych wyżej stanowisk archeologicznych ustalone zostają strefy ochrony stanowisk archeologicznych.

Wyróżnione zostają następujące strefy ochrony konserwatorskiej :

Strefa W. II – częściowa ochrona archeologiczno-konserwatorska stanowiska

Strefa W. III – ograniczona ochrona archeologiczno-konserwatorska stanowiska.

Dla wyróżnionych stref obowiązuje zróżnicowany zakres ochrony konserwatorskiej stanowiska archeologicznego.

W strefie W. II – częściowej ochrony konserwatorskiej, dopuszczającej inwestowanie pod określonymi warunkami obowiązuje:

- zachowanie stanowiska ujętego w ewidencji WUOZ w Szczecinie Delegatura w Koszalinie
- uzgadnianie i opiniowanie wszelkich projektów prac inżynierskich i budowlanych powodujących wykonywanie prac ziemnych z WUOZ w Szczecinie Delegatura w Koszalinie
- występowanie do WUOZ w Szczecinie Delegatura w Koszalinie o szczegółowe wytyczne konserwatorskie i opinie przed podjęciem decyzji o jakiegokolwiek działalności
- inwestowanie odbywać się może pod warunkiem powiadomienia WUOZ w Szczecinie Delegatura w Koszalinie w terminie 3 miesięcy przed przystąpieniem do prac w celu umożliwienia przeprowadzenia archeologicznych badań ratunkowych
- przeprowadzenie na koszt inwestora wyprzedzających (ratowniczych) badań wykopaliskowych, przy uwzględnieniu ich sezonowości
- uzyskanie na rozpoczęcie prac ziemnych i archeologicznych stosownego zezwolenie od WUOZ w Szczecinie Delegatura w Koszalinie.

W strefie W. III – ograniczonej ochrony konserwatorskiej obowiązuje:

- uzgadnianie i opiniowanie wszelkich projektów prac inżynierskich i budowlanych powodujących wykonywanie prac ziemnych z WUOS w Szczecinie Delegatura w Koszalinie
- powiadomienie WUOZ w Szczecinie Delegatura w Koszalinie w terminie 2 tygodni przed przystąpieniem do prac o zamiarze ich rozpoczęcia celem umożliwienia przeprowadzenia interwencyjnych prac archeologicznych
- przeprowadzenie na koszt inwestora interwencyjnych prac archeologicznych
- uzyskanie na rozpoczęcie prac ziemnych i archeologicznych stosownego zezwolenia od WUOZ w Szczecinie Delegatura w Koszalinie.

W negocjacjach prowadzonych na temat badań stanowisk w ramach wyróżnionych stref uwzględnia się sezonowość tych badań, które mogą być prowadzone bez ograniczeń w okresie od kwietnia do października.

1. Do strefy W. I nie klasyfikuje się żadnego ze stanowisk przez co brak jest obszaru przeznaczonego do wpisu do rejestru zabytków. W związku z tym nie podano obowiązujących wymogów w tej strefie.
2. Do strefy W. II zaklasyfikowane zostały stanowiska 11, 17, 18 z wykazu.
3. Do strefy W. III klasyfikuje się pozostałe stanowiska z wykazu.

Oceniając stan zachowania stanowisk objętych strefami W. II i W. III dopuszcza się zmiany w sposobie użytkowania terenu pod warunkiem spełnienia rygorów przedstawionych przy klasyfikacji stref.

Z uwagi na fakt, iż przedstawione warunki ochrony konserwatorskiej uwzględniają stan wiedzy na koniec 2003 roku istnieje prawdopodobieństwo odkrycia innych stanowisk archeologicznych nie ujętych w przedstawionym wykazie. Przyśli Inwestorzy będą prowadzili akcję informacyjną dla wykonawców robót ziemnych w celu uczulenia ich na ewentualne znaleziska mające cechy przedmiotów zabytkowych. Dotyczy to także obszarów, które dotychczas nie mają zarejestrowanych stanowisk archeologicznych. Tereny inwestycji i jego otoczenie z występującymi stanowiskami mogą pod ziemią kryć jeszcze następne ślady penetracji osadniczej.

Eugeniusz Wilgocki

Zasób archeologiczny gminy miejskiej Sławno woj. Zachodniopomorskie.

Nr stan. w wykazie	Miejscowość	Nr stan. w miejscowości	Nr stan. na arkuszu	Chronologia	Funkcja
1	SŁAWNO	14	25/11-25	K.WIELB., WS, SR	LX, O, LX
2	- "-	15	26/11-25	P-N	LX
3	- "-	16	27/11-25	SR	LX
4	BOBROWICZKI	8	20/11-25	KAK?, WS, SR	LX, LX, LX
5	SŁAWNO	19	27/11-26	SR	LX
6	BOBROWICZKI	11	28/11-26	N?, SR/NOW	LX, LX
7	- "-	12	29/11-26	K.WIELB., SR/NOW	LX, LX
8	KWASOWO	3	30/11-26	PN/WB	LX
9	SŁAWNO	18	26/11-26	WS?	LX
10	- "-	11	12/11-26	WS	O
11	- "-	8	11/11-26	WS(VIII-IX)	O
12	- "-	17	3/11-26	WS	?
13	- "-	21	50/11-26	KŁŻ/KPM, K.WIELB., WS	LX, LX, LX
14	- "-	22	51/11-26	SR	LX
15	- "-	20	47/11-26	SR	LX
16	SŁAWSKO	11	44/11-26	WR?, SR/NOW	LX, LX
17	SŁAWNO	24	45/11-26	WS, SR	LX, O
18	- "-	23	46/11-26	KAK?, WB? WR. WS(VIII-IX), WS(XII-XIII), SR/NOW	LX, LX, LX, O, O, O
19	- "-		/11-26	SR/NOW	SM
20	- "-	29	109/12-26	KŁŻ/KPM, WS	LX, O

Użyte skróty:

AZP	- Archeologiczne Zdjęcie Polski
Dz. U.	- Dziennik Ustaw
KAK	- Kultura amfor kulistych
KŁŻ	- Kultura łużycka
KPM	- Kultura Pomorska
K.WIELB.	- Kultura wielbarska
LX	- ślad osadniczy
N	- okres neolitu
NOW	- okres nowożytny
O	- osada
P	- okres paleolitu
PN	- późny okres neolitu
SM	- Stare Miasto
SR	- okres średniowieczny
WB	- wczesna epoka brązu

- WR - wczesny okres rzymski
- WS - okres wczesnośredniowieczny
- WUOZ - Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków
- ZWKZ - Zachodniopomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków